

gyűjtő: SASS FŐZSEF

gyűjtés ideje: 1968.

TART.: FALUM ÉS KÖRNYEKE - OSZTORÁN
NÉPRAJZI ADATOK

71 lap, 9 rajz, 28 foto

FÖLDRAJZ TITATÓ: OSZTORÁN

SZAKMUTATÓ: VII
XV
XIX

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRORA'S

ATVEZETVE AZ EGYEZÉS LTK. 1989-es TETELE ALÓL

IV/49/6

PIPLI-RÓSI MŰZEUUM
Kaposvár, Pipli-Rósi tér
Telefon: 12-374 Postafiók: 70
HUNGARY

1189

Osztopáni néprajzi adatok

~~Fű és környéke~~

~~Szass János~~

(Sziggyártás, téglavetés, tűzoltás
babonák, betévköltés, aratás
komaság.)

Sass Yoxief - Sxyento' Yokomil

Szijaártóék Osztopánban.

Szijaártó Jóska.

Régen volt, amikor madarászni jártunk a lécium gyepükbe. Gombázni én nem mentem, mert édesanyám nem készítette el a gomba ételt.

- Féttem a családomat, ha sokan vagyunk is - mondta édesanyám. Gyánóékmál voltam a Julinénémnél. Ott lakott a templom mellett.

A nyugati szomszédék Berdár suszterék voltak. A kisebbik fiuk Gyuri, furcsán beszélt.

- Ésa pa csia csia csia gonda - truska truska gonda.

- Mit beszélsz? Mordult rá a Berdár suszter májszter ur.

-Csia, csia, csia gonda truska truska gonda /csibe,csibe,csibe gomba, túske, túske gomba./

- Hum van a gomba? Kérdezi újra morcosan Gyuritól apja.

- Szijaártó, sártó, sártó Józsiná sártó Józsiná.

Igy magyarázta Berdár Gyuri apjának, hogy azért nem szedett gombát, mert amikor ő oda érkezett, a Szijaártó Jóska már föl szedte előle a gombát.

Bizony Szijaártóék népesebb családok voltak Bordáréktól is meg mitőük Saséktól is.

Kelt 1968 január 10.

Szijaártóék akkor a Tallián Andor uraság árendás házában laktak. Cégtáblát csinált Ottó, a második fiu.

: Kovács Károly :
: szijaártó. :
: K.o. :

Kovács József született Osztopánban 1900 év január 31-én. Hatvannyolc éves szijaártó iparos.

Édesapám Mernyén házasodott. Édesanyám neve: Hencz Katalin. Mernyére Igalból származott. Tudomásom szerint édesapám apja is, nagyapja is szijaártó volt. Édesapám Osztopánban 50 évig dolgozott mint szijaártó. Tizenhárom testvérből heten maradtunk élve. Pál, Ottó, József szijaártók lettünk, Antal és Lajos férfiszabók, Mariska női szabó, Böszink meg egy pécsi bányász felesége.

Édesapám Kovács Károly Budapesten is dolgozott. Császári és királyi udvari szállító üzemben. Dicsérő oklevelet is kapott.

- Hol tanultad a mesterséget, édesapád mellett? Kérdeztem tőle, mert tudtam, hogy Kaposváron is dolgozott már gyerek korban.

- Édesapám mellett már iskolás koromban bököldtem, próbálgattam. Tetszett nekem ez a szakma. Hatodik osztálos koromban kapott édesapám egy levelet Kaposbu, Völgyi János szijaártó mestertől, hogy kellene neki egy segéd. Erre édesapám rajt kapott. Beszélt Horváth Pál /iskola igazgató/ mester urral, aki kiengedett az iskolába. Azután elintézte, hogy Völgyi Jánoshoz kerültem tanulónak.

Bizonyítvány

1 Kor:

arról, hogy 1900 év január 31. napján Osztopánban született Kovács József, Völgyi János szijgyártó mesternél Kaposváron 1912 évi február hó 12-napjától 1916 évi április hó 12-ik napjáig mint tanonc a mesterséget tanulta.

Nevezettnek iskolai minősítvénye szolgálatának 1-ső /évében/ éve alatt :

Jó.

A szijgyártó mesterségben tanusított előhaladása:

Jó.

Kelt Kaposvárott 1916 évi április hó 12-ik napján.

Gundi Gy. sk.
Ipartestületi jegyző

Beck Henrik sk.
elnök

Amikor felszabadultam, mint segéd, Kadarkutra mentem Kraft János szijgyártóhoz dolgozni.

De Jóskám ismerted ugy-e a WÉrb Jóskát, nahát azt vette föl a volt főnököm utánam tanulónak - mint osztopáni fiut - aztán többféle csibészséget követett el, azért elbocsátotta, engem meg visszahivott Kadarkutról, 1918-ig még ott dolgoztam segédként. Onnan vonultam be Budapestre az I. Honvéd huszárokhoz, a forradalomig. Kiképzés után a szijgyártó műhelybe vezényeltek.

Károlyi Mihály kormánya ideje alatt még egy hónapig voltam katona. Leszerelés után visszajöttem a volt mesteremhez Kaposvárra Völgyi Jánoshoz.

1921-ben újra behívtak Sopronba a III. Honvéd huszárokhoz. Ott is a műhelyben dolgoztam.

Azután Budapesten a Wolfner gyárban dolgoztam Ottó bátyámmal. Kincstári munkát készítettünk Török országba szállították. De olyan keveset fizettek, hogy csak nyomorogni lehetett a kereseten. Bér-emelést kértünk és elbocsátást kaptunk.

Beálltam villamos kalauznak. Négy hónap után apám irt levelet, hogy Répáspusztán dolgozhatok a mesterségben. Meg is voltam elégedve. De a volt főnököm két év múltán visszahivott Kaposvárra.

Sajnos rájöttem arra, hogy a nevelt lányát akarta hozzám adni, akit én nem láttam, nekem való hűséges feleségnek.

Evvel kapcsolatosan megszűnt a jó viszony köztem és volt főnököm között.

Nagyon sok kellemetlen vita után elhatároztam, hogy visszatérek falumba Osztopánba és előregedő szüleimet felkarolom.

Édesapám iparengedélye mellett dolgoztam. Ámde 1927-ben meghalt és azután váltottam ki a nevemre szóló iparengedélyt.

Dolgoztam Osztopán, Kürtöspuszta, Sörnye, Bú, Edde, Jád, helységek gazdáinak.

Közben megnősültem. Feleségem leánykori neve: Nyira Margit, született Jákon 1910 augusztus 18-án.

Rendelt munkáim mellett vásárra is készítettem lószerszámokat.

Itt megemlítem egy furfangos ravasz paraszt fuvarosomat, ezt a gyukó Ferka Palit. Tudod megfogadtam én fuvarba vásározni. Örömmel vállalta, mert amugy is eljárt vásározni, kupeckodnyi.

De én akkor még amikor megegyeztem vele, nem tudtam - sejtékem se volt, hogy milyen nagy zsidvány tud lenni egy paraszt. Tudod én najivan hittem, megbiztam benne, mint rendes polgár emberbe. Ugy mondom, ahogyan elképzeltem, hogy én az én falumbelieket se, de még a környékbelieket se nem tudnám becsapni. Nem volna hozzá szívem. Aztán ebbe a Gyukó Paliba nagyot csalatkoztam.

Tudod, hogy mire volt képes: én fizettem a fuvargyát, na még ráadásul, még bort is vettem neki és nem hogy nekem segített volna eladni, hanem megegyezett a nagybajomi Farkas szijártóval, hogy 5 forintér vissz neki vevőket. Ezt meg is tette. Elbeszélte még az én vevőimet is ha tudta, mert erre Szöllősgyörökbe rágyűttem..

Na nekem többet nem is kellett. Azután a te Jancsi bátyádat fogadtam meg, ha kellett fuvaros. Szépen ki is gyűttünk egymással. /Szegény Jancsi korán meghalt. Kár abba a földbe./

Kovács Jóska pajtásom felesége Nyira Margit, jó adatszolgáltató; amellet, hogy három gyermeknek édesanyja.

Róbert fia lakatos ipart tanult. Két évig dolgozott a hajógyárban, mint lakatos.

Jolán leánya női szabó,

Mariska pedig ovónő.

A képen látható már Robi utódja is az unoka.

Harcos élete volt szegény urannak, számolgatja neje: Nyira Margit.

Megviselte az idegrendszerit, de még így is dolgozott a helybeli Termelő Szövetkezetben. Kár, hogy nem fogadtunk szót magának /nekem?/ amikor be akart szervezni minket is.

Emlékezem még rája és sajnos nekem lett igazam. Ekkor ugye avval érveltek, hogy az ipari nyugdíj magasabb, mint a TSZ-é.

Ugy bizony, aztán nagyot tévedtünk.

Tévedtek? Hát mennyi nyugdíjat folyósítanak a részükre?

Majdnem semmit. Szociális segély címén adnak 150 forintot havonta.

Először hihetetlennek találtam, de rájöttem a megoldás titkára.

Kinyomozták ám, hogy Robi mennyit keres és nagy nehezem utalták ki ezt a százötvenet, is.

Persze nem fizették az ipari Sz.T.K., illetve K.T.Sz.felé az illetményt? Kérdezem aggódva. Igaz, hogy ha a T.Sz.nyugdíj alapot nem fizette volna, ott sem volna jogosult a nyugdíj járulékra.

Meg ugye, amit már ez a szegény dolgozni tudott, abbul ha az Sz.T.K-t levonták volna, nem maradt volna jóformán semmi. Ugy is baj lett volna, de így is baj.

Mi tagadás, de gondolkozóba ejtett Szijártóék körülménye. Még most sem hiszem el, hogy fejlődő szocialista államunkban ne volna megoldható az, hogy egy beteges idegzetű iparos, aki egy kiháló iparnak amugy is áldozatja, még sem kapja meg a társadalomtól azt a minimális támogatást, ami a szükös létéhez az élet lehetőségét biztosítaná.

Kovácsné Nyira Margit olyan lelkesedéssel dicsekszi, hogy három pár lószerszámhoz való bőrányagot még akkor is mentegedett, rejtegetett, cipelt, amikor a hadműveletek idején kiürítették Osztopánt és elmenekültünk. Sőt még mindig van belőle. De a mester beteg, a mester-ség meg kiháló, félben van.

Mégis sorra rakja az elavult szerszámokat:

1. Varrás simitó dörzs
2. Lapos fogó /kulcsok behajtásához/
3. Varrás jelölő /Rádli/
4. Fogó /macska száju/
5. Varró ár
6. Szemzők mintája
7. Széljelölő /szijdiszhez/
8. Posztó /sallangóhoz/
9. Kápa fogó
10. Sérfelő /Holdkés/
11. Pannoló /ék/
12. Bórszéle szakító
13. Bőr lukasztók
14. Szélező
15. Öreg calstok /mérő/
16. Bórszabó kések
17. Szakító-köröző /cirkli/
18. Slépes ár

Öreg cösöntyü - Tüsü, varrószék.
Kovács Robi mosolyogva jegyzi meg, hogy a megpántozás igazolja ősi értékét.

A szabóasztal már elhasználódott mint afféle ős lom eszköz. Mindegy. Azok a sugárban fénylő szemek, amik bölcsen, büszkén boldogok a kopódott szerszámok láttán.

Továbbá az élettől megviselt mester boldogságot színlelő arca mutatja, hogy milyen biztonságos gondolat táplált valamikor egy kisiparost, tudatos munkájának birtokában.

Nézd édes Jóskám, mutogatja a szerszámokat, ezekkel dolgoztam. Hej amikor még a te lovaidra csináltam azt a szerszámot, akkor még fiatalabbak voltunk. Mikor is volt az? Ezerkilencszázharmincban körülbelül. De még 1960-ban jó állapotban volt. Azóta a szegen lóg és állásában elpusztul. Nem jó a bőrnek az állás, mert megeszi a fonalat, erősítette ő.

Közben eszembe jutott a gyerek idő. Mind a ketten proletár gyerekek voltunk. Amikor Jóska elment Kaposba inasnak, a mi Pistánk elment a "Fehérlő vendéglőbe" pincér inasnak. Így már a két család is érezte, hogy kapcsolódik életkörülményünk, rokon szenvedtünk. Mert a nagy ünnepekre egyszerre gyűttek haza Pistánk meg a Szijártó Jóska.

Csibész szaknyelven már Jóskát szijjasnak, Pistánkat meg kelnernek hívta egymást a két fiu.

Édesapám lovat vett, Kellott a lószerszám javítás. Kölcsön munka fuvarozás. Na meg a Szijártóné asszonyág is el-el gyűtt mihozzánk turó,tejfél, bab meg efélek, a konyhára valóért.

Kovács ur majd ledolgozza. Használt ócska szerszám gyorsan szakad, pusztul. A mi zselléri életünk kezdete bele fonódott szijártóék mesterember műhelébe.

Sé baj - sé baj.

Édesapám megint görbe napot csinált. Kaposba volt. Bezzeg azt nem tudta megtenni, hogy a kocsmát elkerülte volna anélkül, hogy be ne ment volna.

Édesanyám sopánkodott, hogy mámeg abba a zutálatos kocsmába maradhatott ee.

- Ergye fiam érte. Valami lumferokka lehet.

Nóta szó hallatszott ki a /nagyfejű kocsmájába. Ring Farkas volt a neve a kocsmárosnak, de a nép a falu, nagyfejűnek, husfejűnek nevezte. Hentes és mészáros volt. Nagyfeje, husos termete miatt hívták husfejűnek.

- Sé baj, sé baj.

Éljön a nemzet, éljön a hon
Éljön a nemzet éljön a hon.

Magyarok vagyunk
nincs szabadságunk,
mert a szerencse gyászt hozott ránk.

Magyarok vagyunk
nincs szabadságunk
mert a szerencse gyászt hozott ránk.

Sé baj, sé baj,
Éljön a nemzet, éljön a hon
Éljön a nemzet, éljön a hon.

Benyitottam a kocsmá ajtót. Egy kicsit félénken. Gyerek voltam.

Derék nagy emberrel dalolt édesapám. Mély hangja szépen aláfestette édesapám tenor hang színét.

Dicsérteességgel köszöntem.

A kocsmáros "Mindörökkön"-nel fogadott.

- Okos kis fiad van Jóska - szólt édesapámnak a kocsmáros. Hosszu pipaszárt tartott a kezében.

- Ez a legkisebbik a fészekfentő, a hetedik.

- Nekem is volt tizenhárom Józsim, hat meghalt, hét megmaradt. Élnek, hála istenkének. Egészségesek, jó étvágyuak.

... Sé baj, Sé baj. Dalolnak mind a ketten. Szijártó Jóska aptya, meg az én apám jó kedvvel, derűs arccal.

... Éljön a nemzet, éljön a hon,
Éljön a nemzet, éljön a hon.

Francia, angol, meg egy marék magyar, vérrel szerezték a hazájukat,
Francia, angol, meg egy marék magyar, vérrel szerezték a hazájukat.

Sé baj, Sé baj.
Éljön a nemzet, éljön a hon
Éljön a nemzet, éljön a hon.

Letörjük a szarvát annak a nagy urnak
hogy ne parancsuljon a magyarnak.

Sé baj, Sé baj,
Éljön a nemzet, éljön a hon
Éljön a nemzet, éljön a hon.

Derék magyar ember volt Józsi apja, édesapámtól egy fejjel magasabb.

Mejszter urnak szólította őt édesapám is meg a Ring ur is.

- Szeretem a jó magyar embert, hangoskodott édesapám.

- Ring ur még egy litert, szólnak mind a ketten.

Sirva fakadtam.

- MÉR rész fiam?!

- Édesapám gyűjjön haza.

- Kis fiam mond meg édesanyádnak, hogy a Kovács bácsival van édesapád, szépen mulatunk és megsimogatta fejemen a hajamat, Jóska édesapja.

Hazafelé menet Ottó a postát hordta. Vince Mátyás nagyobbik fia a Pali pénzt kunyorált. Magázta Ottót szijártó Jóska bátyját.

- Hallaje aggyon egy karcárt.

- Nincs nekem krajcárom.

- Hát füllérgye csak van?

- Né. Itt van duggazdag ehős. Feléje dobta a fillért.

Pali majd összetörte magát, úgy szaladt fölvenni a fillért.

Bizony visszatetsző volt, hogy a gazdag pógár Vince Mátyás fia úgy könyörgött Szijártó Ottónak a fillérért.

Ottó is kitanulta, megtanulta a mesterséget. Amikor megházasodott hamarosan gyerekáldás töltötte meg családi tűzhelyét.

Mezőcsokonyán találkoztam vele, ott lakott. Meghívott lakására, bemutatta népes családját.

- - - - -

Honvédhuszár.

- Te Jóska - azt mondd, hogy a honvédhuszároknál műhelyben dolgoztál. Talán nyergeset készítettél ottan?

- Nem, a nyerges ipar külön mesterség vót - feleli Jóska határozottan. A nyergeset nyergesek csinálták. A huszárságnál előforduló javító munkát az iparunkba végeztük. A trének szerszámgyait javítottuk. A kocsi osztagokét.

Záradék.

A vásárolást úgy kezdtem öregem, hogy három bőrt ismertem. A Fürst Árninnál nem is vásáltam. De a Zukkerné, meg az Istvánfiná szoktam vásárolni bőrt.

Két-három-négy pár lószerszámom volt készenlétbe. Ahogyan gyűtt, ahogyan vót az alkalom.

Tudod Jóskám úgy vót az akkor is meg most is, hogy egy pár lószerszám elkészítéséért ötszáz forintot megérdemel aki elkészíti. Így kalkuláltam.

- Hány féle lószerszámot készítettél Jóskám? Kérdezem tőle.

- Hányat? Többfélét.

1. Igás széleshátú - kanca szerszám.

2. Kulcsos - polgár szerszám.

3. Szij istrángos - parádés lószerszám.

A sallangók viaszkos vászonból voltak karádés szerszámon. Igás szerszámon pedig diszes, színes ruhából. Népi megnevezés: szemző, órszij, nyakálszij, pofaszij /Kantár/, Szügyelő, vállszij, hátszij, nyakszij, hám, fék szárok, gyeplű szár, Istrángok, tasni, hasló, huzóvas, farmotring. /Lószerszám/.

Osztopán, 1968 május 14.

Somogyvári István

/Cseszkó Pista bácsi/

Született Osztopán, 1877-ben.

Meghalt Sikora ut
Petőfi ut 1959 október 11.

1189

Tégla vetők

A néhai Tallián Andor Pál kis kastélya, most a Győzelem Mg. Termelőszövetkezet központi irodája. Előtte a tornác égetett agyag téglával van lerakva. Egy téglán, a "párttitkár helyisége" előtt 1868 van írva. Száz éves a téglavető, aminek romhelye a - Nagytónak - nevezett bemohásodott téglás környék. Gyerek koromban még tiszta víz volt a tóban, ott fürödtünk. Emlékezem még az Ősi nevű kőművesre is, aki a téglavető mestere is volt. TP Tallián Pál jegyű téglákat is lehet találni épületek bontásakor.

Továbbá: BL Buzsáki Lázár, FV Farkas Vendel, VM Vince Mátyás, SZM Szabó Mihály, RF Ring Ferdinánd.

Gyerek koromban még álltak a kemencék, amit égetőnek neveztek. Ágfával tüzeltek. Minél szárazabb ágfával, annál acélosabb volt a tégla.

Somogyvári /Cseszkó/ Pista bácsi adatszolgáлом elmondta, hogy ahol ő akkor lakott /most unoka vője Vörös József és családja/ lakik ott cigányok tanyáztak akik vetették az alsó Szabinak a vályogot téglának. A téglavető helye még most is megvan a temetőn túl a gyalogúti dűlőben. Alsó Szabiék arról is híresek voltak, hogy az első vastengölös kocsit apja aki kovács volt készítette a faluba.

Fia a Mihály eljárt kocsin Kanizsára, Pécsre, Pestre sóért, amit itthon eladott. Ő hozta hírül Pestről, hogy látott olyan vasházat, amit két vason húzott a vas ló, ami füstölt. A vonat indulásának híre így jutott Osztopánba.

A Buzsáki féle téglavető annak a /Dicska/ Buzsáki Istvánnak alapítása volt, aki a Benkő domb szomszédságába lakott. Két téglafalu házat építtetett. Módos ember volt a Szalay nevű /Just párti/ követnek barátja volt, aki ide járt hozzá beszélgetni.

1884 táján volt huszár Pesten a Horváth /tapa/ Gyuri köröszt-papa, aki elbeszélte nekem, hogy amikor besorozták katonának, mint pántlikás szalagos recruta volt el Horvát Slavóniába a Buzsáki /Dicska/ Pista sógorához, aki éjjel éjjélkor szökött ki Osztopánból, mert követ választáskor áttul pártult a jobbparthó, pedig azelőtt balpárti volt. Aztán a nép, ellene fordult, kicsufulta, ijesztette, hogy megöli.

/Megjegyzés/ A mult nyáron 1867 augusztus 23-án járt nálam két ember Jugoszláviából kérdezősködni, hogy van-e feljegyzésem ezekről. A fiatalabbik kérdezte, hogy az iránt a Buzsáki nevű család iránt érdeklődik, akinek kettő cseréptető, téglafalu háza volt. A kérdező állítása szerint Buzsáki Pálnak a veje Jugoszláviában Passinban él.

1890 jelzésű téglákon FV Farkas Vendelnek a neve van. A téglavetője a kükörösztől északkeletre az eddei uton túl volt. Az erre a célra telepített akácost még a mai napig is Vendel sűrűnek nevezi a nép.

Ettől áttu ellenben a Tarasica földek alján kissé északkeletre látszik nyoma a VM Vince Mátyás téglavetőjének.

A Ring /Kuka/ Ferdinánd téglavetőjének nyoma Andor major alatt a birkaakoltól délre lent a lapon a gémes kut őrizte még 1920 táján.

Szomszédságban a Buzsáki /dicska/ féle téglavetővel a le bon-

tott... hajtott cselédház volt a Ring /Kuka/ Ferdinándnak az uri lakóhelye, az Andor-majori bejáratnál. Andor major a nevét akkor kapta, amikor a Tallián Andor uraság megvette ezt a földet. A szentgáloskéri bérletének perét megnyerte és a nyert pénzen vette Andor majorot.

Ha már a téglavetőknél téglatermelésnél tartok, meg kell, hogy emlékezzek a Perniszi várkastély helyéről a Pusztavár dülő téglái-ról, amit a "Hókák" termeltek ki és abból a téglából építették a híres Hóka pajtát a szerdahelyi sarok elején a Hókák kertjébe. Most a Hunyadi János utca eleje, Mészáros Józsefnek üres telke, az állomásra vezető uttal délről.

Továbbá patyi Farkas Lajos elbeszélése nyomán a sikorai temetőben lelt téglalapfal, amelynek kitermelésekor kettő emberi alsótest csontvázát találtak.

- Tudod koma - a mai embernek nem létezik olyan erős csontváza mint amilyent találtunk édesapámmal a sikorai temető belső részén.

Édesapám Farkas Bálint, született 1846-ban, meghalt 1910-ben. Abban az időben bíró is volt meg templomatyja is. A pappal jó viszonyban. Említette a Vinis Fülöp plébánosnak, hogy a sikorai temetőben, amerre nem temetkeznek, igen sok téglavész van. Ha szabad lenne én kitermelném onnan, legalább nem lenne utjába a temetkezésnek.

- Lehet édes biróm, lehet, csak használják ha tudják valamire.

Hárman voltak testvérek apámék. Középre épültek a Jóska bátyámnak házat, ami a Sebestyénké lett, amikor a Jóska bátyám elköltözött Slavóniába. Nahát ebbe a házba épülték bele azt a téglát amit onnand a temetőből kiszedtek.

Azután egy néhány esztendő múlva a mi udvarunkba is köllött volna téglavész járdának. Mondtam édesapámnak, hogy elmegyek a temetőbe, szedek ki annyi téglát amennyi köllene ide az udvarba.

- Jó van - felelte apám - majd emlitem a plébános urnak is.

Persze hát megengedte, nagyon jó viszonyban voltak. Iszen szoktak vadászni is együtt.

Megkezdtük újra ott, ahun abba hagytuk. Aztán tudod koma ujjan fundamentum féle vót, de nem ám igyenes, hanem ujjan enyhén köralku. De nagyon erős téglavész vót. Csak ugy pengett, amikor összeraktuk egymáshó. A majter se akart elválni.

Egyszer aztán megakadtunk hallod. Szóltam édesapámnak.

-Ide nézzen.

-Na mi az ?

A fundamentomba állt két emberi csontváz. Bele volt falazva szoroson. Élve falazták-e vagy halottan, nem tudom. De meghökkentem. Annyi igaz! De csak az alsó test, deréktól lefelé volt meg, két emberé. Hanem, hogy micsoda erős lábszár csontok voltak, azon csak elcsodálkoztunk édesapámmal.

- Be megyek a paphó fiam - szólt apám - megjelentem neki.

Azt mondta neki a pap, hagyjátok abba a téglaszedést. Emberi tetemeket ne háborgassuk.

- De hát miféle emberek csontváza lehetett az ? Kérdeztem.

- Nagyon régi lehetett. Valami pogány néptörzsré, én aszondom.

- Hát komám a régi világ rejtelmek kifürkészhetetlenek. Aztán eszembe jutott a Viza Jóska bácsi meséi.

Egyszer az ujjhegyi szőlő metszését befejeztem és elfáradtam. Leültem a venyige csomóra, keresztet vetettem, hogy imádkozzak.

- Jónapot aggyonisten jó ember - hangzik a Viza Jóska bácsi köszöntése.

- Nem vagyok én jó ember Jóska bácsi. /Akkor tájban tartottak a csendőrök a lakáson házkutatást, kommunista röplapokat kerestek/. Tudta az egész falu népe, aztán féltették a jóhíruket, hogy velem szóba álljanak. Mi tagadás, jól esett a Viza Jóska bácsi találkozása.

patyi Ferkus Sajo
hondal jovit.

- Tudom én, hogy mit beszél maga jó ember. Elkezdett mesélni.
- Az én anyám nemzetsége is olyan számüzött féle vót. Iszen magabiztos olvasott a Vászol-okrul, rebeliseknek emlegették őket, mert nem hódoltak be a labancoknak, kurucz vértiek voltak. Halla-e iszen a Szabó Antal féle szekszió az én őseimé vót. Azután a Cseszkó Lukácsé, mert azok a hadat úgy alakították meg, hogy egy pandur vót, egy robotes meg egy benn dolgozott a telek-be. Szóval hát a Cseszkó hadé vót a Vászol szekszió. Pedig apám a Viza azér házasodott be a Vászolokhó, hogy meg legyen a had. De hát rebelisek voltak.

A Viza Jóska bácsi beszélt arról is, hogy amikor zsinagóga épül, ahó keresztény vér is köll. Hogy a "gyerekszedő zsidó" nem mese, hanem valóság. Köllött a keresztény gyerek vére a zsinagógához.

Nem hittem el ezt a beszédet, mert a törvényre emlékeztettem a Jóska bácsit. Ez a fundamentom téglá közé rakott emberi csontváz mégis gondolkodóba ejti az embert, mert itt valaminek lenni kellett ami a multat feltárja.

Libapásztor koromban az öreg Pacsai Örzse néni is mesélt a gyerekszedő zsidóról. Na meg aztán a Kossuth bankót is mutatta nekem. Azt mondotta, hogy az ő édesaptya jó módu cselédember voát, aztán éppen akkor adta el jószág állományát, amikor a Kossuth megbukott, aztán megbukott a Kossuth bankó is. Egy cérnás skatulyában rejtegette az Örzse néni, piros pántlikával kötötte meg bokrétára. Olvasgatta 22 darab volt, szép kék színe volt neki.

Ha a gyerekszedő zsidó mese igaz volna is, akkor se volna semmi köze ezekhez a csontokhoz, mert ezek a mai ember csontjaitól is erősebbek. Nem gyerek csontok.

Régi templomra következtet a hajlott alap téglafala.

- Hát koma, akár mi, de itt lehetett valami valamikor, erősítette meg patyi Farkas Lajos.

Kik voltak a téglavetők?

Válogvető cigányok. Agyagból taposval gyurták a sarat. Formába válogvetőbe hõbõlgették a kiszakított agyagot, de előzőleg megvízezzve a vetõt /hogy ne ragadjon/ fölfordították és kicsuszott belõle a vályog. Késõbben homokot hintettek a vályogvetõbe, hogy ne ragaggyon az agyag pép, válog agyag.

A jádi erdõn, meg a magyaróvölgyi erdõn sok fát szereztek, avval égették ki téglává a válogot. Leginkább saját részükre készítették. Még Vámoerõl is vettek az osztópániak téglát. A módosabb pógárok égették saját részükre a téglát építkezni.

Kezdetben a vályogvetést apró polvával vetették úgy, hogy nem homokot hintettek a válogvetõbe, hanem apró buzapolvát. Könnyebben kivált a válog.

Farkas Lajos patyi.

A mult héten jártam nála. 1968 január elején.

Született 1890-ben, most 78 éves.

Lakik: Osztopánban Petõfi ut 62.sz.

- Tudod komám - mert a bátyámnak keresztkomája lett, miután gyerekkori pajtások voltak - az első világháboruban kinn a fronton együtt voótam egy kaposi Ellenbach nevü tisztheletesse. Aszongya egyszer. Te Farkas! A multkor úgyesen oldottad meg azt a fényt, amit

A. F. i. eves patipi Fokkas Lejos
/dangit/ dugat Jarap

egy podvás faoduból kivágott fadarabbal - késéddel mesterkedtél. A puska irányzékra meg a cső végire szereltél.

Ugy látom, hogy te nagyon is értöl a puskákhöz. Nem-e tudnál valamit kitalálni, amivel az ellenséget meg lehetne téveszteni ebben a nagy erdőségben?

- De tudnák - feleltem. Ippen ezen gondulkoztam. Csakhogy ahó egy ember nem ölég. Má az üzemeltetését értem.

- Na mit? felelte a tiszthelettes.

Elmondtam neki, hogy le köblene állítani egy facölömpöt, aminek vastengelen forditható fa feje lenne. Meg a cső alá, karókra szegezett lé, amijen a cső körbe csuszna. A cölömp fejébe én beleszabnék egy puskának a tusát leszoritva. Egy ember forgatná a csövet, egy meg sütögetne, töltögetne állandóan.

Ennek nem lenne géppuska hangja se, de sorozat hangjáru azt hinnék, hogy valami új fajta fegyver.

- Ezt megcsináljuk tizedes - örvendezett a tiszthelyettes.

- De aztán nem lesz ám hosszú életű, mert ha észre veszik, lemérik, aztán kilövik - mondtam a tiszthelettesnek.

Hát tudod komám ujjan jó sikerüt, hogy a rossebb se monta meg, hogy mi lehetett.

Kézi fegyver hangja is vót, mert sorozat hanggya is.

Hanem szerencsénkre elmentünk onnan mellüle, amikor beszüntettük a lövés sorozatot. Nem tellett bele fél óra, egyetlen ágyu lövéssel kilütte a zoros eltalálta.

Ott pusztultunk volna mind a hárman, ha el nem mentünk volna onnan idejébe.

- Mikor kezdett maga komám így csinálgalódnyi?

- Aaa - má tizenkét éves koromba. Amikor kimútam iskolábu. De má az előtt is faragcsátam.

- Aztán mivel kezdte, mit csinált először?

- Puskatust! Édesapámnak vót fegyvertartási engedélye. A puskája a szögön lóggott. Tetszett a sima tussa, aztán puskatust csinyátam először. Szépen kipulituroztam, ujjan fényes vót, hogy megláttam benne magamat, mint a tükörben.

Az első puskaövet meg egy - letett - régifajta permetező csőből csinyátam. /Kezével mutatott úgy 50 cm. hosszon/ Ilyen hosszú vót a cső vörösrézbü. Ujjan vót mind egy vizipuska. Ugy működött. Abba az időbe még ujjannal permeteztek.

Aztán megcsinyátam ujjan háttu töltősre - tapló gyujtásra. A cső egyik végét beöntöttem ónnal, utánna meg kifurtam a csövet.

- Hogyan, a vasat is ki tudta furni?

- Ki hát, vót vasfuróm.

- Ugy vette a vasárusba?

- Magam csinyátam. Édesapámtu tanutam. Vásott reszelöt szerkesztettem bele a rámábe a végit ujjanra reszeltem, amekkora lik köllött. Egy papirlapra nyomban rárajzolta a vasfurót.

Na hát ujjan jó sikerüt az első is, hogy lüdöztem én avval célba, verebeket, kányát, de még nyulat is.

Egyszer meg a Cseszkó Pista bátyámék udvarába hányolódott a vacak között egy kétcsövü puska, a csöve el vót görbülve. Egy Szepkosár fajta szeges patrony bele vót rosdásodval. Mondtam a Pista bátyámnak elvihetem én ezt a puskat is?

- Asztán minek ez neked mámeg? Mosolyogva kérdezte Pista bátyám.

- Mér, hogy minek, - aztán vállat vontam.

- Ugye má megen valamibe mesterkecc! Hát csak vidd.

Örültem nagyon neki. Haza hoztam. Vót ujjan leállított cölömp satu. Beleszorítottam, úgy igyenesítettem ki. Tudod ujjan finom acél vasbu vót, hogy szinte érezni lehetett a finomságát, amint egyenesedett.

Nam azt is megcsinyátam ellü tömősre, háttu beöntöttem a csövet

pihen a vomjo'sehen

kifurtam úgy mint a régít.

Őlég az hozzá elkészítettem, de mingyár ki is próbáltam. Oda kinn a mi rétünkön, az agácáson tufelű, egy kányára rácéloztam úgy nyolcvan lépésre, le is löttem. Nagyon jól sikerült.

Utóbb még másoknak is csinyátam. Abba az időbe sok rabsic vót. Meg amikor a Büi bodrogi gróf is megbukott a földeket feles művelésbe adta a bank. Az egész birtokon kukoricát termeltünk. Aztán telű lett ősszel minden épület kukoricával. A kukoricát forgatnyi is köllött, meg őriznyi is. Én is oda jártam. A csőszöknek is én csinyátam puskát, na meg nyulat is foghattak velem.

1. Tüzkő, 2. tapló, 3. puskapor, 4. srétek, 5. fujtáskóc, 6. puska-vesszőt a vasáros boltba vettünk vagy csinyátunk.

Édesapám: patyi Farkas Bálint

született: 1846-ban

meghalt: 1910-ben, -

akinek sokféle szerszáma vót, amit én is használtam.

- Most még azt szeretném megtudni komám, hogy amikor a mi szobánkba a sarkos padot csinyálta, hogyan fűrészelték el a fát? Ugy emlékezem, hogy föl vót állítva.

- A büi temetőbe jártunk akkor irtani. Vót egy vastag körtefa, annak a derekát mingyá arra szántuk, hogy - na ebbü lesz sarokpad. Mert akkor divat vót a sarokpad az asztal körül.

Hogyan is fűrészelték el azt a körtefát? Kérdezem a komámat.

- Hogyan? Egy élőfa mellé föl állítottam, aztán egy láccal megszorítottam. A láncot megékeltem.

- Eszembe jutott koma - szól közben a komám - hogy amikor azt a kétcsövű puskát megcsinyátam, kivittem Sándoricába. Kiültem a régi pincénk elejbe, ott babrálóttam vele, ippen megtötöttem, amikor hallottam egy puskalüjést. Megismertem a hangját a zöreg Tólos puskája hanggya vót. De abban a pillanatban baktatott egy nyul három lábön arra felé. A puskám meg vót töltve, rácéloztam, el is találtam kupán. Csak úgy kalimpát a levegőbe. Odasiettem, elkaptam, besiettem vele a pincébe, aztán vissza kiültem a pinceajtó elé. Gyütt a zöreg Tólos - aszongya - körösztfi, nem láttá erre egy meglütt nyulat mennyi?

- Nem. - Nem láttam körösztpapa.

- De valaki lütt erre. A zannya szencségét e talátam, de nem esett e. Erre futott. Nem is nagyon tudott futnyi. Hát szóval nem láttad.

- Nem! Pedig itt ültem. Amikor elcammogott jót nevettem. Ujjan tizenhét éves lehettem. Még mast mint hogya látnám, amikor a nyul megállt irányomba beretfákoznyi.

- Hát azt meg hogyan?

- Hogyan? Segre ült, aztán a két első lábával mintha beretfákozna úgy cirógatja a pofáját. Tudod az egy komédia.

- Még mit szeretett készíteni legjobban? Kérdezem a komántól.

- Mindent, amit megláttam. Ezek a salugaterék is mind az én csinálmányaim. Meg itt van ez a gyalupad. Őlég az hozzá, szerettem mindig, de még most is szeretek csinyágalónnyi. De talán a hordó csinálás teccik legjobban.

- Aztán mindent magától, önbuzgalomból - tanítómester nélkül?

- Na, a pintérséget mestertől sajátítottam el. Ujjan 15 éves lehettem, amikor a Balázs pintér szólt nekem. Tudod iszen, hogy a szomszédba lakott a Pucok házba árendába. Én meg mindennapos vótam nála. Szerettem nézni, hogyan is csinyája a hordót. Én akkor még a mezőn nem dolgoztam, aztán ráértembe elnézegelődtem.

Egyszer aszongya nekem a Balázs ur. Te Lajos, nem volna neked

hissen von a kis bodda'

kedved megtanulni ezt a mesterséget?

Nem feleltem neki, mert édesapám véleményét nem tudtam, csak gondultam, hogy ugy sem egyezne bele.

Ugy gondolom, hogy bele látott a gondulatomba, aztán megváltoztatta a szavát. Vagy talán te, ha ráérsz segíts nekem, aztán meg is tanulsz, jó?

- Ez má tetszett nekem, aztán örömet segitettem, de hamarosan tudtam is dolgozni. Két évig lakott még itt, amire elköltözött, én má uj hárdót is tudtam csinálni.

Tabra költözött innen. Felesége jó módu tabi szülők lánya volt. Termett nekik hatvan hektó boruk. Tabon már géppel is dolgozott. Volt három gyerekük éntülem fiatalabbak. Gyurka, Pista és Mariska. Az apjuk Sándor vót. Hogyha Tbiakkal találkoztam, mindig megkérdeztem őket.

Nahát a Balázs Sándor tanított meg a pintérségre.

De, hogy igazságos legyek, még egy tanítómesterem vót: a Csóri. Vesszőfonó mester vót.

- Erről van a szállóige, hogy: Urasodik mind a Csóri? kérdezem derüsen?

- Errü, errü komám, de mondhatom, hogy nagyon komoly ember vót, szigoru. Galambos pusztáru járt ide Osztopánba tanítani. Ott vót a mühele a Mattán dombon, ahun a Tapa is lakott, mast meg a Hóka Jóska.

De attu aztán lehetett tanunyi. Aki nem figyelt rája, azt gorombán lehordta. Attul nagyon sokan megtanultuk a vesszővéka meg az ülés-kas kötést.

A szállóige meg abból maradt, hogy szokatlan vót falun egy pusztai embertől a városi szó használatok: Ikken - héjjas - tessék ide figyelni. Önnek hol az esze? Jöttem - jöjjön. Azért mondták Osztopánban: urasodik miná a Csóri!

Puska babona.

- Na ez babona, mast amit mondok. Tudod komám ebbe én is benne vótam, má csak annyi végre, hogy én mostam ki a puska csövit.

Édesapám meg a zöreg Tálós vadász emberek is vótak, meg komák is.

Egyszer édesapám vett egy uj puskát, aztán jó puska vót. El is süt, de fogyni nem lehetett vele se nyulat, se semmit.

A zöreg Pucok Pista bácsi sok mindenre tudott orvosságot. Hegypásztor is vót. Édesapám meg a Tálós is Sándoricát vadászták.

Aszongya édesapám a Pucoknak. Pista, nem tudom e gondunyi, hogy mi lehet evve a zuj puskával, jó lehet vele lünni, de fogyni nem, még nem talátam el vele semmit.

- Nem nézett bele a csövébe valaki? Kérdezi így az öreg Pucok.

- De! a Tálós bele nézett.

- Bele? Akkor azér nem találasz vele! Ki köll mosnyi a csövit uj hód pénteken.

Na hát én mostam ki a csövit. A zannya istennyiláját többet soha semmi baj nem vót a puskával, lehetett vele lünni.

Gatya mazzag óddó is.

De a zöreg Pucok nagy ördög vót ám. Sok mindenhó értett. Hire vót.

- Elűfordut ulla smi is, hogy az uj házások nem tuttak semmit csinányi. Be mentek a zöreg Pucokhó, az valahogyan elődta a gatya mazzagot, azután sikerüt. Ugy beszéltek.

Ami nem babona vót.

Lőkötőnek is nevezték az öreg Pucokot. Sokan sirathatták a csikóikat, amiket kézre adott.

Egyszer a füleimmel hallottam, amikor a belsőségbe pucokturást teregetett az unokájával a Pista gyerekekkel, aztán szidta a pucokot. A fenye rossebbgye egye meg a pucok órodát.

- Öregapám maga magát sziggya. /Mert Kiss István volt a neve, de Pucoknak csufulták./

- A fenye a taknyos kölkit egye meg, hát még kicsuful.

Ósztopáni tűzoltó védelem 1911 - 1968.

Estéli imádság

Felajánlás.

Főljánlom és áldozom ezen szent imádságomat neked édes mennyei Atyám.

Ments meg minket tüztü /tüztől/ víztü /vitzől/ hőrtelen haláltu, rossz ember szándékátu, ördögnek csalárdságátu.

Igy fejezte be édesanyám az estéli imádságát.

Előzőleg megnézte a vizes sajtárt a pítarba egy kisszék padon, hogy tellü van-e? Ha netalán tűz támadna, víz legyen a sajtárban készenlétben.

Ilyen volt a néhai tűzbiztonság.

1911-ben már alakult tűzoltóság. Farkas Lajos patyi komám tagja volt. Bejártak Kaposba tűzoltó tanfolyamra. Parancsnok volt a nagy Horváth József. A tagok nem gyutnak eszembe mások, mint a Hosszi Ferkó, Császi Ferkó, Muszaj Gyura, meg hát én. Bizony annak má innend onnand ötfenhét éve.

Azóta találkoztam a Patyi Lajcsi komámmal. Visszatértünk a néhai tűzoltóságra.

- Minket a képviselőtestület nevezett ki - hangsulyozza önérzetesen. Kaposba a Szántó-laktanyába voót a szállásunk amikor bementünk többszörönként gyakorlatunyi.

- Kikre emlékezik komám? Kérdezem tőle.

- Én voótam szúval hát: patyi Farkas Lajos - még élő.
Gadányi Pali - ná meghaat
Hosszi Ferkó - "
nagy Horvát József - "
Gyánó János - "

Én ujjan 20-21 éves vótam, szóvel ippen regluta voótam.

Ósztopáni Pál született Ósztopánban 1918

Faragó mű készségeit 1938-ban ismertem meg. Különösen a falapok diszítésében gyönyörű gondolatok bontakoztak ki nála.

Kár lenne az ismeretlenség homályában hagyni. Felkeresem, mit tudnék vele feltárni a népművészet számára az utókornak.

Betyár világ Osztopánban.

1967 augusztus 23-án délután itthon voltam /házőrző/, az asszonyok - feleségem, meg asszony lányom - elmentek a szőlőbe tetőzni, tisztogatni.

Éppen répalevelet szedtem a récéknek, amikor két ismeretlen férfi jött be udvarunkra és érdekesen kérdezik, hogy "jó helyen kereskedőnk"? "Pokóba Jóska" itt gépelték le, mert az italbótba monták, hogy itt lakik egy idősebb bácsi aki leírta vagy legépeltette. A Zsinkó családbul él-e még valaki, meg a Buzsáki, Burdi családbul?

Az egyik - az idősebb - férfi elővette polgári személy lapját.

Babics György 59 éves asztalos. Édesanyja Zsinkó Rozália Osztopánban született. Anyja neve Nagy Pap Anna.

A fiatalabb is mutatta személyi lapját. Azonban ő nem a Zsinkó nemzetség iránt kérdezősködött, hanem a Buzsáki család iránt, amelyeknek volt két téglafalu, zsindelyes háza. Mert az apósa Buzsáki Pál, aki Horvátországban él és valami követválasztás miatt hatta itt Osztopánt, mert átpártut a jobbpárthó.

Meg a Zsinkó Mihály is e végett ment ki. Bizonyítja a Babics György.

Már a lakásomban vagyunk és előveszem kéziratos füzetemből a "Betyárszállás" címűt. Kinyitottam egy helyen.

- Na nézzék - szólok nekik: Ime itt van a kortes nóta:

"Zsinkó Miska aranyeres
a pofája himlőheles.
Megette a bir kacskánkot
Cserbe hagyta a balpártot."

Azután elolvastam a "Pokóba Jóska" című fejezetet.

- Így mesélte-e el az ldes anyja?

- Pontosan így, hogy a pap nyakábu kivette a stólat. Feleli Babics kipirult arccal.

- Akkor igazolva van az én irásom, hogy nem légből kapott koholmány.

A Buzsáki Istvánról meg azt jegyeztem fel, hogy szegényében éjjel menekült ki a falubu, mert nagy embere vót a Szalainak, aki jelölt volt.

Horvát /topa/ György körösztapám adatközléséből veszem ezeket.

A fiatalabbik ember meg a Burdi családot is kérdezi.

- Itt laknak a második szomszédban.

- Voltunk már ott is, de azt mondták, hogy ők nem ismerték a Burdiakat.

Lehet, mert a keresztanyám is meghalt most a második világháboru alatt. Ő mesélte nekem, hogy az ő nagybátyja volt az a Burdi Marcin, aki a három évi bírósága alatt úgy elzüllött, hogy elpazalta a szeksiót. Pedig azelőtt igen nagy dolgos, takarékos ember vót. Na az meg azért ment el Amerikába.

Keresztanyámtól azt is megtudtam, hogy a Burdi név valamelik ősöknek a neve, mert Fekete Benkő Márton volt a Burdi Marcin igazi törvényes neve.

- Na láttya, szent igazat beszél, mert éppen így mondták az én feleségem öreggyei is el ezeket.

Sajnálom, hogy elsiettek mivel hazafelé jövet a Balatonról kerestek fel. Arra fele a 7 számú Kaposvár-Balatonlellei műton mentek.

Csupán a Jugoszláviában élő magyaroknak tett ígéretet teljesítették menetközben. Tőlük tudtam meg, hogy megboldogult Horvát /topa/

György nem Passauban látogatta meg a /Zicska/ Buzsáki Pista sógorát, hanem Pasinban, mivel a nemzetsége - Buzsáki Pállal - itt laknak és laktak.

Osztopán, 1967 augusztus 30-án.

Sass József.

Betyárvilág Osztopánban.

Falum történetét akarom megírni olyan hiányosan, amilyen hiányosan ismerem. Reá vagyok utalva az adatszolgálók elbeszéléseire.

Tudom, hogy unalmas a statisztikai adat sor, de nélküle nem érezhető a valóság, már pedig a valóság megírása a hiteles forrás, amely eloszlát néha kételyeket az írás olvasása közben.

Kaloda.

/Cseszkó/ Somogyvári Pista bácsi vizavé átelleni szomszédom adatszolgálása:

1887-ben még vót Kaloda.

- Ilyen pontosan emlékszik rá Pista bácsi?

- Emlékszek, mer - úgy mondva - Farkas Vendel bátyám, édesanyám testférétya 1887-be lett megválasztva bírónak.

Szóval hát a kalodát áttu atta egyik bíró a másiknak. Itt át a kaloda a Farkas Vende bátyám háttusó szobájába. A /szegény/ Birovics Jóska - nem a /dobák/ a Jancsinak a zaptya vót a kisbíró. Bele szokott tenni bennünket /játászbu/.

A Vende bátyámnak is vót három fia: Pali, Jancsi, Pista, hát aztán jáccanyi szoktunk vele. De hát kutya portéka vót ám, akit igazibu beletettek szenvedhetett.

A fősó karimába tették az embergyereke nyakát, a zalsó felibe meg a jobb kezével a ballábát, vagy a balkezével a jobblábát. Asztán allu valami závarra össze szoritották.

/Topa/ Horváth Gyuri keresztapám úgy mondta, hogy ott laktunk a Matán Csana szomszédgyába aki akkor bíró vót.

Egyszer e vitték mitülenk a dunyhát is meg a vánkost is, meg több a féle vászon ruhát. Édesanyám - betyáros - jó szájas asszony vót, ahogyan a fia is elmonta. Áttu kijabál a bíróhó Matánékhó.

A Csana bácsi monta is neki többszörönkén, hogy: Naca néni, vigyázzon a szóra, mer megjárhattya.

- Körösztfi én nagyon fétem, mer sokszor áttu hallaccott mihozzánk a jajgatás amikor valakit beletettek a kalodába. De édesanyám nem fét. Kapitányos asszony vót.

Kutyavilág vót akkor úgy monta a topa körösztpapa.

Nahát a Topa Gyura idősebb mint én - szól közbe Pista bácsi.

Azt mondta, hogy 1864-be született. Ujjan 6-7 éves lehettem a Vörös bíró meggyilkulásakor.

Lehetséges, mer édesapám is meg a Farkas Vende bátyám is aszonták, hogy 1869-be történt.

Tehát 1869.

Pista bácsi, hát kik vették el Juhász Andrástól a disznókat?

Szóval úgy vót az, hogy a zelején kezgyem:

A Zandrás itt szógát Bogátpusztán. Asztán jó szógálata is vót, meg szeretett is mullatozni. Ee járt a zeddei csutora száritó nevű szőlőhegyre. A régi szőlőhegy ott vót a temetón bellü. De azuta má a Zinkei uraság e cseréte a zeddei parasztocka. Mer nem szerette, hogy a birtoka közé esett a parasztocka szőlőhegye. Innend felü a zeddei falun vót egy darab haszontalan /kecskeköröm/ földgye, ezt atta oda azért a "csutora száritóért". Mer hát a mulatozó parasztocka az erdei vadgyait pusztitgatták aztán megkésztgették a pñceszereken.

Ölég az hozzá, még akkor a régi - csutora száritó hegy vót.

Ott mulatott Juhász András az eddei parasztokkal. Az alatt a züdő /idő/ alatt a birkái elszéledtek a lucernásba, asztán tizenhárom vagy nem tudom is én, hogy mennyi fölpuffadt. A tisztartó is-pánnya kegyetlen haragra gyullatt. Elvette az András saját disznait, marháját a birkákért. Meg ráadásul egy szekérre ami holmija fölfért, ami nem fért, ott maradt. Aztán kivitette a zisten ege alá a határ-ba feleségéve meg a fiáva. Ezér aztán bezzeg András el is kösere-dett, meg is mérgesedett. Asztán amikor má - nem tudom is én - ren-des betyár lett - tutta, hogy a zispánnak szép foka disznója van - világos nappal elhajtotta őket.

Erre hajtotta Magasd alatt ippen amikor a /vörös/ Szován biró egy állami hites földmérővel járt az Andormajori földön. Látta ám, hogy a Zandrás hajt egy szép foka disznót. A biró persze nem áhatta meg szó nélkül - mer hát az állami ember is ott vót - oda kijátott:

András, há hajtod azokat a disznókat? Kijé azok?

- Akárkié, nem a magájé!

- De a tied se ám. Most tüstén hadd itt őket!

- Haggyon engem az utamon. Nám mondom, hogy a disznók nem sze-gény emberé vótak.

A kijabállásra odahagattak a büji Tassi uraság béresei, akik Magosdon szántottak. Meg asztán a biró amugy is odakiáltott a haj-dunak segítségért. András látta, hogy a tulerővel nem bir, odébb lé-pett a "Jabocsai" sűrűbe, de a birónak így kiáltott:

-Megáj biró, majd e gyűjök a disznokér!

A biró elmonta az esetet a faluba. Meg asztán Juhász András felesége ide járt Osztopánba boótba. Mer akkor még nem voót ám boót, se Eddén, se Bogáton, se Galamboson. Ide jártak Osztopánba. Itt vót pápista templom is meg zsidó hitközség is.

Tévl György, vagy nem tudom is én Iván-e mi-e vót? a botos ne-ve, ott ahun mast a Szövetkezet böttya van. Asztán valamive a Zandrás feleségét megcsalta, azér pittytót rá a Zandrás.

- Édesapám ugy szokta mesényi, hogy amikor a zisten a földet széjjel osztotta a népek között, a zsidónak kicsiny darabot adott. Szólt is a zsidó, hogy Uram engem megcsaltál!

- Legyen a tied a család felelt a Zuristen. Mosolygott ezen a Pista bácsi amikor elmondta.

Rágyűjő pünkösöd szömbattyan estefelé begyűttek a betyárok a faluba: Juhász András, Druzsi Jóska, meg alighanem a Kökény Jóska. Bementek a Szeg Mátyás kocsmába, a Tévl bóttá áttu ellenbe. Mingyá hire futott a faluba.

Ölég az hozzá, hogy a Ziceg Mátyásná ittak, ettek. De, hogy e ne felejcsem közbe a falubeliek bementek a paptukhó, hogy fére kőne verni a harangokat. Azonban a pap nem heleselte, hanem azt monta: Édes hiveim ne zavargyuk őket. Had mennyenek az utjukon, mer még nagyobb bajt tehetnek. Csupa zsupp szalma tetős a falu. Föl is éget-hetnek minket. Nem tudom mellik pap vót, alighanem a Stark Zsigmond.

A bakter, meg a zőreg Polányi vót /máskép Királ/ ezeknek a Po-lányi, vagy nem tudom is én Király gyerekeknek a zivadéka.

Ölég az hozzá akkor nem tutta e harangoznyi a bakter a kilenc órát, mer a betyárokka köllött lennyi neki. Az Iceg Mátyástu áttu köllött mennyi velük a Tévl bóttba, de a Tévl nem vót itthon. Pest-re vót bevásányi. Szerencséjére a pénzt magával vitte. Nem vót itt-hun több pénz, mind 60 forint. Persze azt is elvitték. Na meg a lá-nya akkor vót menyasszony. Azé arany karikagyűrűt is lehuzták a zujjáru.

Azután Sziyart, dohányt, meg nem tudom is én- ami köllött ne-kik pakultak. Még a Dándó Katának, meg a Kusló Julának is vittek ruhaneműt. Ezek ujjan jófajta fehérnépek vótak. Ahogyan nevezték is őket ujjan meddú menyecskék. Tudod ében abba az üdőbe vótak ijjen

magányos menyecskek a faluba. Asztán mosnyi jártak a zsidókhó. Meg asztán - nem tudom is én - amellik legény vagy ember meg vót szóruva... szóval hát bátran lehetett hozzájuk járni. Ki egy kis zsirt, ki egy kis lisztet, ki egy kis hust, meg bort is vagy pénzt adott nekik.

Nem vótak ám idevalósiak. Az Atyauristen tuggya, hogy honnand kerütek ide.

De vótak többeken is, asztán össze játszottak a betyárokkal, lólopókkal.

Na hát a Dándó Kata, meg a Kusló Jula kapta meg azt a ruhát, amit a Tévlitü elvittek. De nem mert ám a zsidó szónyi, mer a Zandrás ugy is pittüt rá, amér a feleségit becsapta.

Ólég a hozzá a bótba magukhó szettek amit akartak. Asztán ráparancsutak a bakterra, meg a strázsákra fölkiérték őket a Szován dombra, ahun most a Márton Pista lakik, vagy hát a fia bognár méhele /műhely/ van, vagy hát nem tudom is én, a pincéje. Az andori birkaakóhó, köze szomszédtságba. Ami leégett, amikor belevágott a villám éjjel. Na iszen nem tudom is én, az alsó pallásra hortak ennyi este Kusló Jula, meg a Dándó Kata, meg a hirhordóik is vótak, meg hát - ugy mondva - szeretőjük is. Asztán a vármegye pandurjai hun nem keresték őket. Még a katonaság is. Ezek meg itt bujtak meg a Vörös biró lakásának a szomszédgyába. Ki gondut vóna illenre.

Ugy bizony. Piros pünkösöd szombaton a biró felesége elment a körmenettel Brizticére bucsura. Amire haza értek a Vörös biró halott vót.

.... Nahát asztán ahogyan a zédesapám meg a Vende bátyám, meg hát mások is e monták: a biró má fekütt, mer sötét vót a szobába. A strázsákkal köttették föl, asztán amikor a mécset gyujtotta, kettő puszka durranásbu egyszerre lüttek rá. Egy jajdítás után azon helen mőg is hat, vértócsába taláták.

- Na biró, hát e gyüttem a disznóké! Köll é még a más disznója? Szót utánna Juhász András.

Nagy hajsza vót ám utánna. Na a magyar kormány a hátramaradt özvegynek évi hatvan forint járadékot utalt ki az özvegye halála naptyáig. Ólég nagy pénz vót abba a züdőbe. /idő/ Iszen - nem tudom is én azér lettek ezek a Szován lendék ujjan könnyelmü pazallók - szokás mondás: "Könnyen gyütt szerzemény, könnyen el is megy." Pedig hát az nem is olyan könnyen gyütt szerzemény vót.

A felü tucc-e, hogy hogyan hat vóna meg ez az András?

- Nem tudom Pista bácsi.

- Ugy járt a nép száján abba a züdőbe, hogy miután a kormány ezer forintot tüzött ki jutalmul annak, aki Juhász Andrást kézre aggya. De egyik szavamat a másika ütöm. Mer a néphijedelem arru beszét, hogy Juhász Andrást nem foggya a goló.

A hatóság meg statáriumot hirdetett azok fejére, akik szállást-menhelet adtak Juhász Andrásnak. Meg a cinkos összeköttetést is halállal büntették volna, ha valakire kiderül. Vótak ám szállásadói mindenfelé, mer hetekig is el köllött bujni neki.

A halála hiréru meg azt hallottam, hogy Inkén vót egy meghitt igazi cinkos baráttya - nem tudom is én - cimborája. Fülébe ment, hogy vigyáznak rája, tudnak a cimboraságáru.

Fét a betyároktu is meg a hatóságtu is. De legjobban Juhász Andrástu, mivel az a hir járta, hogy a goló se fogta.

Ennek a cimborának a pincéjébe tanyázott vóna, vagy nem tudom is én mi. Aztán idogálás közben amikor András a csutorát fölhajtotta, a cimborá a jó köszörüt baloskát má előre elkészítette, hogy András észre ne vegye, - mert már nem bizott András se a cimborába. - Aztán mégis sikerüt nyakába vágnyi hirtelen, asztán így végzett vóna vele.

- A mi Palink meg úgy mondta az esetet, hogy hárman is készültek rá, mert féltek, hogy bajuk lesz a cinkosságból. De egyedül mindannyian féltek, mert hát rettentő erős szívós ember volt Juhász András a betyár.

De még a balta vágásba se hat vóna bele, hanem lekötözték a kocsiba, aztán úgy tukták bevinnyi Kaposba. Három ember is alig bírta lekötözni.

Néhai Szabó Gábor, született 1875-ben.

- Tehát 78 éves a keresztapám.
- Annyi.
- Szép idő, de vannak jóval idősebbek is a faluba.
- Köröszti fiam, engem a Stark Zsigmond körösztit.
- Tényleg?
- Így talán még azt is meg tudom, hogy ki volt az a pap aki nem engedte félreverní /kongatni/ a harangokat, amikor Juhász András harmad magával megjelent az osztópáni kocsmában Iceg Mátyásnál, amikor a Szován nevű Vörös birót agyonlötték.
- Édesanyám körösztlevelét is a Stark Zsigmond írta alá.
- A Vörös birót 1869-ben lötték agyon.

Benkő Ferenc, született 1879-ben.

- Sógorom! Maga tíz évvel született utóbb, mint amikor a Vörös birót agyonlötték?

- Utóbb. Hát ahogyan mondták. Az is furfangos történet vót. A strázsákkal költették föl, hogy mindha a pandurok keresték vóna. Aztán a Szován nem is gondot semmi veszélre, meggyújtotta a lámpát. Könnyen agyon lítették.

Néhai Ferka György /vasutas/ született 1882-ben.

- Virágvasárnaptyán születtem komám - mosolog - azért szerettek, na meg hát szeretnek még mast is engemet annyira a fehérnépek.

- Husz év az egy legény idő. Annyi a külömbség közöttünk. De én nagyon szeretem hallgatni az idősebbeket. Már gyerekkorom óta.

- Nem baj ám ez komám. Én is így voltam.

A megboldogult Fekete Benedek keresztapámat szerettem haagatni igazán. Nem volt ám utolsó ember! Részt vett a 48-as szabadságharcban. Nagyon jóízű ember vót. Túle hallottam a Vörös biró halálát.

- Vörös volt a neve?

- Nem. Szován vót! Csak vörös színű vót. Aztán mindenki Vörös birónak mondta.

(Régen mindenkinek vót itt ebbe a faluba csuf neve.

A te öregapád szokta ezeket a csuf neveket kitalányi - veti közbe a komám.

Pali bátyád meg édesapád testfér bátyya ki is tutta danunyi akit akart. Sohase felejttem el, amikor Osztopánba először iskolabál vót, a Tallián uraság adott egy birkát kijátszani. Meg árutak ki zsebóráát is. A zsebóráát a Horvát Dénes bácsi nyerte meg. Hej össze sugtak a zemberek. Oda hiták a Pali bátyádat. Danud ki Pali a Dénest. Intettek a csaposnak. Egy liter bort a Palinak!

Mire a liter bort odahozták, má is csendet kértek.

- Hajjuk Sass Palit!

-Hajjuk Sass Palit!

Kiabátak. Megátak a táncosok. E hagatott a muzsika. Egy óhajtasbu kiáltották... Hajjuk, hajjuk!

A rosféreg a zeszit /eszét/ egye meg - se ceruza, se papiros, nem köllött neki, má danuta, hogy

Óra, óra, nikli óra
egyre jár a mutatója
Hogyha Osztopánba
oskolabál nem lett vóna
neked Horvát Dénes
órád soha sem lett vóna.

Szóval hát mast má e felettem, hogy Szován Csana-e vagy Gyura vót-e? E felettem, de a testférgye Vende vót a Vörös birónak.

A Fekete Beni körösztapám vót meg a polányi Király Benkővel a strázsá. A bakter meg a Matán Gyura vót.

A bakternek harangoznyi köllött minden este kilenc órakor.
Hangszó után eléneküte a templom dombon:

Kilencet ütött az óra!
Térgyen ki-ki nyugalomra.
Ébren vagy-e háznak ura?
Bakter lett a Matán Gyura.
Tüzzre-vizre vigyázzatok,
hogy károkat ne vajjzatok.
Gazda a kaput bezárgyad,
a tolvajt könnyen ne várgyad.
Asszony ereszd le a salut
Fönn vigyázom én a falut.
Dicsértessék Jézus neve
mindörökkén ámmen.

De akkor pirospütkösd szombattyán este, nem vót se harangszó, se bakter ének.

Matán Gyura megette otthun a vacsorát. Itatni még nem lehetett a lovakat, mer se nem szartak kifogás uta, se nem mut e két órája a kifogásnak./Mert a lovat addig nem jó itatnyi, amég ki nem piheni magát./ Elment hát a templom felé, de még nem vót kilenc óra. Gonduta, hogy - ej lemegyek a kocsmába. A két strázsát má ott is találta. Kért félliter bort - mer akkor nem ismerték még a két decit, meg a három decit, félliter vót a legkisebb adag. Tejes leves vót a vacsora, nem nagyon smakkul, csuszik rá a bor.Ergye áttu a bótba, hozzá két zsömlét - szól a bakter a fiatalabb strázsának.

A Polányi el is ment, de nem gyütt vissza. Akkor a Beni körösztapámnak szót.

Ereggy Beni szój annak a gyereknek, hogy gyüjjön má.

De bizony a körösztapámat is hiába várta, mer - amind monta - beszót a bót ajtón, hogy mé nem hozod má a zsömlét? Választ nem kapott, hát megverte kivú a bótajtót.

Most kinyillott a sajtó, beengedték. Puskacsöveket látott felé-
(je fordítva. Csend, mert meghalsz!

Juhász András két másik betyárral - mécs világná pakutak a pultokon bellü, amire szükségük vót.

Körösztapámat halálfélelem fogta el. Lassan ismerte föl, hogy mi vót ott.

Matán Gyura a bakter dörmögött a kocsmába. Bizonyos, hogy ma be ment a gyerek ahó a dögő /szolgállóhó/.

... Magad uram, ha szógád nincs, ott hagyta fele bort az asztalon. Neki se szótak, amikor a bót ajtót kopogtatta, hanem nyilt az ajtó. Beengedték és ugyanugy puskacsövek fogadták mint a strázsákat.

Látta a bakter, hogy kutya világ van itt, de szónyi nem mert. Szemtünk láttára összepakutak, azután parancsszóra indutunk. Egy betyár ellül, utánna mink a bakterrel, mi utánnunk meg két másik betyár Juhász András Druzzi Jóskával.

- Ha szónyi mertek, meghaatok - szót nekik Juhász András.

Dehogy mertünk szónyi kedves körösztfiam, mondta Fekete Béni körösztapám.

Mentünk amerre azok parancsuták. De nem ám a biró házhó, mer akkor má nem a Szován voót a biró. Ugyan mink az uj biróhó indu-
tunk. De aki ellü ment betyár, jobbra mutatott. Föl a dombra! Ott
lakik a Vörös biró.

A Szován dombon beszólt Juhász András: az ajtót nyisd ki!
Szován má fekütt, de fölkel, aztán kinyitotta az ajtót.
Kik vagytok? kérdezte.

Juhász András még keményebb hangon szólt: gyujtsad meg a mé-
cset!

Vörös biró engedelmeskedett és amikor a mécset meggyújtotta,
puska durranás hangzott.

- Jajj - kiáltott Szován.

- Köllenek-e disznók? Elgyüttem a disznókér.

Szován jajgatva lerogyott az asztal mellett.

Minket meg tovább kísérték a besőségen Andor mező felé. De
amikor a Szovánék istállója előtt mentünk a Vendel, a Vörös biró
öcse kinézett az ajtón. Ki az? kérdezte.

Juhász András rászólt.

Gsendbe légy, mer meghalsz!

Na el is hallgatott a Vendel. De engem majd a hideg ki nem rázott
körösztfiam. Elhajtottak bennünket Andor majoron körösztü a Magosdi
árokig. Ottan asztán elmondta Juhász András, hogy milyen számkive-
tésbe vót része, amikor a bogáti tisztartó kihordatta a nyiresi
erdőszele feleségivel meg a fiával egy szekéren, ami föl fért föl-
rakták, ami nem az ott maradt. Ott maradtak disznóim, meg a tehenem
növendéktyével.

En nem is bánom a szegény embereknek semmiét, de az urakét
elviszem, azokat nem sajnálom. Kilencszer szöröncsém vót, de az
lett volna a tizedik, amit a Vörös biró elvetetett a Tasi cseléd-
gyeivel. Megigérttem neki, hogy na Vörös biró majd el gyűjök a disz-
nókér. Hát megtartottam a zígéretemet. Itt álltak a zutamat, ezen a
helen. Mast innend errü a helrü mennyetek Isten hírével haza.

Köröszt fiam-aszonta körösztapám- mintha nehéz kü esett volna
le a szüvemrü. Ujra érezni, hogy élek. Megszabadunyi a halálbu,
aki illenbe nem vót, az nem is tuggya talán megérezni.

Visszatértünk a faluba, mint három sirbu föltámadt lélek, szót-
lanul. Ippen, hogy csak elköszöntünk.

Az Osztopáni róm.kat.plébánia hivatal.

97

1942.

K e r e s z t l e v é l
Litterae bapismales

Kivonat a veszprémi egyházmegyei osztopáni róm.kat.plébánia Kereszte-
lési Anyakönyve III.kötetének 28.lapjáról, az 1863 azazr ezernyolo-
százhatvanhárom évből 81.folyószáma alatt.

Születési éve, hava, napja: 1863 december 19.

Keresztelés: 1863 december 19.

Keresztelt neve: Anna

neme: nő

szárm: törvényes

Szülők: Szita János róm.kat.osordás, Sándor Éva

Születés és lakóhelye: Jád

Keresztszülők: Borbás Ferenc róm.kat. Köstő Anna róm.kat.

Keresztelő: Stark Zsigmond plébános.

Hiteles kiadó: Bujnovszky Tamás plébános.

Osztopán, 1942 július 7.

Édesanyám egy alkalommal elvezetett Julinénémekhez. /Gyánó Jánosné/. Előre tanítgatott, hogy mit kell mondani hogy ha bemegyünk. Nehogy azt mondják a nagynéném, hogy buta gyerek vagyok. Ez alkalommal egyetlen egyszer láttam nagynénémemet együtt. Gyánó Juli néném, Nagydombi Kati néném a Magyaróvölgy pusztai birkásné, meg a Kaposi Treszka néném. Mondhatom, hogy mind a négy Szita lány tudott beszélni, de a Gyánó Juli néném fölülmulta hugait.

Számomra ünneplés volt a találkozó, be is mutatkoztam.

1. Csattanós parula,

2. Kinek a fia vagy, mond el fiam?

- Sass Józsefé, Szita Annáé, Szita Jánosé, Sándor Éváié, meg a jó Istené.

Megdicsértek és beszélgettek tovább. Szita öregapám volt a beszélgetés középpontja meg a betyárok:

Hogy amikor begyűttek vacsoráznai, öregapám már előre tudta. Este amikor hazagyűtt körül tekintett.

- Éva, a lányok tűnnyenek el, mer estére vendégek gyűnnek.

Má akkor turtuk, hogy a betyárok. A magasra vetett supedlis ágyba rejtőztünk, de hiába monták, hogy alugyunk, nem tudtunk elalunni.

- Amikor elmesélték szájatlan lovat a bodrogi temetőbe. Mer ha elveszett valamellik csikó, nem lehetett máskép elszámuni róla, mind valamijjen babonás mesével. A pógár nép el hitte, mert fétek a jótét lélektü, meg a szépasszonyok téteményétü.

Nagyokat nevettek a betyárok, amikor öregapám elmondta nekik a meséit. Pecsényét ettek, bort ittak, danutak is, nem fétek ám még a zeleven ördögtü se.

Sohase tudódott ki, hogy hová lett a szép sárga csikó, amit édesapánk fókájába e vittek. Ha kérdezték: János! Hun van a csikó?

- Hát nem gyűtt meg? Felelt édesapánk. Na majd utána nézek.

Nem hazudott mer arra nézett amerre elvezették a betyárok. El is ment keresni. Másnap vagy harmadnap reggel elmondta a mesét, hogy a nyiresi erdő sarkán, a köröszutná az ember is lóvá vált. Elkésértem a bodrogi temetőig. Ott a körösz előtt legete a szép bundás fűjet, csakugy harsogott. Odamentem, hogy megfogom. Meg is fogtam, de nem vót a lónak alsó szája. Elkáromkodtam magamat, hogy ördög cimborája, minden lélek dicsérje az urat!

Abba a pillanatba megszólalt, hogy köszönheted az élő Istenednek, hogy nem félsz az ördögtül, és eltűnt az ember is meg a ló is.

Igy beszélgettek a négy asszony egymás között. Mintha most is látnám előttem őket: Gyánó Juli néném Magyaróvölgyi Kati néném, Kaposi Treszka néném, meg az édesanyám.

Gyermek szemeimnek különös nagy volt a négy asszony. Édesanyám a legfiatalabb, 1863-ban született. Hat éves volt amikor a Vörös birót agyonlótte Juhász András. Az ő idejükben jártak a betyárok és látták is azokat. Beszédjük nem mese volt, hanem valóságos életkép. Öreganyám meg főzött-sütött nekik. Öregapám megvendégelte őket.

Julinéném a legidősebb, legtöbbet tudott mondani.

- Nem köllött azoktu félni - mondta. Édesanyám /Öreganyám/ szokta mondani, hogy jó emberek ámlezek, csak a zurak rosszak. Ez a bogáti tisztartó is mijjen szivtelen vót, hogy azokér a dögnék való birkákért elvette az Andrásnak egy szép tehenét, meg a hasas üszőjét. Megasztán a malacos disznót, kilenc südőjét. Csupán ami a szekérre főfért azt adta ki a kasznár. Meg aztán olyan Cseléd-levelet, amire Suhun se fogadták meg. Pedig jó birkás vót a Juhász András.

Na a Magyaróvölgyi Kati néném nem dicsérte a juhászokat. Azt mondta: tuggyátok mit megátalkodott büszkék mind egyészalig. Ismeritek a sógorotokat, hogy mijjen. Talán szive sincs. Mogorva mindenkihő, de még énhozzám a legkomisszabb. Mindig a fokossával ijesztget, hogy

ha valakinek el merem mondani, hogy ű a betyárokkal találkozik, ha ű azt megtunná, mingyá össze vagdalna.

- Nem is jó ezt kibeszélni - felel rá a Kaposi Treszkanéném.

- Nem, nem. A titok az titok. Nem köll azt tunnyi másnak, erősítette édesanyám. Hála légyen a jó Istennek, minekünk nincsennek titoktyaink, de mégis azt tartom jónak, hogy a titkot titokba köll tartani.

Járandósok

Madarász Vince született Fajszon 1896-ban. Lakik Osztopánban. Ady Endre ut 8.szám alatt.

Papp Lajoséknál találkoztunk Katalin este, Vincze sógor bátyjával, a Pista bácsival, meg annak a néhai feleségével, Tera nénivel. Sokat beszélgettünk a családfáról, aminek magja a betyár cimboraság, na meg a betyárság volt.

Vince sógor azonban a Járandóról kezdett beszélni.

- Sógor, szólt nekem. Hallotta-e hirét Nobeli Jánosnak /szökött katona/ szóval hát ijjen járandós volt. Nyolc évig tibelt-lábolt, faluzott, pusztázott. Volt neki egy juhász sógora, akihöz be be szólt meg hát meg is hált. Megvacsorázott egyszer, amikor újra ott járt. Vacsorázás közben kérdezte a sógorát, hogy mi ujság errefelé? Hogyan élnek, meg mi egymás.

A sógora - mit sem sejtve - aszonta, hogy: semmi baj se volna, "ha ez itt nem lakna. Amikor azt mondta: fejével a zerdős /erdész/ háza felé intett, szeméből érteni lehetett, hogy az erdészre panasza van, de nem szólt róla különöset.

Nóbelen észre vette a sógor, hogy haragra lobbant, aztán sietett elterelni a beszédet másmerre.

A Járandós sem beszélt róla, csak éppen többet nem evett, nem ivott, hiába kínálta a sógora. De már fogta is a puskáját és hiába marasztalták nem hált ott, elment.

Arra mégsem gondolt a sógora, ami bekövetkezett.

A Járandós igyenesen az erdészlakás felé tartott. Este mécs világítás volt. Benézett az ablakon. Ott látta az erdészt népes családjával az asztal körül. Azután huszonöt lépésre visszalépett, onnan belőtt. Majd a tisztartó lakására ment. Az ablakot megkopogtatta.

- Ki az? Kérdezte a tisztartó.

- Én vagyok a járandós Nóbeli János katonaszökevény. Az erdészlakás ablakán én lőttem be. Valakit agyonlöttem! Ezér ne zaklassanak senkit, mer én vótam a tettes.

Nagy riadalom lett belőle, mert mind a hetet agyonlötte, akik ott ültek az asztal körül.

Széles köröző nyomozás, kutatás után - árulás folytán-e, vagy véletlen-e, de elfogták. Ki is végezték. Pedig a hatóság már ugy hirdette, hogy megkegyelmeztek a katonaszökevénynek, mert uj törvény lépett uralomra.

Meg asztán

egy grófnak a csőszéhez is betért egy Járandós. Vacsorát kért, mert éhes volt. Kapott is vacsorát, még bort is. A csősz bátor ember volt. Elkezdte dicsérni a járandós puskáját, hogy milyen szép. De jó is lehet ugy-e? Addig kínálgatta a vacsorával, meg addig dicsérgette a puskát, amig felvette a kezibe, nézegette, dicsérgette, majd egy pillanatban elsütötte és a járandóst agyonlötte.

Na most bement a csősz a grófhoz, hogy jelentse a tettet, meg hogy kérdezze: mit csinájak vele méltóságos ur?

-Későn kérded,-felel a gróf- nagy bajt csináltál nekem. Bosszut állnak a cimborái.

Ugy is lett, a csósz nem mert tovább ott lakni a régi helyén. A gróf elrejtette családjával együtt. De a betyárok megjelentek nála és követelték, hogy adja nekik közre.

Mivel nem adta ki, tizenkettő darab ökrét fényes nappal agyonlőtték. De állandóan fosztogatták mindenét.

A gróf kénytelen volt a városba eldugni a csósz titokban és valamit hazudott a betyároknak. Kérte is őket, hogy haggyanak neki békét, ő nem tehet arról, hogy az a buta meggondolatlan ember így elvetemült.

Madarász Gyuri a betyár.

Fiatal - Madarász Vincétől kérdezem, a volt, Kutason lakó Chefán Cséfán uraságnál szolgált idősebb Madarász György haláláról mit tud?

Testvérbátyja a Pista bácsi elbeszélése nyomán úgy tudom, hogy amikor az ökröket sózta, egyik ökör bogarazott és hosszú szarvával a fülébe nyársolt a maguk öregapjának - egyik fülén be a másikon ki akasztotta szarvára a fejénél fogva az ökör és ebbe bele is halt.

Az öreg anyjuk itt maradt három árva gyerekkel. A legidősebb volt a Gyuri - a maguk édesapja, asztán az uraságtól semmiféle támogatást nem kaptak.

- Én csak arra emlékezek - feleli Vincze sógor, hogy ezeknek a Fődes Szabóknak a nagybátyja vót a mostohája apámnak. Apám már gyerek korban balóskával meg fokossal járkált. A mostohája igen kemény, szigoru ember vót. Egyszer a papnak a kukoricáját-e, vagy almáját-e meglopta. De már akkor nem tartózkodott otthon a mustohánál. Mégis megakarta vernyi, de megközelíteni nem tudta. Elment a vásárra, vett neki olyan fényes gombos puruszlit. Neki akarta adni, de nem várta meg, mert nem bizott meg benne. Addig-addig hízelt neki amíg megközelítette. Na akkor megverte. Persze azután annál inkább sem maradt meg otthon. Bujkált a mezőkön, erdőkben. Egyszer a kukoricásba behalatszott egy asszony réjás az utrul. Közelment az uthó, hát mit látott, minthogy az édesanyja a kocsi hátuljába sirval jajgat. De nem csoda. A mustoha úgy hajtotta a lovakat, hogy az ostorral a lovakra picit vágott hátra meg nagyot, aztán mindig eltalálta öreganyámat. Apám megharagudott, aztán a balóskával oda hajított. De nem a mustohába, hanem a ló farába dobta. A mustoha elnyargalt. De apám odament a lakására megfenyítette. Azt mondta neki, hogy ha még bántya anyámat összevágom apróra.

A betyárságáru annyit mondott, hogy egyszer harmad magával odament egy kastélyhoz. Bekopogtattak a szobalányhoz. A szobalány kérdezte, hogy ki az? Ezek felelték, ne légy ránk kíváncsi. Küld ki a zurat. Az ur kiszólt, hát gyertek be! Mink nem megyünk. Gyere ki te. - Gyertek be. Addig hijogatták egymást, hogy az ur puskája csörrent. Erre apám két társa elugrott, futásnak eredt. Egyedül nem merte megvárni az urat. Apám is futott, egyik társa elesett, amikor apám elérte, baltalappal jól elverte.

- Nyomorult dögök, hát így lehet bennetek bizni. El is ment apám kedve azután a haramijaságtól. Ahogyan mesélte, hogy a csendőrök is fölléptek. Meg aztán meg is házasodott, aztán jó utra tért.

Madarász István született 1887 július 14-én. Elmullott 80 éves. Kilenc évvel idősebb mint öccse Madarász Vince.

Vele néhány éve a szeszfőzdében beszélgettem. Tőle tudtam meg, hogy édesapjuk a Juhász András bandájába 16 éves korába jutott.

- Tuggya édes Józsim: úgy mondván amint van. Az én édesapámat a bosszu vitte a betyárságra. Édesanyánk rá vót kényszerülve arra, hogy összeájjon a Fődes Szabó nevű pásztorhó. Na ez a mi apánknak, meg a testvéröccseinek nevelőaptyuk lett. Apánk volt a legidősebb,

azt má fő tudta hasznányi a disznók mellé bujtárnak. Bezzeg a betyárok fölismerték apámat.

Mert - megmondva, a mustohájuk eladta a piarcon azokat a disznókat, amiket a betyárok cdahajtottak a fókája közé a "Fódes" nevű mustohájának.

Igy apám már gyerek léttére hozzájuk bátorodott a betyárokhó. A nagy nyiresi erdő Kutastu, Kak, Bukógát, Kovácsi, Fajs, Bü-ig egy nagy erdőség között lakók közös területe volt. Onnand hajtottak Bajomba el a piarera az állatokat. A zuristen se tudta, hogy mellik a lopott, mellik nem.

Ölég abba anyyi, hogy apám elbeszélése után mondva, pittyt a Cséfán uraságra amér öreganyánkat szélnek eresztette. Nem volt benne anyyi böcsület, hogy öregapám itt maradt özvegyét és három árváját segítette volna. Pedig amikor az ökreit sózta, egyik ökre a fülébe vágott a szarvával, abba halt bele. Hogy ha hallotta hírét a kutasi Cséfány urnak, hát az volt olyan kegyetlenül szüvtelen.

- Hallottam Pista bácsi, hogy ő volt Somogy és Zala vármegye főispánja, hogy keménykezü ember volt, azér biztak rá két vármegyét, mert nagyon elszaporodtak a járandós haramiak.

- Na az meglehet - felelte Pista bácsi. Hát ölég abbu anyyi, hogy 9 éves korátul hanyolódott a Fódes Szabó mustoha aptyánál 16 éves koráig. Akkor má ölég érettnak érezte magát, jelentkezett a Cséfány uraságnál szolgálatra, pásztornak. Föl is fogadta, mert jó természetű és kinézetű legényke volt.

- Ilyen legény kell nekem aki nem fél a betyároktól. Ugye nem félsz tőlük?

- Nem! felelte apám keményen.

- Jól van fiu. Apád is derék emberem volt, szólt a Cséfány uraság. Azt mondta apám, mintha sziven szurta volna a szóval az ur.

- Nem sokáig volt gulása, mert hamarosan egy szép fókát elhajtott Juhász András kezére.

- Mast csak be vesz a bandába? Kérdezte tüle.

- Ettü nagyobb bizonyság nem köll, valódi betyárnak fogadlak. Gondom lesz rád, hogy bántódásodba mentselek.

Igy avatta betyárrá apámat Juhász András.

Madarász - Kökény meg Druzi hárman cimboráskodtak.

Ahogy apám mesélte, a bajomi országut mellett volt egy csárda ott sokat tanyáztak. Jó hely vót, mer közel vót a Kanizsa-Kaposi úthó. Amerre jártak a kómárok a vásárra. Egy alkalomkor a bajomi vásárru gyütt egyes lovon csézán egy hentes. Beállt a csárda udvarba nagy hetykén - büszkén. Nem is sejtette, hogy betyárok vannak ott, mert szegényes ruhába ültek. Még meg is szállította őket, hogy valamellik vigyázhatna a lóra.

A Kökény Jóska kiment, de nemsokáig várt fölült a bakra, aztán vágta kihintózott az utcára. A kupec észrevette, de apám meg Druzi elkapták. Erős ember volt, dulakodtak. Apám kivette a bugyellárist, zsebre is vágta, de meglátta, hogy két pandur édaért. A pénzt odaadta Druzinak, mert annak volt még szabad utja futásra. Apám is megszökött. A Kökény meg amikor a pandurokat észrevette, leugrott a hintó csézáról, aztán elugrott az erdő sűrűbe. Hárman három felé. De a pandurok követték őket. Meg is közelítették. Felsőkak felé bujdosnak. Druzi a pénzzel nem akarta elfogatni magát. Eszébe jutott a Pizdoczi. Besurramt hozzá, neki adta a bugyellárist. Háromszáz forint volt bent. Tovább szökött.

A Pizdoczi már nem betyárkodott, csak cimborá volt. Hosszu idő telt el, amire össze merészkedtek találkozni. De akkor már örültek a menhelynek.

Pizdoczi nagy darab földet vett, módos gazda lett. Aival hitegette, hatogatta ezeket, hogy mindig bátorságosan mennyenek be hozzá. Szállást meg kosztot szívesen ad. De a pénz az nincs meg, elásta a földbe, megették az egerek.

De már akkor apám is beleunt, megházasodott, családot alapított. Na persze a járandós cimborákat azután is befogadta és megvacsoráztatta. Mert félni köllött, hogy bosszút állnak a hálátlanságért.

Druzsi Jóska ballada

A nyiresi kukorica de sárga
Ott lütték meg Druzsi Jóskát bokába.
Jobb lábából, mint a patak foly a vér,
Hull a könnye, mint ősszel a falevél.

Juhász András nem vette azt tréfára,
Druzsi Jóskát fölvette a vállára
Elvitte a "nyiresi" erdőszélre,
Letette egy száraz nyirfa tövébe.

Agyon lüllek, kedves édes pajtásom!
Nagy a bajjod, nem bírod ki ugy látom.
Eláslak a száraz nyirfa tövébe,
hogy ne essél a zsandárok kezébe.

Ne lújj agyon kedves édes pajtásom,
Ne legyen a jó cimborám sirásóm,
Mert tudod, hogy avval több bajt okozol,
Sok özvegynek, sok árvának bajt hozol.

Mert amit az uraságtól elvettem
Avval én a szegényeket etettem.
Fogaggy kocsit, vitess engem Pérdócra
Bizzál rája Ragulec számadóra.

A perdőci erdőszélen megállnak
Nagy a jajja szegény Druzsi Jóskának
Juhász András vigasztalja biztatja,
Világít még Ragulecék ablakya.

Ragulec a nyájak fő számadója
Betyároknak szives szállásadója,
Mer aszongya ő se tuggya
Hogyan lesz: mikor monggya
A zuraság: elmehetsz.

Pokóba Főrbá.

Legenda.

Zsinkó Jóska bátyám tiz éve elmullott, hogy meghalt. Szénahordás közben a Jolánkai réten rudalták le a szénát. A nyomórúd eltörött, Zsinkó József leesett. Eltörött a hátgerince, bele is halt.

Életében szives örömmel beszélgettem vele. Tőle tanultam meg az Osztopáni Vörösbiró balladát. Most 76 éves volna ha élne. Akkor 66 éves volt, amikor utoljára beszéltem vele. Jóizü ember volt. Mély bariton hangja volt. Különös szép dallam vitele.

- Jóska bátyám sokszor hallottam már magától - mondom neki azt, hogy valamelyik őstünk el volt Pokolba főrbá. Ennekem az öreganyám Zsinkó Katalin volt. Így szegről-végről rokonok is vagyunk.

- Tagadhatatlan öcsém /úhh khü/ - szokása volt a torok köszörülés. A zén öregapám Zsinkó János volt, a te öreganyád testférgye. Nahát nem tudom is én - a zén öregapámnak sok liter bort ivott meg azér a meséér,

hogy elvót a pokóba forba. Tudod - tudom is én még én is vótam gyerekkoromban vele Boglárára buzát vinni a piarocra. Harminc néhány kilométerre sokszor hállásra köllött elindunyi. Nemtudom is Tótiba, meghátunk a nagykosmába /ühm-hüm/ Na mondom - tudom is én - hallottam öregapámtu. Tudod öcsém azon kezgyem, hogy öregapámnak vót Osztopánba a második vastengölös kocsija, az első meg a zalsó Szabó Mikáé, aki eljárt Kanizsára, Pécsre, Pestre sóér. Ott megvette olcsón, itthun meg drágábban elatta. A szentmihályi bucsun sátorgya vót. Akkor - nem tom is én - Osztopánba sátoros bucsu vót, lehetett venni dómányt, csizmát, meg ölég az hozzá - hallod-e öcsém - házi fehérnemű félét.

Na hát hallod-e, nem tom is én - annak a zaasó Szabó Mihálnak az aptyát Szabó Gyurinak nevezték. Zalábu Pérszombatru kerüt erre a tájra. Először Kovácsiba, onnan meg ide Osztopánba. Le is égett a kovácsmühelye amikor a Szabó Ferkó, meg a Pali kutyt akartak pörkünü a sz-makazal mellett. Máj napig is fekete ott a hely a sikorai bika-istálló háta megett /hü-hü/. Amikor e készült a vastengölös kocsi a zegész - nem tom - falu népe járt megnézni. Az éj öregapám is, ahogyan monta: Tüstént megrendüte a második vastengölös kocsi Osztopánba. Na hát persze - nem tudom is én - többeken is.

Azt mondta öregapám Zsinkó János - amikor e készit a kocsi /mer-i-zet/ mig öregapám tótosan. /Halli kád, meg gyűjjen kád, meg nemtom is én/ /Halla keed, gyűjjon keed./

- Meiszter uram. Diosérem a keze vonását, esze tudását. Most akár a pokóba is elmennék foórba.

Kezdem hát a mesét.

- Amikor Boglárára mentünk buzát vittünk, estefelé elindultunk. Amire Tótiba értünk, má besötétedett. A kocsmá udvar má telli vót kocsikkal, de a mi lovaink hele még nem vót elfoglalva, de még a kocsi is befért a fészter alá.

- Amikor öregapámmal beléptünk az ivóba hangos köszönéssel fogadták az ismerősök. A liter bor is ott várta öregapámat.

- Üljon le ke Zsinkó bácsi. Ki bácsinak, ki komámnak szólította. Meséje el, meséje el, hogyan vót a pokóba forba?

- Hallitok az ugy vót: hogy vasárnap ebéd után elmentem a Lengye kocsmába a kuglizóhó. Még meg se melegettem, bort se kértem, láttam, hogy a kocsmáros két uriemberrel beszélgetett. De mintha engem mutatott vóna nekik a kocsmáros.

Nem akartam rájuk báméskodni, kimentem a kuglizóhó: de előbb kértem félliter bort.

A kocsmáros intett felém a kezével: János - gyűjjon ide! Megyek oda, hát uramfia aszongya a kocsmáros: Elmenne fuvarba ennek a két urnak?

- Ha megfűzetik, e megyek én még a pokóba is.

Szemügyre vettem iket. Az egyiknek széles aranylánca volt a mellén, a másiknak meg egy nádpáca volt a kezibe, meg egy kis fekete puli kutya kísérette - figyelgette.

- Mennyit kér? kérdezték tőlem.

- Negyven pengő forintot, mert vasárnap van.

- Szereti a bort? kérdezi az aranylános.

- Szeretem.

- Hozzon neki egy liter jó bort.

- Dohányozik? kérdezi a pulikutya.

- Pipázok.

- Most ne pipázzon, itt van a szivar. Nyujtotta a portorigó szivart.

- Hát akkor mehetek befogni? kérdeztem, amikor megittam a liter bort.

- Majd estére! Nem megyünk ám messze, reggelre haza ér, - így biztattek.

- Hány órákor? kérdezem.

- Estéli harangszókor, felelték.

Hazamentem a kocsit megkenyni. Megettettem a lovakat, megabrakutam. Utravalót is tettem az első üléskasba.

Amikor az esti urangyalára harangoztak, má a Szent János-képe iránt voltunk. A két ur a hátsó üléskasba, szivaroztak. A kis kutya meg a lovaim előtt.

- Merre - hová? kérdeztem tőlük.

- Amerre a kutya megy: utánna hajtson - felelik az urak.

- Nem muszáj a gyeplőt se meghuzni. A kutya elvezeti, csak utánna. Kezdetű furcsa lenni a dolog, hogy mér titkolják ezek az ut célját, de hát fele fuvart kifizették, nem volt szavam. Iszen ha többet nem attok - gondultam - úgy is megéri. De hallik, hallák - ki te: ki maga - má nem is tuttam, hogy hun vagyok. Égig érő nyárfasor között mentünk. Kérdeztem az uraktól, hun vagyunk? De azok nem feleltek. Nem beszéltek egymással se. Néma csend volt, csak a lovak patája csoszogott. A kutya ment előttünk.

Mi tagadás akkor má kezdtem fényli. Uram s én Istenem - gondutam magamba. Mibe keveredtem én bele?

Aztán villámlás, dörgés, csattogás hasogatta az eget. Néztem föl a nyárfákra, hogy mikor teker a vihar rám egyet. Reszkettem a féléstű, meg fáztam is. Egyszer majdnem hanyat estem, a lovak megálltak. Nem mertem rájuk szélni. De minek is, mer a vihar megszűnt. A nyárfák is eltűntek. A kutya ott állt a lovak előtt.

Egy nagy üres épület alatt voltunk. Az arany-óraláncos leugrott, kinyitott egy hatalmas vaskaput.

- Gyere be fiam, ha nem félsz, - szólt bizakodó hangon.

Egyszerre úgy éreztem, hogy nem félek. Ujjan bátorságot éreztem magamba, hogy leszálltam, mentem utánna. De mintha nem is a földön lettem volna. Sok szép, gyönyörű asszonyt láttam pucéron. Mosologtak rám. Csalogattak hozzájuk. De amint egyik sarokba néztem, hát kit láttam szemem, a jóságos meghótt papunkat - stollával a nyakába. A Muraközy lelkiatyánk könnyezve nézett rám.

Azt mondta az ur, aki velem vót, vedd ki a stollát ennek a papnak a nyakába. Erre a pap fejével nemet intett, mintha könyörögne, hogy ne tegyem. Nem is vettem ki. Sajnátam, jó papunk vót. Szerette a hiveit is, meg szeretett a mezőn járni. Ott is halt meg. Szélütés érte.

Hanem ezután következett a neheze. Kinyillott egy másik ajtó, de oda már parancsra mentem be. Láng csapott föl az ég felé. Ördögök fogtak a kezükbe tüzes vasvellt, avva tuszkutak mindig bellebb. Má alig láttam, ájultoztam.

- Kiveszed-e a stóllát a pap nyakába? kérdezték tülem - nem is láttam kicsodák.

Még a sz-t ki se mondtam csak gondutam, hogy ki - csak innen szabadujak. Má a másik szobába voltam a pap előtt. Megint parancsszaván hallom: vedd ki a stóllát ennek a papnak a nyakába.

Sirt a jó papunk, amikor kivettem. De én má újra a kocsimon ültem. A kutya ott állt a lovak előtt. Kifizették a fuvaromat, aztán azt mondták: Ereggy haza a kis kutya után csak bátran, hazatalálsz.

Mikor a Szent János szoborhó értem a kutya eltűnt, nem láttam többet. Megkondult a hajnali harangszó.

Akkor újra születtem úgy éreztem magamat. Hogy mekkora utat tettek meg a lovaim, nem tudom, de egy csipetet se voltak fáradtak. De én se vóttam álmos - mint hogy ha csak egész éjjel aluttam volna.

- Így meséte el öregapám, ha az hazudott, akkor most én is hazudok. De az szent igaz, hogy így hallottam tüle.

Azt nem tudnám megmondanyi, hogy hányadik liter borná tartottak. De hamarosan lefeküdtünk, mert reggel korán köllött kelni.

Topa Horváth György

Született Osztopánban 1864-ben.

Körösztfinak szólított, mert az első feleségit - Juli nénit - az én feleségem Öregaptyának a fehérnép testvére a Gudócs Mészáros Vince nénye megmosdattam Andocson a szent kutban.

- Körösztfi: amikor én Pesten szógátam a huszár ezredné, a Rád főhadnagy ur tiszti legénye voótam.

Egy reggel aszonggya nekem a főhadnagy ur:- Gyuri!

- Parancs főhadnagy ur. Összevágtam a sarkantyumat.

- Ismer maga Osztopánba valami Zsinkó Jánost? Kérdezi tülem.

- Átelleni szomszédunk főhadnagy ur jelentem alássan.

- A fenét, tehát ismeri is?

- Igen is ismerem.

- Itt van az ujság, nyujtotta felém az ujságot,- írja, hogy az illető elment "Pokóba forba. Mit szól hozzá.

- Nem tudom főhadnagy ur, de ha szabadságra megyek majd megtudom. Tudtam, hogy hamarosan kapok szabadságot. Na kaptam is. Meg is parancsuta a főhadnagy ur, hogy az esetrü tudassam.

Hanem bezzeg keveset tuttam meg itthun, mert úgy suttozták az emberek, hogy a Druzi Jóskát fuvarozta, amit nem lett volna szabad, mert a Juhász Andrással együtt körözték.

Édesanyám meg is hagyta: El ne árud a betyárokat, mert jajj lesz akkor nekünk, mert azok mindent megtunnak. Talán még a hivatalba is vammak belülük.

Amikor a főhadnagy ur kérdezte tülem: csak annyit mondtam, hogy valamit mesének, hogy amikor az új vastengölös kocsija megkészt, aszonta, hogy na most elmennék a pokóba is foórba. Aztán rajt maradt.

Hanem körösztfi azután nem vót ám nyugtom a huszártiszt uraktu, mer mindig kérdezték tülöm: milyen messze van a pokol Osztopánhoz? Egy cvikkeles százados sokat faggatott, hogy minél többet tuggyon meg tülem. De én vigyáztam a szóra. Nem is derüt ki semmi a máj napig se.

- A Vörös biró haláláru tud-e valamit? Kérdeztem tüle.

- Ujjan öt-hat éves lehettem, felelte. Hej körösztfi nagy riadalom vót a faluba akkor. Utánna danuta is a nép. Amikor a lányok karná fogva mentek végig a falun, három négy sorba, szépen danuták:

a Juhász Andrásn

Savanyu Jóskáru

Druzin Jóskáru

Patkó Pistáru

Csalit Pistáru

meg

a Török Nacáru is a szoknyás betyáru.

A becsali csárdába egy tölgyfa asztal mellett:

Török Naca foglalta el a főbetyár helyet.

Szép csárdásné száz icce bort,

Jó vörös bort, száz szál gyertyát mellé

Ez illik a szoknyás betyár,

a fő betyár Török Naca elé.

Száz szál gyertya, száz szál gyertya

az asztalon felére se égett

Kilenc zsandár, kilenc zsandár

amikor a benyillón belépett.

Zsandár káplár puskát töltve

kemény hangon elkiáltja magát:

Rajta fiuk, elfogni a

azt a hires szoknyás haramiját.

Markulicz Julcsa

Született Osztopánban.

Nagyon szép szoprán hangon dalolta a Savanyu Jóska balladát.

Savanyónak harminchat szál gatyája
Megakadt a cserfa csalit ajjába.
Cserfa csalit ereszd el a gatyámat
Ha uré vagy, ha pogaré leváglak

Én vagyok a zöldeerdőnek gyopárja,
Engem keres kilenc falu zsandárja.
Tudom anyám: mi lesz ennek a vége
Pici kötél, magas fa tetejébe.

Kanyarodjunk vissza újra a
Zsinkó József mély bariton hangú balladájára.

Osztopáni Vörös biró.

Juhász András az én nevem
Zala-Somogy nem bir velem.
Zala-Somogy nem bánt engem,
Mert tudják, hogy ki jó ember.

Köszönhetem bajjaimat
a bogáti tisztartónak
Amikor ott juhászkoztam
Nyájam mellett elaludtam.

A birkáim elszéledtek
Lucernásba belementek,
Harminchárom föl puffadt
A levelem kiadatott.

Amilyen levelet adtak
Avval föl nem fogadhattak
Számkivetve mit tehettem
mint disznókkal kereskedtem.

Csak disznókkal kereskedtem;
Betyár akkor még sem lettem,
Kilencszer szöröcsés lettem,
De tizedszer ráfűzettem.

Osztopáni Vörös biró, kutya biró, huncut biró
Az akasztófára való,
az állta el az utamat
Elvétette disznóimat.

Bogdán Ferenc

77 éves a 48 éves cselédszolgálat után itt vett házat Osztopánban
a második szomszédságban. Egy este jól elbeszélgettünk náluk, Bemutat-
ta a béres táncot is meg a Juhász András balladájának másik részit.

Kaposba följelentettek
A zsandárok mingyár gyűttek
Én elülük félre léptem
a fiadi erdőszélen.

Csak azt kérdik: humnand gyüttem
Hun az utazó levelem.
Megállj fattyu megmutatom:
Mellényemet kigombulom.

Itt az utazó levelem!
Mind a hetet agyon lüttem.

Mikor vittek Komáromba,
Kezem, lábom kurta vasban.
Láttam a testvérgyeimet,
Ahogy sirattak engemet.

Testférgyeim ne sirgyatok
hogy engemet vasba láttok.
Majd csak meg is szabadulok,
Ha rabságban el nem mullok.

Ki szabták rám az időmet
A tizenkét esztendőmet,
Ólég lett volna fele is
Busulhattam volna így is

Tizenkettőt üt az óra
Gyűn a prófusz az ajtóra
Szedd föl fattyu mindenedet
Kitöltötted az időded.

Elindultam hazafelé
Édesanyám háza felé
Ragyognak rám a csillagok
Ujra -szabad- betyár vagyok.

Emlékezés ! Benkő Ferenc adatszolgálo: 1879 - 1968 +

1882 április 12-én születtem virágvasárnapján édes komám.
Azért szerettek engem a menyecskék - mosolyogva szól
Ferka György bérma komám.

- Az én öregapámat ismerte-e komám? Kérdeztem, mert 19 évvel idősebb nálam s gondoltam, hogy bizonyára ismerte. En meg nem ismertem, mert korán meghalt. En meg késői /hetedik gyerek/ voltam.

A ló lopásokról

Hát tudod komám, valamilyen egy világ vót az is, hogy Osztopánbu egyyetlen éccaka három pár lovat loptak el. De hogy kicsoda az a mai napig se derüt ki. Csak azt mondogatták, hogy "mámeg a züreg pucok vót a vendég."

Má ezt úgy értsed, hogy akihó elment beszélgetnyi a züreg pucok /Kis István/ azokná reggel üres istállót talátak, mer ellopták a lovakat.

Ferka György komám azt is elmesélte, hogy az ő aptya Ferka Ferenc este kihajtotta a csikaikat ide ahun mast van a bikarét Pusztavár alá. Szép holdvilágos este vót, lefeküött a gyalogut mellé - ami Sándoricába vezetett. Aztán Diós felü gyütt egy ember a gyaloguton. Amikor odaért hozzája /nem is köszönt/ csak kivette a sapkáját a fejbül és gyütt a falu relé. Még apám azt hitte, hogy bolondoz /tempóz/ valaki vele, de nem ismerte.

- Ne bolondozz ám. Add vissza a sapkát. De bizony hiába volt a beszéd. Föl ugrott apám, utánna sietett. Amikor a Márcsó házhó értek volna ledobta a sapkát és elsietett. De amikor visszaért apám a rétre, már a csikók nem voltak.

Hi itta űket: ... paci ne, pacikám ne. Kereste űket, de shol nem látta a csikókat. A társai ellopták, az embernek, aki a sapkáját elvette.

Aru is suttogtak, hogy a zőreg Magyar Gábor is cinkos vót. A mindenes Linával járt ki Sándoricába a pincébe. A Dandó Kata, Mindenes Lina, Kusló Jula, Hamus Treszka, ezek mind afféle szoknyás cimborák vótak.

A Magyar Gábor nekünk szomszédunk vót, aztán ugye a szomszéd sok mindent tud.

Na meg arru is beszéltek, hogy a Gudóczék pincéjét a Dándó Kata gyujtotta föl, mer a komaasszony öregaptya valamit tudott, aztán valahun elszólta magát. Őszetartottak ám ezek a cimborák.

Madarász Gyuri betyár balladája.

Édesapám nevén hinnak
engem Madarász Gyurinak.
Árva vagyok, anyám özvegy
Azt beszélík, hogy férjhez megy.

Hej, hogyha én nagyobb lennék
Ha kenyeret kereshetnék
Haláláig velem lenne
Ugye anyám el nem menne?

Édesapám számadó volt
Sok dolga volt maga sózott
Cséfány urnak sok nagy nyája
igásával vártak rája.

Velláshegyű szurós kajla
volt egy cifra ökör szarva
Ahogy sózta édesapám,
Dongó csipés érte nyakán.

Hirtelen vágott feléje
Gyilokra álló fejével
Apámnak fülébe nyársult
Jobb felől a szarv kiállott.

Szörnyet halt ott jajszó nélkül
Anyám maradt ura nélkü
Három árvával siratta
Özvegységét balul kapta.

A módos "Fódes" Szabónál
igy lettem én pásztor bojtár
Anyám meg a felesége
Véget ért az özvegysége.

Mustohámnak volt nagy nyája
mert betyárok cimborája.
Én őrzője a titoknak,
amit a betyárok loptak.

A kutasi hosteleekben
Éjjel-nappal teregettem.
Ha betyárok jöttek hozzám:
szaporodott a nyáj létszám.

Nagybajomi Kőkény Jóska
Kaki Pizdócinak mondta,
Juhász Andrásnak jelentsed
Közénk való ez a gyerek.

Tizenhatéves korban már
ugy lehettem éjjel betyár.
Nappal őrző apám helyén
Erre vágytam epedve én.

Cséfán urnak hűtlen tettét
hogya mások elfeledték
De a neveletlen árvák
apjukat még most is bánják.

Tetemét eltemettette,
De hűségét elfeledte.
Három árvát egy özvegyet
mint legyeket széteresztett.

Megholt apám hűségéért,
magam vettem számonkérést,
eladtam - a kutyafáját -
Cséfány urnak legszebb nyáját.

Juhász András jónak vélte
Tetteimet hősnek dicsérte
s a nyiresi erdő mélyén
Banda tagnak fölvelt éjjel

Hej a derü borura vált,
mert elfogták Juhász Andrást.
Nagy Nyiresi erdő gyászban
Betyár vezér a fegyházban.

Mint a gyöngyszem füzér nélkül
Széthullottunk vezér nélkül.
Az utszéli csárda asztal
néha napján megvigasztal

Kökény Jóska mellett ültem
Pizdócival ingerülten
- Valakinek utját álljuk
Vezérünkért bosszút állunk.

Megindult a karaván sor
a bajomi nagy vásárról
Latolgatja Kökény meg én,
Csak az a kár, hogy mind szegény!

Na de gyütt egy nekünk való
Festett hintó, szép magas ló
kaposi mészáros hájtja
Buksza tája dagad rajta.

Tovább nyugton nem maradtam
amig vele összekaptam.
Csakhamar birokra keltünk
hamar a földön hevertünk.

Majd, a kocsmáros alattam
de bukszáját neki adtam,
Kökény Jóskának ügyesen
Ráfűzettem keservesen.

Kökény a veszélyt láthatta
a bukszát, pénzt tovább adta
Pizdóci Jóska kezébe.
Ketten estünk pandur kézbe.

Utonálló tettem végett,
ültem le Vécon öt évet.
Amire rabságom letelt
Pizdóci sok földet megvett.

De én újra mit tehettem
Utonálló betyár lettem.
Nem rabkodtam elegendőt,
Kaptam két és fél esztendőt.

Uj rabságom is letellett
mire megjavulnom kellett.
Mert járták az erdőt a sok
Kakastollas csendbiztosok.

Kökény Jóska akkor így szólt,
hogy a háromszáz forintot
Pizdócitól követeljem,
s nem szottyant rá semmi kedvem.

Nem mondhatok rája rosszat,
mert tettével soh se bosszant,
Ha bemegyek most se szégyel,
szeretettel megvendégel.

Madarász István adatszolgáltató 80 éves, született 1887 július 17.

Buzi

Erről a hirheét névről már sok rosszat hallottam a kakiaktól.
Mészáros Sándorné született Vaskó Rozália Felsőkak pusztán.
1893-ban. Lakik: Osztopánban a Sikora utca végén, abban a szalmatető
házban, amelyben lakott Varju Sándor, Varju Jónás aptya, aki Druga
Pistát a kocsmában megölte.

A ballada erről az udvarról énekel, amelyet most Vaskó Rozália
seperget.

Szegről-végről sógorságba vagyunk, tegnap /1968 január 26-án/ meg-
szólított, hogy mit csináljon azzal a házzal, mert má annyian lefény-
képezték, meg annyian kérdezik tőle, hogy: még nem vette meg a muzeum?
Má a nyakamba akar szakannyi. Vagy lebontatom, vagy ha megvennék, hát
elannám a muzeumnak.

Eszembe jutott a kaki legendaszerű Buzi-féle történet.

- Sógorom én egyebet nem tudok mondani, mint hogy amikor meghalt
ee vitték a zörögök. Ahogyan édesapámtu hallottam, csak ugy tudom
mondani. Édesapám azt mondta, hogy a "vérasztóba" az is ott vót. A Buzi
fekütt a hidegágyon. Énekütek, imádkoztak mellette. Egyszer nagy zug-
gás hallott be az udvarru. Kinéztek, aztán egy fekete üveghintó állt
meg a ház előtt. A hintóbu kiszállt hat erős zahim főrfi, fekete ruhába
Egy azt kérdezte: Itthon van a Buzi Perkó?

-Itthun van, felelték a vérasztóba a hidegágyon fekszik.

- Na mink éppen azért gyűttünk. Aztán aszonta édesapám is meg akik ott voótak - hogy megragadták a hidegágyán, aztán vitték magukkal az üveghintóba, mintha csak a forgószél söpörte vóna őket. Másnap gyűtt a pap Bajombu temetni, de csak az üres koporsót temették el. Buzit elvitték az ördögök.

- Milyen ember volt hát az a Buzi?

- Azt is az édesapámtul hallottam, hogy a körösztkomája, meg a komaasszonya elgyűtt hozzá négy szép ökrös szekéren. Hej megtetszetek az ökrök a Buzinak. Gondult egyet, meghitta a körösztkomáját, hogy mennyen ki vele a mezőre az ökr fogaton. Komája nem is gondut semmi rosszat, beleegyezett. A komaasszonya jó néven vette. De aszonta, jóvan én is elmegyek.

- Kedves édes komámasszony, maha majd elbeszélget a feleségemmel, mink meg a komámurammal elbeszélgetünk. Ugy is régen vótak má minálunk.

Addig, addig, lebeszélte a komaasszonyát, ketten mentek a komájával.

Voót neki szép jószága a legelőjén, meg delelő kut is.

- Na édes körösztkomám gyűjön ide nézze meg, hogy mijjen szép tiszta viz van ebbe a kutba. Illent még nem látott. Bezzeg igaza lett a Buzinak, mert amint belenézett a körösztkomája - persze bele is hajult - Buzi háttu meglökte, aztán loccs, má is a kutba esett.

Buzi meg föl ült a szekérrre aztán boldogan hajtotta az ökröket nem hazafelé, hanem az erdőbe. Későn este ért haza.

A komaasszonya meg majd ómissá nem vált. De a Buzi volt ullan pofátlan, hogy sirva hazutta a komámasszonyának, Kedves, édes komámasszony, heéba montam a komámuramnak, hogy vigyázzon, ne mennyen a kuthó közel, mer rossz a káva. Aszonta, hogy ha nem ihatik, hát szomgyuságába hal bele. Hát dehogy is engedtem szomgyuságába halni, iszen ullan igen szeretetttbéli komám vólt.

- Jaj nekem édes jó Istenem, mi lesz most énvelem magamba - sirt nagyon a komaasszony.

- Kedves édes komámasszony itt marad maga is meg a zökrök is, majd én gongyukat visellem.

Horváth József született 1899 Nagybajom, Lönsön ut.

- Mit tud arról a Buziról? Kérdezem tőle.

Egy kicsit még en is vélekszem arra a kis mónár féle házra, amibe meghalt. Mert - úgy mondva - hogy nagyon szegényen halt mög.- Így mondta Horváth József.

- Azonban a zén édesapám és a zöregapám beszéggye után monta, hogy igen sok pénze vót a Buzinak. De néhány embört el is küdött a másvilágra. Na de had mongyam azt ami érdekös vót. Öregapám egyszer ott vót nála a kocsmájába, mer vót neki kocsmája is. Ketten vótak öregapámmal, aztán elkezdött nekijje dicseködni. Bemönt a szobába, onnan két marék bankó pénzzel gyűtt ki. Aszonta öregapámnak: idenézz, ha marékka öszöm is a pénzt, amég élek, akkor is ölég lesz.

Édesapám illenne szokott a dologra biztatnyi, hogy senki se bizza el magát akár mennyije van, mer a legjobb kincs a dolog. De a Buzit úgy temették el, hogy attunk össze pénzt egygönk is mög a másikonk is.

- De hát tuggya millen ember vót az a Buzi. Ezt is apám monta, hogy öregapámtu hallotta.

- Valamikor még nem vót vonatjárás, asztánnék postakocsik vótak. A Kapos-kanizsai postakocsis má nagyon tapasztalt vót. Sók pénzt elszállított hiba nekün. Egyszer aztán a zördög-e, mi-e beleszót. Vitt magával másik ruhát, meg egy birkát. A bajomi határba megölte a birkát annak a vérével összevérézte a postás ruháját, aztán otthagya ahun föltörte a postakocsit. Valami negyvenezer pöngő forint vót a szök-rénybe. Na áttu öltözködött a parasztruhába, ugy hatta ott a postakocsit kirabulva. Na ez a zember se mert máshová mennyi a pénzzel, mind a Buzi kocsmároshó. Ott kért szállást is, na meg naponta ivott is mög övött is.

Buzi mögismerte, hogy sok pénz löhet nála, de nem is beszét illenrül, csak ivogatott vele mög aztán nöm akarta efogannyi tüle a pénzt, mer aszonta - iszen én is ittam belüle. De bözzög az embör csak kivakkantotta, hogy millen járatba van, mög, hogy engeggye itt addig amég le nem nyugszik a hir.

- Nagyon szüvesen - ígerte mög a Buzi. Nöm is sokáig köllött bujni a postásnak, mer a Buzi elbujtatta örökre, a még negyvenezer a zó markát üthette.

Savanyó Jóska

A bpdrogi Sárdi Gyuri velem egyidős = 67 éves.

Sándoricába zsuppoltá a mi pincénk tetejét. Jóizüen elbeszélget-tünk. Azt mondta nekem: Tuggya mit beszéljen maga az én napammal. Aki sokszor beszélt már nekünk a Savanyó Jóskáról, mert az anyja a báróné-nak vót a szakácsnéja. A bárónét ismerte a környék. Szerelmes vót. Nem nagyon válogatott a szeretők származásába. Különösen szerette a betyáros férfiakat. A Savanyó Jóskát rejtegette is a kastélyában. Persze ennek is hire terjedt. Egyszer megjelentek a pandurok a kastély-ban. A báróné kacérkodni kezdett a pandur káplárral. Persze előzőleg megbeszéltek Savanyóval, hogy a rejtett uton kijuthat az Anglusba, ott ahol egy terebélyes cidrus-fa áll sűrű lombos buvófészeknek. Végül a pandurt mivel nem tudta levenni a lábáról a báróné, így a kas-télyt átkutatták a legelrejtettebb zugán keresztül is, de Savanyó Jós-kát nem találták, mert ült kényelmesen bozót fészkében.

Vince Istvánné: Dorni Mari. született Osztopánban 1902-ben.

- Öreganyám eljárt Büre a rokonokhó. Asztán egyszer a Magosdi domb alatt gyött haza, itt az andori saroknál leült... Amint fölkel, szo-kás megfordulni, hát kit látott, mint Savanyót, /aszonta öreganyám,/ hogy csinos szép ember vót, fehér bő gatyája mind a hab, piros puruszi mellénye fényes gombokkal vót diszitvel.

Öreganyám megijett, köröszöt vetett.

- A betyár szólt neki: menj istenhírével. De se tudója, se látója ne légy, hogy láttál.

Öreganyám elsietett, de többet nem mert maga jární, mindig hitt valakit.

Akkoriban azt beszéltek itt a faluban, hogy ott ahun mast Szászék laknak, azelőtt meg Hokáék abba a zsuppos házba is elszokták dugni a Savanyót. Valami dörék csinos menyecske lakott ott, akinek vót bölcsös kisbabája. Aztán ippen ott vót a Savanyó náluk, amikor a csendörök be akartak menni, mert ha itt jártak a faluba be-be néztek.

A menyecske ott ringatta a bölcsöbe a kisgyereket az ajtó előtt. Amikor a pandurok kopogtak Savanyó meg a rejtett likon kibujt háttu a vetett ágy mögött. A menyecske meg jó vicces vót, aztán aszonta nekik: Hát nem találkoztak vele ? Ippen mast ment el!

Ló lopók balladája

A sógorom lovát keresteti
Tudom a hátamat megvereti
Hej sógorom sem ide sem oda
A kend lovát más is ellophatta!

Jabócsai vadkörtefa

Jabócsai vadkörtefa
De sok körte lig-lóg rajta,
Haramia ül alatta
Fejét mély álomra hajtja.

Pandur erre nem mer járni
Bátran lehet szundikálni
Jabócsai erdő sűrűt
Hej de kár lenne kivágni.

Dándó Kata kosarába
Van a betyár vacsarája.
Szeretője nem fél tüle
Az erdei fülemüle.

Záradék.

Édesapám 1937-ben halt meg. Előtte ugy öt-hat évvel a szokásos hushagyói pincészeren összejöttünk férfiak több pincéből is egy helyre annyian, hogy alig fértünk el.

Este meggyújtottuk a pipicset, hogy lássuk a boroskorsót meg a poharat. Sok ember sokféle nótát kezdett.

Egyszer csak rákezdtek az öregek a betyár nótákra. Olyan tüzes, parázs hangulat támadt, hogy elmullott éjjél amikor haza széledeztünk.

A tizenegy órás harangszó kihallatszott Sándoricába. Akkor az öregebbek imédkozni kezdték főnhangon a Miatyánkot.

Imádság után azt mondta édesapám: Atyámfiain most együnk egy-két falat húst, aztán begyün a nagy büt; a hét héti büjt, hamvazószerdétul husvétig.

Vaskó Pista bácsi ráfelelt.

- Még egy betyár nótát elmondunk. Aztán belerikkantottak:

Nyiresi erdő gyészba van
Savanyó Jóska fogva van.
Betyár bandája
Sűrűt bujkálja
Nincsen vezére - gazdája.

1968 február 16.

Seli sillareks

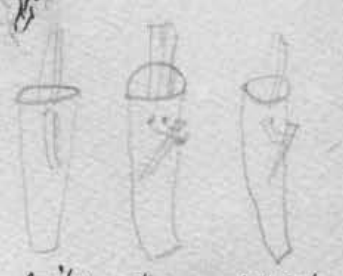
Hevõsetk.

Edad a hiiõson

1. marokkarede

besid, fu, kuu.
takmangak

kõtel kiveõ

2. marokkarede

marokk

Skulapõlõk

kiveõ

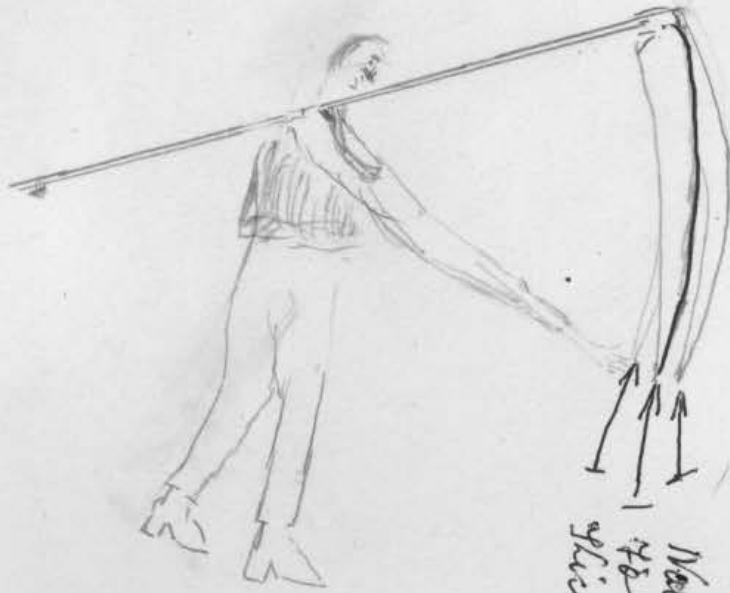

kiveõ kütõs

Skõpõk

18 kiveõ

pap kiveõ
1 vol...
2 vol...
3 vol...
4 vol...
5 vol...
6 vol...
7 vol...
8 vol...
9 vol...
10 vol...
11 vol...
12 vol...
13 vol...
14 vol...
15 vol...
16 vol...
17 vol...
18 vol...
19 vol...
20 vol...

Nagymű áll
 Höl áll
 Hírdőnyű áll

hűvű söpörű

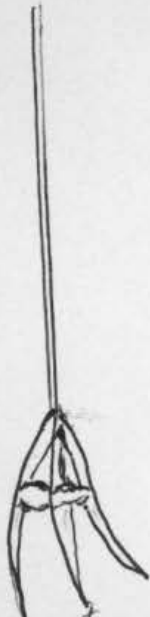
vásár

fész
 kovácskardia

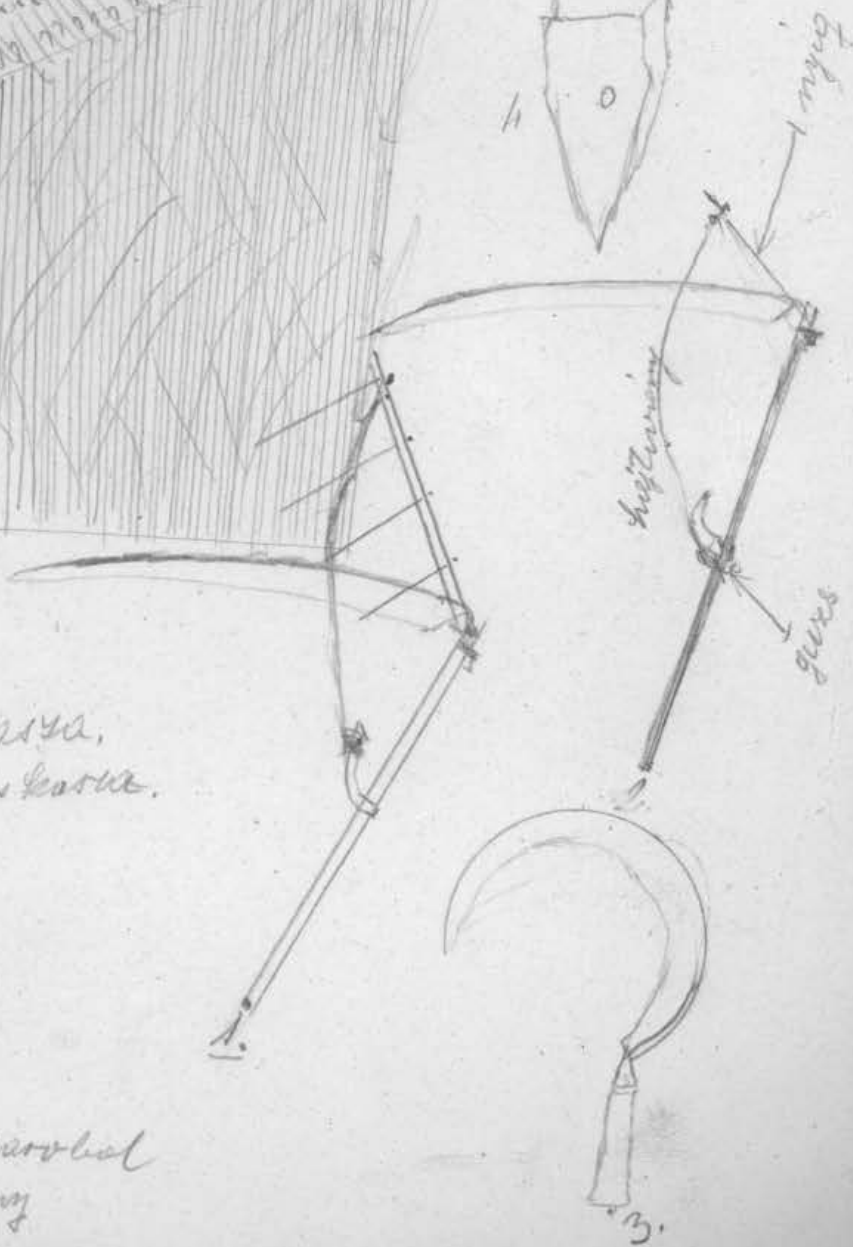
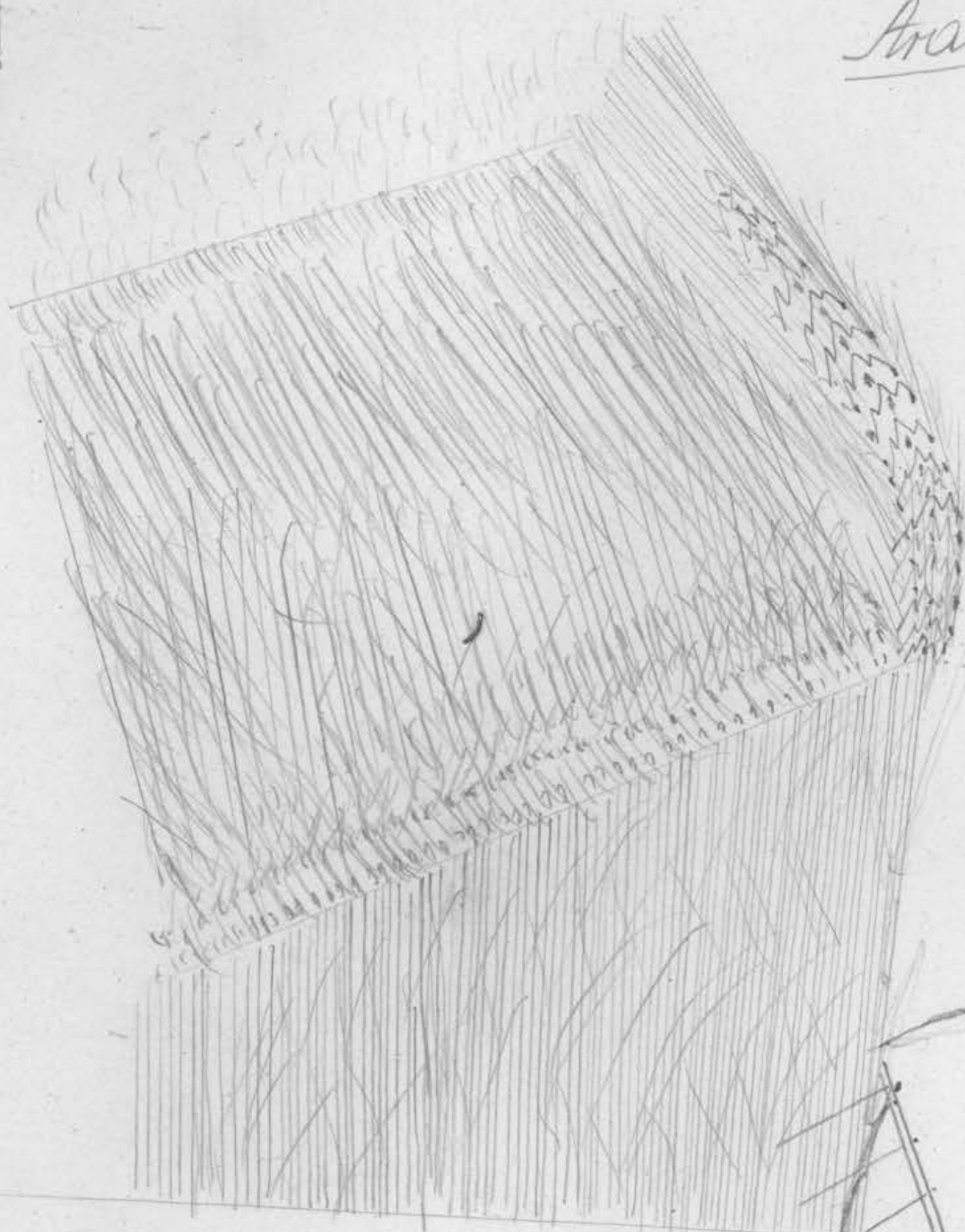
It nagy munkát,
 ameddig a hivalk új
 vége est ott je a korszakok
~~ny~~ pótlónak a fészak lik,

vásári fészella

RIPPÉ-RÓNYI MÚZEUM
Kaposvár, Rippé-Rónyi út
Telefon: 12-374 T. 12-362
HUNGARY

Aratai

1. Takaró's kassa,
2. Hestvárnagy's kassa.
3. Saaro.
4. ütőtihe
5. kalapács
6. kassa lü
7. tekemény scabolal
8. bédap tekemény
9. kőti löt

K a p é s T a a r ó

Hagyományos parasztgazdálkodás ismeretanyaga és szókincse.

Gyűjtő: Sass József Somogy megye, Osztopán Petőfi Sándor ut 37.
Született Nemesvidon 1901 március 1.

Kelt: 1968 április 18.

"Gyül a marok, hosszi a sor:
Aratunk majd karácsonykor."

Adatszolgáltató: Berdár Mihály született 1904-ben, Osztopán Sikora ut.
Az utca új neve Petőfi Sándor ut 44.szám. Lakik: Balatonbogláron
Bocskai ut 1.sz.

- Mijjen világ is vót akkor még, amikör saaróva arattak. Mesé-
ték a zöreggyeink, hogy mindenfélét meg szoktak versünyi. De jó rá
is gyütt. Meg igaz is vót.

Az előkészületek az aratásra.

I.

A kalászosok fajtái. A buza részeinek nevei.

1./ B u z a :

1/a. Régen még az első világháború előtt új kezdő zsöllérparaszt
/szükség törvényt ront/ szaló igével mondta, hogy rozsos buzát
vetek, kenyérnek jó lesz csak legyen. E mellett nem kő éhen
hanyi.

2./ Őszi buza és tavaszi buza.

2/a. Tavaszi buzát csak /veszett fejszének nyele/ képpen vetettek ná-
lunk. /Somogyvári Pistabácsi/ Nem tudom is én, ha össze a ze-
gerek kiették, vagy a nagy hó alatt kipállott, vagy száraz fagy-
kor kifagyott, ölég az hozzá, ha a zősi buza kiveszett. Ne nem
tudom is én a zurodalmak hozták be, hogy ki tuggyák ölégitenyi a
konvenciót. Vetőmagot má úgy vettek. Mer tavaszi buzát vetni nem
érdemes, ha az ősi sikerül.

A tavaszi buza nem ugyan jó szapora termés se mind a zősi.
A lisztye se szép, meg erőtlén is.

2/b. Kalahájas és kopasz buzák.

A kalahájas buzának szakálla volt, a kopasz buzának nem volt
szakáll. Magával hordta a nevet is alakját is.

Bajcos buza. Régen közismert nevű buzafajta a Diószegi vagy
diószögű. patyi Farkas Ferenc középparaszt haladó gondolkozásu
behozta a serbánbuzát. Nem köllött neki igen jó föld, mégis jó
termést hozott. A kő se ártott neki vékony levele miatt. De az
voót a hibája, hogy hama kihullott, kipotyogott. /Pergett./

A Bánkúti buzát Perák Jóska bácsi hozta Magyarregresről.
Ferenc nevű fia házasodott vőnek Magyarregresre. Ugy ismerte föl
jó fajtáját. Igaz, hogy megkívánnya a jó földet is, de meg is
aggya a hasznát. Jó lisztye van, szép lisztye van. A szárazságot
nem szüveli. Perák József próbákozott - ködmentes kopasz buzával
is.- Ez is bő termő, de a lisztye nem olyan szép, mind a bánkútié.

1930-as évek után leromlottak a jó buzatermések, próbálkoztak a kisparasztok többféle buzafajttával.

Eszterházi buzát a községi előljárók hozatták be a faluba. De hamarosan elnevezte a nép "Szarházinak". Igen jó talajt igényelt. Meg aztán az aratását éjjel kellett elvégezni, letörött a feje, kalásza. A lisztje is erőtlen, kevés fehérgeje volt.

Gyukó Ferkó Jóska - Csombárdról - Somogyi taróbuzát hozott.

Pirostarrbuza és fehértarrbuza. Kalahájós és kopasz is. A kisparaszti parcellák bevetve úgy összekeveredtek, hogy már mindenféle fajta buza volt, csak jó nem.

"Nincs párgya a régi diószegi buzának", sopánkodott a paraszt nép. "Kiveszett a fajtája."

Visszakanyarodok a gyerek koromba.

A házasságok révén is terjedett a buzafajták szaporítása.

Muszáj Pamuki Gyuri bácsi lányát a Rezá, Várdára vitték férhő. Takács Gyuri vette el, akinek a zaptya magtáros volt az urodalomba. Néhány év múlva dicsekedett a Gyuri bácsi, hogy Jeruzsálemi buzát vet az össze. A nászúram nagyon dicséri, hogy 18-20 mázsát is hoz jó földbe.

Aszt mondta erre az öreg Tólos Jóska bácsi:

- Aszt ehiszem, hogy a Matolai uraság főggyibe megterem, de nem ám a muszáj Gyurájéba. A féfertájába nem is tud egy hódót vetnyi. Iszen féhódót szokott vetnyi.

Gyuri bácsi a féfertá szeksiójába tartott egy tehenet burgyujá-va, meg asztén - manyas csikókat vett választó korán. Aztán kiheréltette őket. Amikor begyógyultak befogta őket a kocsiba. Három éves korig kocsikézott velük, amikor eladta őket és újra vett féléveseket.

- Megá Tólos majd megmutatom, hogy én is tudok buzát termenyi, különbgyebbet mind te. Neked a szógák turkáják a földedet, én meg magam mivellem.

A gyaloguti féhódas földre kihordta az érett ganyét, utánna rőtön fészántotta. Aláforgatta a frissen kihordott ganyét, utánna méllen megkeverte a földet vetőszántáskor, ujján vót mint a zikra /ikra/ hamu színü. A zegész faluba arru beszétek.

- Na kíváncsi leszek a Jeruzsálemi buzára.

Már ősszel megmutatkozott, szép sötét levelü volt. Nem volt az egész határban hasonló buza, még a Tallián uraság tábláin sem.

Amikor május végén június elején kihányta a fejét egy araszt **hosszi volt a kalahájjal, négysegletes.**

De milyen félhód vót a Gyuribácsi gyaloguti főggye? Hatszáz ölbü meg egy pászta rét is, mégis 12 métermázsa termése lett.

Néhány évig vetette a Gyuri bácsi, de nem követte senki, mert azt mondták, hogy barna a szeme, nem piros. Takarmánynak való.

Meg egy kicsit hiányzott is a Gyuri bácsi - vagyoni - tekintéle. Mert a paraszti büszkeség nem engedi ám meg, hogy alábbvalót utánózon, még ha hasznára is lenne.

2/c. Bánkuti 1201. Törzskönyvezett fajta. Igényes a talajra. Jó termő talajban bőtermő. Sűrű korai vetést kíván, mert gyengén bokrosodik. Korán érő, így a rozsdától mentes. Lisztje kitűnő.

Bánkuti 1205. Törzskönyvezett fajta. Az előbbinek testvére. Csak még jobb talajt kíván.

Fertődi 293. Rozsdától mentes. Lisztje jó.

2/d. Szovjet és olasz buza. Kilterjes nem igényes.

A szocialista mezőgazdaság megalapozásával rendszeres vetőmag akciók révén kifejlődött a klimához és altalajhoz igazodó buzafajták.

3./ R o z s.

Lisztje barnább mint a búzáé. Suóma bősége miatt mégis jó termelni.

1/a. Kétszeresnek mondták. Addig termelték amíg nem volt eltöltve a kenyér gabonának állatokkal való etetése.

A kisparaszt gazdálkodás megkivánta, hogy szóma is legyen busásan, meg abrak is. 5-6 hód földön úgy lehetett gazdákonyi, hogy csak ujjan terményt vessünk, ami ad kenyeret is, abrakot is, alomszómát is.

Szentiványi roz. Régen jó termő volt, de utóbb e vékonyodott a feje is, szómája is.

Német roz. Perák Jóska bácsi Baranyábu költözött Osztopánba /megvette a Zdiczka Miska féle szeksziót/. Onnan hozott német rozot. Szegletes fejú, vastag szómájú, jobb termő mind a szentiványi. Csak a magja nem volt kékes szemű, hanem fakó szüntű. Mondogatták is, hogy sohase éri el azt a jóságot mind a szentiványi, de abraknak azért megfelel.

Hatfani roz: Versenyezett a német rozszal. Ennek a szeme kékesebb volt és jobb lisztű a német rozstól.

4./ Á r p a.

Uradalmak nagyban termelték, de kisparasztok nem szerették termelni, mert kényes. Tavasszal a fagytól kell féltetni, vagy a szárazságtul. Maros Lajos sógor aszongya, hogy az árpa ujjan mind a kistréce, könnyen elbukik. Steinbacher Jóska bácsi meg aszongya, hogy

Februárba vetés	Áááhrpa
Márciusba:	Árpa
Áprilisba :	Árpácska.

Az első világháboru után már az ugynevezett pógárok, kispazdák is termelték hozzá állással, mivel rozsz etetése az állatokkal tilos volt. Az állattartás, disznóhizlalás meg hasznos vót.

Sör árpa: A második világháboru előtt már a kereskedálem vette a sörárpát.

Olaj árpa: Szerződésre termelték a pógárok is meg a gazdaságok is.

5./ Z a b.

Ló abrak. Bátran etethető nem árt meg a lónak. Igen jó abrak, mert nem melegíti fel a ló vérit. Növendék bikának vagy méncsikónak igen jó abrak. Jó nevelő hatása van. /Szólás mondás./ A csikót ló nem veheli, vagy vehezi: de a zab a zannya!

Lótu van a csikó de a zab neveli.

Gazda szeme hizlali a lovat.

5/a. Szőke zab: Fajtája a föld! A zállat fajja a kamura!

6./ Kétszeres rozszos buza. Kalács, kenyér gabona.

A buzakenyér könnyen szárad azért keverték rozszal, hogy szijósabb, puhább, dagadósabb legyen. Rozslángból a legszebb és legjobb kenyér sült.

A kécceres vetését abba hagyták, mert elszaporodott a mezőbe a rozsfej.

Rozsfaj vágás külön munkatempó volt.

Saaróva, kaszakésse végeztük szengyernap után, amikor má a rozsz kihozta a fejét vagy hasbaesés után.

Hasba van a buza, meg a rozs.

7./ Gabona. Gabna termés. Lábon álló termés, lábos termés.

Termés. Termésnek mondták és értették a kenyérgabonát, mivel a szegény napszámos és kepes arató nép kenyérnek nevezte a keresztet.

Nyáron a kenyérér, télen a fájér, vagy nyáron a mezőn, télen az erdőn.

Betevő falat = kenyér.

Gönc = ruházat

Tüzelő = fa.

7/a. Gabna

7/b. Élet

7/c. A híre, hogy jószág még meg van.

8./ K ö l e s . Rabló termés. Bibor után vagy korán learatott termé-
sek után. Kihuzza a fődét.

8/a. Vörös köles: csibe köles.

Fehér köleső kása köles.

8/b. Nem termelik: elhagyták a mi falunkban a termelését.

Gibanicát készítettek belőle vagy mákos köleslepényt.

Jó vöröshajmás törött kása is kedves paraszt étel volt. Az első világháború óta nem készítik. A háborúból hazajött katonák megtiltot-
ták a készítését /feleségüknek/. Azt mondták, hogy "ölegük vót a harctéren vele."

9./ H a j d i n a . Tatarka. Nem igényes fődét kíván. Meffőtt állapot-
ban szárítva koptattuk, csurkának is jó meg keménykésésének is.
~~1930~~ 1930 táján még termeltük, de elmaradt azóta a termelése.

10./ A buza /rozs/ részei.

10/a. Bujasáss, bujafót. A gazdag vetést lesásolni, vagy legeltetni
jó. A sássát sarózzuk.

10/b. Gabona levele.

11/c. Kalász vagy fej. Buzafej, rozsfaj, árpafej, Szólás mondás: Üres
kalász, üres fő, nem sokat ér e kettő!

Mégis úgy mondja a nép, hogy kihányta a fejét.

10/d. Szeme. Szemgye, szemi, szem.

Tokja, tokla.

10/f. Kalaják: kalaháj, kláj, bajca.

10/g. Szára, lába, lábi.

10/h. Szóma. Alomnak használjuk, a jószágok alá. Szénaszük esztendőbe
rázottnak használták etetni a jószággal. Szómazsákba fekhelnek.
Lócát fontak a rozsszóma zsúpjába. Továbbá szakajtót, hombárt, méh-
kast~~k~~ kötöttek fűzfa vesszővel.

10/i. Apró polva, törek, dudva, polva.

Keverék, pácsit, Sósvizzel áztatott polvát vagy szecsának vá-
gott dudvát vágott répával egy keverő ládában /deszka vagy beton/

10/j. megpácoljuk előző nap: jóízű takarmány a jószágoknak, kukorica
vagy árpadarával - buzakorpával feljavítva valóságos abrak. Jó szé-
na mentség.

10/k. Dudva. Szecska-vágón leapritott takarmány pácolva.

10/l. Pácsit, Buza gazz.

Régi jóslatok:

Ha április hónapban sok az eső, akkor sok lesz a vadborsó a buzában. Száraz, hideg április meg óres szénás pajtát jelent.

Csiros buza nem jelent szegénységet.

Száraz június üszkös buzát, fonnyatt szemet jelent.

11. Ha a buza kifagy -főlfagy a hézagligeteken: pipók, pipacs, pipitér, kékbuzavirágok diszlenek. Ennek a gazda nem örül.

11/a. Csirzik a buza. Amikor ősszel vetés után szépen ződül. A rozs vörös színű keléskor meg utána is.

Kétlevelű - szárba kap - hasba van - fejét hánnya.

Porzik a buza virága, mosolog a pirosszemű áldás, sárgul a termés - ezüst a fej, érett mer megpöndörödött a feje.

E mut péterpál,
szárodik a buzaszál,
megszakatt a buza tüje /töve,gyökere/.

12. Lábon áll a termés.

Ha érett a gabonatermés le kell aratni. Ha nem aratják le valamilyen ok miatt, akkor mondják: Lábon áll a termés.

Ha eléri a buza: könnyen kipotyog a szeme.

Sokszor vetnyi se köllött annyit, mind amennyit a takaró kivert.

II.

Jóslatok a termésről.

Ősszel, ha a kukoricának vékony a csomója, gyenge telet jelent, mert nem készül a kukorica a télre. Gyenge - száraz tél, sovány esztendő hoz.

Hogyha a karácsonyi buza levele buja, akkor jó buzatermésre van kilátás.

Karácsonyi buza. Luca naptján egy porcolán tányér karimáján kócot teszünk egyforma vastagon. Alája buzát hintünk, amit minden nap vízzel meglocsulunk. A kálha tetején karácsonyra kikel. Ojjan 5-6 cm. magasra megnyúl, szép karikós egyarányura.

Amikor vizet locsolunk rája, mindig eszünkbe tartjuk, hogy milyen idő van naponta. Január, február, március, április, május, június, július, augusztus, szeptember, október, november, december. Lucátu - karácsonyig tizenkét nap, a tizenkét hónapot jelenti. Eleje-közepedereka-vége. Így számulgattjuk, hogy millen esztendő lesz szárazság-e nedves vizes esztendő-e?

Fekete karácsony = fehér husvét. Nedves havas tél, szép kikelet bő esztendőt jelent.

Április huszonegyediké után sohase vót husfét, mer március huszonegyediké előtt előforduló holdtöltétől harminc napra tüzik ki a feltámadás ünnepét.

A karácsony mindig december 25.-én van.

Arteses tuyile: paitin Finkes Luch' Astoyon Ptohy ut 62. sim alath' laka
tukangpogot Ferris, utama Fil xerchi a Delerrot, majoi. Kurovit kalapal.

Husvét előtt hét "hét" a nagybőjt. Vagyis így bizony a farsang vasárnap a hold járásától függ.

A holdnak nagy szerepe van a földi világ életében ugye Pista bácsi?

- Ujh. Hát mindig hallottam, hogy főttakor nem jó semmiféle élőt megsérteni. Fát, vagy növényt, vagy hát nem tudom is én, ujjan munkát végezni, amivel a gyökereket megsérti a zember gyereke.

Ujhódtu - tőttéig legjobb a szőlőbe, gyümölcsösbe, mezőbe dógoznyi. Ellenbe ujjan fát irtanyi, amit nem akarunk, hogy kkhajcson, főttakor kő.

Pénteki nap nem jó munkát kezdenyi. Különösen az aratást. Aratáskor első nap nem jó a taaróba pisányi, mer taróvaros lesz a lábunk.

A zelső napi vizbü köll megöntöznyi a buborkát, hogy hosszi hindaája legyen.

Hushagyó kedden jó kenyeret sütnyi, hogy sok tök legyen. Kovászos kézzel megfognyi a gyümölcsfákat jó, hogy a gyümölcs le ne hujjon éretlenü.

Karácsonyfa ágait jó föltemni a gyümölcsfákra.

Szengyernap előtti égdörgés viharos esztendőt jelent.

Szentiván előtti jég többet ad mint kér.

Korai szivárvány, korai aratást jelent.

A sárgaszin kalácsot, a zöld szín szénát, a piros szín bort ígér. Junius eleji jeges eső sok kukoricát ígér.

III.

Aratás, takarítás, képezés.

Takarót, takarítót szerel az arató nép kaszája nyele végére, hogy össze hordassa vele a rendet.

Kezdetben hajtivánnyal ékesítették föl a kaszát. Így hordták össze a rendet hajtiványos kaszával.

Cseszkó Somogyvári István bácsi, született 1877-ben, meghalt 1959 október 11-én Osztopán, Sikorax utcába.

Adatszolgálóm volt. Neki köszönhetem azt is, hogy a saaróval aratásról megtudtam egyet-mást.

- Bizony Józsi öcsém azt a zeggyet e mondhatom, hogy köserves dolog vót a saaróva aratás.

Itt a küköröszton bellü a vizállási földön - ami mat a Szabó Pistáé is meg a mienk is, az mind egy tag vót.

Nem tudom is én az ugy vót abba a züdőbe, hogy a cseszkó had három fertá szekszióba vót. Nagy család vót ám. Mégis egy álló hétné tovább tartott annak a vizállási földnek az aratása, pedig mindössze-vissza három magyar hód vót.

Köserves aratás lehetett, ahogyan édesapám elmesélte.

Három saró alla vót egy marokka. Na két marok vót l kéve. Még ráadásu kötőbottal kötötték össze a kévét. Bal kézzel megfogták a kötél első felét. Jobb kézzel áttu nyul a kötél tulsó végiért. Bal-térddel rátérdepelt a marok első oldalára. Jobb térddel rátérdepelt a kéve tetejére. A jobbkezen levő kötél végit meghuzták. A balkézen levő kötél végivel egyszer megtekerték. Az üngnyakba tartott kötőbotot becsusztatták a keresztbe fordított kötél alá, majd körülcsa-

varták, aláfordították.

Saaró aratás.

Perák Jánosné született Pamuki Margit Osztopánban 1903-ban, 65, éves. Lakik: Osztopán Petőfi ut 62.

Édesanyámtu hallottam, hogy a zöregyeitü ugy hallotta. Kezükke mutatták, hogy jobbkezüke - belü- csipkés saaró, egy-egy kis markot tesz a bal kezének öt ujjai közé négy nyúzst. Abbu vót egy kis marok, Aki ellő ment, az tette a guzsba. Akkik utánna saaróztak, azok addig rakták rá amég ölégnék látták egy kévére valónak.

Arató saarót a Bognár János öregapám kovács is csinyát. E jártak hozzá másik falukbu is.

2./ Arattya /Régen saarózás./

3./ Péter és Pál naptján - ha nem előbb - érett a rozs. De van ugy is, hogy a buza is beérik. Megszakad a tujje. /töve/

3/a. Látószálakat hoznak haza a család is meg a gazda is megmutatnyi otthun, hogy körülbellü mikor lehet vágnyi. Mert ha viaszkos akkor le kő aratnyi. E se érgyen, ki se potyoggyon, meg asztán akkor acélos szép üvegfényü piros a buza szeme, ha amikor levággyuk, még nincsen elérvel.

3/b. Aratás tujjibe, /Osztopánban így fejezik ki az aratás közelségét/ június elejét, június végét.

3/c. Kapos környében Gyutába /Juta/ amikor nyomásos vetés volt, egyidőben történt a vetés is aratás is.

3/d. Sorrend. Nem tartós a gabonafélék aratásának sorrendje. Elsőnek a rozs érik be /őszi árpa/ az utóbbi időbe. De van ugy, hogy a rozsaratást utoljára hagyjuk, mivel az nem hullik ki érett korában. A buza meg ha hirtelen beérik, kipotyog eső utáni jó napos időbe. A tavaszi árpa meg eső után ha hirtelen meleg éri, vissza megy a földbe /lerogyik/. Ilyenkor a buza aratás is marad, mert a zárpa féttősebb.

Általában Somogyban a Balaton közelében /északon/ érnek előbb a gabonák, kiváltképpen a homokos talajon.

most

Teleki Sándor született Nagygombán, Marcali III. kerület. Lakik: Osztopán Tolbuchin fasor 7. 73 éves.

Az első világháborukor orosz fogságba kerüt Oráhlóhó Vesenisbe szetla. Ott arattunk saaróva, - mondja, ilyen rendes saaróva. Amennyit áttu tuttunk markunyi, annyit lenyirtunk a saaróva. Akkora kévék vótak mind mifelénk a kenderkéve.

Ötfenhat kévét raktunk egy kepébe. Többü meg egy papot, papkévét, ugy mind minálunk. Attu öt kévét, asztán föllebb mindig kevesebbet, minden sorba. Utollára összesemt csucsra. Nem ázott ám be az a kepe.

4./ Szentivány után má nem érik a buza csak sárgul.

Péter és Pál után éjje-nappa érik a gabona.

A zárpa ujjan mind a kistréce. Vigyázni kő rá, hogy e ne szöktyön.

Jakap naptján érik a zab, mer má előtte egy hétté keveredik.

A buza ugy jó ha kepébe érik.

Akkó lehet vágnyi a buzát, ha a feje lehajlik. Huzza a szöme lefelé.

A júniusi ködöktül összesüt a buza szeme, ucsu lett.

5./ Hörtelen gyűtt rá a szárazság, beégett, be sütt.

6./ Összefonnyatt, össze sütt, ucsu lett.

7./ Potyog, kipotyog, kihullik.

Kaszakárnak mondják azt, hogy ha a takaró, vagy hajtvány kiveri a tulérett buza szemit.

8./ Tuggyák-e mikor kidobuta a kisbiró, hogy a kormány e rendűte az éjjeli aratást. Szöröncsére hódította vót - éjjel is világos vót. Nappa aluttunk, éjje hüsse arattunk. De azér a nappali aratás jobb munka ám mind a zéjjeli.

9./ Gabona állapota: Dütt, sovány, ritka, ablakos, konkolos, pipitéres, gazos, borsós, földönfekvő, összekavaszut. Mintha birkák járták vóna meg ujjant a zajja, roszogós, rosdás.

9/a. Csatlakozó sor hiány. Faros vakság.

IV.

Felkészülés az aratásra.

1./ Saarósi vásár. Somogysárdon bocskort venni szoktak aratásra meg szörtarisznyát.

"Szakaggy meg mind a sárdi vásár. Bent a gyöpisor előtt volt a vásártér a faluba. Amikor a Somssich gróf valahogyan arra gyűtt rá, hogy jobb lesz kivinni a falun kívül a vásárteret, azután a nép száján maradt, hogy szakaggy meg mind a sárdi vásár.

Sarlós Boldogasszony naptýára esett a vásár, azér nevezték el: saarósi vásárnak. Aratás előtt volt. Lehatt venni kaszanyeleket, takarókat, gráblákat, favellákat, rudalókötelet, saarónyelet, saarót, kötélhuzó istrángot, gurtnit, tokmányt /ökörszarvbu is meg bádogbu is/, kaszakújet, ülöt, káapálót.

2./ Akinek nincs ölég csalággya, azt fogad azt ami hiányzik⁹ kaszást, kötöt, vagy marokszedöt.

Pógárok kosztot is attak. Urodalmak nem mindenhum attak kosztot.

A szerszámokat már előre készítették, hogy miné kevesebb zavar legyen, ha megkezdik az aratást.

2/a. Szokás volt buzának meg árpának előre kötelet csinýáni. Zsuplin, de ha a rozs rosszu vót elcsépülve kézi cséppe, akkor a buza is meg az árpa is roszos lett. Ezért leszoktak a zsuppkötél csinálásru. Inkább fontak buzából még az árpának is.

3./ Késén van má a lovat abrakónyi, amikor be kő fognyi.

Bizony a nagy nyárhó készýnyi köll. Szalonnát, sunkát páculnak erős paprikával a füstrü, hogy a fölöstököm meg a vacsora meg legyen készen. A tiklevesre meg má télen gondunak a szakácsné asszonyok. Azér alusznak nappal Lucanaptýán, hogy a holló békével újön a fészken. Gatyát tesznek a tikra, hogy sok kokas csibe kejön. Aratásra legyen pitye leves. "Megójük a legvalagasabb kokast, nem sajnálluk magunktu."

3/1. Vászonnemtek. Aratásra készül a fehémeép vászonruhával és vászonnemtível. A kaszásoknak is jó a vászonkötény zsebbe /jó méll zsebbe/ a pipának meg a dohány acskónak, hogy ki ne essen. A pantallót menti a vászon kötény.

A marokszedők is készitenek maguknak vászonkötényt, az idősebbek sarkosat, a fiatalok karikós allut.

A kötőknek vászon tusznit varrnak a kezükre menteni az üng ujját.

B. Az aratás szerszámai és munkamenete.

V. A sarló vagy sarlóval aratás.

1./ Sarló

Marokszedő saaró. Hajlitott alaku. A marokszedő saarót a nyerge felü, hegyétü a hajlásig kalapáják és kaszaktive megköszörülik, hogy éles legyen, mer ha a kaszás liggal, akkor a saró tépi a buzát, inkább vággya le, mind rajt haggya.

1/a. Furucsinyáló cigányok csinyáták a saarót is.

1/b. A kaszássa kalapája a marokszedőjéét, meg is köszörüli, ha kéri rája.

1/c. Kévébe vagy kész kepébe vágták a hegyével, hogy látható legyen és meg ne sércsen senkit.

Télen a zsuppos félszerbe, vagy zsuppos háztető belsejébe vágták.

Szűrösöprü: nyirág vessző, vésett nyélbe

Karikás nyirágsöprü.

Gabonatisztítás felszórval:

Farkas /patyi/ Marcin bácsi szomszédom, még 1925 táján, nyomtatás után így tisztította a gabonát a szűrűn.

VI. A kasza.

1./ Kasza acél.

1/a. Osztopánban nem használják a kis mankót, kisbankót, de már Marcali vidéken felső Somogyban kisbankos /mankos/ kaszanyelek vannak, különösen fű kaszálásához. Egyenletesebb, simább a kaszahordozás kismankóval. Aratásnál nem jó, hogy ha a kasza fütorzsnak áll, mert akadozóbb és lassabban halad a kaszás. Fühögynek álló kasza szalad a gabonába.

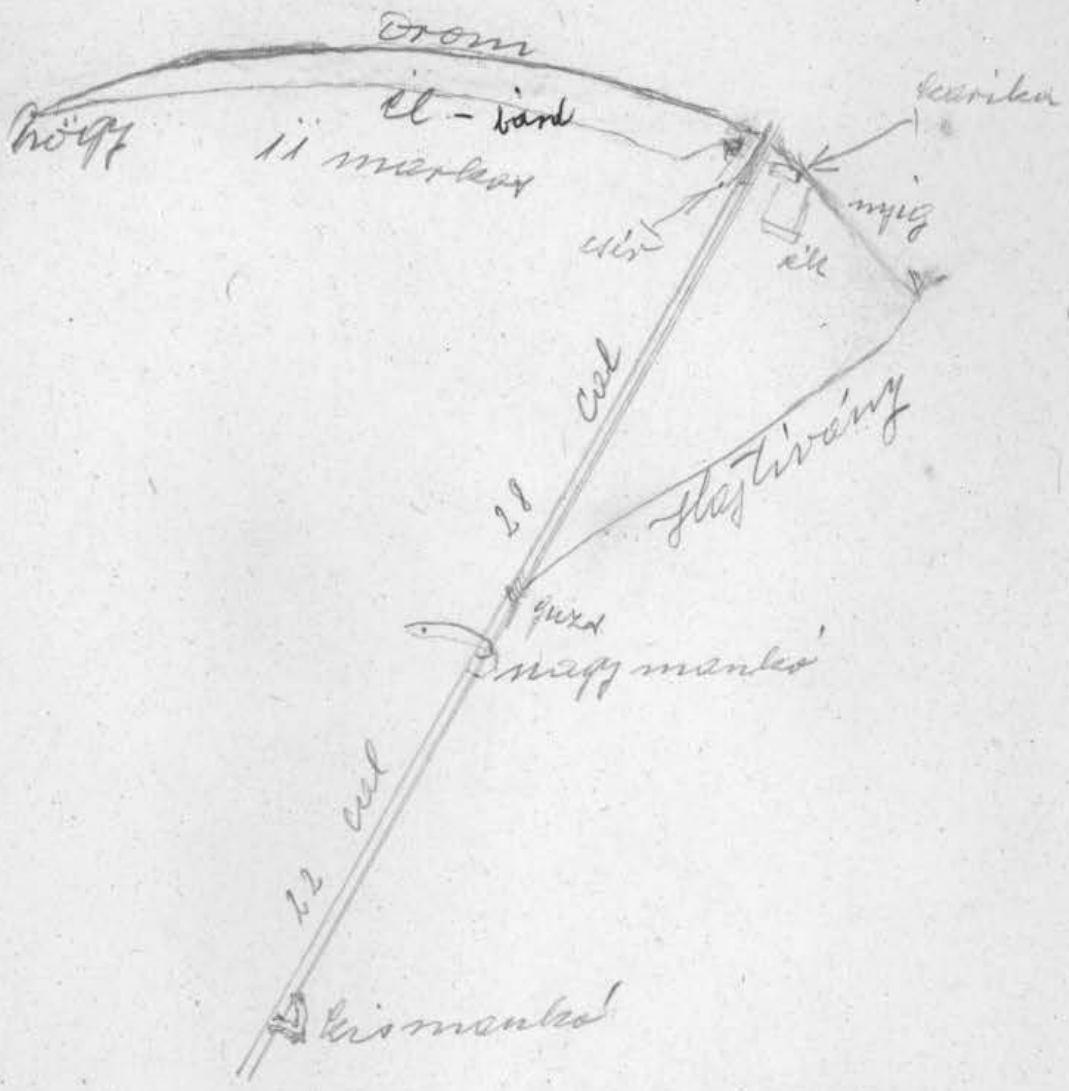
A kisbankó is akság azért a söprünyél végü könnyed kasza használatos. A csapófelit úgy mérik le, hogy a nagymankót a kaszás jobb vállától mérik és a kinyújtott hüvek ujja véginé vágnak kacslikat. Aratáskor jobb ha nagyra van a jó kasza: szaporább a munka. Fűkaszálásra kissebbre lehet venni. A kasza karika enged. Ugy ékeljük ahogyan akarjuk. Minél könnyebb a kaszanyél és a takaró, annál könnyebb a hordozása.

Amikor a hajtványról áttértek a takaróra, nehezebb lett a kasza, mert a takarót küpüvel szerelték a nyélra. A vas megnehezítette. De a dolgos ember találékonysága rávezette, hogy küpü nélkül szerelte föl a takarót egy faszeggel, vagy kiesi füles csavarral.

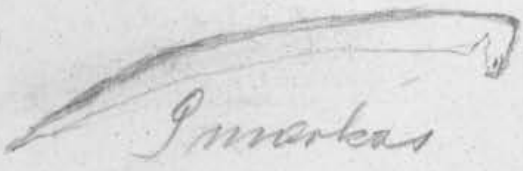
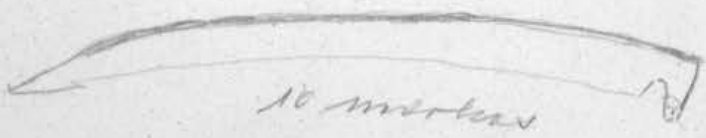
A somogyi kaszanyél hársfából, fűzfából, szükség esetén ha nincs könnyebb fa, kórisfából készül. A mankók arra termett görbe fából. A mankók csapulását kislefuru után kettő-kettő faszeggel, hogy minél könnyebb legyen az egész együtt.

Könnyid szerszámmal könnyebb a munka.

A kaszakarika ékelése igen fontos tényező. Nem jó ha könnyen megtágul a kasza a nyélen. Sudaras vasék, vagy faék jó ha a karika

Sudaras ickels

nem tág. Mindig lehessen utána szoritani. Puhafanyélnél, bőr vagy bádóg burityás védi a nyél csapó végét.

A gyöngye ormu kasza könnyen megtekeredik, megfodrosodik, tökösdik. Ilyenkor már legjobb eldobni, kicserélni másikkal. A jó kasza elvásik.

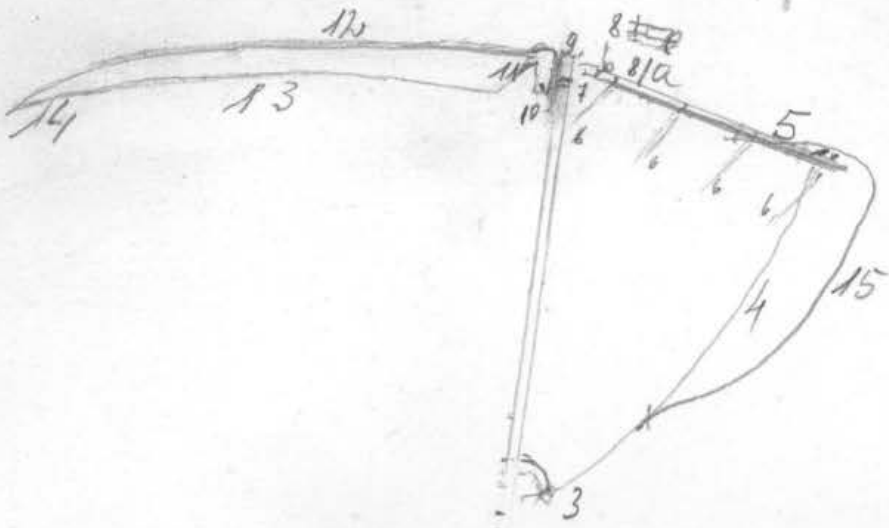
Jó kaszás a kasza háttujával kaszál. Abba van az erő. Aki a kasza elejével kaszál, annak aszongyák "ne liggaj - ne högyözz." Nehéz azután kaszálni aki liggal.

A dült buza alá nem minden kaszás kaszája megy alá, csak akinek a dereka erős és hajlik.

2./ Vékony bárdú, kemény acélu kaszát ha keskeny sorgyával kalapálunk, akkor mindegy, hogy mit kaszálunk vele, fűjet, takarmányt, vagy gabonát, simán viszi. Jó, hogy ha az eleje is meg a háttulja is egy sukk hosszin keményebb mint a közepe, jobban sivit, mert ha az eleje is meg a háttulja is simán viszi, akkor má a közepe vele megy.

K a s z a :

1. Kasza nyél,
 2. kismankó - bankó
 3. nagy mankó - bankó
 4. takaró vessző
 5. takaró fa
 6. takarófogak
 7. kasza-karika
 8. takaró köpű
 - 8/a.... füles csavar
 9. kaszapad
 10. kaccslik
 11. kaszmanyak
 12. orom
 13. kasza él
 14. högy
 15. magosittó
 16. hajtivány
 17. mazzag
 18. guzs
-

3./ Kasza: kaszalap, kaszanyak, kaszanyak csir, kaszapánt, kasza orom, kasza bárd, kaszahegy.

3/a. Homoru az alsó háta, nyerges alul fölfelé, hogy a högye fűhögynek ájjon. Így nem tépi a gabonát, hanem sivittya.

A nyak ne ájjon hátra, mert feszül aztán könnyen törik. Két ujjunkat tesszük a nyak és a háttujja közé. Beételés után hanyat fordítottjuk a nyelet a kaszával föfelé. A nyél alsó-söprü- vége közepén benézzük, hogy a kaszahögy, kaszasarok, meg a kaszanyélvég közepe egy irányban van-e? Így áll jó a kasza. Ha nagyra van vagy kicsinyre van, jobb vállunkat a nagymankó tüjinek nyomval

A kaszát elsősorba lemérjük súlyra, hogy a kilencesek, tizesek közül melyik a legkönnyebb. Másodsor ugyanazon kőhöz vagy vashoz kocintsuk, hogy melyiknek élesebb a pöngése. Harmadszor a nyakát fogval a hegyit oda akasztjuk valami falukhoz és próbáljuk meghajlítani. Most látszik meg, hogy mellik tájon tukanyosodik meg, arra puha. Inkább a háttujja legyen puha mind az eleje. Az má tulságos szórözés, hogy a leheletünket ujjunkkal meghuzzuk, hogy gyorsan összefut-e a homál?

3/b. A kasza nagysága gyárilag írva ha nem volna, akkor marokkal mérjük kilenc, vagy kilenc és feles, vagy tíz markunk/ hosszisága.

Somogyban ritkán használnak 80-as vagy 110-es kaszát. A Sass Jancsinak volt egy tizenegy markos gubona arató kaszája - meg ereje fogása is volt hozzá. Kalapányi is megtutta, köszörünyi is megtutta, de tudott is vele kaszányi gyorsan és jó is. De el is lopták. Egy

zivatar után elrejtette a kezébe, valaki észrevehette, hogy kasza nélkül jött haza, hát nem volt nagy gond megtalálni.

Mivel megboldogult testvérbátyámról van szó, emléknem is való nekem.

1959 április 4-én 65 éves korában kísértük örök hazájába. Jó kaszás ember volt, de az örök kaszás erősebb lett.

Az ő tizenegy markos kaszája jó volt a főnnálló gabonának is, düttnek is. De az átlagos kaszások dütt gabonába rövidebb kaszát használnak, főnnállóba pedig szaporább a munka meg szebb is a hosszú kaszával.

A zöreg Tálós

Nagy pógár vót. A Bubári féle három fertá szeksziót szerezte meg a Juli néni egy fölöntő mácsikér. Nahát ennek a Juli nélinek a fia vót a Tálós.

Vadászott meg pinceszerezett, meg komondérozott. Ugy kaszád le eszt a füjet, hogy a krajcárt lehessen megtalányi. Ha nem foggya el a kaszád, köszörüd meg, ha akkor se foggya e, kalapád mög. Nem is mert elmenni a zöreg Tálóshó kaszányi olyan, aki nem tudott kaszányi.

Meg köll hagyni, hogy meg is füzette a Tálós, meg jó kosztot is adott, meg ádomást is adott. De még kaszálás közben is kijárt a reggeli pálinka, meg a nappali bor.

3/d. A Shori kaszát Somogyiszilba meg Kaposba vették, amikor Sóhr Pál beköltözött a volt Korona utcai üzletbe.

3/c. Sárkány kasza, Somogygyöngye, Balatonhullám.

Vásárokon meg a boltokban árusították, a nyakba benn volt a JÓTÁLLÁS nyomval.

E köszörüte a zélit, aki néki forgatta a küjet a bárgyáhó.

Tanuló kaszásoknak a zöregek monták: a kü egyszerre érinose a bárdot is meg a zormot is, akkor nem köszörülöd el a zélit se, meg a kü se háskosodik ki. Amit azután már el kó dobnyi mer megeszi a kasza élit.

4. A kasza nyele.

4/a. Osztopánba a könnyü kasza nyelet szeretjük. Mivel kevés a hársfa - ami szivas is -.

4/b. Előszeretettel csináltatjuk a száraz fűzfából, aminek az a hátránya, hogy a karika behuzza a nyelet ékeléssel. Bőrrel védjük ellene. Jó a fa nyirfanyél is. A juharfa keményebb, de nehéz. A diófa is nehéz, a szilfa már könnyebb.

Hosszusága kétfelé oszlik. A nagymankótól fölfelé 28 colos, a nagymankótól lefelé 22 colos. A kaszás karjához és magasságához is mérik. A nagymankótól a kaclikig érjen a jobb kezünk, hüvek ujjának vége. Azután leállitva a vékony végét a földre, a kaszanyél felső vége az ember orráig érjen.

4/c. Kétmankós - bankós, söprü nyeles, gyukleső. A két utóbbi csak nagymankós - bankós, kallanttyós, foganttyós. A régi vót a két-foganttyós, az ujjabb volt az egy foganttyós nagybankós.

A régi fajtát szebbre pingáták, az ujfajták egyszerűebbek voltak, de szaporább volt velük a munka.

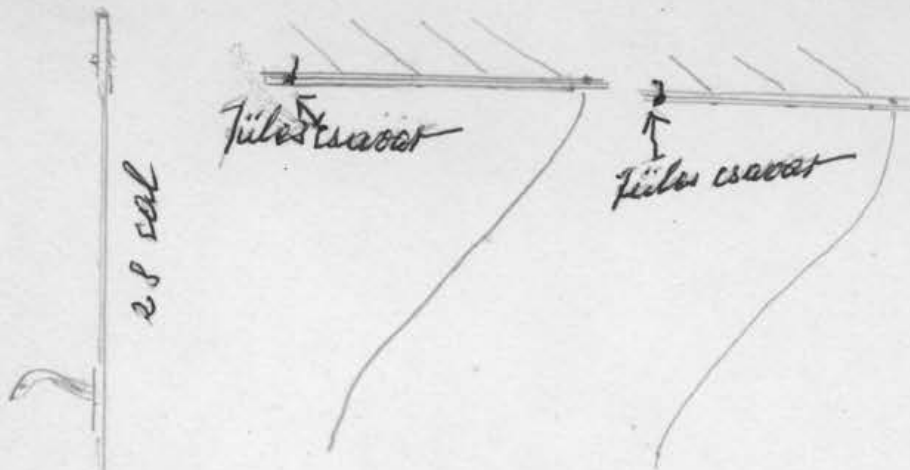
Kaszapad a nyélvégen

" ék

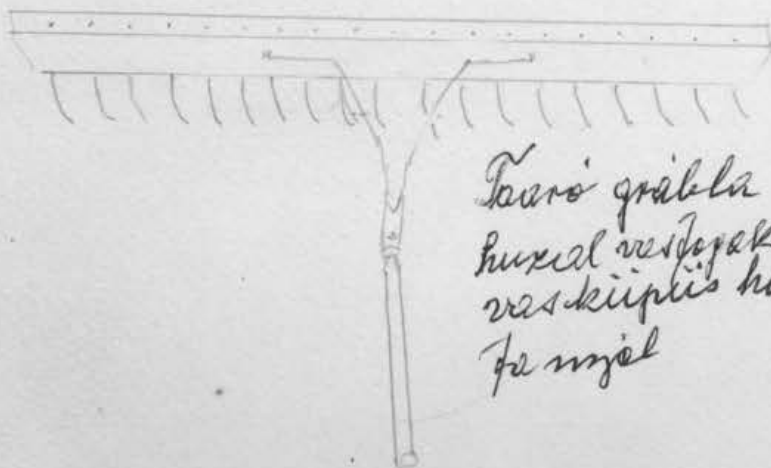
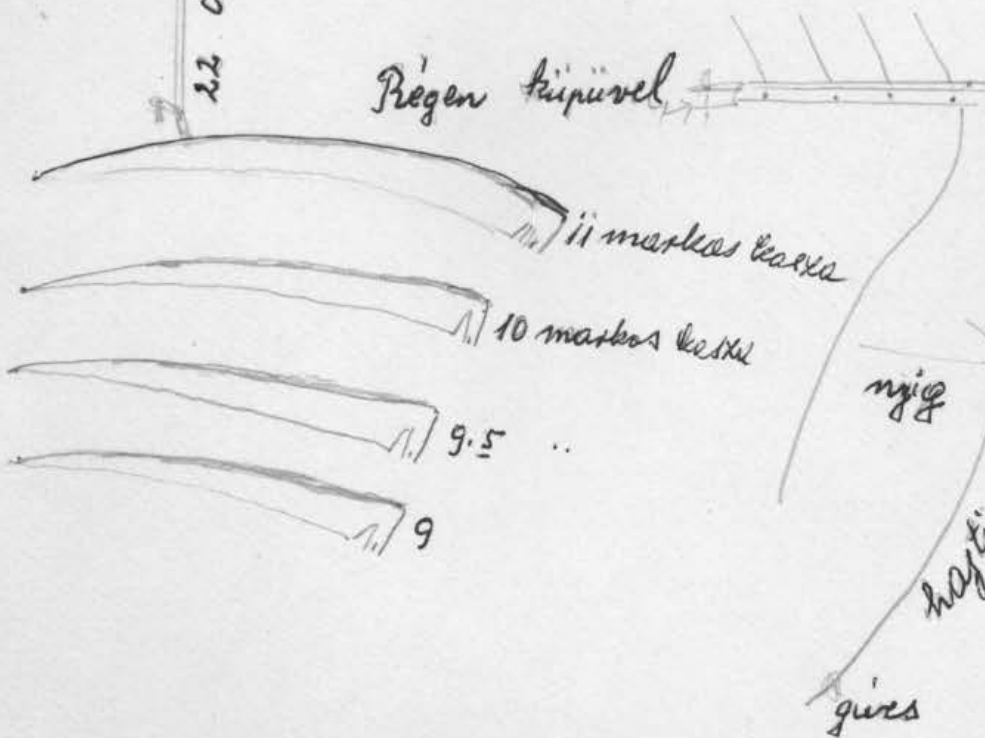
karika.

1189

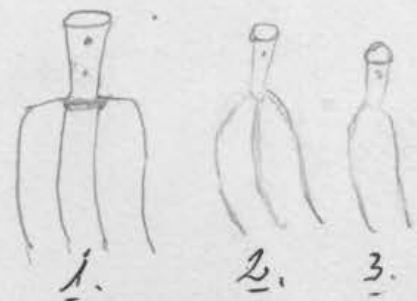
ETHNOGRAPHICAL MUSEUM
Károlyi, Fényes-Rédei út
Tel.: 12-344 Fax: 70
HUNGARY

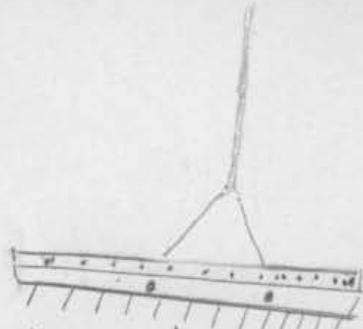
Sakarak

Tavro grábla
huxal vasfogakkal.
vas kúpiis huxó
fa nyjel

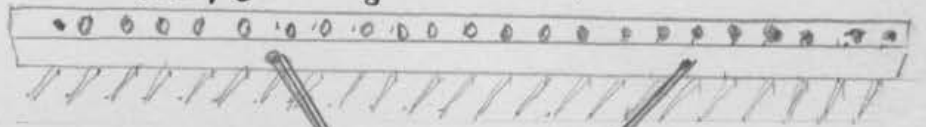

1. Nájpije telekmanyozó velle
2. Szórom áje skalmiró velle
3. Kitaláje kővehényő velle

Árpa hűcső grábla

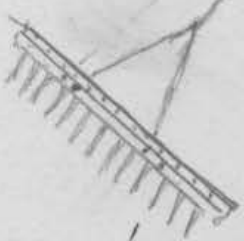
Tűcső grábla

Én vize - fű és nyél:
fűvel

Rendőre vágás

Árpa hűcső

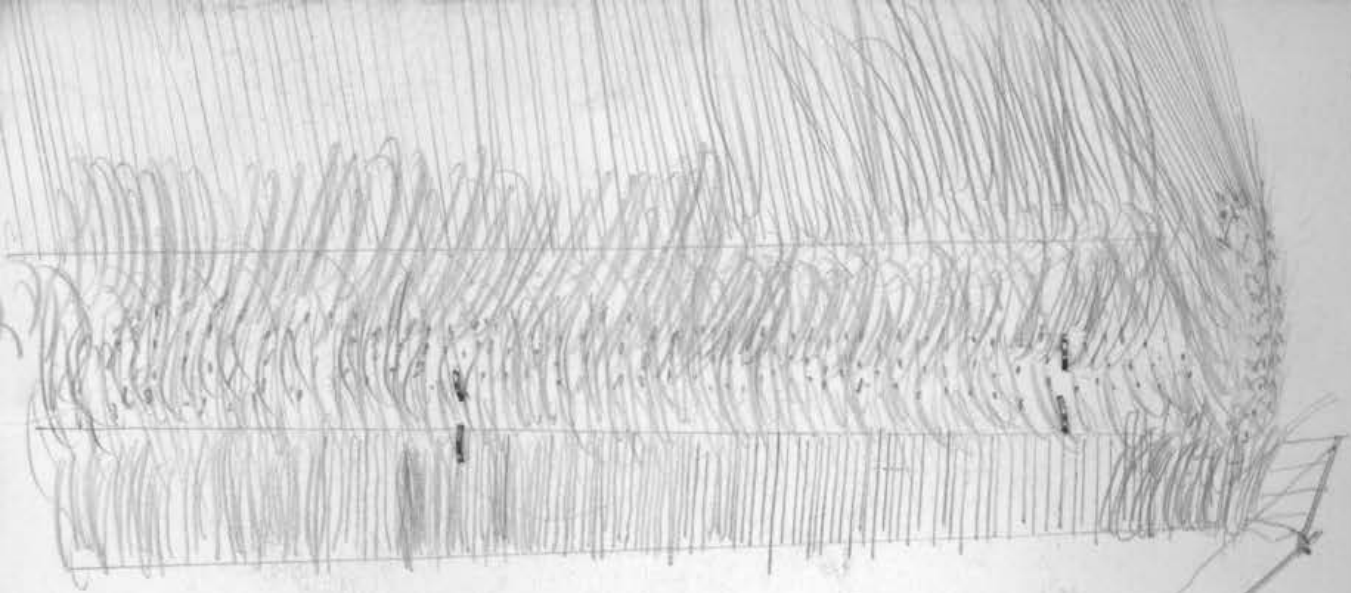
Árpa hűcső 14 körös

„Körszabás és szövőszék. papji Ferenc László kőműves és kovács 51 éves
Mária István volt kovácsok és kovácsok szabás”

Mária István 81 éves kovács, öregegy Sándor kőműves Mária István Kovács 74 éves
munkások; Sándor kőműves 68 éves kőműves

Mári kőműves kovácsok kovácsok

marok

kötélcsinálás

vattal kötés

kéve

Griábla

arpa is kelekwes

4/d. Furó-faragó emberek: Fekete József, Márton István, akinek a fia kerékgyártó bognár, de az asztalos munkát is jól csinálja, különösen az épületasztalos munkát, ács munkát. A sárdi, mérei, nagybajomi, hetesi, szőlősgyöröki vásáron is lehetett kaszanyelet venni.

A kasza fölszorítása a nyélre. Meg ne lazujjon, tágujjon. Nehéz is meg csunya is lotyogós megtágult nyaku kaszával kaszányi. Nem jó a kösköny kaszakarika se meg a tátyértos se. A kösköny karikával nem lehet állitanyi kisebbre se, nagyobbra se. A tátyértos karikát meg nem lehet jó beékeenyi, hama megtágul, aztán akadoz a kasza eleje. Legjobb minden nyélhez külön karikát csináltatnyi a kováccsal, mert a füzfa nyelet vastagabbra haggyák, mint a keményfa nyeleket. A nyél padgya változó így a karikának is változni köll.

Akár vasék, akár faék, de a padrafekvő lapja azonos a paddal, az ékes oldal meg a karika felül legyen, ha a kaszakarika behuza a nyélormot, jó alája bőrt tenni, vagy keményfából ovó éket, a bádóg alla elrohad, így nem olyan jó ovónak.

5/a. A csavaros szorító, vesződséges is meg könnyen táguló is. A kujcs elveszhetik.

5/b. Aki nem tuggya a kaszát beállitanyi, jaj annak kaszányi. Ha a kasza torzsnak áll, ékkel is lehet segiteni. A nyak és a pad közé fortélos éket teszünk, ami a kasza hegyit fölfelé fordittya. A szöget meg a kar hosszúsághoz állitjuk, hogy nagykezü embernek is máskébb éjjon a kaszája, meg rövid kezű embernek is.

A válltól az ujjak hegyéig úgy mértünk, hogy a kaszahegy, meg az ujjak hegye között körülbelül öt centiméter táv legyen. Közelebb szaporátlan a kaszálás. Távolabb meg nyakal, szakás, grádicsonyos a taaró. Fukaszálásnál kisebb a köz, gabonámá nagyobb, ha főnnálló a gabona, fődőn fekvőné futorzsnak a kicsinyre álló kasza jó

6./ Takaró, takarító, hajtivány.

Félerett gabona vágásánál nehéz beállitani a takarót. Nagyon el köll talányi, hogy mennyire eresztjük ki a takaró tetejét, mert vagy nem takar, vagy akadoz.

Érett gabona aratásnál a kaszás könnyebben kaszál, kivált ha tud a háttuljával vágni és a bal lábbal előbbre kuszni.

Láttam grábla forma takarót, de evvel csak nehezebb a szerszám is, munka is, még ha ráadásul vasküvel szerelik föl.

Márton István aratógazdasága idején ránevelte az osztopáni aratókat, hogy minél könnyebb legyen a kasza felszerelés.

VII.

A kasza éllésítés eszköze és módja.

1./ Üllő domboru tetejü, acélos vas szerszám, aminek a tető közepin tartott kaszaéllit bárdujják.

1/a. Üllőszék. Nyergesszéknek két lábat furunk háttul, az elejit bevéssük, egy meredek fába, aminek a tetejit befurjuk és bele-tűjük a furásba az üllő vasat.

Üllőnek nevezük azt a karó alaku fát is, amit leverünk a földbe - lábunk-között verjük a kaszát ~~aki~~ az üllő vason. Kalapáló üllőnek is nevezik Osztopánban. Aratáskor bajjos leszerelni a takarót. Csinálták a kovácsok azt is, hogy partos helre ültek, a kötélhuzót meg elejbe ültette, hogy a vállára tegye a kasza nyelet. A ki-

Flötling im pöckel

Flötling im pöckel

(en) Lass Lohes Lückel
kennet Löt

méletesebb kaszás - segre állította, verte a gabona kévét, annak a fönnáll- felibe ütötte a kasza nyelet, úgy verte meg a kaszát. Márton István ebben is példát mutatott. Leszerelte a kaszát, balkéz- zel markolta vezette az üllővas középdomborulatán a kaszalap élit. A hegyinél kezdte verni, mert a keskenyebb részen túl a szélesebb verése könnyebb. Széles bárdot nem vert, mert a köszörülés /fenés/ simábban esik rajt és takarékoskodott az élivel.

1/b. Kalapáló szék csak az ülésre szolgált, a nyelet valamire rátették úgy, hogy az él /bárd/ az üllőt középen megfekügye, ne a kalapács kicsipkézze, vagy fodrozza /meg ne tökössögyön/ a kasza.

2./ Kalapáló kalapács, kaszaverő kalapács.

Néhai Lakos Márton kovács kalapácsai hiresek voltak. Éppen úgy mint a Stangl Román cigányfejszéi. A környékről felkeresték őket a szerszámgyaikér.

2/a. Jó ha közepes sulya van a kaszakarapácsnak, mert erőltetve nem jó a kaszát verni. Ugy hajolni, hogy lássa a kaszabárd élet, mert simára kell bárdunyi. Jó a reszelőbű csinyát kalapács acél üllőkő. Se kemény, se puha ne legyen, e ne mállék, ki se törögyön. Jó edzett acélbu jó a züllő-kalapács.

2/b. Boltba is árulják, meg vásáron is a kalapácsot. De legjobb a megbízható mesteremberné rőndünyi.

3./ A kalapálás új módja, hogy leszerelik a nyélről s utána visszaékelik.

3/a. Nem jó ha az üllővas dombora szélin huzzuk és úgy vergyűj a kaszabárdot, mer kiverődik, vagy a beső szélén tukanyos lesz.

Kepésbandába jobban el köll készüni a kaszával, mint egyes ara- tónak, mert ha nem megy, hát leül, de a bandába nem lehet lemarannyi.

3/b. A kalapálásra üdőt is hannak. Reggel a kötélcsinyálás előtt a kapésgazda kiszámuja, hogy hány kepe lesz a táblán. Negyven hodon mondok körülbellü négyezer kepe. Hozzá negyven kaszás, negyven marok- szedő, husz kötő, husz kötélhuzó. Százhusz személy, egy személyre esne 33.33 kereszt kötél. De a kaszásoknak kalapálni kell. A kötél- huzó gyerekek meg még tanulatlanok. Így a kötő-legényekre meg a marokszedő lányokra hárul a summa kötélfonyás. A kötők összeolvassák, összerakják, kuszóval betakarják, hogy erős nappal ki ne száraggyon a kötél. A száraz kötél könnyen török.

Hogyan osszuk meg a kötélfonyást? Ugy, hogy mindenkire - üdejére meg erőjére mérten gyusson ki a dolog.

40 kaszás drb-t	25 x 18 kepe	1000 kereszt kötél
20 kötő	" 40 x 18 "	800 "
40 marokszedő	" 35 x 18 "	1400 "
20 kötélterítő	" 20 x 18 "	400 "
		<hr/>
		3600

A negyven kaszásra még 1-1 keresztet
 a husz kötőre még 4-4 "
 a negyven marokszedőre 4-4 "

*1. Köt kepe = 40 kereszt
 40 " " " = 1600 "*

Hogy ha éppen a tábla valamellik része nem rugaszt a termésbül.

De legtöbb esetben elég volt inkább kevesebbet szabtak ki. Ha- több kötél készül, akkor elviszik a másik táblába, vagy jó lesz ár- pának.

Harmat eleste előtt megeszik a főlöstökömöt.

Köszöreléskor vigyázni köll ám, hogy a nyelet jó heerre tegyük, mer ha megcsuszik, a kasza éle elvághattya a kezünket.

4./ E veszett a zéle. E vásott. Bele lehet látnyi ujjan életlen.

Farkas Vendel Páli bátyánk szokta mondani: "Fenye szeretne ujjan kaszát, mit sohase kő köszörünyi, akkor nem lehetne megányi pähennyi."

5./ Kalapálás. Megverik az élit. Egy kicsit megdobálom. Adok neki széles bárgyát, hogy késón vássék e.

6./ Kaszát köszörül. Mencsed ám a zélit, e ne vássék üdő nap előtt. E köszörüli, élezi.

7./ Kaszakü terméskü, sötétkékes hamu színü, kettő oldala sima a másik dorozmás, smirgli sima kéthögyü vékony ódalu.

7/a. Cement kü, fekete terméskü.

7/b. Hires a Rezi kü, Zalábu való.

7/c. Ismeretlen.

8./ Tokmány, fatokmány, bádogtokmány, szartokmány.

8/a. Velhoffer Lajosbácsi megfőzte a letörött tehénszarvát, ugy pingálta meg, ugy igyenesitette ki, hogy a kü leig érgyen.

Ki ellü - ki háttu horgya a tokmányt. Háttu nem ujjan ártalmas, de mindig hátra köll nyuni köszöreléskor, érte.

Ha szivárgott a víz belüle, szurokkal kenték be.

9./ Kaszát köszörülni tudnyi köll. A kaszanyél végit letesszük a ballábunk közelébe sima földre, ahun nincsen egerlik vagy pucoktúrás. Balkezünk markát rátesszük a kasza hátujjának ormára. Jobb kezünkben a vizes kaszakó amivel ugy haladunk jobbra, hogy a kaszakü belső oldalának fölső vége éri az ormot is bárdot is, mert így lehet a zélit mentenyi.

Marcali tájékán a kasza befelé van fordítval. Homokos vidéken hamarabb vásik a zéle.

Középsomogy felső táján inkább a kasza domboru háta van a köszörülő ember felé.

9/a. Eleinte mencsük az élt, ameddig csak lehet nem köszörülünk. Estefelé vagy délebéd felé inkább gyakrabban köszörülünk. Homokos talajon hamar vásik a kasza éle.

10./ Nem kő a kaszát a rozsdátu féttényi, mer attu keményedik. A mi Palink egy uj kaszát föl dobott a zsuppos pince tetejére, mert nem tudta használni "puha vót mind a tepszi". Ott volt három évig. Amikor ujjan esztendő vót, hogy nem lehetett kaszát venni. Háboru alatt. Palink meg képésgazda lett. Kellott volna neki uj kasza, de nem vót Kaposba se, vásáron se.

Levette a rozsdás kaszát, ami ugy megkeményedett a naptól meg a dértől, fagytól, hogy igen jó kasza vált belőle.

A nyeles kaszát felakasztva tartják kiálló faágon, szelemen likba a csucsfalon, pajtagerendán ugy, hogy a kaszája meg se sércsen senkit, meg ki se csorbujon.

11./ A jó kasza elvásik. Amikor már gabona vágásra gyöngé, elvékonyodik a laptya, fűjet kaszányi még azután is lehet vele. Utóbb káposzta-szelőnek meg zsuppvágónak jó. Ha a nyaka megpattanik vagy megnyakalják vagy megpántulják.

12./ A kaszalapot nem dobják el, mert sokmindenre lehet használni, kaszakés, gyomlálóvas, henteskés, sarabulót, rozsféjvágót. A ko-

vácsok acélozzák vele a szerszámokat. Lakos Márton üllőt, kalapácsot is forrasztott kaszavásból.

VIII.

Kaszával aratás

1. A vágás módja.

1/a. Röndre vágás. Száradóra vágják az árpát és zabot, hogy a cséplés is jobb legyen, meg a szóma meg ne penyheggyen, hogy takarmány rázottnak jobb legyen.

1/b. Falára vágás. Takaróval. Rávággya, marokra vággya. /három lépés egy marék./

1/c. A züsi gabonát rávággyuk, mer a szómájával máskébb nem bírnak. A zárpának, zabnak rengyén köll szárannyi, mert takarmány a szeme is meg a szómája is.

Persze a rávágás takarós aratás szebb is, jobb is, gyorsabb is.

2. Aratás.

2/a. Mennél jobban hozzáhajul az arató a kaszához, annál könnyebb erejére esik, meg annál szebb kaszálást végez.

Előnek nevezik azt a hosszúságot ameddig kaszálnak egy hujával.

Dült gabonát nem lehet egyenes előbe kaszálni, mert fordulni kell benne. Dógot ad a marokszedőnek, kötőnek az a kaszás, akinek a kaszája alája bujik a dült gabona alá.

Bandába aratók /képek/ megtanulnak lépni és adni a kaszának. Aki jobb lábbal kuszik előre az lemarad. Aki ballábbal kuszik /csuszik/ ne nézze, hogy mekkorát ad a kaszának, mert azt meg lehet érezni. Ha nyakal akkor változtassa meg úgy, hogy mintha nem is akarna adni neki. Annál jobban suhogva lépeget előre.

A rossz kaszás háskossan méregeti a kaszáját. Rossz nézni.

2/b. Fortéla van a kaszálásnak. Az idősebb képek nem áhattyák szó néki amikor látják, hogy a fiatal vesződik. Adide kicsit a kaszádat. Ne kaszáj a zenyimmel.

- Hu - Gyuribácsi, vagy Pistabácsi, evve álom kaszányi. Az öreg is megköszörüli, meg a fiatal is a másik kaszáját.

- Na köll a kaszád vissza?

- Nem bánom.

- Hu micsinyát ennek a kaszának, ki akar szalannyi a kezembü.

- Őcsém tanulj meg köszörünyi, lépnyi ballábbal csuszva. Erőd van több mind nekem. Megy ez majd. Vedd kissebbre is ezt a kaszát. Nem jó ennyire nagyra állitanyi. Aztán feléje fordítja a kaszás felit a nyélnek, kettőt-hármat koccant a kaszakarika belső felére, amég a kaszát huzza le a nyél felé.

- Hu - mennyive jobb má megin.

Igy lassacskán fogásról-fogásra megtanul a fiatal.

Én kilenc éves koromba - suttyomba - levettem édesapám vásott kaszáját a pajta kapuról. Magam voltam otthon. Nagy máva volt a szürü helen. Leakartam kaszáni, de akadozott az öreg kasza. Levettem a tokmányt, meg a kaszakijet. Elü akasztottam. Elkezdtem köszörülni. Nyisz a jobbkezem hüvek ujja, első hajlásba /most is látom a csikot a nyomán./

Hamar visszaakasztottam a kaszát. A sebet meg lepisiltem, hogy a vér álljon el. Muszáj Gyuri bácsi észrevette.

= A szentangyalát, majd ha kilencszer elvágod, akkor megtanulsz köszörünyi.

Lehet, hogy igaz, de nem tudom, hogy mennyiszer vágtam el a kezemet kaszával.

bocskor

hordog
falomány
kő

szaru
falomány
kő

falomány
kő

ny. szaró

repi szaró

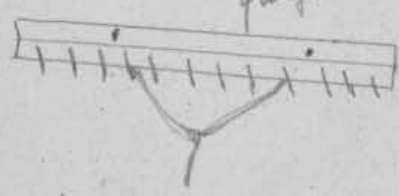
birgpa

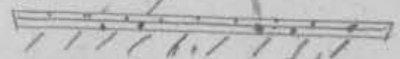
Hótelhurok gantni

Fügrábla

"Sűrű söpör"

Arpa hurok
grábla

Gy⁴örcsém tr. sár. felbőse

Carton

2/c. A rossz kaszásról már szóltam.

3./ Rend a neve annak a taaró szélességnek, amit egyszer vágunk.

- Nagy rendet vágasz!
- Ne pofozd!

Igy feddik egymást a banda kepések.

4./ Pászta. Egy hujába aratott hosszúság, ha nem a tábla hossza.

Elő, vágó.

5./ Kapés banda. Osztopánban a kapés gazda kaszált elül. Itt a kepegszagdának nem csak számolni kellett tudni, hanem kaszálni is.

Amikor árpát kaszáltak /váltak/ rendre, akkor a kötők is kaszáltak. Huszonnégyszer kaszáshoz még a tizenkét kötő harminchat kaszást jelentett. Szép volt a harminchat kasza, amikor egyszerre vágott.

De amikor elkezdtek kerütni, szoritották egymást, akkor igen csunya képet mutatott.

A rávágásnál még más baj is van, a jobb kaszás hogy ha hátrább áll be, megszorítja az előtte valót, rávágja a rendjére a maga fűt csomóját. Belefulladás a másik.

Aratás csoportban.

Amikor a kalapáló kaszások kattogó muzsikájának ritmusa ritkul, mert egyik előbb, másik utóbb végez, abba hagyja, aztán neki a kötélcsinálásnak, mert a kötők má kezdi összeolvasni a kötelet. Na iszen van ám lesi-vári csinálás, nem ér ám ró úgy megcsavartnyi mind a kötők. /A kötők bezzeg jó kötelet fonnak, hogy menné kevesebb szakaggyon e közbe./

Édesapám igen gyorsan csinálta a kötelet. Má a marokból elválasztva vette föl a nekivalót.

Balkéz mutatóját az ollósfej közé nyomva átfonta a fejeket egy fordulatra, aztán a szárat ráterítette a fejre, belefoglalta és már is csavarta háromszor a fejre csavarta, háromszor meg összehonta. Még nekem is segített olyan hamar kész volt vele.

Amire az olvasás megtörtént, meg a kötél árnyékolása/eltakarása/ készen voltak a kaszások is.

- Egyik meg a fölöstökömöt - kiáltotta Lengyel István, bérmapám, kepegszaga. Ha ködös esztendő volt, rozsdás volt a gabona szára, megfogta kezünket, orvánt, ujjanok vótunk mind a kéménysöprök. A vízfordó lányok alig győzték öntözni a vizet a kezünkre.

- Bukd a szádbu, spórud a vizet, messzürü hoztam, figyelmeztetett a vízfordó lány. /Vízfordó/

Az első /eeső/csoport élin a Lengyel körösztapám meg az osztopáni Pistabácsi vót a kaszás. Fölváltva, felváltva szedték a marokszedők a rőndöt, délelőtt egyik, délután a másik horta /hordta/ rá. Első kaszás, második kaszás volt minden kettős csoportban. A második kasza után rá köllött hordanyi a marokszedőnek, mert két marokból volt egy kéve.

6./ Hogyan hajult meg a gabona, az szerint választják az irányt, hogy jó fektessen a takaró. Nem mindig lehet a tábla hosszába kaszányi, mert ha szembe áll a fej megakad a takaróba. Aztán ki is veri a szemet. Táblasarokra kaszálásakor a háttujja mindig vesztes, mert az eleje rövidebb rendet vág, hamarabb kiért.

- Na megállatok maj elkerüllük a sarkot, megfordul a kocka. Hanem addigra ki szoktak találni /eszeleni/ valamilyen turpisságot.

Szakaggyunk e kétfelé, háromfelé, mer így lassan megy, késén fogy le. Ércsük meg emberek.

Ilyenkor a háttulja káromkodott, mert be volt csapval.

7./ Az őszi és tavaszi árpát, zabot, hajdinát, kölest, mindent aminek a szárából takarmányt lehet pótolni, rendre/száradóra/vágjuk.

8./ Összekavarodott, érett gabonát /ha a kasza alácsuszik/ nem nehéz vágni, de a marokszedőnek sok dolgot ad, meg a kötőnek. A fődre áikált kuszálódottat bajosabb - kaszahegygel köll kiszennyi a hant közü.

- Hogyan áll a farod te? Kiabálják egymásnak. Mert a jó álló gabonába, a jó kaszás úgy halad, hogy ballábbal kuszik előre, a kaszát a bal térdire huzza, de a fara /valaga/ az mindig befelé áll a fala felé. Akik csak pofozzák a rëndöt, azoknak a faruk kifelé áll. Amig meg nem tanul kaszálni bárki, addig csak csalingál, pofoz, liggal, vagy annyira neki terül, hogy nem birgya a lépést tartani, lemarad.

IX.

A levágott buza összeszedése.

1./ A levágott gabonát kévébe kötve kepébe rakják. Tizennyolc késéből raktunk egy keresztet.

1/a. Jádon meg Eddén a reformátusok tiz kévét raktak egy kepébe. Jobban járt a pap, mert a pup kéve a papé volt. Jobban ki is száradott, meg minden tizedik és minden tizennyolcadik kéve a papé volt.

1/b. A lekaszált réteket, lucernákat, bükkönyös zabokat, lóheréket száradni hagyjuk, 5-6 nap mulva átforgatjuk a rendeket /megforgatjuk/ egy napi száradás után összegyűjtjük hajlásokba, azután petrencébe vagy baglába raktyuk. Jó szárazon baglába. Nem elég száraz állapotban petrencébe /kisebb kupacokba/ raktyuk.

1/c. Csak hirből hallottam Vince István Osztopán Dózsa Gy. ut 16. szám alatti lakós. Szóletett Osztopán 1889. 79 éves.

Édesapám aptya a Magyar Gábor aptyáná vót /aljobbágy/ szógalegény. Amikor megházasodott nem tuttak a járandóságba megényi, ujjan kevés vót. A főjobbágy nem dógozott ám. Csak a hegyre járt a cimborákka. Vótak neki fehérnép cimborái, akik kézre atták a lólopóknak a csikókat, lovakat. Nahát édesapám aptya nem gonduta, hogy fölszabadunak a jobbágyok. Elment Bogátra a földesurhó, kért egy fertál jobbágytelket, otthatta a Magyar Gábort. Inkább e járt Bogátra robotba. Na meg ahogyan tutta munkáta a fertá helet.

Ugy beszéték, hogy akkor még fakormányu ekék vótak vas ekevasal. Sovány vót a föld, de ganyé nem vót, hanem szómát, töreket, avét bakzsupot, gicát tiportak a brázdába. De pörgyés is vót a föld. Kösserves vót a munka.

Aztán bizony akkor bánkódtak amikor a jobbágyfelszabadulásakor Magyar Gábor bennmaratt a zegész hel szekszióba. Pedig ha a zöregapám dolgozott volna tovább, akkor ezt illette volna. Akkor még előfordult, hogy a hitvány gabonát úgy gyűjtötték össze, meg úgy nyomtatták el.

2./ Vella. Háromágu vella, szóma vella, favella, bádog-favella. Alakja éppen olyan mint a favelláé, csak lemezből készült. Gyárilag készítették.

2/a. Gabona kusza gyűjtését saaróval végezték /kuszaszedés./

2/b. Vásározó - faluzó isztergálosok Szigetvár tájékáról hordták eladásra. Legfőként a háromágu favellát vették.

2/c. A könnyebb fajta háromágu vasvellát használtuk petrencéznyi, nyomtatnyi, forgatnyi.

3./ Szénakupac, petrence.

A petrencét rakni nem minden ember tuggya rendesen. Bogdán Feri bácsi tanított meg engem is, hogy el ne düljön, le ne essen a petrence. Keresztbe kell rakni vellaszám. /Körösztebe/

Négy vella szénát leteszünk a földre körösztebe. Rája újra négyet,

3/a. de figyelünk arra, hogy a vella széba mindig sor szerint legyen rakva. Kis petrencébe 21 vellával öt sor, $5 \times 4 = 20 + 1$ a teteje = 21 huszonegy vellával.

Négyágu vasvellával az emelés biztosabb, ha jól van a nyél belevével. Először a nyelet, tenyerünkön tartjuk fogás nélkül. Amelyik oldalán nem fordul el, úgy jó bele vernyi.

3/b. Bagla. Egyszerű szállítása úgy készült, hogy egy rudazó láncoccal körülkerítettük. A karikás végibe behuzzuk a kapcsos végít hurokra. Na a hurkon kívül levő kapcsos részt bele akasztjuk a kettős hámfá /kisafa/ középső karikájába, vagy még onnand is visszahuzzuk egy láncszembe a kapcsot. A bagla ajján három ember a velláját vella ágát belenyomgya a láncnak egy szemébe, hogy föl ne csusszon, úgy huzzák a lovak vagy ökrök.

3/c. Bagla huzatás. Petrence hordó rudak.

Alá toljuk a petrence alá és elül egy háttul egy ember foggya a két rud végít.

4./ Mókulás. Vellával, gráblával, saaróval összemókuják kötve vagy kötetlenül kuszát szómát, szénát, gráblálást.

4/a. Szekér vendégdurunggal, kocsi karfával, egy sor, két sor, három sor, négy sor. Parasztkocsira annyit szoktak raknyi. Szómábu négy q. szénábu öt q. Pillangósbu 6-7 q, hat-hét mázsát, nyomott négy sor. Béres szekérre vendégdurunggal hét-nyolc sort raktak.

A vontatón nem túrnek szarvat. Fűreden türés-nek mondják a szarvat. Amennyi szarv /türés/ annyi sor. Osztopánban szarvalás. Ahány szarv, annyi sor. Jó egy kocsi széna, négy és fé sor, /4 sor/, három és fé sor /3 sor/. A zegy kis hódon 3 három jó kocsiival, négy soros. Négy sor háromszor.

4/b. Öll.

4/c. Marok. Két marok - egy kéve.

4/d. Ereszt, rántás, rakás, kéve. Tizennégy kéve + egy kepe.

4/e. Kéveő két marok.

5./ Gabonakötél. A kenderkötéltől megkülönböztetjük.

5/a. Rozsaratásnál szálába is kötöttünk. A kötélterítő 8-10 szál rozstot összefonny, a fejét veti előre.

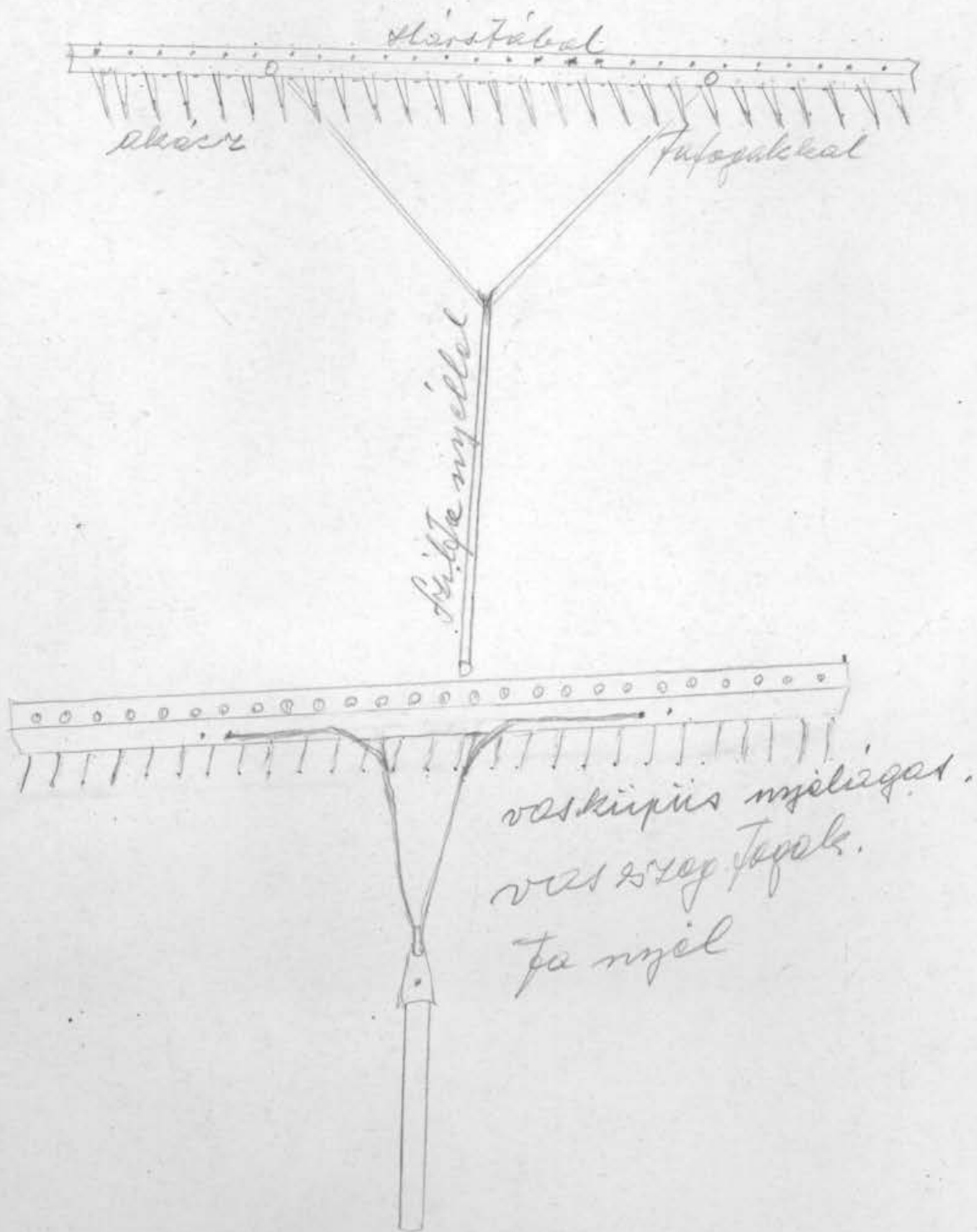
X.

A levágott gabona összeszedése marokba, bekötése kévébe.

1./ Markot szed, markot rak, ráhord.

2/a. Sarlósaratás

Tavaro'gräbläk

Vékási Ferencné Osztopán, Bem utca.

- Én a háboru alatt magam arattam le a gabonát sarlóval.
- Ilyen marokszedő sarlóval? Kérdezem.
- Ilyennel. Amennyit a bal kezem markával áttu tuttam fogyni, annyit a saaró lefogott. Addig raktam bele, amég egy kévére való voót a kötélben. Mingyá össze is kötöttem, bokkrétás kötéssel, de a kötést allu fordítottam, hogy meg ne száraggyon, e ne szakaggyon. Egyedü magam naponta lesaaróztam hét-nyóc keresztet.

Pamuki Margit Perák Jánosné 65 éves, ugy hallotta az öregannyától, hogy öt ujja között a balkezén négy fűrtöt fogott, aztán külön-külön vágta le a fűrtöket.

2/b. Kaszás aratás. Márton István nemcsak a kaszásoknak mutatta meg, hogy hogyan köll kaszányi, hanem a marokszedőknek is, hogyan köll markot szennyi, hogyan köll össze pöndöríteni, hogy karikós is legyen, de el se széleggyen. Aki hátra szedi a markot az vigyázzon, hogy bele ne seggejen a kaszába.

Aki hátrafelé szedi a markot az tisztábban leszedi a faláru. Amikor az öle megtellik a marokkal, akkor kettőt oldalt lép, hogy könnyebben el tuggya választanyi a markot a rönttül. A markot leteszi, azután ujra szedi a másikat. A markot balkézzel összeszorittya, jobbkeziben a saarót, a fejbokréta alá teszi ugy pöndöríti le a kötélbe.

2/c. Árpa huzás gráblával.

Két marokszedő egyirányban párhuzamosan gráblával pöndöríti az árparöndöt közepben a kötő átveszi a kötél végét a kötél huzótól leteszik a taarlóba, a két marokszedő ügyesen majdnem egyszerre beleteszik az árpa markot. A kötős előre szalad, hogy bekösse a kévét, aztán kidobja a renden kívülre. A gráblások tisztán összeszedik a folyton gyűlő markokat. A kötélhuzó folyton nyujtja előre a sodrott kötelet a kötőnek. Tiszta és szép munka.

2/d. A zabot nem gráblázzák, saaróval szedik. Két lábáva tója előre a röntöt. Fél kévére való beletesz a marokszedő a kötélbe. Ugyanigy a hajdinát is. Zabot bükkönnyel keverten takarmánynak is vetnek. A szárogatásná vigyázzni köll. Amég a gombgyáná e nem törik, addig nem jó gyűjteni. Kaszálása akkor jó, amikor hasba van és veri ki a fejt.

3./ Saaró, grábla, vella.

3/a. Nincsen.

3/b. Egy féle sarlót használunk marokszedésre, csollány, fű, sarlózásra, csutaszár vágásra.

Saarózás.

3/c. Gereblye, gereble, grábla. Bégnárok készítik, de ad dolgozók, faragók, furók is csináják. A nyeleket alkalommal gyűjtik és tartják félszerbe, pajtába, palláson. Ha köll ellüveszik. Régebben a pásztorok delelőkor csinýátak a jobb gazdájuknak, akiknél nem maradt el gyeles ünnepre a pint bor, meg a kalács meg a tojáskihajtáskor. Bezzeg amellik tehén után nem gurgult tojás kihajtáskor, annak tojástalan voót a csuf neve.

Benkő Imre meg a Barcsa néni tutta, hogy mellikrü van szó, ha aszonták - nee te tojástalan - mondotta Imre bácsi.

- Jaa az az a tojástalan?

Ez is az e, az meg a börtalan.

De a tojásosok meg a borosok gazdái nem csak szérü legeehettek,

hanem még cifra gráblát is kaptak.

Azonban jó emlékekkel adózok az öreg Alsecz sógor iránt, aki valamikor nyírfából csinált édesapámnak díszes gráblákat.

De ez nem tojásos vót, mert az Alsecz sógor a Tallián uraság gulássa volt, mink meg Sikorába laktunk, kepeksek voltunk. Rangunk - házas zsellér - volt, mert fél zsuppos házunk volt.

4./ Fürt, marok, kéve, röjtök kéve.

A kepe aljába elhelyezett, elrejtett kéve, amire a négy sarokkéve hógýit, a kévének azon vége, amelyiken a gabona fejek vannak - ráhelyezik. Továbbá a négy-négy sarokkéve $3 \times 4 = 12$ rejték kéve = 13. Árpánál a tetejére tesznek még egy pap, pup, régen minden tizedik kepet vámosták, azután a papság dézsmálta a kepe fölso kévét, a papkévét. A jádi és eddei reformátusok papja jól járt, mert minden tizedik kéve papkéve volt. De nem jó, volt az, hogy sok röjtök rejtékkéve volt, az is minden tizedik. Osztopánban meg a papisták az árpát tizennégýivel kepezték, a buzát-rozót meg tizennyolcával.

1 röjtökkéve
4 alsó sarokkéve
8 középső sarokkéve
4 fölso vállkéve
1 papkéve
<hr/>
18 kéve = 1 kepe.

Egy rakott szekérre fölraktak a béresek 12-14 keresztet. Pógárok karfa nékü 4-5 köröszót. Karfáva: 6-8 köröszót. Asztagba raktak urodalomba 800-1000 köröszót. Pógárokná meg amennyi termett.

1914-es világháboru előtt még ugy nyomtattak a szürübe sokan, na meg lóhuzó masinával masinátak.

Nyomtatasná egy ágyásba beleraktak öt-hat köröszót ugy, hogy egy kéve gag gabonát eloldottunk, lefektettük, vele szembe fektettük a másik oldott kévét, tovább oldva a kévét a fej részho támogatjuk karikára mindig szélesítve a sort körülbelül az ágyás feléig. Azután fogyasszuk - karikósan addig, amig a tervezett mennyiség ágyásba kerül. Az elbontott köteleket egyhelyre gyűjtöttük a sebes szélre. Sebes szél ahol befejeztük az ágyást.

Addig a lovak esznek amég a család beágyaz. Most a hajszásló kötőfék szarát a csásló nyakába akasztva visszaköttyük guzsra a kötőfék karikába. Azután a sebes szélen a kötéel csomón ugy indítták a nyomtató lovakat, hogy ráhuzzák a lábukkal a köteleet is meg a kuszálék szómát. Akkora kört járatunk, hogy a kör egyik széle mindig az ágyás széle legyen. A kör belso széle pedig az ágyáson ahogyan megesik. Ötször-hatször kerül egy helen aztán az ember egyet-egyet lép, amig körül ér. Addig jártatták körü a zágyást, amég sok szóma gyün fő a zágyásra. Akkor leállunk a lovakka. A szómát gráblával lehuzzuk a fejes széle felé, amit a szürü sarokba összerakunk baglába, utánna vellával a sebes széle felü viszájára áttu forgattuk. Egýik innend, másik onnand - amennyien vagyunk. Áttu fordíttás után ujra kezgyük járatnyi a lovakkal, de mindig ugy, hogy a lábukkal előre huzzák a fektetett vagyis állított ágyást. Háromször-négýször fordíttás után kiment a szem a fejbü.

Főszórás vagy rostálás után egy ötköröszötös ágyásbu kigyütt öt mérő buza is, ami ugy két métermázsa, husz vagy negýven kiló lehetett méróvel, mércével, fölöntóvel, féfölöntóvel, messzóvel mérték a szemet.

- 4/a. Marok - grábla alla.
- 4/b. Négy ujja köze.
- 4/c. Öly, marék

- 4/d. Kéve
- 4/e. Grábla alla
- 4/f. Csak marok

5./ Kötél. Kotelet csinyálunk, kotelet teritünk.

5/a. Csuhí, zsupp, sás, buzaszál összefonyva. Rozsszálát megcsavarval.

A buza részére szánt kötél, rozset külön jól kicsépelik, hogy ne kevereggyen rozs a buzába.

Özv. Szász Istvánné Henc Éva néni 86 éves, azt mondja, hogy amikor a rozset saarózták, olyan tisztán aratták, hogy gráblányi nem is köllött, meg hogy abbu lehetett ám szép zsuppot szennyi, amit úgy saaróztak. A zén édesanyám mindig monta, hogy a legszebb, legtisztább aratás a saaró aratás - így mondta Évanéni nekem a napokban. Mintha nem is történt volna azóta, a nagyváltozás, a kombájn aratás-cséplésig.

5/b. Az árpát zsuppkötélbe kötöttük addig, amig több rozset termeltünk. Most már buzakötélbe, rozskötélbe. De a kombájnba nem kell kötél.

5/c. Kotelet csinyál. Kotelet fony, Kotelet készít, Kotelet csavar.

6./ Kötélkészítés kézzel. Lekaszáljuk a gabonát ahol hosszabb a szára. Leszedjük hátra, vagy fölszedjük előre, letakjuk a markokat. A markokat egyik hónunk alá vesszük és lazán a földhöz verjük, utána a marok felső felét karunkkal megszorítjuk, a másik karunkat behelyezzük a marokba úgy rázzuk, verjük ki belőle, a gatz és kuszaszálakat. Majd a tövit a földhöz verve egyenletessé tesszük, úgy veszünk egy kis fürtöt cca. tizenhat szálát. Elválasztjuk kétfelé a fejnél olló alakra keresztbe tesszük. Egy teljes tekerés után egyik hónunk alatt a fél fürt, a másik fél fürtbe belefoglaljuk az egyik fürt fejét, majd a következő fordulatkor a másik fél fürt közé foglaljuk az egyik fürt fejét. Utána három-négy csavarás, majd ugyanannyi fonás és kész a kötél.

6/a. Fonyott, csavart, lesivári kötél.

A fonyott kötélről más sokat szóltam. A csavart kötél egyszerűbb. Megfogom egy fürt buzának a nyakát, egyszer megcsavarom. A megcsavart fejet hozzáfogom egyik félfürthöz, úgy teszem le a földre hogy a becsavart fej befelé álljon /fö/ a kéve felé, hogy bekötés után kifelé ne álljon a megcsavart fej.

6/b. Lesivári vagy bagófej kötél. Abban különbözik a csavart kötéltől, hogy a fejeket csavarás előtt áttu bujtatik. Végin ujjan mint a bagó feje.

A két utóbbit úgy hozták ide divatba más vidékről, Horvátországban, Slavóniába.

6/c. Tolma megyéből Szabó /dolláros/ Lajosék eresztő kampóval

7./ csinyáltak kotelet. De az osztópániak ragaszkodval a hagyományokhoz csak a

7/a. fonyott kötél mellett maradtak. Az esztétikai külalakra is adnak. Meg azt mondjuk, hogy a jól sodrott kötéltben erő is rejlik.

/1/ Nem volt ezen a vidéken

/2/ -

7/c. -

8./ Kötelet tereget.

Kettős kaszapár esetén a kötélhuzó teregeti a kötelet.

Egyes kaszás után a marokszedő egész kévét is szed. Akkor az egyes kötő a kötelet is leteríti, de a marokszedő főlaggya a kötél végét. Ha összefogó a kettős csoport /csokor/ akkor a ráhordó /háttusó/ marokszedő is főlaggya a kötél végét.

9./ Kéve. Csak a gépek óta jöttek rá arra, hogy a kisebb kévét jobban ki lehet csépelni, meg könnyebb földobálni. De szaporátlanabb a munka, mert a sok mozdulat időt rabolt el.

A pógárság még se akart leszokni a nagy kévérü, hogy szaporább legyen a munka módszer. De büszke is volt arra, hogy hánkilót adott körösztye.

9/a. Gazda kéve, részes kéve. Előfordult, hogy a pógár részes aratásba átta gabonáit, aztán a soványabb földön nehezen, kőservesen tettek egy kévét összeszennyi. Kisebbségek lettek a kévék, mind a másik földön. Persze ezt tulta a kepés. De észrevette a pógár is. Részelés-kor - mivel úgy állapotok meg - hogy a mezőn részenek, hogy ne kőj-jön a kepésnek éven áttu szómát meg polvát anni - a pógár ott akarta kianni a részt, ahun apró kévék vótak. A kepés meg ott akarta részt kapni, ahun nagyobb kévék vótak. Nem fértek össze. A végén a bíróság döntött. A tárgyaláson egyik tanu aszonta, hogy "abba a földbe mind pógár kévék vótak, ebbe meg mind kepés kévék vótak."

10./ Kötőbot, kötőpáca. Amikor még frissen hangzott a betelepített kokonák, korpácák, Márcsók, Fickók, Ferkák, Góccok, Tótok ii-s és-s beszéggye, abból az időből maradt-e kibővített mondat: párbeszédben:

- Halli kád e János! Halli ká ? A ká file szentyét, hát nem halli?

- Hee ?

- Hozza ká ide a ketépácát!

- Hut a ketéjbót?

- A kepe tijebe.

- Hut - kee ?

- A kepe tijebe! Hát nem halli ká ? A ká file szentyét.

Használati módja munkaközben, hogy kéznél legyen: a nyak alatt oldalt fektetve az üveg nyakon belül /akkor még vászonüveg/. De legtöbbször beleszurták a kötetlen kéve közepébe addig, amíg a két kötél véget keresztbe egyszer megcsavarta. Jobb kézzel az elül fekvő kötél végét, balkezzel a hátul fekvő kötél végét, jobbfelé egybefogva összefonja.

1. Alágyugja a kötél és csokor alá a kötőbot végét,
2. Megfordítja huzóra a hurkot
3. Kereszt alakú motívum alatt a bot vége
4. A vég átfordul a kéve tüje felül, ahol aláfordítja a kötés fejet.

11./ Zsuppulás, zsupszedés, zsupkötés még a mai napig is van. "zsuptetőfedés". Ahogyan megszűnnek a zsuppos épületek, úgy a tetőfedés is megszűnik.

Osztópánban az/ én Sass József édesapám meg a Sutz József kereszt-apám zsuppuló mesterek vótak. Na ezek használtak ujjan nagy tüjeket /cövek/ a szegés zsupp kötéséhe, meg a kancza zsupp felszorításához, kötőpácák.

12./ Lapickák. A mosólapickákat használták zsúpp veréshő is, de a rendes zsúppulónak vót zsúppuló lapickája. Vannak kipingált lapickák is még 1905 monogrammal a cseszko Somogyvári Pista bácsi feleségének még lánykorába atta ajándékba egy birkás.

12/a. A félig beszorított kévét egy szokták tújjive a földhő vernyi. Zsúpp végít verték lapickával, amikor a szegézsúppot kötötték fel, beszegték a háztetőt.

Segre verték amikor még tágan összefogták a kévét, azután ujra lefektették, hogy kétépácával verhessék.

Somogyvári Pista bácsi azt mondta, hogy a saaró aratás údején 1900 elején még lapickálták, lapickázták a végít, de a kaszáva vágött gabona tújje kavaszuttabb több fej van a gabona tújjibe, aztán a szemét kiverték vóna: ezér abba maratt.

13./ Kévekötés, bekötés, beszorítás.

Lazakötés; beágláli. Szoroskötés: bsepéküli.

13/a. A kötelet szorosán rántsad széle, hogy e ne bomlóggyék, középen huzd meg, hogy hurok ne maraggyon, mer a hurok megtágul, aztán laza lesz a kötés. Amikor a kötélnék a két végivel mögemeled az ódatlan kévét, má megérzed, hogy meere huz. A túje felü vagy a feje felü, egy rántással lehet egyensullozni, hogy a kévét kötélnél fogva könnyen lehessen vinnyi. Jó terméskor nehezebb a feje, tehát a feje felé rántjuk a kötelet. Üresebb fejü gabonánál ugy monggyák: "Ennek a valaga huz!"

Somogyba nagy sulyt helyeztek a kéve bekötésére, mert a jól bekötött kéve, nem bomlik ki takarodásakor, nem kuszálódik és rendezebb asztagot lehet belöle rakni. Szaporább a masinálás, cséplés. De tisztábban is kidolgozza a gép.

Kepésbanda után azért állitanak csöszt, hogy vigyázzon a kévék bekötésére.

Egyszer nagy foóróságba arattunk buzát Krájába. Tizenegy óra tájba az öreg Márton csösz kivagdalt a Muszáj Jóskának három sor /rend/ kévét egy tábla hosszan, aztán mondogatta:

- Harag vagy nem harag, es ki - es ki.

Amikor a Jóska észrevette elkezdett káromkodni. "Azanyád remete-lábu oltáron függő hétszencségét. Kitoróm kezedet, lábodat, te vén taknyos.

- Addig nem lesz ebéd, amég be nem keted. Dudogott az öreg csösz. /Puska volt a vállán./

Szerencsére a többi kötőlegények, marokszedők megsajnálták a Jóskát. Addig nem ettek ebédet, amég be nem kötötték a kivagdalt három rëndöt.

Pedig Jóska kiabált ám, hogy

- megfüzetem, megfüzetem, megfüzetem! De ezt a vén taknyost kinyujtóztatom.

Nagyon szép volt a többiektől, hogy kiségitették a Jóskát. Azután meg is nyugodott. Megehetta az ebédet a többiekkal.

Amikor gyüttek a - déli csillagok - himes abrosszal leterített ebédes vékával, már a harmadik rendbe vörsöngütek a kötők. A marokszedők megcsinyálták a friss kötelet, megteregettek a kész köteleket.

En kötélteregető voltam tizenkettő éves koromban 1913-ban.

13/b. A kévét fúrge korban levő kamasz legények kötik. Amikor már legénysorba nöl a legény, ha tudott kaszálni, részeskötőnek is beirták. Megkapta a hold kukoricaföldet. Elvégezte a takarmány betakarítási munkát, ugy mint a részes kaszások.

Az idősebb férfiak inkább kaszálnak, mint kössenek aratásban, mert a kötözőnek hajladoznyi köll.

13/c. Árpánál - hogy tiszta munka legyen - a tarlón kevés kusza legyen a gráblások járnak háttul. A kötő előre szalad, ott köti be a kévét és oldalra kidobja. Zabot, kölest, hajdínát sarlóval szedi össze. Ezek nem usznak el úgy a marokból. Tisztább a munkája.

XI.

A keresztbe rakás előkészületei.

Estefelé, vagy ha dörrenik az ég, a kaszások a kepegazdával megbeszélik a kepezés rendjét.

Ha egyenesen lehetett vágni a rendeket és vastag volt a gabona, akkor elkiáltották: - négyet az ötre. Ha sovány volt a gabona, ritka kéve: - hatot a hétre.

Ez azt jelentette, hogy négy sor kévét az ötödikre, innend is onnand is, vagyis tiz rendet kepeztek egy sorra. Viszont sovány gabonából tízennégy rendből volt egy kepesor.

Amennyiben rézsus irányban vannak a sorok: a kötők cégéreknek a tábla két végén kilépnek tizenöt vagy husz lépést, ahol felállítanak egy vagy három kévét. A másik végéről irányba veszik a cégért és ahhoz egyenesen igazosznak, állogatják a kévéket. A kévehordók meghagyják a távolságot, hogy a kepe beleférjen a hordás közé. Így lesz egyenes kepesor.

1./A hordást úgy raktyuk, hogy két kéve magosságba a kéve tüjje befelé, feje kifelé ájjon. A hordás párhuzamosan halad két sorban a kévék tüjjével, benek, fejével, kinek. Hirtelen zápor esetén ágyásba ázik.

A kepek iránya észak-dél. A röjtök /rejtek/ kévét mindegy, hogy a fejit északnak vagy délnek tesszük le, de a papkévet fejjel északnak, tüjjel délnek rakjuk, északról lekössük a vállkéve köteléhez, délről jó ha a szél fujja a fejét, hogy sok eső esetén ne csirozzon a fej.

2./Hajtás, rakás, hordás.

3./Kisparaszti aratásnál körbe rakják a kévéket, de a kepe helyét meghagyják. De kepezéssel szemmel ez nem szép munka.

4./Ilyen nálunk nincsen.

5./Nálunk nincsen.

6./Szükségkepe.

7./Jádon, Eddén tizesbe rakják a kepeket. Osztopánban a kenyérgabona kepeje tizennyolc, a takarmány gabona tízennégy kepek. Nedves esős időben jobb ha fejjel a kéve, könnyű a forgatása, szárogatása ágyásba a legrosszabb. Legjobb széjjel rakni, mint ágyásba hagyni.

Szólás mondás: Csirok gabona, nem jelent szegénységet, mert az eső neveli a sokféle terményt.

7/a. A jól összerakott kepe nem ázik be és jól ki is szárad.

8./Röjtök kévét meghajtjuk, hogy a fej ne kerüljön a földre, úgy rakjuk rá az alsó váll /sarok/ kévék fejeit.

9./Saró aratáskor úgy állogatják össze gicákat gulába, akár a kendert meg a hajdínát meg a csutaszár határt.

XII.

Kepék - kévék összerakási módja.

- 1./ Röjtök kéve , rajtek kéve
- 2./ Váll, sorok
- 3./ Pap, pup, tető
- 4./ Kepe, kereszt, körösz.

Kup, azért mert a rakás kupja
kereszt azért, mert kereszt alakja van. Körösz.

Tedd föl a papot! - kiáltja Reich Gábor, amikor még -ujházas-
koromba a papnak arattunk.

Gábor hangosan vijjogva nevetett. En meg a többiekkel nészünk
a Vinis Fülöp tisztelendurra. Nem nagyon mertünk nevetni se, meg
túrtöztetni se igen tudtuk magunkat.

- Édes fiam ez nem nevetség. Ennek története van. De akkor még
tiz kéve volt egy kepebe. Minden tizedik a papé volt. A pupos pup
kévét leszedték a papnak. Akkor az volt a fizetése, meg a stóla,
főgye nem volt. De kópéságból megszaporitották a kereszték kévéinek
számát először tizennégyre, azután tizennyolcra. Akkor is csak egy
kévét kapott a pap. Kópéságból a kereszt kepe lett.

4/a. Gazdakereszt, nagykereszt, öregkereszt, kepeskereszt.

A gazdakereszttről, meg a kepeskereszttről csak a veszekedés
maradt meg emlékezetbe. Vaskalapos parasztoknak nevezték régen azo-
kat, akik rosszabbak voltak az uraságoknál. Félték tőlük a szegény
zsellér azatók, és úgy kihasználták őket, ahogyan akarták. A jó
főnnálló buzát behordotta saját szűrűjére, a laza silány földről
meg egybe kiatta a részt - ahány kepe járt az egész termés összeadá-
sa után.

- Ee bánt velem ez a bugris vaskalapos! Na jövőre elmegyek uro-
dalomba aratnyi. Mondta a becsapódott szegény zsellér.

Minden derünek van boruja is. A másik szemfülesebb kepes meg
főlismerte a rafinériát, úgy kepezett, hogy a jó gabonábu kis kévé-
ket szedett, a kuszált meg sovány gabonábul nagy kévéket. Hordáskor
vette észre a pógár, hogy be van csapval, mert sok gyutott a kepes-
nek.

- Ee bánt velem ez a porcióköttő. A jó buzábu kepes kévéket kö-
tött, hogy sok kepe legyen, a gyöngé párcellán meg pógár kévéket.
De ennek a kezébe voót a kasza is meg a saaró is meg a ketépáca is.
A 10.kévét, 14. kévét, 18. kévét már leirtam.

6./ Kalangya. Nálunk ismeretlen.

7./ Kepesor

8./ Kepésrész. Kepébü osztoznák. Kepébü részelnék. Kepézés -
összehordás, összerakás.

8/a. Tüzmentes kepezés, hogy minden kepet külön raknak, ha a vil-
lám belevág: több kepe el ne égjen.

8/b. Kepesor; Kepe szakasz; Meg köll szakittani a kepesort, hogy
taaró tűz esetén könnyebben lehessen menteni.

8/c. Vizmentes kepek: Lapos heere ne rakd a kepet, mer a viz el-
viszi vagy alászakad.

8/d. Viharmentes kepe: A pap kévét föl - alá tesszük. Áttu ellen-
be lekössük a második vállkéve kötélhó. Északkeletrü kihuzunk a seggibü
egy fürtöt - megcsavargyuk úgy huzzuk be kötéshez. Északnyugaton a fe-
jébü veszünk fürtöt, hogy feszes legyen a kötés.

XIII.

Elmaradt szálak összeszedése

1./ Kusza. Gráblálás

Szász Éva néni, 86 éves, lakik: Osztopán, Bem utcába.

- Tuggya Józsi, édesanyámtu is hallottam, meg még magam is arattam saaróva, de szebb, tisztább aratás vót. Kivált a rozs, amibü zsupp készüt. Ujjan vót a kévéje, amikor kötöbotta összekötöttük, mindha má zsupp lett vóna.

2./ Nem köllött gráblányi! Tiszta vót a taaró, de azám. Hanem annyit a kaszáva kuszáltak össze - u - azuta köllött gráblányi, meg kuszát szennyi.

A tarógráblát maguk a kepeések csinyáták fábu kétágu nyelet belefurtak, szegletesen faragott fába, amibe likakat furtak, befogazták. Ujjan széles vót a grábla, hogy a kaszavágást elvigye egyszerre bakháttu bakhátig. Amég tiszta vót, utána addig huztuk, amikor meg e hatta a szálát akkor főmeेतük. Ez voót a kuszasor gráblálás sor.

Utóbb má a zuraságok vettek lógráblát, amér főgrábláták - eleinte köllött valamilyen dógot - kapálást vagy gyűjtést.

Az első világháboru után megszűntek az ilyen robotok.

Munkástanács alakult és a volt Tallián Andor urodalomban is kepebe részelték. Külön csépeltek el minden résziesnek a gabona részét. Haza szállították szalmáját, törekjét, polváját, persze első-sorban a szemet. Amikor a "fehérek leverték a vörösöket, próbálták a régi rendet megerősitenyi. De a leszerelt katonák szembe álltak.

3./ Gráblálás. /Tempósan/ Bóggózésnek is nevezték.

3/a. Harmathullás előtt grábláltunk, hogy a szem ki ne hulljék.

3/b. A kévékötő legények grábláták, a marokszedők kuszát szedtek, saaróval /buza és rozsnál/ árpánál-zabnál kisgráblával szedték kötélbe. A kötélteregetők bekötötték is meg össze is rakták öt-kilenc kévés csomóba, vagy ahogyan megesett a fő az, hogy pupos legyen.

3/c. Első világháboru előtt még a

3/d, 3/b. szerint.

3/e. Ha nem maradt kétél a táblától, akkor a kenyérgabona sarok-kévéjéből középtájon kihuzták a kötélnek való fűrtöt, abból csavartak kötelet - rozsból szálát.

3/f. Arató vászonkötény zsebek hazafelé nem voltak üresek.

4./ Régen vót, igaz se vót... Mondja a szálló ige, de nem zörög a levél, ha a szél nem fujja.

Nem tallózás, hanem... Fejezés, a taaróbu összeszedett fejeknek a nevei. Marékba összeszedve szép bokkrétának látszott. Buzabokréta.

4/a. Nem a szegénység, hanem a takarékoság jele volt a buza-bokréta szedés.

- Tiz tetüné többet ér! mondogatták.

4/b. Zsurmogatták a kötényükbe aztán összefogták a négy sarkát.

4/c. Mególették parasztra a száraz malomba Gomboséknál. Ha kevesebb vót kipöhlhűték, szájukkal fujták a szelet. Ha több vót, akkor kis rostával kiszelelték abroszra vagy lepedőre. Mégtöbbet fölszórtak.

4/d. 1910-ig. Első világháboru előttig.

5.

5./ Végző rétes.

- A magyar ember imádsággal kezdi, ádomással végzi a munkáját.
 - Na... Lefogyott, hála Isten különösebb baj néki.
- Megehettyük a végzőrétest. Megihattyük az ádomást.

XIV.

Munkaszervezet az aratásnál.

- 1./ Néhai Somogyvári Pista bácsi úgy mondta, hogy öten saaróztak, a hatodik meg kötelet csinált, meg be is kötötte.
- Körserves munka vót az hallod-e!

1/a. Nincsen csont a hasadba, könnyebben hajusz - monta a fehérnép a főrfinek.

- Előbb a főrfibe, mind a fehérchselédbé, hallod-e?
- Igy tempóztak egymással, de azé a kötöző mégis a fürgencebb le-gény - vagy nem tom is én, fiatalember vót.

1/b. Szász Évanéni azt mondja, hogy csak babicákat szettek asztán beporciózták. Nem képezték, hanem fölállogatták gulába mind a kender határt /csomót/

1/c. Bandába heten arattak egy bokorba. A hetedik összeállogatta.

2./ Kaszások.

2/a. A sarlózó is meg a kaszás is arató, meg a fogadottak is, mert a kaszások fogadnak utánuk marokszedőket, kötőket, kötélteregetőket. Azért a kaszásokat

2/b. részesnek, a néptyét meg fogadottaknak, részessek, fo-gadottak, részesaratók, kepesaratók.

A részesaratók voltak a kaszások meg azok a kötők, akik már tudtak kaszálni, hordani és ezért kaptak egy hold kukorica földet.

Kepesaratók voltak a fogadottak is mert részt vettek minden ke-pés munkában.

2/c. Én 10 éves korban kötelet teritettem, huztam, 13 éves koromban marokszedő voltam.

A kötélhuzó kapott tizenegy mérő gabonát, a marokszedő már tizennégy mérőt kapott.

Kemény-gabonát, buza-rozs,

Lágy gabona: árpa és zab.

igy mondták.

Kötélhuzónak kilenc mérő keménygabona jár, meg 4 négy fölöntő puha.

A marokszedőnek tizenhárom mérő keménygabona, meg négy fölöntő puha.

Kötőnek: tizennyolc mérő keménygabona járt meg két mérő puha.

Részes kötők egyformán osztottak a kaszásokkal.

A fejlődéstől függött, hogy milyen korban lehetett valaki kötő, meg kaszás. Volt aki 16 éves korban kötő lett, 18 éves korban meg részes. A gyengébb fiúk - mint egyes kötők kezdték, az erősebbek kettős kötők voltak.

A rászorultak előbb lehettek kötől, hogy legyen kenyér a családban.

2/d. Marokszedők a leányok, vagy gyenge korban kötélhuzó. Asszonyok már kötők is lehetnek, ha a keresetre rá vannak szorulva /utalva./

2/e. Kötélhuzó, kötélterítő, szükség esetén kötélcsináló! De ezt már gyakorolt korban képes elvégezni. Menetközben kötelet csinálni is, meg teregetni is nagyon fárasztó, nagy ügyekezettel sikerül. /győzi./

2/f. Kévekötő, kötöző. Egyes kötő az aki egy kaszás - egy marokszedő után kötelet is tereget meg be is kötöz. Bajj ha gyenge a marokszedő és nem tud kévét szedni, hanem csak kettő markot. Ha kévét szed a marokszedő akkor az egyes kötő elgyőzi a munkáját könnyebben. A kettős-kötő, két kaszás után, két marokszedő után kötözi be a kévét. Jó ha az ügyes marokszedő - a ráhordó - még a kötél végét is fölaggya.

2/g. Kötélhuzó. Kötélterítő. Három évig 1911-1912-1913-ban voltam.

3./ Munka bokor

Egy kaszás, egy marokszedő, egy egyesekötő.

Egész bokréta: Kettő kaszás, kettő marokszedő, egy kötélterítő, egy kévekötő.

Paraszi bokor, Amennyi család van. Ha nem kerül ki a bokréta, akkor össze képélnek, meg össze gráblálnak, vagy kötelet csinál akinek jobb a gyakorlata.

XV.

Segítség, barátság, rokonság.

1./ "Segítség: segre üteti a zembert". Szokás mondása a fukarnak, zsugorinak.

Eb, aki bányai! - Szokás mondása annak, aki nem csak magának kéátt istent.

A zsugori mögönné a szarát is, ha büdös nem voóna.

A fukar csak magának kaát istent.

1/a. A lófogattal biró módos poógár nem fogadott el fuvarat, hogy ha a zsöllér embernek fát meg valami mást haza hordott. Malomba vitt gabonát. Lisztet hozott haza. Meg krumplit, kukoricát hozott haza a mezőru.

Szegény gazdagok - gazdag szegények.

Szegény nincs, de lusta van! Gazdag nincs, de ügyes van!

Szaronhizónak csufolták azt, aki a szegényember bőrén hizott. Szokás mondás: Lenyuzza a szegény bőrit.

Mind az mellett voltak nagylelkűek is.

- Szives poógárnak mindig vót segítsége.

Ügyes szegénynek nem esett porba pecsenyéje.

Tálos Jóska bácsi hó mindig szüvessen mentek dógoznyi, mert meg is fizette, meg is fuvarozta, de ádomást is adott.

1/b. Segítség adás papnak, tanítónak.

Amikor még Somogyvárru járt hozzánk Osztopánba miséznyi a pap, mindent fogadtak szájukkal az osztopáni pápista hivek, hogy csak pptyuk legyen, de megteennék minden munkáját. Bekövetkezett kaptak papot az osztopániak. Somogyvári Pista bácsi el is mondta a nevüket: Parkasdi Iván, Vogronics Pál, Stark Zsigmond, Muraközi Pál, Vinis Fülöp. Most Csonka László a plébános 1968 junius 10-én. Kezdetben örültek az osztopániak a pptyuknak. Elmentek neki szántanyi-vetnyi. /Édesapám sokat vetett neki kézzel/ rétet kaszányi, szénát hordanyi,

De utóbb beleuntak az örökösök. Hanem a plébánián minden föl volt jegyezvel. A Visita Canonicába 40 méter fa hazaszállítása volt utóbb meg is vetették a néppel. Emlékszem rá amikor pereskedtek a pappal a hivei. Egyszer szénát vittem be a Vinis atyának, Márton Julcsa volt a rakódtatóm, jó szájas lány, csak csucsozd ám főő, aszongya, hogy soknak lássék. Amikor mentem be a papudvarba, hosszú pipaszárral a kezibe állt a pap a veronda előtt. Mutogatott felém és beszélt:

- papnak jó van, papnak jó van!
- Persze hogy jó van, felelte a Márton Julcsa, köszönnye meg, hogy ennyit is hoztunk. Ennyi se járna!
- Te nagy száju, te nagy száju, soha se mész férjhez, Rivalt rá a pap Julcsára.
- Majd akinek a gyomra bevesz, az ee vesz, tuggya meg.
- Jó gyomra lesz neki tudom, tudom, tudom. Te nagy száju.

Elég az hozzá jártam én is aratni és gabonát hordani is a papjainknak. Közös áldomás nem volt, de a gondnokot meg a templom- atyát odarendelték és minden forduló után megkinálták a kocsist.

Volt olyan kocsis aki el sem fogadta, mert már pörbe volt a község népe a pappal.

- Engem nem vesztöget meg ez a kanfüstös - morogta a Jankula Pali bácsi meg a komája a Sámson Pali.

1/c. Kaláka. Rokoni-baráti szeretet megnyilvánult sok esetben, amikor egyikőnk végezett már a buzával, a másikőknak meg még volt aratni, lesegítettük végezni egymásnak.

Pld. Mink hárman voltunk testvérek. Három pár fogatunk volt és a takarodás három fogattal előnyösebb volt, mint egyesbe, különö- sen a veszélyes időjárás esetén, hamarabb tellett az asztag. A fébe- ázás veszélének mértéke kisebb volt.

2./ Hónapszámos pógár szóga. Fizetésér meg kosztér dógozott. Ha csalados vót a szóga, akkor gabonába is egyeztek.

Aratáskor a gabona kereset mellett nem számított, hogy kosztot is kapott a zember.

Nyomtató lónak nincs bekötve a szája.

Osztopánban igen nagy pógárok nem is voótak, a zaratás se tar- tott egy hétné másfé hétné tovább - persze vasárnap is - mer a zara- tás mindétig sürgős. Hátha gyün a veszedelmes idő, jégeső, vihar.

Akkor aluszunk nyukton ha má kepébe van! A zeleség a zeeső.

Naponta egy mázsa buzát kapott a szóga ha kötött, ha kaszát, na meg ha rá vót utalva - nagy vót a család - akkor bezzeg ugy dó- gozott, hogy a takarulás alatt is gabonát kapott.

2/a. A mérő, merce, fölöntő, féfölöntő, meg a köbő - kila addig volt amig lóhuzó masina meg nyomtatás volt.

Mázsa mérleg 1910-15-20 táján jött be a szokásba, amikor a moto- ros cséplőgépek meg a traktorok jöttek a divatba. /Első világháboru/.

1 fölöntő	11 kg. + fél	11.5
2 "	1 merce =	23
2 merce	1 mérő 4 fölöntő =	46 kgr.
Kila buza =	122 klg.	
? = Köből "	= 61 "	

2/b. Általános aratók /kepések azok, akik a gazdaság minden munkáját vállalják szerződött bérrel. Külön az aratás, masinálás, takarodás széna és gabona. Árokmeccés, erdei munka.

Télen, nyáron, tavasztu üszig, látástu- látásig, vagy pedig ahogyan szekták mondanyi, meg még mast is mongyák: "látástu- vakulásig".

Ezek a helybenlakók, falubeliek, a summások más megyékből jöttek, Zala megyéből, Borsod megyéből, Heves megyéből.

- Ezeknek má jár a papsajt - mondik a falusiak. Ha nékünk oda-annak amennyibe kerünek a gazdaságnak, mink is jobban járnánk, meg a zuraság is.

Vergye meg a háromisten a zurakat. Azér se köll a falubeli, hogy tuggyanak ee bánnyi velük.

A summások szállása, kosztja többet főlemészt, mind a falusiak napszáma - 30-40-50 krajvár. Nem beszélve arról, hogy mennyit nem irnak be.

2/c. A földtelen szegény-parasztok mentek el summásnak, akik máskébb nem tuttak vóna éni.

3./ Kommenció. Komvenciós eselédek. Komvenciós kukoria földet kaptak a részes aratók, amiért le köllött kaszálni a kiszabott takarmányokat, meg össze takarítani.

3/a. Részes kaszás, részes kötő. Fogadottak, akik nem voltak egész évre lekötve a munkára.

4./ Kapés arató részibü.

4/a. Részes aratás tizedikér. A tizedik rész természetesen elosztónak. De előbb kimérik a fogadottak járandóságát.

Rész mérés mindig nagy dolog volt, erős, ügyes emberek voltak a zsákulók, hogy amikor az urasági magtár pallásru eregették le a gabonát, minél több zsák gabona került mérés /mázsállás/ nékü a szekérre, anná több maratt a fogadottak kiölégítése után a részeseeknek meg. Ihattak is akkor a zsákulók, mert mindannyiúknak szöröztek.

Hiába voltak a magtáros mellett örök, a dolgozót nem tudták kilesni. Vagy késén, de akkor jobb ha nem szólt, mert az ur előtt is elveszett a becsület, meg az aratók is pittyeltek /pittyüütek/ rája.

4/b. A rész tizedik q mázsa vót. De rossz esztendón eggyességre mentek. Nehéz úgy volt az egység kiharcolása, mert a zelső emberek elücsahosok nem mertek szónyi. Fétek, hogy kiesnek a pikszisbü.

Aki mert szólni az meg szájhős lett. Másik esztendőre elmehetett másik urhó kéretőznyni, hogy begyusson aratnyi. Mert a gazdák, ispánok, hajduk nem arru beszéltek az uraságnak, hogy bizony nem keresik meg szegények a betevőt, hanem árulták, besugták a lázítókat. Evvel keresték a böcsületet, tekintélt. Monták is a szegények: ma megin piros puruszlit szerzett a ruhagyuri.

4/c. Szem részelés. Szalmát csak 1919/20 - a Tanácsköztársaság óta kaptak a kepések. Azután a parasztoknál a kepét cégérezte ki, zöld ággal a gazda /poógár/.

4/d. Részes aratónak elmentek olyanok is akik napszámba se jártak, mert az évi kenyeret is megszaporitották. De ha osztrák értéke számulok is, jó kerestek aratásba, meg jó kosztot ettek, naponta bort ittak. Voltak akik csak nagyobb munkát vádultak: árokmeccés, kubikulás, kézcsepülés.

4/e. Vótak akik a kepésüket nagyon megböcsülték, ha napszámost köllött fogannyi, elsőbe nekik szóltak. Kücsönbe is tettek egymásnak kocsimunkáér, gyalogmunkát. A pógárná koszt is vót. A zsöllér szégyüte megkinányi gazdáját.

4/f. Ilyen kötelező nem volt nálunk, csak jószántukbu dógoztak egymásnak.

Volt uzsorás gazda is, de ilyent kerültek a szegények. Csak azok estek be a csőbe, akik magatehetetlenek voltak.

4/g. Több gazdától is vádult egy család, mert nem volt elég

gabonája. De előre megegyeztek az elsőbbségen. Mégis vita volt, amikor hirtelen beérett a gabona. Ugy is volt, hogy a poógar családjával segített aratni.

H i m e s t o j á s o k .

Adatszolgálók és himezők:

Antal Lajosné született Horváth Julianna. Osztopán 1897.
lakik: Osztopán Hunyady János utca 12.

Özvegy Dörnyei Jánosné született Horváth Julianna, 1894 Pusztakovácsi.
lakik: Osztopán Hunyady János utca 14/b.

Hernesz Józsefné született Fekete Mária 1907, Somogyaszaló.
lakik: Osztopán Bem utca 8.

Az összegyűjtött himes tojásokkal nagy örömet juttatott ez a három asszony részemre. Mégis úgy gondolom, hogy nem értem el szándékom mélyére. Bizonyos vagyok abban, hogy sokkal, de sokkal többféle motívum rejlik az ismeretlenség homályában. Továbbá a megrendelésre nem készült spontán művészi önbuzgalom révén előhívott példányok sikerültebb esztétikai kivitele tökéletesebb műalkotások.

Elindulásnak mégis jónak, biztatónak mutatkozik. Emihez kérek segítséget, jósikert.
Osztopán 1968 husvét.

Volt-e himes tojás, hozott-e a nyuszi? Kérdezem Horváth Juliskától határozottsággal, - mint aki jó uton jár.

Szerény hangu asszony a Juliska. Kislány korától ismerem. Antal Lajos válaszolt mellette.

- Van Józsi bácsi, van, de nem is olyan akármilyen. Elosztogatta a cigány gyerekeknek. Istenem, hát azoknak is köll szegényeknek. Ide gyűtt az anyjuk, azt mondta: Juliskanéni, legyen szives himezzen ezeknek a gyerekeknek tojást, mer maga tud szépen himezni.

Hát mi csinyájon a zember, a szegénynek is köll a jó, had legyen ijjeneknek is jó ünnepjük.

Közben Juliska bement az első szobába, kis idő múlva zörgetett a kezében valamit és amint arra tekintetem láttam, hogy két himestojás van a markában. Ami zörög bent, az a régi elszáradott bél.

- Tessék Józsi bácsi vigye el, nyujtotta felém.

- Most el sem tudom vinni, meg az volna a kérésem, hogy himezne a Somogy megyei Múzeum részére valamilyen régi mintásat, amilyent szokott himezni.

- Jaj én nem tudok ám ujjan finomat, ami oda megfelelné. Meg aztán sohase gondoltam ki előre a mintát, hanem elkezdtem pettyeket meg vonásokat, meg apró karikákat himezni, aztán valamire mindig kialakult, legjobb szeretek virágokat mintázni.

- Hogyan csinálja Juliska, milyen anyaggal és milyen eszközzel?

- Először elkészítem a gicát. Egy kis hajtást vágok az orgonáról. Annak egyik végét behasítom, amibe fejetlen szeget - olyan kis vékony szeget, beleszorítok, erős házi cérnával.

Börzsöny edény.

- Azután egy kis bádogedénybe viaszt olvasztok a tűzhel lapján. Ez a börzsöny. A felmelegített tojásokat elkezdem a börzsönybe mártott gicával pöttyözni.

Most vöröshagyma haját egy edény vízbe megfőzöm, azután ki hagyom hűlni. A hideg lébe rakom a tojásokat, amit felforraltok addig, amíg a börzsöny le nem fől a festék körül, hogy a minták tisztán látsanak.

A minták a tojás fehér színt veszik föl, amit a börzsöny választ ki a festékből.

Forralás után le hagyjuk hűlni a lébe. Utána száraz állapotban ujjunk högyével kissé megzsirozzuk, hogy fényes színt kapjon.

- Kedves komaasszony - így szólítom kérő hangon Özv. Dörnyei Jánosné Horváth Juliannát. Márton Józsefné keresztlányom édesanyját. Nagy kérésem volna magához, kérdezem, szokott-e maga himestojást himezni?

- Szoktam komámuram, de mostaná nem, mer megöregedtem. A kezem is remeg, de mast má csak festik a tojást, nem himezik.

- Magának milyen mintái voltak? Gondulom, hogy munkaeszközök is. Grábla, lajtergya, vella.

- Vótak komámuram, dobkötél, csillag, tulipány, papruha, pipitér, meg több afélék. Nem is gyut eszembe. Na meg grábla, vella, lajtergya.

- Munkaközben talán észébe jut komámasszony. Legyen szives csinyájon amennyi félét tud, majd eljövök érte.

- De mast nem igen van tojás, mert lakodalomhó készülnek a gyerekeim.

- Hát megvegyem a tojást?

- Nem köll, hátha nem sikerül. Majd himezek, persze, hogy himezek.

Üzent aztán a komaasszony lakodalom előtt, hogy tizenötöt himezett, de nem jó sikerült. Válogassam ki belőle azokat, amik jók lesznek.

Tizet vettem áttu, pedig az öt is jó lett volna a mintáért, csak a viasz nem volt letisztulva.

Az elkészítése érdekes volt.

Gica: egyik vége fűző bele. Kerti söprükörö behasítva, amibe cipőfűző-végén összezsukott bádog volt szorítva házcicérnával. Ez volt a himezőtü, amit beleértettem a börzsöny lébe /olvasztott viasz/, avval cifráztam a nyers tojás héját. Aztán vöröshagyma héját vízbe raktam egy edénybe, hogy azt megfőzzem. Abból fősték vál. Addig főzöm amíg megforr. Forralás közbe a börzsönylé letisztul, a minták megmaradnak fehér színben, a fősték meg vörösbarna színben marad.

A husvéti tojás arrul is híres, hogy a szentüttbe is tesznek meghámozott, főtt tojást annyit, amennyi családtag eszik belüle, a husfét első naptyán is meg másodnaptyán is.

Vigyázni köll, hogy aki jószággal bánik, kézzel ne érjen hozzá a szentütt tojáshó, mert a jószágok hátán golvák keletkeznek. De aki kocsonyát eszik, annak is vigyázni köll, hogy ne egyen disznóorrát, mert eltöri a tányérát, meg az edényt ha cserép agyagbu van.

Arra is vigyázni kell, hogy kikkel eszünk szenteltet husvét reggel, hogy ha eltévedünk gondolkozzunk azon, hogy kikkel ettünk szentültet, ha eszünkbe jut, mingyár eligazodunk rajta.

Guccolás

Gyere guccúni. Hivtuk egymást husfétkor mise után, ahun nem látták az öregek.

Jó üzleti játék volt. A tikászok hármával, négyivel, ötével, ha-

tával, de még hetével is vették egy krajcárért a tojást. Mijjen jó nyert az a gyerek, amellik elsőre bele talált. Két fillérért keregett egy himes tojást, mert aki bele talált: azé lett a tojás. Ha sokszor bele vágott potyára akkor annyiba kerül a tojás, amennyit potyára guccolt. Aki ügyes volt bizony sok tojást nyert. Ettük a tojást, a sárgája fujtós volt, egymás pofájába fujtuk. A guccolást meg folytatták addig, amíg el nem fogyot egy-egy gyermeknek a tojása.

Matán Pista annyira értette a gucculást, hogy köröszkül repült a pénz a tojáson

Csucs-e vagy berti?

Igy is játszottunk. Amelyik tompa fele volt felül az bertit jelentett, a csucs meg csucsot.

A husvéti fehér kenyér mindig olyan különös szép volt. Bort is tettek egy kis üvegbe szentelni, hogy kenyér is bor is, hus is, zöltség is, foghajma, torma, tojás legyen bőségesen az esztendőben.

Fekete Maris és leánya Marika háromféleképen készítették a himes tojást.

A gicát füzvesszőből és vékony lemezből csinálták. A börzsöny szélesebb edényben volt, amiben úgy kezdték kialakítani a balonos boroc mintát, hogy a tojást beleértették a börzsönybe több oldalról, ahol beleért a gömbölyű tojás héj ott kerek nagy petty maradt.

Mintáznak tojásfestéssel is, úgy hogy előbb megfőzik a tojást. De vöröshagymával is finoman, szép fényesen festenek. Ebben az esetben a szokásos vöröshagyma héjának festése alapján, először börzsönynyel himezik és azután főzik meg a hajma héjában. Lehülés után ujjuk hegyével bezsirozzák, fényezik a szép himes tojásokat.

Valamikor hamvazószerdán megkezdődött a nagy böjt. Elmosták a zsiros edényeket és a rendszeresített olajos edényekből ettek husvétig. Nagypénteken délután készült a himestojás. Nagyszombaton elkészítették a husvétit, hogy az egész család templomba mehessen.

Ki érr előbb a szentüttel haza!

A Császi Rozi néni már öreg asszony korában is piros kapcát huzott a lábára meg fehér keszkenyőt kötött a fejére nagy ünnepnapon. A szentüttet is így vitte. De a fiatal asszonyok meg a nagy lányok nem tudták megelőzni abban, hogy hazafelé elkerüljék. De nem ám, mert: aki előbb hazaér a szentüttel, az arat le előbb.

A fiatalok nem tehettek mást, mint kifárasztották a Rozi nénit. Ugy tettek, mint hogyha el akarnak kerülni. Persze a Rozinéni anná inkább sietett, futott, de nem engedett az elsőségből.

"Fut mind a Császiék szentüttje!"

A Jankula Vera nénit meg husvét napján láttam misére jönni, szép fehér ünnepi himes abrosszal. Abban az időben már nem volt ugyan dívat, de Vera néni igazi régimódi asszony volt és nagy elhatározással mutatta be Osztopánba a hagyományoknak ilyen szép emlékét.

Mátkázó vasárnap.

Fehér-vasárnapnak is mondják, amikor fehér ruhába öltöztek a fehérnépek. Minden háznál fánktésztat sütöttek zsirban.

A serdülő lányok komát választottak. Fehér tányérban szivvel himezett tojást tettek a fánktészta közepébe. Fehér ruhába fogták

a komatálat, úgy vitték a kiválasztott komalány szülői házához.
Verset mondtak:

Komatálat hoztam,
Meg is aranyoztam.
Szüz küldte szüznek,
Szüztü, tisztán fehérén
Lilium fehér szemérem
Ezen komaságon az érem.
Hü komaságotat igérem
Hiv szeretettel el cserélem.
Koma kütte komának
Anna kütte Máriának
Hogy fogadja komájának.
Ha fogadja, ha megtartja magának
Cserélje ki, küldje tőlünk
Mária is Annának.

A komatál módosult is amikor a narancs divatba jött.

Nagykomatál

Egy nagy fehér tál közepébe félliter piros bort fehér üvegbe,
körül piros tojás, majd narancs, rája körül magassan kött fánk, föl
cifrált diszes papír a tetején, úgy egy nagy ruhával markolta a
legerősebb lány. /mivel sulya is volt a szép komatálnak./

Rendszerint visszaküldték, szeretve viszonzták és így telt el
a fehér vasárnap, komázással.

Osztopáni Néprajzi adatok.

Összeírta: Sass József.

NYELVTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNY
 Kaposvár, Papp-Rozsai út
 Telefon: 12-374 Postafiók: 70
 HUNGARY

Szijártóék Osztopánban.

Szijártó Jóska.

Régen volt, amikor madarászni jártunk a lécium gyepükbe. Gombázni én nem mentem, mert édesanyám nem készítette el a gomba ételt.

- Féttem a családomat, ha sokan vagyunk is - mondta édesanyám. Gyánóéknál voltam a Julinéénánél. Ott lakott a templom mellett. A nyugati szomszédék Berdár suszterék voltak. A kisebbik fiuk Gyuri, furecsán beszélt.

- Ésa pa csia csia csia gonda - truska truska gonda.

- Mit beszélsz? Mordult rá a Berdár suszter májszter ur.

-Csia, csia, csia gonda truska truska gonda /csibe, csibe, csibe gomba, túske, túske gomba./

- Hun van a gomba? Kérdezi újra morcosan Gyuritól apja.

- Szijártó, sártó, sártó Józsiná sártó Józsiná.

Igy magyarázta Berdár Gyuri apjának, hogy azért nem szedett gombát, mert amikor ő oda érkezett, a Szijártó Jóska már fölszedte előle a gombát.

Bizony Szijártóék népesebb családok voltak Bordaréktől is meg mitőlünk Saséktól is.

Kelt 1968 január 10.

Szijártóék akkor a Tallián Andor uraság árendás házában laktak. Cégtáblát csinált Ottó, a második fiu.

 : Kovács Károly :
 : szijgyártó. :
 : K.o. :

Kovács József született Osztopánban 1900 év január 31-én. Hatvannyolc éves szijgyártó iparos.

Édesapám Mernyén házasodott. Édesanyám neve: Hencz Katalin. Mernyére Igalból származott. Tudomásom szerint édesapám apja is, nagyapja is szijártó volt. Édesapám Osztopánban 50 évig dolgozott mint szijgyártó. Tizenhárom testvérből heten maradtunk élve. Pál, Ottó, József szijgyártók lettünk, Antal és Lajos férfiszabók, Mariska női szabó, Bőszink meg egy pécsi bányász felesége.

Édesapám Kovács Károly Budapesten is dolgozott. Császári és királyi udvari szállító üzemben. Dícsérő oklevelet is kapott.

- Hol tanultad a mesterséget, édesapád mellett? Kérdeztem tőle, mert tudtam, hogy Kaposváron is dolgozott már gyerek korban.

- Édesapám mellett már iskolás koromban bökölődtem, próbálgattam. Tetszett nekem ez a szakma. Hatodik osztálos koromban kapott édesapám egy levelet Kaposváru, Völgyi János szijártó mestertől, hogy kellene neki egy segéd. Erre édesapám rajt kapott. Beszélt Horváth Pál /iskola igazgató/ mester urral, aki kiengedett az iskolába. Azután elintézte, hogy Völgyi Jánoshoz kerültem tanulónak.

Bizonyítvány

1. Kor:

arról, hogy 1900 év január 31. napján Osztopánban született Kovács József, Völgyi János szijgyártó mesternél Kaposváron 1912 évi február hó 12-napjától 1916 évi április hó 12-ik napjáig mint tanonc a mesterséget tanulta.

Nevezettnak iskolai minősítvénye szolgálatának 1-ső /évében/ éve alatt :

Jó.

A szijgyártó mesterségben tanusított előhaladása:

Jó.

Kelt Kaposvárott 1916 évi április hó 12-ik napján.

Gundi Gy. sk.
Ipartestületi jegyző

Beck Henrik sk.
elnök

Amikor felszabadultam, mint segéd, Kadarkutra mentem Kraft János szijgyártóhoz dolgozni.

De Jóskám ismerted ugy-e a WÉrb Jóskát, nahát azt vette föl a volt főnököm utánam tanulónak - mint osztopáni fiut - aztán többféle csibésztséget követett el, azért elbocsátotta, engem meg visszahívott Kadarkutról, 1918-ig még ott dolgoztam segédként. Onnan vonultam be Budapestre az I. Honvéd huszárokhoz, a forradalomig. Kiképzés után a szijgyártó műhelybe vezényeltek.

Károlyi Mihály kormánya ideje alatt még egy hónapig voltam katona. Leszerelés után visszajöttem a volt mesteremhez Kaposvárra Völgyi Jánoshoz.

1921-ben újra behívtak Sopronba a III. Honvéd huszárokhoz. Ott is a műhelyben dolgoztam.

Azután Budapesten a Wolfner gyárban dolgoztam Ottó bátyámmal. Kincstári munkát készítettünk Török országba szállították. De olyan keveset fizettek, hogy csak nyomorogni lehetett a kereseten. Bér-emelést kértünk és elbocsátást kaptunk.

Beálltam villamos kalauznak. Négy hónap után apám irt levelet, hogy Répáspusztán dolgozhatok a mesterségben. Meg is voltam elégedve. De a volt főnököm két év múltán visszahívott Kaposvárra.

Sajnos rájöttem arra, hogy a nevelt lányát akarta hozzám adni, akit én nem láttam, nekem való hűséges feleségnek.

Evvel kapcsolatosan megszűnt a jó viszony köztem és volt főnököm között.

Nagyon sok kellemetlen vita után elhatároztam, hogy visszatérek falumba Osztopánba és előregedő szüleimet felkarolom.

Édesapám iparendeléye mellett dolgoztam. Ánde 1927-ben meghalt és azután váltottam ki a nevemre szóló iparendélyt.

Dolgoztam Osztopán, Kürtöspusztá, Sörnye, Bü, Ede, Jád, helységek gazdáinak.

Közben megnősültem. Feleségem leánykori neve: Nyira Margit, született Jákon 1910 augusztus 18-án.

Rendelt munkáim mellett vásárra is készítettem lószerszámokat.

Itt megemlítem egy furfangos ravasz paraszt fuvarosomat, ezt a gyukó Ferka Palit. Tudod megfogadtam én fuvarba vásárolni. Örömmel vállalta, mert amugy is eljárta vásárolni, kupeckodnyi.

De én akkor még amikor megegyeztem vele, nem tudtam - sejtekem se volt, hogy milyen nagy zsvány tud lenni egy paraszt. Tudod én najivan hittem, megbiztam benne, mint rendes polgár emberbe. Ugy mondom, ahogyan elképzelttem, hogy én az én falumbelieket se, de még a környékbelieket se nem tudnám becsapni. Nem volna hozzá szívem. Aztán ebbe a Gyukó Paliba nagyot csalatkoztam.

Tudod, hogy mire volt képes: én fizettem a fuvargyát, na még ráadásul, még bort is vettem neki és nem hogy nekem segített volna eladni, hanem megegyezett a nagybajomi Farkas szijártóval, hogy 5 forintér vissz neki vevőket. Ezt meg is tette. Elbeszélte még az én vevőimet is ha tudta, mert erre Szöllősgyörökbe rágyűttem..

Na nekem többet nem is kellett. Azután a te Jancsi bátyádat fogadtam meg, ha kellett fuvaros. Szépen ki is gyűttünk egymással. /Szegény Jancsi korán meghalt. Kár abba a földbe./

Kovács Jóska pajtásom felesége Nyira Margit, jó adatszolgáltató, amellet, hogy három gyermeknek édesanyja.

Róbert fia lakatos ipart tanult. Két évig dolgozott a hajógyárban, mint lakatos.

Jolán leánya női szabó,

Mariska pedig ovónő.

A képen látható már Robi utódja is az unoka.

Harcos élete volt szegény uramnak, számolgatja neje: Nyira Margit.

Megviselte az idegrendszerit, de még így is dolgozott a helybeli Termelő Szövetkezetben. Kár, hogy nem fogadtunk szót magának /nekem?/ amikor be akart szervezni minket is.

Emlékezem még rája és sajnos nekem lett igazam. Ekkor ugye avval érveltek, hogy az ipari nyugdíj magasabb, mint a TSZ-é.

Ugy bizony, aztán nagyot tévedtünk.

Tévedtek? Hát mennyi nyugdíjat folyósítanak a részükre?

Maj dnem semmit. Szociális segély címén adnak 150 forintot havonta.

Először hihetetlennek találtam, de rájöttem a megoldás titkára.

Kinyomozták ám, hogy Robi mennyit keres és nagy nehezem utalták ki ezt a százötvenet, is.

Persze nem fizették az ipari Sz.T.K., illetve K.T.Sz.felé az illetményt? Kérdezem aggódva. Igaz, hogy ha a T.Sz.nyugdíj alapot nem fizette volna, ott sem volna jogosult a nyugdíj járulékra.

Meg ugye, amit már ez a szegény dolgozni tudott, abbul ha az Sz.T.K-t levonták volna, nem maradt volna jóformán semmi. Ugy is baj lett volna, de így is baj.

Mi tagadás, de gondolkozóba ejtett Szijártóék körülménye. Még most sem hiszem el, hogy fejlődő szocialista államunkban ne volna megoldható az, hogy egy beteges idegzetű iparos, aki egy kiháló iparnak amugy is áldozatja, még sem kapja meg a társadalomtól azt a minimális támogatást, ami a szükös létéhez az élet lehetőséget biztosítaná.

Kovácsné Nyira Margit olyan lelkesedéssel dicsekszi, hogy három pár lőszerszámhoz való bőranyagot még akkor is mentegedett, rejtegetett, cipelt, amikor a hadműveletek idején kiűritették Osztopánt és elmenekültünk. Sőt még mindig van belőle. De a mester beteg, a mester-ség meg kiháló, félben van.

Mégis sorra rakja az elavult szerszámokat:

1. Varrás simitó dörzs
2. Lapos fogó /kulcsok behajtásához/
3. Varrás jelölő /Rádli/
4. Fogó /macska száju/
5. Varró ár
6. Szemzők mintája
7. Széljelölő /szijdiszhez/
8. Posztó /sallangóhoz/
9. Kápa fogó
10. Sérfező /Holdkés/
11. Pannoló /ék/
12. Bórszéle szakító
13. Bőr lukasztók
14. Szélező
15. Öreg calstok /mérő/
16. Bórszabó kések
17. Szakító-köröző /cirkli/
18. Slépes ár

Öreg ösöntyű - Tüsü, varrószerk.
Kovács Robi mosolyogva jegyzi meg, hogy a megpántozás igazolja ősi értékét.

A szabóasztal már elhasználódott mint afféle ős lom eszköz. Mindegy. Azok a sugárban fénylő szemek, amik bölcsen, büszkén boldogok a kopódott szerszámok láttán.

Továbbá az élettől megviselt mester boldogságot szinlelő arca mutatja, hogy milyen biztonságos gondolat táplált valamikor egy kisiparost, tudatos munkájának birtokában.

Nézd édes Jóskám, mutogatja a szerszámokat, ezekkel dolgoztam. Hej amikor még a te lovaidra csináltam azt a szerszámot, akkor még fiatalabbak voltunk. Mikor is volt az? Ezerkilencszázharmincban körülbelül. De még 1940-ban jó állapotban volt. Azóta a szegen lóg és állásában elpusztul. Nem jó a bőrnek az állás, mert megeszi a fonalat, erősítette ő.

Közben eszembe jutott a gyerek idő. Mind a ketten proletár gyerekek voltunk. Amikor Jóska elment Kaposba inasnak, a mi Pistánk elment a "Fehérló vendéglőbe" pincér inasnak. Így már a két család is érezte, hogy kapcsolódik életkörülményünk, rokon szenvedtünk. Mert a nagy ünnepekre egyszerre gyűttek haza Pistánk meg a Szijártó Jóska.

Csibész szaknyelven már Jóskát szijjasnak, Pistánkat meg kelnernek hivta egymást a két fiú.

Édesapám lovat vett, kellett a lószerszám javítás. Kölcson munka fuvarozás. Na meg a Szijártóné asszonyiság is el-el gyűtt mihozzánk turó,tejjel,bab meg efélek, a konyhára valóért.

Kovács ur majd ledolgozza. Használt ócska szerszám gyorsan szakad, pusztul. A mi zselléri életünk kezdete bele fonódott szijártóék mesterember műhelébe.

Sé baj - sé baj.

Édesapám megint görbe napot csinált. Kaposba volt. Bezzeg azt nem tudta megtenni, hogy a kocsmát elkerülte volna anélkül, hogy be ne ment volna.

Édesanyám sopánkodott, hogy mámeg abba a zutálatos kocsmába maradhatott ee.

- Ergye fiam érte. Valami lumferokka lehet.

Nóta szó hallatszott ki a /nagyfejű kocsmájába. Ring Farkas volt a neve a kocsmárosnak, de a nép a falu, nagyfejűnek, husfejűnek nevezte. Hentes és mészáros volt. Nagyfeje, husos termete miatt hívták husfejűnek.

- Sé baj, sé baj.

Éljön a nemzet, éljön a hon
Éljön a nemzet éljön a hon.

Magyarok vagyunk
nincs szabadságunk,
mert a szerencse gyászt hozott ránk.

Magyarok vagyunk
nincs szabadságunk
mert a szerencse gyászt hozott ránk.

Sé baj, sé baj,
Éljön a nemzet, éljön a hon
Éljön a nemzet, éljön a hon.

Benyitottam a kocsmá ajtót. Egy kicsit félénken. Gyerek voltam.

Derék nagy emberrel dalolt édesapám. Mély hangja szépen aláfestette édesapám tenor hang színét.

Dicsértességgel köszöntem.

A kocsmáros "Mindörökkön"-nel fogadott.

- Okos kis fiad van Jóska - szolt édesapámnak a kocsmáros. Hosszu pipaszárt tartott a kezében.

- Ez a legkisebbik a fészekfentő, a hetedik.

- Nekem is volt tizenhárom Józsi, hat meghalt, hét megmaradt. Élnek, hála istenkének. Egészségesek, jó étvágyuak.

... Sé baj, Sé baj. Dalolnak mind a ketten. Szijártó Jóska aptya, meg az én apám jó kedvvel, derűs arccal.

... Éljön a nemzet, éljön a hon,
Éljön a nemzet, éljön a hon.

Francia, angol, meg egy marék magyar, vérrel szerezték a hazájukat,

Francia, angol, meg egy marék magyar, vérrel szerezték a hazájukat.

Sé baj, Sé baj.
Éljön a nemzet, éljön a hon
Éljön a nemzet, éljön a hon.

Letörjük a szarvát annak a nagy urnak
hogy ne parancsuljon a magyarnak.

Sé baj, Sé baj,
Éljön a nemzet, éljön a hon
Éljön a nemzet, éljön a hon.

Derék magyar ember volt Józsi apja, édesapámtól egy fejjel magasabb.

Mejszter urnak szólította őt édesapám is meg a Ring ur is.

- Szeretem a jó magyar embert, hangoskodott édesapám.

- Ring ur még egy litert, szólnak mind a ketten.

Sirva fakadtam.

- MÉR RÉSZ FIAM?!

- Édesapám gyűjjön haza.

- Kis fiam mond meg édesanyádnak, hogy a Kovács bácsival van édesapád, szépen mulatunk és megsimogatta fejemen a hajamat, Jóska édesapja.

Hazafelé menet Ottó a postát hordta. Vince Mátyás nagyobbik fia a Pali pénzt kunyorált. Magázta Ottót szíjártó Jóska bátyját.

- Hallaje aggyon egy karcárt.

- Nincs nekem krajcárom.

- Hát füllérgye csak van?

- Né. Itt van duggazdag ehős. Feléje dobta a fillért.

Pali majd összetörte magát, úgy szaladt fölvenni a fillért.

Bizony visszatetsző volt, hogy a gazdag pógár Vince Mátyás fia úgy könyörgött Szíjártó Ottónak a fillérért.

Ottó is kitanulta, megtanulta a mesterséget. Amikor megházasodott hamarosan gyerekáldás töltötte meg családi tűzhelyét.

Mezőcsokonyán találkoztam vele, ott lakott. Meghívott lakására, bemutatta népes családját.

Honvédhuszár.

- Te Jóska - azt mondd, hogy a honvédhuszároknál mihelyben dolgoztál. Talán nyerges készítettél ottan?

- Nem, a nyerges ipar külön mesterség vót - feleli Jóska határozottan. A nyerges nyergesek csinálták. A huszárságnál előforduló javító munkát az iparunkba végeztük. A trének szerszámgyait javítottuk. A kocsis osztagokét.

Záradék.

A vásárolást úgy kezdtem öregem, hogy három bőrt ismertem. A Fürst Árminnál nem is vásároltam. De a Zukkerné, meg az Istvánfiná szoktam vásárolni bőrt.

Két-három-négy pár lószerszámom volt készenlétbe. Ahogyan gyűjt, ahogyan vót az alkalom.

Tudod Jóskám úgy vót az akkor is meg most is, hogy egy pár lószerszám elkészítéséért ötszáz ferintot megérdemel aki elkészíti. Így kalkuláltam.

- Hány féle lószerszámot készítettél Jóskám? Kérdezem tőle.

- Hányat? Többfélét.

1. Igás széleshátú - kanca szerszám.

2. Kulcsos - polgár szerszám.

3. Szíj istrángos - parádés lószerszám.

A sallangók viaszkos vászonból voltak karádés szerszámon. Igás szerszámon pedig diszes, színes ruhából. Népi megnevezés: szemző, órszíj, nyakalszíj, pofaszíj /Kantár/, Szügyelő, vállszíj, hátszíj, nyakszíj, hám, fék száraz, gyeplű szár, istrángok, tasni, hasló, húzóvas, farmotring. /Lószerszám/.

Osztópán, 1968 május 14.

Somogyvári István

/Cseszkó Pista bácsi/

Született Osztopán, 1877-ben.

Meghalt Sikora ut
Petőfi ut 1959 október 11.

Tégla vetők

A néhai Tallián Andor Pál kis kastélya, most a Győzelem Mg. Termelőszövetkezet központi irodája. Előtte a tornác égetett agyag téglával van lerakva. Egy téglán, a "párttitkár helyisége" előtt 1868 van írva. Száz éves a téglavető, aminek romhelye a - Nagytónak - nevezett bemohásodott téglás környék. Gyerek koromban még tiszta víz volt a tóban, ott fürödtünk. Emlékezem még az Ősi nevű kőművesre is, aki a téglavető mestere is volt. TP Tallián Pál jegyű téglákat is lehet találni épületek bontásakor.

Továbbá: BL Buzsáki Lázár, FV Farkas Vendel, VM Vince Mátyás, SZM Szabó Mihály, RF Ring Ferdinánd.

Gyerek koromban még álltak a kemencék, amit égetőnek neveztek. Ágfával tüzeltek. Minél szárazabb ágfával, annál acélosabb volt a tégla.

Somogyvári /Cseszkó/ Pista bácsi adatszolgálóm elmondta, hogy ahol ő akkor lakott /most unoka vője Vörös József és családja/ lakik ott cigányok tanyáztak akik vetették az alsó Szabinak a vályogot téglának. A téglavető helye még most is megvan a temetőn túl a gyalogúti dűlőben. Alsó Szabiék arról is híresek voltak, hogy az első vastengőlős kocsit apja aki kovács volt készítette a faluba.

Fia a Mihály eljárt kocsin Kanizsára, Pécsre, Pestre sóért, amit itthon eladott. Ő hozta hírül Pestről, hogy látott olyan vasházat, amit két vason húzott a vas ló, ami füstölt. A vonat indulásának híre így jutott Osztopánba.

A Buzsáki féle téglavető annak a /Dicska/ Buzsáki Istvánnak alapítása volt, aki a Benkő domb szomszédságába lakott. Két téglafalu házat építtetett. Módos ember volt a Szalay nevű /Just párti/ követnek barátja volt, aki ide járt hozzá beszélgetni.

1884 táján volt huszár Pesten a Horváth /tapa/ Gyuri köröszt-papa, aki elbeszélte nekem, hogy amikor besorozták katonának, mint pántlikás szalagos recruta volt el Horvát Slavóniába a Buzsáki /Dicska/ Pista sógorához, aki éjjel éjjélkor szökött ki Osztopánból, mert követ választáskor áttul pártult a jobbparthó, pedig azelőtt balpárti volt. Aztán a nép, ellene fordult, kicsufulta, ijesztette, hogy megöli.

/Megjegyzés/ A múlt nyáron 1867 augusztus 23-án járt nálam két ember Jugoszláviából kérdezősködni, hogy van-e feljegyzésem ezekről. A fiatalabbik kérdezte, hogy az iránt a Buzsáki nevű család iránt érdeklődik, akinek kettő cseréptető, téglafalu háza volt. A kérdező állítása szerint Buzsáki Pálnak a veje Jugoszláviában Passinban él.

1890 jelzésű téglákon FV Farkas Vendelnek a neve van. A téglavetője a kükörösztől északkeletre az eddei uton túl volt. Az erre a célra telepített akácost még a mai napig is Vendel sűrűnek nevezi a nép.

Ettől áttu ellenben a Tarasica földek alján kissé északkeletre látszik nyoma a VM Vince Mátyás téglavetőjének.

A Ring /Kuka/ Ferdinánd téglavetőjének nyoma Andor major alatt a birkaakoltól délre lent a lapon a gémes kut őrizte még 1920 táján.

Szomszédságban a Buzsáki /dicska/ féle téglavetővel a le bon-

tott... hajtott eselédház volt a Ring /Kuka/ Ferdinándnak az uri lakóhelye, az Andor-majori bejáratnál. Andor major a nevét akkor kapta, amikor a Tallián Andor uraság megvette ezt a földet. A szentgáloskéri bérletének perét megnyerte és a nyert pénzen vette Andor majort.

Ha már a téglavetőknél téglatermelésnél tartok, meg kell, hogy emlékezzek a Perniszi várkastély helyéről a Pusztavár dülő tégláiról, amit a "Hókák" termeltek ki és abból a téglából építették a híres Hóka pajtát a szerdahelyi sarok elején a Hókák kertjébe. Most a Hunyadi Janos utca eleje, Mészáros Józsefnek üres telke, az állomásra vezető uttal délről.

Továbbá patyi Farkas Lajos elbeszélése nyomán a sikorai temetőben lelt téglalapfal, amelynek kitermelésekor kettő emberi alsótest csontvázát találtak.

- Tudod koma - a mai embernek nem létezik olyan erős csontváza mint amilyent találtunk édesapámmal a sikorai temető belső részén.

Édesapám Farkas Bálint, született 1846-ban, meghalt 1910-ben. Abban az időben bíró is volt meg templomatya is. A pappal jó viszonyban. Említette a Vinis Fülöp plébánosnak, hogy a sikorai temetőben, amerre nem temetkeznek, igen sok téglaván. Ha szabad lenne én kitermelném onnan, legalább nem lenne utjába a temetkezésnek.

- Lehet édes biróm, lehet, csak használják ha tudják valamire.

Hárman voltak testvérek apámék. Középre épültek a Jóska bátyámnak házat, ami a Sebestyénké lett, amikor a Jóska bátyám elköltözött Slavóniába. Nahát ebbe a házba épülték bele azt a téglát amit onnand a temetőből kiszedtek.

Azután egy néhány esztendő múlva a mi udvarunkba is köllött volna téglavárdának. Mondtam édesapámnak, hogy elmegyek a temetőbe, szedek ki annyi téglát amennyi köllene ide az udvarba.

- Jó van - felelte apám - majd emlitem a plébános urnak is.

Persze hát megengedte, nagyon jó viszonyban voltak. Iszen szoktak vadásznyi is együtt.

Megkezdtek újra ott, ahun abba hagytuk. Aztán tudod koma ujjan fundamentum féle vót, de nem ám igyenes, hanem ujjan enyhén köralku. De nagyon erős téglavót. Csak ugy pengett, amikor összeraktuk egymáshó. A majter se akart elválni.

Egyszer aztán megakadtunk halled. Szóltam édesapámnak.

-Ide nézzen.

-Na mi az ?

A fundamentomba állt két emberi csontváz. Bele volt falazva szoroson. Élve falazták-e vagy halottan, nem tudom. De meghökkentem. Annyi igaz! De csak az alsó test, deréktól lefelé volt meg, két emberé. Hanem, hogy micsoda erős lábészár csontok voltak, azon csak elcsodálkoztunk édesapámmal.

- Be megyek a paphó fiam - szólt apám - megjelentem neki.

Azt mondta neki a pap, hagyjátok abba a téglaszedést. Emberi tetemeket ne háborgassuk.

- De hát miféle emberek csontváza lehetett az ? Kérdeztem.

- Nagyon régi lehetett. Valami pogány néptörzsé, én aszondom.

- Hát komám a régi világ rejtelmek kifürkészhetetlenek. Aztán essembe jutott a Viza Jóska bácsi meséi.

Egyszer az ujhegyi szőlő metszését befejeztem és elfáradtam. Leültem a venyige csomóra, keresztet vetettem, hogy imádkozzak.

- Jónapot aggyonisten jó ember - hangzik a Viza Jóska bácsi köszöntése.

- Nem vagyok én jó ember Jóska bácsi. /Akkor tájban tartottak a csendőrök a lakásomon házkutatást, kommunista röplapokat kerestek/. Tudta az egész falu népe, aztán féltették a jóhíruket, hogy velem szóba álljanak. Mi tagadás, jól esett a Viza Jóska bácsi találkozása.

- Tudom én, hogy mit beszél maga jó ember. Elkezdett mesélni.
- Az én anyám nemzetsége is olyan száműzött féle vót. Iszen magabiztos olvasott a Vászol-okról, rebeliseknek emlegették őket, mert nem hódoltak be a labancoknak, kurucz vérűek voltak. Halla-e iszen a Szabó Antal féle szekszió az én őseimé vót. Azután a Cseszkó Lukácsé, mert azok a hadat úgy alakították meg, hogy egy pandur vót, egy robotes meg egy benn dolgozott a telek-be. Szóval hát a Cseszkó hadé vót a Vászol szekszió. Pedig apám a Viza azér házasodott be a Vászolokhó, hogy meg legyen a had. De hát rebelisek voltak.

A Viza Jóska bácsi beszélt arról is, hogy amikor zsinagóga épül, ahó keresztény vér is köll. Hogy a "gyerekszedő zsidó" nem mese, hanem valóság. Köllött a keresztény gyerek vére a zsinagógához.

Nem hittem el ezt a beszédet, mert a törvényre emlékeztettem a Jóska bácsit. Ez a fundamentom téglá közé rakott emberi csontváz mégis gondolkodóba ejti az embert, mert itt valaminek lenni kellett ami a multat feltárja.

Libapásztor koromban az öreg Pacsai Örsze néni is mesélt a gyerekszedő zsidóról. Na meg aztán a Kossuth bankót is mutatta nekem. Azt mondotta, hogy az ő édesaptya jómódu cselédember vót, aztán éppen akkor adta el jószág állományát, amikor a Kossuth megbukott, aztán megbukott a Kossuth bankó is. Egy cérnás skatulyában rejtegette az Örsze néni, piros pántlikával kötötte meg bokrétára. Olvasgatta 22 darab volt, szép kék színe volt neki.

Ha a gyerekszedő zsidó mese igaz volna is, akkor se volna semmi köze ezekhez a csontokhoz, mert ezek a mai ember csontjaitól is erősebbek. Nem gyerek csontok.

Régi templomra következtet a hajlott alap téglafala.

- Hát koma, akár mi, de itt lehetett valami valamikor, erősítette meg patyi Farkas Lajos.

Kik voltak a téglavetők?

Válogató cigányok. Agyagból taposval gyurták a sarat. Formába válogatóba hönbölgették a kiszakított agyagot, de előzőleg megvízelve a vetőt /hogy ne ragadjon/ fölfordították és kiesuszott belőle a vályog. Későbbben homokot hintettek a vályogvetőbe, hogy ne ragaggyon az agyag pép, válog agyag.

A jádi erdőn, meg a magyaróvölgyi erdőn sok fát szereztek, avval égették ki téglává a válogót. Leginkább saját részükre készítették. Még Vámosról is vettek az osztópániak téglát. A módosabb pógárok égették saját részükre a téglát építkezni.

Kezdetben a vályogvetést apró polvával vetették úgy, hogy nem homokot hintettek a válogatóbe, hanem apró buzapolvát. Könnyebben kivált a válog.

Farkas Lajos patyi.

A mult héten jártam nála. 1968 január elején.

Született 1890-ben, most 78 éves.

Lakik: Osztopánban Petőfi ut 62.sz.

- Tudod komám - mert a bátyámnak keresztkomája lett, miután gyerekkori pajtások voltak - az első világháboruban kinn a fronton együtt voótam egy kaposi Ellenbach nevű tisztheletesse. Aszongya egyszer. Te Farkas! A multkor úgyesen oldottad meg azt a fényt, amit

egy podvás faoduból kivágott fadarabbal - káséddel mesterkedtél. A puska irányzékra meg a cső végére szereltél.

Ugy látom, hogy te nagyon is értöl a puskákhöz. Nem-e tudnál valamit kitalálni, amivel az ellenséget meg lehetne tévesztani ebben a nagy erdőségben?

- De tudnák - feleltem. Ippen ezen gondulkoztam. Csakhogy ahó egy ember nem ölég. Má az üzemeltetését értem.

- Na mit? felelte a tiszthelettes.

Elmondtam neki, hogy le köllene állítani egy facölömpöt, aminek vastengelen fordítható fa feje lenne. Meg a cső alá, karókra szegezett lécs, amijen a cső körbe csuszna. A cölömp fejébe én beleszabnék egy puskának a tusát leszoritva. Egy ember forgatná a csövet, egy meg sütögetne, töltögetne állandóan.

Ennek nem lenne géppuska hangja se, de sorozat hangjára azt hinnék, hogy valami új fajta fegyver.

- Ezt megcsináljuk tizedes - örvendezett a tiszthelyettes.

- De aztán nem lesz ám hosszú életű, mert ha észre veszik, lemérik, aztán kilövik - mondtam a tiszthelettesnek.

Hát tudod komám ujjan jó sikerűt, hogy a rossebb se monta meg, hogy mi lehetett.

Kézi fegyver hangja is vót, mert sorozat hanggya is.

Hanem szerencsénkre elmentünk onnan mellüle, amikor beszüntettük a lövés sorozatot. Nem tellett bele fél óra, egyetlen ágyú lövéssel kilütte a zoros eltalálta.

Ott pusztultunk volna mind a hárman, ha el nem mentünk volna onnan idejébe.

- Mikor kezdett maga komám így csinálgalódnyi?

- Aaa - má tizenkét éves koromba. Amikor kimuítam iskolábu. De má az előtt is faragcsátam.

- Aztán mivel kezdte, mit csinált először?

- Puskatust! Édesapámnak vót fegyvertartási engedélye. A puskája a szögön lóggott. Tetszett a sima tussa, aztán puskatust csinyátam először. Szépen kipulituroztam, ujjan fényes vót, hogy megláttam benne magamat, mint a tükörben.

Az első puskaövét meg egy - letett - régifajta permetező csőből csinyátam. /Kezével mutatott úgy 50 cm. hosszon/ Ilyen hosszú vót a cső vörösrézbi. Ujjan vót mind egy vizipuska. Ugy működött. Abba az időbe még ujjannal permeteztek.

Aztán megcsinyátam ujjan háttu töltősre - tapló gyujtásra. A cső egyik végét beöntöttem ónnal, utánna meg kifurtam a csövet.

- Hogyan, a vasat is ki tudta furni?

- Ki hát, vót vasfuróm.

- Ugy vette a vasáruba?

- Magam csinyátam. Édesapámtu tanutam. Vásott reszelőt szerkesztettem bele a rámábe a végit ujjanra reszeltem, amekkora lik köllött. Egy papírlapra nyomban rárajzolta a vasfurót.

Na hát ujjan jó sikerűt az első is, hogy lüdztem én avval célba, verebeket, kányát, de még nyulat is.

Egyszer meg a Cseszkó Pista bátyámék udvarába hányolódot a vacak között egy kécsövü puska, a csöve el vót görbülve. Egy Szepkosár fajta szeges patrony bele vót rosdásodval. Mondtam a Pista bátyámnak elvihetem én ezt a puska is?

- Asztán minek ez neked mámeg? Moselyogva kérdezte Pista bátyám.

- Mér, hogy minek, - aztán vállat vontam.

- Ugye má megen valamibe mesterkecc! Hát csak vidd.

Örültem nagyon neki. Haza hoztam. Vót ujjan leállított cölömp satu. Beleszorítottam, úgy igyenesítettem ki. Tudod ujjan finom acél vasbu vót, hogy szinte érezni lehetett a finomságát, amint egyenesedett.

Na azt is megcsinyátam ellü tömősre, háttu beöntöttem a csövet

kifurtam úgy mint a régit.

Őlég az hozzá elkészítettem, de mingyár ki is próbáltam. Oda kinn a mi rétünkön, az agácáson tufelű, egy kányára rácéloztam úgy nyolcvan lépésre, le is löttem. Nagyon jól sikerült.

Utóbb még másoknak is csinyátam. Abba az időbe sok rabsic vót. Meg amikor a Bü bodrogi gróf is megbukott a földeket feles művelésbe adta a bank. Az egész birtokon kukoricát termeltünk. Aztán telű lett ősszel minden épület kukoricával. A kukoricát forgatnyi is köllött, meg őriznyi is. Én is oda jártam. A csőszöknek is én csinyátam puskát, na meg nyulat is foghattak vele.

1. Tűzkő, 2. tapló, 3. puskapor, 4. srétek, 5. fujtáskóc, 6. puska-vesszőt, a vasárus boltba vettünk vagy csinyátunk.

Édesapám: patyi Farkas Bálint
született: 1846-ban
meghalt: 1910-ben,-

akinek sokféle szerszáma volt, amit én is használtam.

- Most még azt szeretném megtudni komám, hogy amikor a mi szobánkba a sarkos padot csinyálta, hogyan fűrészelték el a fát? Ugy emlékezem, hogy föl volt állítva.

- A büi temetőbe jártunk akkor irtani. Vót egy vastag körtefa, annak a derekát mingyá arra szántuk, hogy - na ebbü lesz sarokpad. Mert akkor divat volt a sarokpad az asztal körül.

Hogyan is fűrészelték el azt a körtefát? Kérdezem a komámat.

- Hogyan? Egy élőfa mellé föl állítottam, aztán egy láccal megszorítottam. A láncot megékeltem.

- Eszembe jutott koma - szól közben a komám - hogy amikor azt a kétsővű puskát megcsinyátam, kivittem Sándoricába. Kiültem a régi pincénk elejbe, ott babrálottam vele, ippen megtötöttem, amikor hallottam egy puskaűjést. Megismertem a hangját a zöreg Tólos puskája hanggya vót. De abban a pillanatban baktatott egy nyul három lábön arra felé. A puskám meg vót töltve, rácéloztam, el is találtam kupán. Csak úgy kalimpát a levegőbe. Odasiettem, elkaptam, besiettem vele a pincébe, aztán vissza kiültem a pinceajtó elé. Gyütt a zöreg Tólos - aszongya - körösztfi, nem láttá erre egy meglütt nyulat mennyi?

- Nem. - Nem láttam körösztpapa.

- De valaki lütt erre. A zannya szencségét e tálátam, de nem esett e. Erre futott. Nem is nagyon tudott futnyi. Hát szóval nem láttad.

- Nem! Pedig itt ültem. Amikor elcammogott jót nevettem. Ujjan tizenhét éves lehettem. Még mast mint hogya látnám, amikor a nyul megállt irányomba beretfákoznyi.

- Hát azt meg hogyan?

- Hogyan? Segre ült, aztán a két első lábával mintha beretfákozna úgy cirógatja a pofáját. Tudod az egy komédia.

- Még mit szeretett készíteni legjobban? Kérdezem a komámtól.

- Mindent, amit megláttam. Ezek a salugaterék is mind az én csinálmányaim. Meg itt van ez a gyalupad. Őlég az hozzá, szerettem mindig, de még most is szeretek csinyágalónnyi. De talán a hordó csinálás teccik legjobban.

- Aztán mindent magától, önbugalomból - tanítómester nélkül?

- Na, a pintérséget mestertől sajátítottam el. Ujjan 15 éves lehettem, amikor a Balázs pintér szólt nekem. Tudod iszen, hogy a szomszédba lakott a Pucok házba árendába. Én meg mindennapos vótam nála. Szerettem nézni, hogyan is csinyája a hordót. Én akkor még a mezön nem dolgoztam, aztán ráértembe elnézegelődtem.

Egyszer aszongya nekem a Balázs ur. Te Lajos, nem volna neked

kedved megtanulni ezt a mesterséget?

Nem feleltem neki, mert édesapám véleményét nem tudtam, csak gondoltam, hogy úgy sem egyezne bele.

Ugy gondolom, hogy bele látott a gondulatomba, aztán megváltoztatta a szavát. Vagy talán te, ha ráérsz segíts nekem, aztán meg is tanulsz, jó?

- Ez má tetszett nekem, aztán örömet segitettem, de hamarosan tudtam is dolgozni. Két évig lakott még itt, amire elköltözött, én má új hárdót is tudtam csinálni.

Tabra költözött innen. Felesége jó módu tabi szülők lánya volt. Termett nekik hatvan hektó boruk. Tabon már géppel is dolgozott. Volt három gyerekük értülem fiatalabbak. Gyurka, Pista és Mariska. Az apjuk Sándor vót. Hogyha Tbiakkal találkoztam, mindig megkérdeztem őket.

Nahát a Balázs Sándor tanított meg a pintérségre.

De, hogy igazságos legyek, még egy tanítómesterem vót: a Csóri. Vesszőfonó mester vót.

- Erről van a szállóige, hogy: Urasodik mind a Csóri? kérdezem derüsen?

- Errü, errü komám, de mondhatom, hogy nagyon komoly ember vót, szigoru. Galambos pusztáru járt ide Osztopánba tanítani. Ott vót a mühele a Mattán dombon, ahun a Tapa is lakott, mast meg a Hóka Jóska.

De attu aztán lehetett tanunyi. Aki nem figyelt rája, azt gorombán lehordta. Attul nagyon sokan megtanultuk a vesszővéka meg az ülés-kas kötést.

A szállóige meg abból maradt, hogy szokatlan vót falun egy pusztai embertől a városi szó használatok: Ikken - héjjas - tessék ide figyelni. Önnek hol az esze? Jöttem - jöjjön. Azért mondták Osztopánban: urasodik miná a Csóri!

Puska babona.

- Na ez babona, mast amit mondok. Tudod komám ebbe én is benne vótam, má csak annyi végre, hogy én mostam ki a puska csövet.

Édesapám meg a zöreg Tálós vadász emberek is vótak, meg komák is.

Egyszer édesapám vett egy új puskát, aztán jó puska vót. El is süt, de fogyni nem lehetett vele se nyulat, se semmit.

A zöreg Pucok Pista bácsi sok mindenre tudott orvosságot. Hegypásztor is vót. Édesapám meg a Tálós is Sándoricát vadászták.

Aszongya édesapám a Pucoknak. Pista, nem tudom e gondunyi, hogy mi lehet evve a zuj puskával, jó lehet vele lünni, de fogyni nem, még nem talátam el vele semmit.

- Nem nézett bele a csövébe valaki? Kérdezi így az öreg Pucok.

- De! a Tálós bele nézett.

- Bele? Akkor azért nem találasz vele! Ki köll mosnyi a csövet új hód pénteken.

Na hát én mostam ki a csövet. A zannya istennyiláját többet soha semmi baj nem vót a puskával, lehetett vele lünni.

Gatya mazzag óddó is.

De a zöreg Pucok nagy ördög vót ám. Sok mindenhő értett. Hire vót.

- Elüfordut ullaami is, hogy az új házások nem tuttak semmit csi-nyényi. Be mentek a zöreg Pucokhó, az valahogyan elődta a gatya mazzagot, azután sikerüt. Ugy beszéték.

Ami nem babona vót.

Lókötnök is nevezték az öreg Pucokot. Sokan sirathatták a csikóikat, amiket kézre adott.

Egyszer a füleimmel hallottam, amikor a belsőségbe pucokturást teregetett az unokájával a Pista gyerekekkel, aztán szidta a pucokot. A fenye rossebbgye egye meg a pucok órodát.

- Öregapám maga magát sziggya. /Mert Kiss István volt a neve, de Pucoknak csufulták./

- A fenye a taknyos kölkit egye meg, hát még kicsuful.

Ósztopáni tűzoltó védelem 1911 - 1948.

Estéli imádság

Felajánlás.

Felajánlom és áldozom ezen szent imádságomat neked édes mennyei Atyám.

Ments meg minket tüztü /tüztől/ víztü /viztől/ hirtelen haláltu, rossz ember szándékátu, ördögnek csalárdságátu.

Igy fejezte be édesanyám az estéli imádságát.

Előzőleg megnézte a vizes sajtárt a pátarba egy kisszék padon, hogy tellü van-e? Ha netalán tűz támadna, víz legyen a sajtárban készenlétben.

Ilyen volt a néhai tűzbiztonság.

1911-ben már alakult tűzoltóság. Farkas Lajos patyi komám tagja volt. Bejártak Kaposba tűzoltó tanfolyamra. Parancsnok volt a nagy Horváth József. A tagok nem gyutnak eszembe mások, mint a Hosszi Ferkó, Császtli Ferkó, Muszaj Gyura, meg hát én. Bizony annak má innend onnand ötvenhét éve.

Azóta találkoztam a Patyi Lajcsi komámmal. Visszatértünk a néhai tűzoltóságra.

- Minket a képviselőtestület nevezett ki - hangsulyozza önérzeten. Kaposba a Szántó-laktanyába voót a szállásunk amikor bementünk többszörönként gyakorlatunyi.

- Kikre emlékezik komám? Kérdezem tőle.

- Én voótam szúval hát: patyi Farkas Lajos - még élő.

Gadányi Pali - má meghaat

Hosszi Ferkó - "

nagy Horvát József - "

Gyánó János - "

Én ujjan 20-21 éves vótam, szóvel ippen regluta voótam.

Ósztopáni Pál született Ósztopánban 1918

Paragó mű készségi 1938-ban ismertem meg. Különösen a falapok diszítésében gyönyörű gondolatok bontakoztak ki nála.

Kár lenne az ismeretlenség homályában hagyni. Felkeresem, mit tudnék vele feltárni a népművészet számára az utókornak.

Betyár világ Osztopánban.

1967 augusztus 23-án délután itthon voltam /házórző/, az asszonyok - feleségem, meg asszony lányom - elmentek a szőlőbe tetőzni, tisztogatni.

Éppen répalevelet szedtem a récéknek, amikor két ismeretlen férfi jött be udvarunkra és érdekesen kérdezik, hogy "jó helyen kereskedőnk"? "Pokóba Jóska" itt gépelték le, mert az italbótba monták, hogy itt lakik egy idősebb bácsi aki leírta vagy legépeltette. A Zsinkó családbul él-e még valaki, meg a Buzsáki, Burdi családbul?

Az egyik - az idősebb - férfi elővette polgári személyi lapját.

Babics György 59 éves asztalos. Édesanyja Zsinkó Rozália Osztopánban született. Anyja neve Nagy Pap Anna.

A fiatalabb is mutatta személyi lapját. Azonban ő nem a Zsinkó nemzetség iránt kérdezősködött, hanem a Buzsáki család iránt, amelyeknek volt két téglafalu, zsindelyes háza. Mert az apósa Buzsáki Pál, aki Horvátországban él és valami követválasztás miatt hatta itt Osztopánt, mert átpártut a jobbparthó.

Meg a Zsinkó Mihály is e végett ment ki. Bizonyítja a Babics György.

Már a lakásomban vagyunk és előveszem kéziratoss füzeteimből a "Betyárszállás" címűt. Kinyitottam egy helyen.

- Na nézzék - szólok nekik: Ime itt van a kortes nóta:

"Zsinkó Miska aranyeres
a pofája himlőheles.
Megette a birkacsánkot
Cserbe hagyta a balpártot."

Azután elolvastam a "Pokóba Jóska" című fejezetet.

- Így mesélte-e el az ldes anyja?

- Pontosan így, hogy a pap nyakába kivette a stólát. Feleli Babics kipirult arccal.

- Akkor igazolva van az én irásom, hogy nem légből kapott koholmány.

A Buzsáki Istvánról meg azt jegyeztem fel, hogy szégyenében éjjel menekült ki a falubu, mert nagy embere vót a Szalainak, aki jelőlt volt.

Horvát /topa/ György körösztapám adatközléséből veszem ezeket.

A fiatalabbik ember meg a Burdi családot is kérdezi.

- Itt laknak a második szomszédban.

- Voltunk már ott is, de azt mondták, hogy ők nem ismerték a Burdiakat.

Lehet, mert a keresztanyám is meghalt most a második világháboru alatt. Ő mesélte nekem, hogy az ő nagybátyja volt az a Burdi Marcin, aki a három évi bírósága alatt úgy elzúllott, hogy elpazaltta a szeksziót. Pedig azelőtt igen nagy dolgos, takarékos ember vót. Na az meg azért ment el Amerikába.

Keresztanyámtól azt is megtudtam, hogy a Burdi név valamelik ősöknek a neve, mert Fekete Benkő Márton volt a Burdi Marcin igazi törvényes neve.

- Na láttya, szent igazat beszél, mert éppen így mondták az én feleségem öreggyei is el ezeket.

Sajnálom, hogy elsiettek mivel hazafelé jövet a Balatonról kerestek fel. Arra fele a 7 számú Kaposvár-Balatonlellei műuton mentek.

Csupán a Jugoszláviában élő magyaroknak tett ígéretet teljesítették menetközben. Tőlük tudtam meg, hogy megboldogult Horvát /topa/

György nem Passauban látogatta meg a /Zicska/ Buzsáki Pista sógorát, hanem Pasinban, mivel a nemzetsége - Buzsáki Pállal - itt laknak és laktak.

Osztopán, 1967 augusztus 30-án.

Sass József.

Betyárvilág Osztopánban.

Falun történetét akarom megírni olyan hiányosan, amilyen hiányosan ismerem. Reá vagyok utalva az adatszolgálók elbeszéléseire.

Tudom, hogy unalmas a statisztikai adat sor, de nélküle nem érezhető a valóság, már pedig a valóság megírása a hiteles forrás, amely elosztat néha kételyeket az írás olvasása közben.

Kaloda.

/Cseszkó/ Somogyvári Pista bácsi vizavé átelleni szomszédom adatszolgálása:

1887-ben még vót Kaloda.

- Ilyen pontosan emlékszik rá Pista bácsi?

- Emlékszek, mer - ugy mondva - Farkas Vendel bátyám, édesanyám testfőbátyya 1887-be lett megválasztva bírónak.

Szóval hát a kalodát áttu atta egyik bíró a másiknak. Itt át a kaloda a Farkas Vende bátyám háttusó szobájába. A /szegény/ Birovics Jóska - nem a /dobák/ a Jancsinak a zaptya vót a kisbíró. Bele szokott tenni bennünket /játzásbu/.

A Vende bátyámnak is vót három fia: Pali, Jancsi, Pista, hát aztán jáccanyi szoktunk vele. De hát kutya portéka vót ám, akit igazibu beletettek szenvedhetett.

A fősső karimába tették az embergyereke nyakát, a zalsó felibe meg a jobb kezével a ballábát, vagy a balkezével a jobblábát. Asztán allu valami závárra össze szoritották.

/Topa/ Horváth Gyuri keresztapám ugy mondta, hogy ott laktunk a Matán Csana szomszédgyába aki akkor bíró vót.

Egyszer e vitték mitülenk a dunyhát is meg a vánkost is, meg több a féle vászon ruhát. Édesanyám - betyáros - jó szájas asszony vót, ahogyan a fia is elmonta. Áttu kijabál a bíróhó Matánékhó.

A Csana bácsi monta is neki többszörönkén, hogy: Naca néni, vigyázzon a szóra, mer megjárhattya.

- Körösztfi én nagyon fétem, mer sokszor áttu hallaccott mihozzánk a jajgatás amikor valakit beletettek a kalodába. De édesanyám nem fét. Kapitányos asszony vót.

Kutyavilág vót akkor ugy monta a topa körösztppapa.

Nahát a Topa Gyura idősebb mint én - szól közbe Pista bácsi.

Azt mondta, hogy 1864-be született. Ujjan 6-7 éves lehettem a Vörös bíró meggyilkulásakor.

Lehetséges, mer édesapám is meg a Farkas Vende bátyám is aszonták, hogy 1869-be történt.

Tehát 1869.

Pista bácsi, hát kik vették el Juhász Andrástól a disznókat?

Szóval ugy vót az, hogy a zelején kezgyem:

A Zandrás itt szógát Bogátpusztán. Asztán jó szógálata is vót, meg szeretett is mullatozni. Ee járt a zeddei csutora száritó nevű szőlőhegyre. A régi szőlőhegy ott vót a temetón bellü. De azuta má a Zinkei uraság e cseréte a zeddei parasztocka. Mer nem szeretette, hogy a birtoka közé esett a parasztocka szőlőhegye. Innend felü a zeddei falun vót egy darab haszontalan /kecskeköröm/ földgye, ezt atta oda azér a "csutora száritóért". Mer hát a mulatozó parasztocka az erdei vadgyait pusztitgatták aztán megkésztitgették a pánceszereken.

Ölég az hozzá, még akkor a régi - csutora száritó hegy vót.

Ott mulatott Juhász András az eddei parasztokkal. Az alatt a zsidó /idő/ alatt a birkái elszéledtek a lucernásba, asztán tizenhárom vagy nem tudom is én, hogy mennyi fölpuffadt. A tisztartó ispánnya kegyetlen haragra gyullatt. Elvette az András saját disznait, marháját a birkákért. Meg ráadásul egy szekérre ami holmija fölfért, ami nem fért, ott maradt. Aztán kivitette a zisten ege alá a határba feleségéve meg a fiáva. Ezér aztán bezzeg András el is kösere-dett, meg is mérgesedett. Asztán amikor má - nem tudom is én - ren-des betyár lett - tutta, hogy a zispánnak szép foka disznója van - világos nappal elhajtotta őket.

Erre hajtotta Magosd alatt ippen amikor a /vörös/ Szován bíró egy állami hites földmérővel járt az Andormajori földön. Látta ám, hogy a Zandrás hajt egy szép foka disznót. A bíró persze nem áhatta meg szó nélkül - mer hát az állami ember is ott vót - oda kijátott:

András, há hajtod azokat a disznókat? Kijé azok?

- Akárkié, nem a magájé!

- De a tied se ám. Most tüstén hadd itt őket!

- Haggyon engem az utamon. Nám mondom, hogy a disznók nem sze-gény emberé vótak.

A kijabállásra odahagattak a büji Tassei uraság béresei, akik Magosdon szántottak. Meg asztán a bíró amugy is odakiáltott a haj-dunak segítségért. András látta, hogy a tulerővel nem bir, odébb lé-pett a "Jabocsai" sűrűbe, de a bírónak így kiáltott:

-Megáj bíró, majd e gyűjök a disznokér!

A bíró elmonta az esetet a faluba. Meg asztán Juhász András felesége ide járt Osztopánba boótbá. Mer akkor még nem voót ám boót, se Eddén, se Bogáton, se Galamboson. Ide jártak Osztopánba. Itt vót pápista templom is meg zsidó hitközség is.

Tévl György, vagy nem tudom is én Iván-e mi-e vót? a bótos ne-ve, ott ahun mast a Szövetkezet bóttya van. Asztán valamive a Zandrás feleségét megcsalta, azér pitttyót rá a Zandrás.

- Édesapám ugy szokta mesényi, hogy amikor a zisten a földet széjjel osztotta a népek között, a zsidónak kicsiny darabot adott. Szólt is a zsidó, hogy Uram engem megcsaltál!

- Legyen a tied a család felelt a Zuristen. Mosolygott ezen a Pista bácsi amikor elmondta.

Rágyűjő pünkösöd szömbattyán estefelé begyűttek a betyárok a faluba: Juhász András, Druzzi Jóska, meg alighanem a Kökény Jóska. Bementek a Szeg Mátyás kocsmába, a Tévl bóttá áttu ellenbe. Mingyá hire futott a faluba.

Ölég az hozzá, hogy a Ziceg Mátyásná ittak, ettek. De, hogy e ne felejcsem közbe a falubeliek bementek a paptukhó, hogy fére kőne verni a harangokat. Azonban a pap nem heleselte, hanem azt monta: Édes hiveim ne zavargyuk őket. Had mennyenek az utjukon, mer még nagyobb bajt tehetnek. Csupa zsopp szalma tetős a falu. Föl is éget-hetnek minket. Nem tudom mellik pap vót, alighanem a Stark Zsigmond.

A bakter, meg a zöreg Polányi vót /máskép Királ/ ezeknek a Polányi, vagy nem tudom is én Király gyerekeknek a zivadéka.

Ölég az hozzá akkor nem tutta e harangozni a bakter a kilenc órát, mer a betyárokka köllött lenni neki. Az Iceg Mátyástu áttu köllött mennyi velük a Tévl bóttba, de a Tévl nem vót itthon. Pest-re vót bevásányi. Szerencséjére a pénzt magával vitte. Nem vót itt-hun több pénz, mind 60 forint. Persze azt is elvitték. Na meg a lá-nya akkor vót menyasszony. Azé arany karikagyűrűt is lehuzták a zujjáru.

Azután szivart, dohányt, meg nem tudom is én- ami köllött ne-kik pakultak. Még a Dándó Katának, meg a Kusló Julának is vittek ruhaneműt. Ezek ujjan jófajta fehérnépek vótak. Ahogyan nevezték is őket ujjan meddü menyecskék. Tudod ében abba az időbe vótak ijjen

magányos menyecskék a faluba. Asztán mosnyi jártak a zsidókhó. Még asztán - nem tudom is én - amellik legény vagy ember meg vót szorúva... szóval hát bátran lehetett hozzájuk járni. Ki egy kis zsirt, ki egy kis lisztet, ki egy kis hust, meg bort is vagy pénzt adott nekik.

Nem vótak ám idevalósiak. Az Atyauristen tuggya, hogy honnand kerütek ide.

De vótak többeken is, asztán össze játszottak a betyárokkal, lólopókkal.

Na hát a Dándó Kata, meg a Kusló Jula kapta meg azt a ruhát, amit a Tévlitü elvittek. De nem mert ám a zsidó szónyi, mer a Zandrás ugy is pittyt rá, amér a feleségit becsapta.

Ölég a hozzá a bótba magukhó szettek amit akartak. Asztán ráparancsutak a bakterra, meg a strázsákra fölkiérték őket a Szován dombra, ahun most a Márton Pista lakik, vagy hát a fia bognár méhele /műhely/ van, vagy hát nem tudom is én, a pincéje. Az andori birkaakóhó, köze szomszédsgba. Ami leégett, amikor belevágott a villám éjjel. Na iszen nem tudom is én, az alsó pallásra hortak ennyi este Kusló Jula, meg a Dándó Kata, meg a hirhordóik is vótak, meg hát - ugy mondva - szeretőjük is. Asztán a vármegye pandurjai hun nem keresték őket. Még a katonaság is. Ezek meg itt bujtak meg a Vörös biró lakásának a szomszédgyába. Ki gondut vóna illenre.

Ugy bizony. Piros pünkösöd szombaton a biró felesége elment a körmenettel Brizticére bucsura. Amire haza értek a Vörös biró halott vót.

.... Nahát asztán ahogyan a zédesapám meg a Vende bátyám, meg hát mások is e monták: a biró má fekütt, mer sötét vót a szobába. A strázsákkal köttették föl, asztán amikor a mécszet gyujtotta, kettő puska durranásbu egyszerre lüttek rá. Egy jajdítás után azon helen még is hat, vértócsába taláták.

- Na biró, hát e gyüttem a disznóké! Köll é még a más disznója? Szót utánna Juhász András.

Nagy hajsza vót ám utánna. Na a magyar kormány a hátramaradt özvegynek évi hatvan forint járadékot utalt ki az özvegye halála naptjáig. Ölég nagy pénz vót abba a züdöbe./idő/ Iszen - nem tudom is én azér lettek ezek a Szován lendék ujjan könnyelmü pazallók - szokás mondás: "Könnyen gyütt szerzemény, könnyen el is megy." Pedig hát az nem is olyan könnyen gyütt szerzemény vót.

A felü tucc-e, hogy hogyan hat vóna meg ez az András?

- Nem tudom Pista bácsi.

- Ugy járt a nép száján abba a züdöbe, hogy miután a kormány ezer forintot tüzött ki jutalmul annak, aki Juhász Andrászt kézre aggya. De egyik szavamat a másika ütöm. Mer a néphijedelem arru beszét, hogy Juhász Andrászt nem foggya a goló.

A hatóság meg statáriumot hirdetett azok fejére, akik szálást-menhelet adtak Juhász Andrásnak. Még a cinkos összeköttetést is halállal büntették volna, ha valakire kiderül. Vótak ám szállásadói mindenfelé, mer hetekig is el köllött bujni neki.

A halála hirérü meg azt hallottam, hogy Inkén vót egy meghitt igazi cinkos baráttya - nem tudom is én - cimborája. Fülébe ment, hogy vigyáznak rája, tudnak a cimboraságáru.

Fét a betyároktu is meg a hatóságtu is. De legjobban Juhász Andrásstu, mivel az a hir járta, hogy a goló se fogta.

Ennek a cimborának a pincéjébe tanyázott vóna, vagy nem tudom is én mi. Aztán idogálás közben amikor András a csutorát fölajtotta, a cimborá a jó köszörüt baloskát má előre elkészitette, hogy András észre ne vegye, - mert már nem bizott András se a cimborába. - Aztán mégis sikerüt nyakába vágnyi hirtelen, asztán így végzett vóna vele.

- A mi Palink meg úgy mondta az esetet, hogy hárman is készültek rá, mert féltek, hogy bajuk lesz a cinkosságból. De egyedül mindannyian féltek, mert hát rettentő erős szívós ember volt Juhász András a betyár.

De még a balta vágásba se hat vóna bele, hanem lekötözték a kocsiba, aztán úgy tukták bevinnyi Kaposba. Három ember is alig bírta lekötözni.

Néhai Szabó Gábor, született 1875-ben.

- Tehát 78 éves a keresztapám.

-Annyi.

- Szép idő, de vannak jóval idősebbek is a faluba.

- Köröszt fiam, engem a Stark Zsigmond körösztüt.

- Tényleg?

- Így talán még azt is meg tudom, hogy ki volt az a pap aki nem engedte félreverní /kongatni/ a harangokat, amikor Juhász András harmad magával megjelent az osztopáni kocsmában Iceg Mátyásnál, amikor a Szován nevű Vörös birót agyonlötték.

- Édesanyám körösztlevelét is a Stark Zsigmond írta alá.

- A Vörös birót 1849-ben lötték agyon.

Benkő Ferenc, született 1879-ben.

- Sógorom! Maga tíz évvel született utóbb, mint amikor a Vörös birót agyonlötték?

- Utóbb. Hát ahogyan mondták. Az is furfangos történet vót. A strázsákkal költették föl, hogy mindha a pandurok keresték vóna. Aztán a Szován nem is gondut semmi veszélre, meggyújtotta a lámpát. Könnyen agyon lítették.

Néhai Ferka György /vasutas/ született 1882-ben.

- Virágvasárnaptyán születtem komám - mosolog - azért szerettek, na meg hát szeretnek még mast is engemet annyira a fehérnépek.

- Husz év az egy legény idő. Annyi a különbség közöttünk. De én nagyon szeretem hallgatni az idősebbeket. Már gyerekkorom óta.

- Nem baj ám ez komám. Én is így voltam.

A megboldogult Fekete Benedek keresztapámat szerettem haagatni igazán. Nem volt ám utolsó ember! Részt vett a 48-as szabadságharcban. Nagyon jóizü ember vót. Tüle hallottam a Vörös biró halálát.

- Vörös volt a neve?

- Nem. Szován vót! Csak vörös színü vót. Aztán mindenki Vörös birónak mondta.

Régen mindenkinek vót itt ebbe a faluba csuf neve.

A te öregapád szokta ezeket a csuf neveket kitalányi - veti közbe a komám.

Pali bátyád meg édesapád testfér bátyya ki is tutta danunyi akit akart. Sohase felejttem el, amikor Osztopánba először iskolabál vót, a Tallián uraság adott egy birkát kijátszani. Meg árutak ki zsebóráát is. A zsebóráát a Horvát Dénes bácsi nyerte meg. Hej össze sugtak a zemberek. Oda hiták a Pali bátyádat. Danud ki Pali a Dénest. Intettek a csaposnak. Egy liter bort a Palinak!

Mire a liter bort odahozták, má is csendet kértek.

- Hajjuk Sass Palit!

-Hajjuk Sass Palit!

Kiabátak. Megátak a táncosok. E hagatott a muzsika. Egy óhajtasbu kiáltották... Hajjuk, hajjuk!

A rosféreg a zeszit /eszét/ egye meg - se ceruza, se papiros, nem köllött neki, má danuta, hogy

Óra, óra, nikli óra
egyre jár a mutatója
Hogyha Osztopánba
oskolabál nem lett vóna
neked Horvát Dénes
órád soha sem lett vóna.

Szóval hát most má e felettem, hogy Szován Csana-e vagy Gyura vót-e? E felettem, de a testférgye Vende vót a Vörös birónak.

A Fekete Beni körösztapám vót meg a polányi Király Benkóvel a strázsa. A bakter meg a Matán Gyura vót.

A bakternek harangoznyi köllött minden este kilenc órakor. Hangszó után eléneküte a templom dombon:

Kilencet ütött az óra!
Térgyen ki-ki nyugalomra.
Ébren vagy-e háznak ura?
Bakter lett a Matán Gyura.
Tüze-vizre vigyázzatok,
hogy károkat ne vajjatok.
Gazda a kaput bezárgyad,
a tolvajt könnyen ne várgyad.
Asszony ereszd le a salut
Fönn vigyázom én a falut.
Dicsértessék Jézus neve
mindörökkén ámmen.

De akkor pirospinkösd szombattyán este, nem vót se harangszó, se bakter ének.

Matán Gyura megette otthun a vacsorát. Itatni még nem lehetett a lovakat, mer se nem szartak kifogás uta, se nem mut e két órája a kifogásnak. /Mert a lovat addig nem jó itatnyi, amég ki nem piheni magát./ Elment hát a templom felé, de még nem vót kilenc óra. Gonduta, hogy - ej lemegyek a kocsmába. A két strázssát má ott is találta. Kért félliter bort - mer akkor nem ismerték még a két decit, meg a három decit, félliter vót a legkisebb adag. Tejes leves vót a vacsora, nem nagyon smakkul, csuszik rá a bor. Ergye áttu a bótba, hozzá két zsömlét - szól a bakter a fiatalabb strázssának.

A Polányi el is ment, de nem gyütt vissza. Akkor a Beni körösztapámnak szót.

Ereggy Beni szój annak a gyerekek, hogy gyüjjön má.

De bizony a körösztapámat is hiába várta, mer - amind monta - beszót a bót ajtón, hogy mé nem hozod má a zsömlét? Választ nem kapott, hát megverte kívül a bótajtót.

Most kinyillott a zajtó, beengedték. Puskacsöveket látott feléje fordítva. Csend, mert meghalsz!

Juhász András két másik betyárral - mécs világná pakutak a pultokon bellü, amire szükségük vót.

Körösztapámat halálfélelem fogta el. Lassan ismerte föl, hogy mi vót ott.

Matán Gyura a bakter dörmögött a kocsmába. Bizonyos, hogy má be ment a gyerek ahó a döghó /szolgállóhó/.

... Magad uram, ha szógád nincs, ott hagyta fele bort az asztalon. Neki se szótak, amikor a bót ajtót kopogtatta, hanem nyilt az ajtó. Beengedték és ugyanugy puskacsövek fogadták mint a strázssákat.

Látta a bakter, hogy kutya világ van itt, de szónyi nem mert. Szemünk láttára összepakutak, azután parancsszóra indutunk. Egy betyár ellül, utánna mink a bakterrel, mi utánnunk meg két másik betyár Juhász András Druzsi Jóskával.

- Ha szónyi mertek, meghaatok - szót nekik Juhász András.

Dehogy mértünk szónyi kedves körösztfiam, mondta Fekete Béni körösztapám.

Mentünk amerre azok parancsuták. De nem ám a biró házhó, mer akkor má nem a Szován voót a biró. Ugyan mink az új biróhó induntunk. De aki ellü ment betyár, jobbra mutatott. Föl a dombra! Ott lakik a Vörös biró.

A Szován dombon beszólt Juhász András: az ajtót nyisd ki! Szován má fekütt, de fölkelte, aztán kinyitotta az ajtót. Kik vagytok? kérdezte.

Juhász András még keményebb hangon szólt: gyujtsad meg a mécsset!

Vörös biró engedelmeskedett és amikor a mécsset meggyújtotta, puska durranás hangzott.

- Jajj - kiáltott Szován.

- Köllenek-e disznók? Elgyüttem a disznókér.

Szován jajgatva lerogyott az asztal mellett.

Minket meg tovább kísérték a besőségen Andor mező felé. De amikor a Szovánék istállója előtt mentünk a Vendel, a Vörös biró öcse kinézett az ajtón. Ki az? kérdezte.

Juhász András rászólt.

Csendbe légy, mer meghalsz!

Na el is hallgatott a Vendel. De engem majd a hideg ki nem rázott körösztfiam. Elhajtottak bennünket Andor majoron körösztü a Magosdi árokig. Ottan asztán elmondta Juhász András, hogy milyen számkivetésbe vót része, amikor a bogáti tisztartó kihordatta a nyiresi erdőszele feleségivel meg a fiával egy szekéren, ami föl fért föl-rakták, ami nem az ott maradt. Ott maradtak disznóim, meg a tehenem növendéktyével.

En nem is bánom a szegény embereknek semmiét, de az urakét elviszem, azokat nem sajnálom. Kilencszer szöröncsém vót, de az lett volna a tizedik, amit a Vörös biró elvetetett a Tasi cselédgyeivel. Megigérttem neki, hogy na Vörös biró majd el gyűjök a disznókér. Hát megtartottam a zígéretemet. Itt álltak a zutamat, ezen a helyen. Mast innend errü a helyü mennyetek Isten hírével haza.

Köröszt fiam-aszonta körösztapám- mintha nehéz kü esett volna le a szüvemrü. Ujra érezni, hogy élek. Megszabadunyi a halálbu, aki illenbe nem vót, az nem is tuggya talán megérezni.

Visszatértünk a faluba, mint három sirbu föltámadt lélek, szótlanul. Ippen, hogy csak elköszöntünk.

Az Osztopáni róm.kat.plébánia hivatal.

97

1942.

K e r e s z t l e v é l
Litterae baptismales

Kivonat a veszprémi egyházmegyei osztopáni róm.kat.plébánia Keresztelési Anyakönyve III.kötetének 28.lapjáról, az 1863 azaz- ezernyolcszázhatvanhárom évből 81.folyószáma alatt.

Születési éve, hava, napja: 1863 december 19.

Keresztelés: 1863 december 19.

Keresztelt neve: Anna

neme: nő

szárm: törvényes

Szülők: Szita János róm.kat.csordás, Sándor Éva

Születés és lakóhelye: Jád

Keresztszülők: Borbás Ferenc róm.kat. Kötő Anna róm.kat.

Keresztelő: Stark Zsigmond plébános.

Hiteles kiadó: Bujnovszky Tamás plébános.

Osztopán, 1942 július 7.

Édesanyám egy alkalommal elvezetett Julinénémékhez. /Gyánó Jánosné/. Előre tanitgatott, hogy mit kell mondani hogy ha bemegyünk. Nehogy azt mondják a nagynéném, hogy buta gyerek vagyok. Ez alkalommal egyetlen egyszer láttam nagynénémemet együtt. Gyánó Juli néném, Nagydombi Kati néném a Magyaróvölgy pusztai birkásné, meg a Kaposi Treszka néném. Mondhatom, hogy mind a négy Szita lány tudott beszélni, de a Gyánó Juli néném fölülmulta hugait.

Számomra ünnepélyes volt a találkozó, be is mutatkoztam.

1. Csattanós parula,

2. Kinek a fia vagy, mond el fiam?

- Sass Józsefé, Szita Annáé, Szita Jánosé, Sándor Éváé, meg a jó Istené.

Megdicsérték és beszélgettek tovább. Szita öregapám volt a beszélgetés középpontja meg a betyárok:

Hogy amikor begyűttek vacsoráznai, öregapám már előre tudta. Este amikor hazagyűtt körül tekintett.

- Éva, a lányok tűnnyenek el, mer estére vendégek gyűnnek.

Má akkor tuttuk, hogy a betyárok. A magasra vetett supedlis ágyba rejtőztünk, de hiába monták, hogy alugyunk, nem tudunk elalunni.

- Amikor elmesélték szájatlan lovat a bodrogi temetőbe. Mer ha elveszett valamellik csikó, nem lehetett máskép elszámuni róla, mind valamijjen babonás mesével. A pógár nép el hitte, mert fétek a jótét lélektü, meg a szépasszonyok téteményétü.

Nagyokat nevettek a betyárok, amikor öregapám elmondta nekik a meséit. Pecsényét ettek, bort ittak, danutak is, nem fétek ám még a zeleven ördögtü se.

Sohase tudódott ki, hogy hová lett a szép sárga csikó, amit édesapánk fókájába e vittek. Ha kérdezték: János! Hun van a csikó?

- Hát nem gyűtt meg? Felelt édesapánk. Na majd utána nézek.

Nem hazudott mer arra nézett amerre elvezették a betyárok. El is ment keresni. Másnap vagy harmadnap reggel elmondta a mesét, hogy a nyiresi erdő sarkán, a köröszutná az ember is lóvá vált. Elkésértem a bodrogi temetőig. Ott a körösz előtt legete a szép bundás fűjet, csakugy harsogott. Odamentem, hogy megfogom. Meg is fogtam, de nem vót a lónak alsó szája. Elkáromkodtam magamat, hogy ördög cimborája, minden lélek dicsérje az urat!

Abba a pillanatba megszólalt, hogy köszönheted az élő Istenednek, hogy nem félsz az ördögtül, és eltűnt az ember is meg a ló is.

Igy beszélgettek a négy asszony egymás között. Mintha most is látnám előttem őket: Gyánó Juli néném Magyaróvölgyi Kati néném, Kaposi Treszka néném, meg az édesanyám.

Gyermek szemeimnek különös nagy volt a négy asszony. Édesanyám a legfiatalabb, 1863-ban született. Hat éves volt amikor a Vörös birót agyonlőtte Juhász András. Az ő idejükben jártak a betyárok és látták is azokat. Beszédjük nem mese volt, hanem valóságos életkép. Öreganyám meg főzött-sütött nekik. Öregapám megvendégelte őket.

Julinéném a legidősebb, legtöbbet tudott mondani.

- Nem köllött azoktu félni - mondta. Édesanyám /Öreganyám/ szokta mondani, hogy jó emberek ámiezek, csak a zurak rosszak. Ez a bogáti tisztartó is mijjen szivtelen vót, hogy azokér a dögnék való birkákért elvette az Andrásnak egy szép tehenét, meg a hasas üszőjét. Megasztán a malacos disznót, kilenc südőjét. Csupán ami a szekérre főfért azt adta ki a kasznár. Meg aztán olyan Cseléd-levelet, amire suhun se fogadták meg. Pedig jó birkás vót a Juhász András.

Na a Magyaróvölgyi Kati néném nem dicsérte a juhászokat. Azt mondta: tuggyátok mit megátalkodott büszkék mind egyösszálíg. Ismeritek a sógorotokat, hogy mijjen. Talán szive sincs. Mogorva mindenkiho, de még énhozzám a legkomisszabb. Mindig a fokossával ijesztget, hogy

ha valakinek el merem mondani, hogy ű a betyárokkal találkozik, ha ű azt megtunná, mingyá össze vagdalna.

- Nem is jó ezt kibeszélni - felel rá a Kaposi Treszkanéném.

- Nem, nem. A titok az titok. Nem köll azt tunnyi másnak, erősítette édesanyám. Hála légyen a jó Istennek, minékünk nincsennek titoktyaink, de mégis azt tartom jónak, hogy a titkot titokba köll tartani.

Járandósok

Madarász Vince született Fajszon 1896-ban. Lakik Osztopánban. Ady Endre ut 8.szám alatt.

Papp Lajoséknál találkoztunk Katalin este, Vincze sógor bátyjával, a Pista bácsival, meg annak a néhai feleségével, Tera nénivel. Sokat beszélgettünk a családfáról, aminek magja a betyár cimboraság, na meg a betyárság volt.

Vince sógor azonban a Járandóról kezdett beszélni.

- Sógor, szólt nekem. Hallotta-e hírét Nobeli Jánosnak /szökött katona/ szóval hát ijjen járandós volt. Nyolc évig tibelt-lábolt, faluzott, pusztázott. Volt neki egy juhász sógora, akihöz be be szólt meg hát meg is hált. Megvacsorázott egyszer, amikor újra ott járt. Vacsorázás közben kérdezte a sógorát, hogy mi ujság errefelé? Hogyan élnek, meg mi egymás.

A sógora - mit sem sejtve - aszonta, hogy: semmi baj se volna, "ha ez itt nem lakna. Amikor azt mondta: fejével a zerdős /erdész/ háza felé intett, szeméből érteni lehetett, hogy az erdészre panasza van, de nem szólt róla különöset.

Nóbelen észre vette a sógor, hogy haragra lobbant, aztán sietett elterelni a beszédet másmerre.

A Járandós sem beszélt róla, csak éppen többet nem evett, nem ivott, hiába kínálta a sógora. De már fogta is a puskáját és hiába marasztalták nem hált ott, elment.

Arra mégsem gondolt a sógora, ami bekövetkezett.

A Járandós igyenesen az erdészlakás felé tartott. Este mécs világitás volt. Benézett az ablakon. Ott látta az erdészt népes családjával az asztal körül. Azután huszonöt lépésre visszalépett, onnan belőtt. Majd a tisztartó lakására ment. Az ablakot megkopogtatta.

- Ki az? Kérdezte a tisztartó.

- Én vagyok a járandós Nóbeli János katonaszökevény. Az erdészlakás ablakán én lőttem be. Valakit agyonlöttem! Ezér ne zaklassanak senkit, mer én vótam a tettes.

Nagy riadalom lett belőle, mert mind a hetet agyonlötte, akik ott ültek az asztal körül.

Széles köröző nyomozás, kutatás után - árulás folytán-e, vagy véletlen-e, de elfogták. Ki is végezték. Pedig a hatóság már ugy hirdette, hogy megkegyelmeztek a katonaszökevénynek, mert új törvény lépett uralomra.

Meg asztán

egy grófnak a csószéhez is betért egy Járandós. Vacsorát kért, mert éhes volt. Kapott is vacsorát, még bort is. A csósz bátor ember volt. Elkezdte dicsérni a járandós puskáját, hogy milyen szép. De jó is lehet ugy-e? Addig kínálhatta a vacsorával, meg addig dicsérgette a puskát, amig felvette a kezibe, nézegette, dicsérgette, majd egy pillanatban elsütötte és a járandóst agyonlötte.

Na most bement a csósz a grófhöz, hogy jelentse a tettet, meg hogy kérdezze: mit csinájak vele méltóságos ur?

-Késón kérded,-felel a gróf- nagy bajt csináltál nekem. Bosszut állnak a cimborái.

Ugy is lett, a csász nem mert tovább ott lakni a régi helyén. A gróf elrejtette családjával együtt. De a betyárok megjelentek nála és követelték, hogy adja nekik közre.

Mivel nem adta ki, tizenkettő darab ökrét fényes nappal agyonlőtték. De állandóan fosztogatták mindenét.

A gróf kénytelen volt a városba eldugni a császt titokban és valamit hazudott a betyároknak. Kérte is őket, hogy hagyjanak neki békét, ő nem tehet arról, hogy az a buta meggondolatlan ember így elvetemült.

Madarász Gyuri a betyár.

Fiatal - Madarász Vincétől kérdezem, a volt, Kutason lakó Chefán Cséfán uraságnál szolgált idősebb Madarász György haláláról mit tud?

Testvérébáttya a Pista bácsi elbeszélése nyomán úgy tudom, hogy amikor az ökröket szóta, egyik ökör bogarazott és hosszú szarvával a fülébe nyársolt a maguk öregapjának - egyik fülén be a másikon ki akasztotta szarvára a fejénél fogva az ökör és ebbe bele is halt.

Az öreg anyjuk itt maradt három árva gyerekkel. A legidősebb volt a Gyuri - a maguk édesapja, aztán az uraságtól semmiféle támogatást nem kaptak.

- Én csak arra emlékezek - feleli Vincze sógor, hogy ezeknek a Fődes Szabóknak a nagybáttya vót a mostohája apámnak. Apám már gyerek korban balóskával meg fokossal járkált. A mostohája igen kemény, szigorú ember vót. Egyszer a papnak a kukoricáját-e, vagy almáját-e meglopta. De már akkor nem tartózkodott otthon a mustohánál. Mégis megakart vernyi, de megközelítényi nem tudta. Elment a vásárra, vett neki olyan fényes gombos puruszlit. Neki akart adni, de nem várta meg, mert nem bizott meg benne. Addig-addig hizelgett neki amíg megközelítette. Na akkor megverte. Persze azután annál inkább sem maradt meg otthon. Bujkált a mezőkön, erdőkben. Egyszer a kukoricásba behalatszott egy asszony réjás az utról. Közelment az uthó, hát mit látott, minthogy az édesanyja a koci hátuljába sirval jajgat. De nem csoda. A mustoha úgy hajtotta a lovakat, hogy az ostorral a lovakra picit vágott hátra meg nagyot, aztán mindig eltalálta öreganyámat. Apám megharagudott, aztán a balóskával oda hajított. De nem a mustohába, hanem a ló farába dobta. A mustoha elnyargalt. De apám odament a lakására megfenyítette. Azt mondta neki, hogy ha még bántya anyámat összevágom apróra.

A betyárságáru annyit mondott, hogy egyszer harmad magával odament egy kastélyhoz. Bekopogtattak a szobalányhoz. A szobalány kérdezte, hogy ki az? Ezek felelték, ne légy ránk kíváncsi. Küdd ki a zurat. Az ur kiszólt, hát gyertek be! Mink nem megyünk. Gyere ki te. - Gyertek be. Addig hijogatták egymást, hogy az ur puskája csörrent. Erre apám két társa elugrott, futásnak eredt. Egyedül nem merte megvárni az urat. Apám is futott, egyik társa elesett, amikor apám elérte, baltalappal jól elverte.

- Nyomorult dögök, hát így lehet bennetek bizni. El is ment apám kedve azután a haramijaságtól. Ahogyan mesélte, hogy a csendőrök is fölléptek. Meg aztán meg is házasodott, aztán jó utra tért.

Madarász István született 1887 július 14-én. Elmullott 80 éves. Kilenc évvel idősebb mint öccse Madarász Vince.

Vele néhány éve a szeszifőzdében beszélgettem. Tőle tudtam meg, hogy édesapjuk a Juhász András bandájába 16 éves korába jutott.

- Tuggya édes Józsim: úgy mondván amint van. Az én édesapámat a bosszu vitte a betyárságra. Édesanyánk rá vót kényszerülve arra, hogy összeájjon a Fődes Szabó nevű pásztorhó. Na ez a mi apámnak, meg a testvéreccseinek nevelőaptyuk lett. Apánk volt a legidősebb,

azt má fő tudta hasznányi a disznók mellé bujtárnak. Bezzeg a betyárok fölismerték apámat.

Mert - megmondva, a mustohájuk eladta a piarcon azokat a disznókat, amiket a betyárok odahajtottak a fókája közé a "Fódes" nevű mustohájának.

Igy apám már gyerek léttére hozzájuk bátorodott a betyárokhó. A nagy nyiresi erdő Kutastu, Kak, Bukógát, Kovácsi, Fajsz, Bü-ig egy nagy erdőség között lakók közös területe volt. Onnand hajtottak Bajomba el a piarcra az állatokat. A zuristen se tudta, hogy mellik a lopott, mellik nem.

Ölég abba annyi, hogy apám elbeszélése után mondva, pittyt a Cséfán uraságra amér öreganyánkat szélnek eresztette. Nem volt benne annyi böcsület, hogy öregapám itt maradt özvegyét és három árváját segítette volna. Pedig amikor az ökreit szóta, egyik ökre a fülébe vágott a szarvával, abba halt bele. Hogy ha hallotta hírét a kutasi Cséfány urnak, hát az volt olyan kegyetlenül szüvtelen.

- Hallottam Pista bácsi, hogy ő volt Somogy és Zala vármegye főispánja, hogy keménykezi ember volt, azért biztak rá két vármegyét, mert nagyon elszaporodtak a járandós haramiak.

- Na az meglehet - felelte Pista bácsi. Hát ölég abbu annyi, hogy 9 éves korátul hányolódott a Fódes Szabó mustoha aptyánál 16 éves koráig. Akkor má ölég érettnak érezte magát, jelentkezett a Cséfány uraságnál szolgálatra, pásztornak. Föl is fogadta, mert jó természetű és kinézetű legényke volt.

- Ilyen legény kell nekem aki nem fél a betyároktól. Ugye nem félsz tőlük?

- Nem! felelte apám keményen.

- Jól van fiu. Apád is derék emberem volt, szólt a Cséfány uraság. Azt mondta apám, mintha sziven szurta volna a szóval az ur.

- Nem sokáig volt gulása, mert hamarosan egy szép fókát elhajtott Juhász András kezére.

- Mast csak be vesz a bandába? Kérdezte tüle.

- Ettü nagyobb bizonyság nem köll, valódi betyárnak fogadlak. Gondom lesz rád, hogy bántódásodba mentselek.

Igy avatta betyárrá apámat Juhász András.

Madarász - Kökény meg Druzszi hárman cimboráskodtak.

Ahogy apám mesélte, a bajomi országut mellett volt egy csárda ott sokat tanyáztak. Jó hely vót, mer közel vót a Kanizsa-Kaposi uthó. Amerre jártak a kómárok a vásárra. Egy alkalomkor a bajomi vásárru gyütt egyes lovon csézán egy hentes. Beállt a csárda udvarba nagy hetykén - büszkén. Nem is sejtette, hogy betyárok vannak ott, mert szegényes ruhába ültek. Még meg is szóllította őket, hogy valamellik vigyázhatna a lóra.

A Kökény Jóska kiment, de nemsokáig várt fölült a bakra, aztán vágta kihintőzött az utcára. A kupec észrevette, de apám meg Druzszi elkapták. Erős ember volt, dulakodtak. Apám kivette a bugyellárist, zsebre is vágta, de meglátta, hogy két pandur édaért. A pénzt odaadta Druzsinnak, mert annak volt még szabad utja futásra. Apám is megszökött. A Kökény meg amikor a pandurokat észrevette, leugrott a hintó csézáról, aztán elugrott az erdő sűrűbe. Hárman három felé. De a pandurok követék őket. Meg is közelítették. Felsőkak felé bujdosnak. Druzszi a pénzzel nem akarta elfogatni magát. Eszébe jutott a Pizdoczi. Besurramt hozzá, neki adta a bugyellárist. Háromszáz forint volt bent. Tovább szökött.

A Pizdoczi már nem betyárkodott, csak cimborá volt. Hosszu idő telt el, amire össze merészkedtek találkozni. De akkor már örültek a menhelynek.

Pizdoczi nagy darab földet vett, módos gazda lett. Aívval hitegette, hatogatta ezeket, hogy mindig bátorságoosan mennyenek be hozzá. Szállást meg kosztot szivesen ad. De a pénz az nincs meg, elásta a földbe, megették az egerek.

De már akkor apám is beleunt, megházasodott, családot alapított. Na persze a járandós cimborákat azután is befogadta és megvacsoráztatta. Mert félni köllött, hogy bosszút állnak a hálátlanságért.

Druzzi Jóska ballada

A nyiresi kukorica de sárga
Ott lütték meg Druzzi Jóskát bokába.
Jobb lábából, mint a patak foly a vér,
Hull a könnye, mint ősszel a falevél.

Juhász András nem vette azt tréfára,
Druzzi Jóskát fölvette a vállára
Elvitte a "nyiresi" erdőszélre,
Letette egy száraz nyirfa tövébe.

Agyon lüllek, kedves édes pajtásom!
Nagy a bajod, nem bírod ki ugy látom.
Eláslak a száraz nyirfa tövébe,
hogy ne essél a zsandárok kezébe.

Ne lújj agyon kedves édes pajtásom,
Ne legyen a jó cimborám sirásóm,
Mert tudod, hogy avval több bajt okozol,
Sok özvegynek, sok árvának bajt hozol.

Mert amit az uraságtól elvettem
Avval én a szegényeket etettem.
Fogaggy kocsit, vitess engem Perdócra
Bizzál rája Ragulec számadóra.

A perdóci erdőszélen megállnak
Nagy a jajja szegény Druzzi Jóskának
Juhász András vigasztalja biztatja,
Világít még Ragulecék ablaktya.

Ragulec a nyájak fő számadója
Betyároknak szives szállásadója,
Mer aszongya ő se tuggya
Hogyan lesz: mikor monggya
A zuraság: elmehetsz.

Pokóba Főrbá.

Legenda.

Zsinkó Jóska bátyám tiz éve elmullott, hogy meghalt. Szénahordás közben a Jolánkai réten rudalták le a szénát. A nyomórúd eltörött, Zsinkó József leesett. Eltörött a hátgerince, bele is halt.

Életében szives örömmel beszélgettem vele. Tőle tanultam meg az Osztopáni Vörösbiró balladát. Most 76 éves volna ha élne. Akkor 66 éves volt, amikor utoljára beszéltem vele. Jóizü ember volt. Mély bariton hangja volt. Különös szép dallam vitele.

- Jóska bátyám sokszor hallottam már magától - mondom neki azt, hogy valamelyik őünk el volt Pokolba főrbá. Énnekem az öreganyám Zsinkó Katalin volt. Így szegről-végről rokonok is vagyunk.

- Tagadhatatlan őcsém /úhh khü/ - szokása volt a torok közörlés. A zén öregapám Zsinkó János volt, a te öreganyád testférgye. Nahát nem tudom én - a zén öregapámmak sok liter bort ivott meg azért a meséér.

hogya elvót a pokóba forba. Tudod - tudom is én még én is vótam gyerekkoromba vele Boglárára buzát vinnyi a piarcra. Harminc néhány kilométerre sokszor hállásra köllött elindunyí. Nemtudom is én Tótiiba, meghátunk a nagykocsmába /úhm-hüm/ Na mondom - tudom is én - hallottam öregapántu. Tudod öcsém azon kezgyem, hogy öregapámnak vót Osztopánba a második vastengölös kocsija, az első meg a zalsó Szabó Mihálkái, aki eljárt Kanissára, Pécsre, Pestre sóér. Ott megvette olcsón, itthum meg drágábban elatta. A szentmihályi bucsum sátorgya vót. Akkor - nem tom is én - Osztopánba sátoros bucsu vót, lehetett venyi dómányt, csizmát, meg ölég az hozzá - hallod-e öcsém - házi fehérnemű félét.

Na hát hallod-e, nem tom is én - annak a zaasó Szabó Mihálnak az aptyát Szabó Gyurinak nevezték. Zalábu Pérszombatru kerüt erre a tájra. Először Kovácsiba, onnan meg ide Osztopánba. Le is égett a kovácsmühelye amikor a Szabó Ferkó, meg a Pali kutyát akartak pörkünü a sz-makazal mellett. Máj napig is fekete ott a hely a sikorai biká-istálló háta megett /hü-hü/. Amikor e készült a vastengölös kocsi a zegész - nem tom - falu népe járt megnéznyi. Az ég öregapám is, ahogy monta: Tüstént megrendíte a második vastengölös kocsit Osztopánba. Na hát persze - nem tudom is én - többeken is.

Azt mondta öregapám Zsinkó János - amikor e készit a kocsi /mer-i-zet/ míg öregapám tótosan. /Halli kád, meg gyűjjen kád, meg nentom is én/ /Halla keed, gyűjjon keed./

- Meiszter uram. Dicsérem a keze vonását, esze tudását. Most akár a pokóba is elmennék foórba.

Kezdem hát a mesét.

- Amikor Boglárára mentónk buzát vittünk, estefelé elindultunk. Amire Tótiiba értünk, má besötétedett. A kocsmá udvar má telli vót kocsikkal, de a mi lovaink hele még nem vót elfoglalva, de még a kocsi is befért a fészter alá.

- Amikor öregapámmal beléptünk az ivóba hangos köszönéssel fogadták az ismerősök. A liter bor is ott várta öregapámat.

- Üljon le ke Zsinkó bácsi. Ki bácsinak, ki komámnak szólította. Meséje el, meséje el, hogyan vót a pokóba forba?

- Hallitok az ugy vót: hogy vasárnap ebéd után elmentem a Lengye kocsmába a kuglizóhó. Még meg se melegettem, bort se kértem, láttam, hogy a kocsmáros két uriemberrel beszélgetett. De mintha engem mutatott vóna nekik a kocsmáros.

Nem akartam rájuk bámésködni, kimentem a kuglizóhó: de előbb kértem félliter bort.

A kocsmáros intett felém a kezével: János - gyűjjon ide! Megyek oda, hát uramfia aszongya a kocsmáros: Elmenne fuvarba ennek a két urnak?

- Ha megfűzetik, e megyek én még a pokóba is.

Szemügyre vettem iket. Az egyiknek széles aranylánca volt a mellényén, a másiknak meg egy nádpáca volt a kezibe, meg egy kis fekete puli kutya kísérgette - figyelgette.

- Mennyit kér? kérdezték tilem.

- Negyven pengő forintot, mert vasárnap van.

- Szereti a bort? kérdezi az aranylános.

- Szeretem.

- Hozzon neki egy liter jó bort.

- Dohányozik? kérdezi a pulikutyas.

- Pipázok.

- Most ne pipázzon, itt van a szivar. Nyujtotta a portorigó szivart.

- Hát akkor mehetek befogni? kérdeztem, amikor megittam a liter bort.

- Majd estére! Nem megyünk ám messze, reggelre haza ér, - ily biztattek.

- Hány óraker? kérdezem.

- Estéli harangszóker, felelték.

Hazamentem a kocsi megkenyeni. Megettettem a lovakat, megabrakutam. Utravalót is tettem az első üléskasba.

Amikor az esti urangyalára harangoztak, má a Szentjános-képe iránt voltunk. A két ur a hátsó üléskasba, szivaroztak. A kis kutya meg a lovaím előtt.

- Merre - hová? kérdeztem tőlük.

- Amerre a kutya megy: utánna hajtson - felelik az urak.

- Nem muszáj a gyeplút se meghuzni. A kutya elvezeti, csak utánna. Kezdetű furosa lemű a dolog, hogy néz titkolják ezek az ut célját, de hát fele fuvart kifizették, nem volt szavam. Iszen ha többet nem attak - gondultam - ugy is megéri. De hallik, hallák - ki te: ki maga - má nem is tuttam, hogy hun vagyok. Égig érő nyárfasor között mentünk. Kérdeztem az uraktu, hun vagyunk? De azok nem feleltek. Nem beszéltek egymással se. Néma csend volt, csak a lovak patája csoszogott. A kutya ment előttünk.

Mű tagadás akkor má kezdtem fényű. Uram s én Istenem - gondutam magamba. Mibe keveredtem én bele?

Aztán villámlás, dörgés, csattogás hasogatta az eget. Néztam föl a nyárfákra, hogy mikor teker a vihar rám egyet. Reszkettem a félestű, meg fáztam is. Egyszer majdnem hanyat estem, a lovak megálltak. Nem mertem rájuk szélni. De minek is, mer a vihar megszűnt. A nyárfák is eltűntek. A kutya ott állt a lovak előtt.

Egy nagy üres épület alatt voltunk. Az arany-óraláncos leugrott, kinyitott egy hatalmas vaskaput.

- Gyere be fiam, ha nem félsz, - szólt bizakodó hangon.

Egyszerre ugy éreztem, hogy nem félek. Ujjan bátorságot éreztem magamba, hogy leszálltam, mentem utánna. De mintha nem is a földön lettem vóna. Sok szép, gyönyörű asszonyt láttam pucéron. Mosologtak rám. Csélogattak hozzájuk. De amint egyik sarokba néztam, hát kit láttak szemem, a jószágos meghótt papunkat - stollával a nyakába. A Muraközy lelkiatyánk könnyezve nézett rám.

Azt mondta az ur, aki velem vót, vedd ki a stollát ennek a papnak a nyakába. Erre a pap fejével nemet intett, mintha könyörögne, hogy ne tegyem. Nem is vettem ki. Sajnátam, jó papunk vót. Szerette a híveit is, meg szeretett a mezőn járni. Ott is halt meg. Szélútés érte.

Hanem ezután következett a neheze. Kinyillott egy másik ajtó, de oda már parancsra mentem be. Láng csapott föl az ég felé. Ördögök fogtak a kezükbe tüzes vasvellát, avva tuszkutak mindig bellebb. Má alig láttam, ájultoztam.

-Kiveszed-e a stóllát a pap nyakába? kérdezték tülem - nem is láttam kicsodák. -

Még a sz-t ki se mondtam csak gondutam, hogy ki - csak innen szabadjak. Má a másik szobába voltam a pap előtt. Megint parancsszaván hallom: vedd ki a stóllát ennek a papnak a nyakába.

Sirt a jó papunk, amikor kivettem. De én má újra a kocsimon ültem. A kutya ott állt a lovak előtt. Kifizették a fuvaromat, aztán azt mondták: Éreggy haza a kis kutya után csak bátran, hazatalálsz.

Mikor a Szent János szoborhó értem a kutya eltűnt, nem láttam többet. Megkondult a hajnali harangszó.

Akkor újra születtem ugy éreztem magamat. Hogy mekkora utat tettek meg a lovaím, nem tudom, de egy csipetet se voltak fáradtak. De én se vóttam álmos - mint hogy ha csak egész éjjel aluttam vóna.

- Így meséte el öregapám, ha az hazudott, akkor most én is hazudok. De az szent igaz, hogy így hallottam tüle.

Azt nem tudnám megmondanyi, hogy hányadik liter borná tartottak. De hamarosan lefeküdtünk, mert reggel korán köllött kelni.

Topa Horváth György

Született Osztopánban 1864-ben.

Körösztfinak szólított, mert az első feleségit - Juli nénit - az én feleségem Öregaptyának a fehérnép testvérje a Gudócs Mészáros Vince nénye megmosdatta Andocsón a szent kutban.

- Körösztfi: amikor én Pesten szögátam a huszár ezredné, a Rád főhadnagy ur tisztí legénye voótam.

Egy reggel aszonggya nekem a főhadnagy ur:- Gyuri!

- Parancs főhadnagy ur. Összevágтам a sarkantyumat.

- Ismer maga Osztopánba valami Zsinkó Jánost? Kérdezi tülem.

- Átelleni szomszédunk főhadnagy ur jelentem alássan.

- A fenét, tehát ismeri is?

- Igen is ismerem.

- Itt van az ujság, nyujtotta felém az ujságot,- írja, hogy az illető elment "Pokóba forba. Mit szól hozzá.

- Nem tudom főhadnagy ur, de ha szabadságra megyek majd megtudom. Tudtam, hogy hamarosan kapok szabadságot. Na kaptam is. Meg is parancsuta a főhadnagy ur, hogy az esetrü tudassan.

Hanem bezzeg keveset tuttam meg itthun, mert ugy suttozták az emberek, hogy a Druzszi Jóskát fuvarozta, amit nem lett volna szabad, mert a Juhász Andrással együtt körözték.

Édesanyám meg is hagyta: El ne árud a betyárokat, mert jajj lesz akkor nekünk, mert azok mindent megtunnak. Talán még a hivatalba is vannak belülük.

Amikor a főhadnagy ur kérdezte tülem: csak annyit mondtam, hogy valamit mesének, hogy amikor az új vastengölös kocsija megkészt, aszonta, hogy na most elmennék a pokóba is foórba. Aztán rajt maradt.

Hanem körösztfi azután nem vót ám nyugtom a huszártiszt uraktu, mer mindig kérdezgették tülöm: milyen messze van a pokol Osztopánhoz? Egy cvikkeles százados sokat faggatott, hogy minél többet tuggyon meg tülem. De én vigyáztam a szóra. Nem is derüt ki semmi a máj napig se.

- A Vörös bíró haláláru tud-e valamit? Kérdeztem tüle.

- Ujjan öt-hat éves lehettem, felelte. Hej körösztfi nagy riadalom vót a faluba akkor. Utánna danuta is a nép. Amikor a lányok karná fogva mentek végig a falun, három négy sorba, szépen danuták:

a Juhász Andrásón
Savanyu Jóskáru
Druzsín Jóskáru
Patkó Pistáru
Csalit Pistáru

meg

a Török Nacáru is a szoknyás betyárru.

A becsali csárdába egy tölgyfa asztal mellett:
Török Naca foglalta el a főbetyár helyet.
Szép csárdásné száz icce bort,
Jó vörös bort, száz szál gyertyát mellé
Ez illik a szoknyás betyár,
a fő betyár. Török Naca elő.

Száz szál gyertya, száz szál gyertya
az asztalon felére se égett
Kilenc zsandár, kilenc zsandár
amikor a benyillón belépett.
Zsandár káplár puskát töltve
kemény hangon elkiáltja magát:
Rajta fiuk, elfogni a
azt a hires szoknyás haramiját.

Markulicz Julosa

Született Osztopánban.

Nagyon szép szoprán hangon dalolta a Savanyu Jóska balladát.

Savanyónak harminchat szál gatyája
Megakadt a cserfa csalit ajjába.
Cserfa csalit ereszd el a gatyámat
Ha uré vagy, ha pogaré leváglak

Én vagyok a zölderdőnek gyopárja,
Engem keres kilenc falu zsandárja.
Tudom anyám: mi lesz ennek a vége
Pici kötél, magas fa tetejébe.

Kanyarodjunk vissza újra a
Zsinkó József mély bariton hangú balladájára.

Osztopáni Vörös biró.

Juhász András az én nevem
Zala-Somogy nem bir velem.
Zala-Somogy nem bánt engem,
Mert tudják, hogy ki jó ember.

Köszönhetem bajjaimat
a bogáti tisztartónak
Amikor ott juhászkoztam
Nyájam mellett elaludtam.

A birkáim elszéledtek
Lucernásba belementek,
Harminchárom föl puffadt
A levelem kiadatott.

Amilyen levelet adtak
Avval föl nem fogadhattak
Számkivetve mit tehettem
mint disznókkal kereskedtem.

Csak disznókkal kereskedtem,
Betyár akkor még sem lettem,
Kilencszer szöröncsés lettem,
De tizedszer ráfűzettem.

Osztopáni Vörös biró, kutya biró, huncut biró
Az akasztófára való,
az állta el az utamat
Elvétette disznóimat.

Bogdán Ferenc

77 éves a 48 éves cselédszolgálat után itt vett házat Osztopánban
a második szomszédságban. Egy este jól elbeszélgettünk náluk, Bemutat-
ta a béres táncot is meg a Juhász András balladájának másik részit.

Kaposba föl jelentettek
A zsandárok mingyár gyűttek
Én elülük félre léptem
a fiadi erdőszélen.

Csak azt kérdik: hunnand gyüttem
Hun az utazó levelem.
Megállj fattyu megmutatom:
Mellényemet kigombulom.

Itt az utazó levelem!
Mind a hetet agyon lüttem.

Mikor vittek Komáromba,
Kezem, lábom kurta vasban.
Láttam a testvérgyeimet,
Ahogy sirattak engemet.

Testférgyeim ne sirgyatok
hogy engemet vasba láttok.
Majd csak meg is szabadulok,
Ha rabságban el nem mullok.

Ki szabták rám az időmet
A tizenkét esztendőmet,
Ólég lett volna fele is
Busulhattam volna így is

Tizenkettőt üt az óra
Gyün a prófusz az ajtóra
Szedd föl fattyu mindenedet
Kitöltötted az időded.

Elindultam hazafelé
Édesanyám háza felé
Ragyognak rám a csillagok
Ujra -szabad- betyár vagyok.

Emlékezés ! Benkő Ferenc adatszolgáló: 1879 - 1968 +

1882 április 12-én születtem virágvasárnapján édes komám.
Azért szerettek engem a menyecskék - mosolyogva szól
Ferka György bérma komám.

- Az éa öregapámat ismerte-e komám? Kérdeztem, mert 19 évvel idő-
sebb nálam s gondoltam, hogy bizonyára ismerte. En meg nem ismertem,
mert korán meghalt. En meg késői /hetedik gyerek/ voltam.

A ló lopásokról

Hát tudod komám, valamilyen egy világ vót az is, hogy Osztopánbu
eggyetlen éccaka három pár lovat loptak el. De hogy kicsoda az a
mai napig se derít ki. Csak azt mondogatták, hogy "mámeg a züreg
pucok vót a vendég."

Má ezt ugy értsed, hogy akihó elment beszélgetnyi a züreg pucok
/Kis István/ azokná reggel üres istállót találtak, mer ellopták a lo-
vakat.

Ferka György komám azt is elmesélte, hogy az ő aptya Ferka Ferenc
este kihajtotta a csikaikat ide ahun mast van a bikarét Pusztavár
alá. Szép holdvilágos este vót, lefeküött a gyalogut mellé - ami Sán-
doricába vezetett. Aztán Diós felü gyütt egy ember a gyaloguton.
Amikor odaért hozzája /nem is köszönt/ csak kivette a sapkáját a
fejébül és gyütt a falu felé. Még apám azt hitte, hogy bolondoz
/tempóz/ valaki vele, de nem ismerte.

- Ne bolondozz ám. Add vissza a sapkámat. De bizony hiába volt
a beszéd. Föl ugrott apám, utánna sietet. Amikor a Márcsó házhó
értek volna ledobta a sapkát és elsietet. De amikor visszaért apám
a rétre, már a csikók nem voltak.

Hi itta őket: ... paci ne, pacikám ne. Kereste őket, de szol nem látta a csikókat. A társai ellopták, az embernek, aki a sapkáját elvette.

Aru is suttogtak, hogy a zöreg Magyar Gábor is cinkos vót. A mindenes Linával járt ki Sándoricába a pincébe. A Dandó Kata, Mindenes Lina, Kusló Jula, Hamus Treszka, ezek mind afféle szoknyás cimborák vótak.

A Magyar Gábor nekünk szomszédunk vót, aztán ugye a szomszéd sok mindent tud.

Na meg arru is beszéltek, hogy a Gudóczék pincéjét a Dandó Kata gyujtotta föl, mer a komaasszony öregaptya valamit tudott, aztán valahun elszólta magát. Összetartottak ám ezek a cimborák.

Madarász Gyuri betyár balladája.

Édesapám nevén hinnak
engem Madarász Gyurinak.
Árva vagyok, anyám özvegy
Azt beszélük, hogy férjhez megy.

Hej, hogyha én nagyobb lennék
Ha kenyeret kereshetnék
Haláláig velem lenne
Ugye anyám el nem menne?

Édesapám számadó volt
Sok dolga volt maga sózott
Cséfény urnak sok nagy nyája
igásával vártak rája.

Velláshegyü szurós kajla
volt egy cifra ökör szarva
Ahogy sózta édesapám,
Dongó csipés érte nyakán.

Hirtelen vágott feléje
Gyilokra álló fejével
Apámnak fülébe nyársult
Jobb felől a szarv kiállott.

Szörnyet halt ott jajszó nélkül
Anyám maradt ura nélkü
Három árvával siratta
Özvegységét balul kapta.

A módos "Fódes" Szabónál
igy lettem én pásztor bojtár
Anyám meg a felesége
Véget ért az özvegysége.

Mustohámnak volt nagy nyája
mert betyárok cimborája.
Én őrzője a titoknak,
amit a betyárok loptak.

A kutasi hostelekben
Éjjel-nappal terelgettem.
Ha betyárok jöttek hozzám:
szaporodott a nyáj létszám.

Nagybajomi Kókány Jóska
Kaki Pizdócinak mondta,
Juhász Andrásnak jelentsed
Közénk való ez a gyerek.

Tizenhatéves korban már
ugy lehettem éjjel betyár.
Nappal őrző apám helyén
Erre vágytam epedve én.

Cséfán urnak hűtlen tettét
hogya mások elfeledték
De a neveletlan árvák
apjukat még most is bánják.

Tetemét eltemettette,
De hűségét elfeledte.
Három árvát egy özvegyet
mint legyeket széteresztett.

Megholt apám hűségéért,
magam vettem számonkérést,
eladtam - a kutyafáját -
Cséfány urnak legszebb nyáját.

Juhász András jónak vélte
Tetteimet hősnak dicsérte
s a nyiresi erdő mélyén
Banda tagnak fölvelt éjjel

Hej a derű borura vált,
mert elfogták Juhász Andrást.
Nagy Nyiresi erdő gyászban
Betyár vezér a fegyházban.

Mint a gyöngyszem füzér nélkül
Széthullottunk vezér nélkül.
Az utszéli csárda asztal
néha napján megvigasztal

Kökény Jóska mellett ültem
Fizdócival ingerülten
- Valakinek utját álljuk
Vezérünkért bosszút állunk.

Megindult a karaván sor
a bajomi nagy vásárról
Latolgatja Kökény meg én,
Csak az a kár, hogy mind szegény!

Na de gyütt egy nekünk való
Festett hintó, szép magas ló
kaposi mészáros hajtja
Buksza tája dagad rajta.

Tovább nyugton nem maradtam
amig vele összekaptam.
Csakhamar birokra keltünk
hamar a földön hevertünk.

Majd, a kocsmáros alattam
de bukszáját neki adtam,
Kökény Jóskának ügyesen
Ráfűzettem keservesen.

Kökény a veszélyt láthatta
a bukszát, pénzt tovább adta
Pizdóci Jóska kezébe.
Ketten estünk pandur kézbe.

Utonálló tettem végett,
ültem le Vácon öt évet.
Amire rabságom letelt
Pizdóci sok földet megvett.

De én újra mit tettem
Utonálló betyár lettem.
Nem rabkodtam elegendőt,
Kaptam két és fél esztendőt.

Uj rabságom is letellett
mire megjavulnom kellett.
Mert járták az erdőt a sok
Kakastollias csendbízatosok.

Kökény Jóska akkor így szólt,
hogy a háromszáz forintot
Pizdóciától követeljem,
s nem szottyant rá semmi kedvem.

Nem mondhatok rája rosszat,
mert tettével soh se bosszant,
Ha bemegyek most se szégyel,
szeretettel megvendégel.

Madarász István adatszolgálo 80 éves, született 1887 július 17.

Buzi

Erről a hirheft névről már sok rosszat hallottam a kakiaktól.
Mészáros Sándorné született Vaskó Rozália Felsőkkak pusztán.
1893-ban. Lakik: Osztópánban a Sikora utca végén, abban a szalmatető
házban, amelyben lakott Varju Sándor, Varju Jónás aptya, aki Druga
Pistát a kocsmában megölte.

A ballada erről az udvarról énekel, amelyet most Vaskó Rozália
seperget.

Szegről-végről sógorságba vagyunk, tegnap /1968 január 26-án/ meg-
szólított, hogy mit csináljon azzal a házzal, mert má annyian lefény-
képezték, meg annyian kérdezik tüle, hogy: még nem vette meg a muzeum?
Mé a nyekemba akar szakannyi. Vagy lebontatom, vagy ha megvennék, hát
elannám a muzeumnak.

Eszembe jutott a kaki legendaszerű Buzi-féle történet.

- Sógorom én egyebet nem tudok mondanyi, mint hogy amikor meghalt
ee vitték a zördögök. Ahogyan édesapámtu hallottam, csak ugy tudom
mondanyi. Édesapám azt mondta, hogy a "vérasztóba" az is ott vót. A Buzi
fekütt a hidegágyon. Énekütek, imádkoztak mellette. Egyszer nagy zug-
gás hallott be az udvarru. Kinéztek, aztán egy fekete üveghintó állt
meg a ház előtt. A hintóbu kiszállt hat erős zahim fürfi, fekete ruhába.
Egy azt kérdezte: Itthon van a Buzi Ferkó?

-Itthun van, felelték a vérasztóba a hidegágyon fekszik.

- Na mink éppen azért gyűttünk. Aztán aszonta édesapám is meg akik ott voótak - hogy megragadták a hidegágyán, aztán vitték magukkal az üveghintóba, mintha csak a forgószél söpörte vóna őket. Másnap gyűtt a pap Bajombu temetni, de csak az üres koporsót temették el. Buzit elvitték az ördögök.

- Milyen ember volt hát az a Buzi?

- Azt is az édesapámtul hallottam, hogy a körösztkomája, meg a komaasszonya elgyűtt hozzá négy szép ökrös szekéren. Hej megtetszetek az ökrök a Buzinak. Gondult egyet, meghitta a körösztkomáját, hogy mennyen ki vele a mezőre az ökr fogaton. Komája nem is gondut semmi rosszat, beleegyezett. A komaasszonya jó néven vette. De aszonta, jóvan én is elmegyek.

- Kedves édes komámasszony, maha majd elbeszélget a feleséggemmel, mink meg a komámurammal elbeszélgetünk. Ugy is régen vótak má minálunk.

Addig, addig, lebeszélte a komaasszonyát, ketten mentek a komájával.

Voót neki szép jószága a legelőjén, meg delelő kut is.

- Na édes körösztkomám gyűjjön ide nézze meg, hogy mijjen szép tiszta viz van ebbe a kutba. Illent még nem látott. Bezzeg igaza lett a Buzinak, mert amint belenézett a körösztkomája - persze bele is hajult - Buzi háttu meglökte, aztán loccs, má is a kutba esett.

Buzi meg föl ült a szekérré aztán boldogan hajtotta az ökröket nem hazafelé, hanem az erdőbe. Későn este ért haza.

A komaasszonya meg majd ómissá nem vált. De a Buzi volt ullan pofátlan, hogy sirva hazutta a komámasszonyának, Kedves, édes komámasszony, heába montam a komámuramnak, hogy vigyázzon, ne mennyen a kuthó közel, mer rossz a káva. Aszonta, hogy ha nem ihatik, hát szongyuságába hal bele. Hát dehogy is engedtem szongyuságába halni, iszen ullan igen szeretettbéli komám vólt.

- Jaj nekem édes jó Istenem, mi lesz most énvelem magamba - sirt nagyon a komaasszony.

- Kedves édes komámasszony itt marad maga is meg a zökrök is, majd én gongyukat visellem.

Horváth József született 1899 Nagybajom, Lönzsön ut.

- Mit tud arról a Buziról? Kérdezem tőle.

Egy kicsit még en is vélekszem arra a kis múnár féle házra, amibe meghalt. Mert - úgy mondva - hogy nagyon szegényen halt mög.- Így mondta Horváth József.

- Azonban a zén édesapám és a zöregapám beszélgye után monta, hogy igen sok pénze vót a Buzinak. De néhány embört el is küdött a másvilágra. Na de had mongyam azt ami érdekös vót. Öregapám egyszer ott vót nála a kocsmájába, mer vót neki kocsmája is. Ketten vótak öregapámmal, aztán elkezdött nekijje dicseködni. Bemönt a szobába, onnan két marék bankó pénzzel gyűtt ki. Aszonta öregapámnak: idenéz, ha marékka öszöm is a pénzt, amég élek, akkor is ölég lesz.

Édesapám illenne szokott a dologra biztatnyi, hogy senki se bizza el magát akár mennyije van, mer a legjobb kincs a dolog. De a Buzit úgy temették el, hogy attunk össze pénzt egygönk is mög a másikonk is.

- De hát tuggya millen ember vót az a Buzi. Ezt is apám monta, hogy öregapámtu hallotta.

- Valamikor még nem vót vonatjárás, asztánnék postakocsik vótak. A Kapos-kanizsai postakocsis má nagyon tapasztalt vót. Sók pénzt elszállított hiba nélkül. Egyszer aztán a zördög-e, mi-e beleszót. Vitt magával másik ruhát, meg egy birkát. A bajcsi határba megölte a birkát annak a vérével összevérezte a postás ruháját, aztán otthagya ahun föltörte a postakocsit. Valami negyvenezer pöngő forint vót a szökénybe. Na áttu öltözködött a parasztruhába, ugy hatta ott a postakocsit kirabulva. Na ez a zember se mert máshová mennyi a pénzzel, mind a Buzi kocsmároshó. Ott kért szállást is, na meg naponta ivott is mög övött is.

Buzi mögismerte, hogy sok pénz löhet nála, de nem is beszét illelrül, csak ivogatott vele mög aztán nöm akarta efogannyi tüle a pénzt, mer aszonta - iszen én is ittam belüle. De bözzög az embör csak kivakkantotta, hogy millen járatba van, mög, hogy engegye itt addig amég le nem nyugszik a hír.

- Nagyon szüvesen - ígérte mög a Buzi. Nöm is sokáig köllött bujni a postásnak, mer a Buzi elbujtatta örökre, a még negyvenezer a zó markát üthette.

Savanyó Jóska

A bpdrogi Sárdi Gyuri velem egyidős = 67 éves.

Sándoricába zsuppolta a mi pincénk tetejét. Jóízűen elbeszélgetünk. Azt mondta nekem: Tuggya mit beszéljen maga az én napammal. Aki sokszor beszélt már nekünk a Savanyó Jóskáról, mert az anyja a bárónak volt a szakácsnéja. A bárónét ismerte a környék. Szerelmes volt. Nem nagyon válogatott a szeretők származásába. Különösen szerette a betyáros férfiakat. A Savanyó Jóskát rejtegette is a kastélyában. Persze ennek is hire terjedt. Egyszer megjelentek a pandurok a kastélyban. A báróné kacérkodni kezdett a pandur káplárral. Persze előzőleg megbeszéltek Savanyóval, hogy a rejtett uton kijuthat az Anglusba, ott ahol egy terebélyes citrus-fa áll sűrű lombos buvófészeknek. Végül a pandart mivel nem tudta levenni a lábáról a báróné, így a kastélyt átkutatták a legelrejtettebb zugán keresztül is, de Savanyó Jóskát nem találták, mert ült kényelmesen bozót fészkében.

Vince Istvánné: Dorni Mari. született Osztopánban 1902-ben.

- Öreganyám eljárt Büre a rokonokhó. Asztán egyszer a Magosdi domb alatt gyütt haza, itt az andori saroknál leült... Amint fölkel, szokás megfordulni, hát kit látott, mint Savanyót, /aszonta öreganyám,/ hogy csinos szép ember vót, fehér bő gatyája mind a hab, piros puruszli mellénye fényes gombokkal vót díszítvel.

Öreganyám megijett, köröszötöt vetett.

- A betyár szólt neki: menj istenhírével. De se tudója, se látója ne légy, hogy láttál.

Öreganyám elsietett, de többet nem mert maga jární, mindig hitt valakit.

Akkoriban azt beszéltek itt a faluban, hogy ott ahun mast Szászék laknak, azelőtt meg Hokáék abba a zsuppos házba is elszokták dugni a Savanyót. Valami dörék csinos menyecske lakott ott, akinek volt bölcsős kisbabája. Aztán ippen ott vót a Savanyó náluk, amikor a csendörök be akartak menni, mert ha itt jártak a faluba be-be néztek.

A menyecske ott ringatta a bölcsőbe a kisgyereket az ajtó előtt. Amikor a pandurok kopogtak Savanyó meg a rejtett likon kibujt háttu a vetett ágy mögött. A menyecske meg jó vicces vót, aztán aszonta nekik: Hát nem találkoztak vele ? Ippen mast ment el!

Ló lopók balladája

A sógorom lovát kereszteti
Tudom a hátamat megvereti
Hej sógorom sem ide sem oda
A kend lovát más is ellophatta!

Jabócsai vadkörtefa

Jabócsai vadkörtefa
De sok körte lig-lóg rajta,
Haramia ül alatta
Fejét mély álmra hajtja.

Pandur erre nem mer járni
Bátran lehet szundikálni
Jabócsai erdő sűrűt
Hej de kár lenne kivágni.

Dándó Kata kosarába
Van a betyár vacsorája.
Szeretője nem fél tüle
Az erdei fülemüle.

Záradék.

Édesapám 1937-ben halt meg. Előtte egy öt-hat évvel a szokásos hushagyói pincészeren összejöttünk férfiak több pincéből is egy helyre annyian, hogy alig fértünk el.

Este meggyújtottuk a pipicsét, hogy lássuk a boroskorsót meg a poharat. Sok ember sokféle nótát kezdett.

Egyszer csak rákezdtek az öregek a betyár nótákra. Olyan tüzes, parázs hangulat támadt, hogy elmullott éjjél amikor haza széledeztünk.

A tizenegy órás harangszó kihallatszott Sándoricába. Akkor az öregebbek imádkozni kezdték főnhangon a Miatyénkot.

Imádság után azt mondta édesapám: Atyámfia! most együnk egy-két falat húst, aztán begyün a nagy bűt; a hét héti bűjt, hamvazószerdátul husvétig.

Vaskó Pista bácsi ráfelelt.

- Még egy betyár nótát elmondunk. Aztán belerikkantottak:

Nyiresi erdő gyászba van
Savanyó Jóska fogva van.
Betyár bandája
Sűrűt bujkálja
Nincsen vezére - gazdája.

1968 február 16.

K a p é s T a a r ó

Hagyományos parasztgazdálkodás ismeretanyaga és szókincse.

Gyűjtő: Süss József Somogy megye, Osztopán Petőfi Sándor ut 37
Született Nemesvidon 1901 március 1.

Kelt: 1968 április 18.

"Gyül a marok, hosszi a sor:
Aratunk majd karácsonykor."

Adatszolgáltató: Berdár Mihály született 1904-ben, Osztopán Sikora ut.
Az utca új neve Petőfi Sándor ut 44.szám. Lakik: Balatonbogláron
Bocskai ut 1.sz.

- Mijjen világ is vót akkor még, amikór saaróva arattak. Mesé-
ték a zöregyeink, hogy mindenfélét meg szoktak versünyi. De jó rá
is gyütt. Meg igaz is vót.

Az előkészületek az aratásra.

I.

A kalászosok fajtái. A buza részeinek nevei.

1./ B u z a :

1/a. Régen még az első világháboru előtt új kezdő zsöllérparaszt
/szükség törvényt ront/ szaló igével mondta, hogy rozsos buzát
vetek, kenyérnek jó lesz csak legyen. Ee mellett nem kő éhen
hanyi.

2./ Őszi buza és tavaszi buza.

2/a. Tavaszi buzát csak /veszett fejszének nyele/ képpen vetettek ná-
lunk. /Somgyvári Pistabácsi/ Nem tudom is én, ha összee a ze-
gerek kiették, vagy a nagy hó alatt kipállott, vagy száraz fagy-
kor kifagyott, ölég az hozzá, ha a zőszí buza kiveszett. Ne nem
tudom is én a zurodalmak hozták be, hogy ki tuggyák ölégitenyi a
konvenciót. Vetőmagot má úgy vettek. Mer tavaszi buzát vetni nem
érdemes, ha az őszí sikerül.

A tavaszi buza nem ujjan jó szapora termés se mind a zőszí.
A lisztje se szép, meg erőtlen is.

2/b. Kalahájás és kopasz buzák.

A kalahájás buzának szakálla volt, a kopasz buzának nem volt
szakálla. Magával hordta a nevit is alakját is.

Bajcos buza. Régen közismert nevű buzafajta a Diószegi vagy
diószögü. patyi Farkas Ferenc középparaszt haladó gondolkozása
behozta a serbánbuzát. Nem köllött neki igen jó föld, mégis jó
termést hozott. A köd se ártott neki vékony levele miatt. De az
voót a hibája, hogy hama kihullott, kipotyogott. /Pergett./

A Bánkúti buzát Perák Jóska bácsi hozta Magyareregresről.
Ferenc nevű fia házassodott vőnek Magyareregresre. Ugy ismerte föl
jó fajtáját. Igaz, hogy megkivánnya a jó földet is, de meg is
aggya a hasznát. Jó lisztje van, szép lisztje van. A szárazságot
nem szüveli. Perák József próbákozott - ködmentes kopasz buzával
is.- Ez is bő termő, de a lisztje nem olyan szép, mind a bánkútié.

1930-as évek után leromlottak a jó buzatermések, próbálkoztak a kisparasztok többféle buzafajttával.

Eszterházi buzát a községi előljárók hozatták be a faluba. De hamarosan elnevezte a nép "Szarházinak". Igen jó talajt igényelt. Meg aztán az aratását éjjel kellett elvégezni, letörött a feje, kalásza. A lisztje is erőtlen, kevés fehérgeye volt.

Gyukó Ferkó Jóska - Csombárdról - Somogyi taróbuzát hozott.

Pirostarrbuza és fehértarrbuza, Kalahájós és kopasz is. A kisparaszti parcellák bevetve úgy összekeveredtek, hogy már mindenféle fajta buza volt, csak jó nem.

"Nincs párgya a régi diószegi buzának", sopánkodott a parasztnép. "Kiveszett a fajtája."

Visszakanyarodok a gyerek koromba.

A házasságok révén is terjedett a buzafajták szaporitása.

Muszáj Pamuki Gyuri bácsi lányát a Rezá, Várdára vitték férhő. Takács Gyuri vette el, akinek a zaptya magtáros volt az urodalomba. Néhány év múlva dicsekedett a Gyuri bácsi, hogy Jeruzsálemi buzát vet az össze. A nászuram nagyon dicséri, hogy 18-20 mézát is hoz jó földbe.

Aszt mondta erre az öreg Tólos Jóska bácsi:

- Aszt ehiszem, hogy a Matolai uraság főggyibe megterem, de nem ám a muszáj Gyurájéba. A féfertájéba nem is tud egy hódót vetnyi. Iszen féhódót szokott vetnyi.

Gyuri bácsi a féfertá szeksziójába tartott egy tehenet burgyujá-va, meg asztán - manyas csikókat vett választó korán. Aztán kihéréltette őket. Amikor begyógyultak befogta őket a kocsiba. Három éves korig kocsikázott velük, amikor eladta őket és újra vett féléveseket.

- Megá Tólos majd megmutatom, hogy én is tudok buzát termenyi, különbgyebbet mind te. Neked a szógák turkáják a földedet, én meg magam mivellem.

A gyaloguti féhódas földre kihordta az érett ganyét, utánna rőtön főzántotta. Aláforgatta a frissen kihordott ganyét, utánna méllen megkeverte a földet vetőszántáskor, ujjan vót mint a zikra /ikra/ hamu színű. A zegész faluba arru beszétek.

- Na kíváncsi leszek a Jeruzsálemi buzára.

Már ősszel megmutatkozott, szép sötét levelű volt. Nem volt az egész határban hasonló buza, még a Tallián uraság tábláin sem.

Amikor május végén június elején kihányta a fejét egy araszt

hosszi/ volt/ a kalahájjal, négyszegletes.

De milyen félhód vót a Gyuribácsi gyaloguti főggye? Hatszáz ölbü meg egy pászta rét is, mégis 12 métermázsa termése lett.

Néhány évig vetette a Gyuri bácsi, de nem követte senki, mert azt mondták, hogy barna a szeme, nem piros. Takarmánynak való.

Meg egy kicsit hiányzott is a Gyuri bácsi = vagyoni - tekintéle. Mert a paraszti büszkeség nem engedi ám meg, hogy alábbvalót utánoz-son, még ha hasznára is lenne.

2/c. Bánkuti 1201. Törzskönyvezett fajta. Igényes a talajra. Jó termő talajban bőtermő. Sűrű korai vetést kíván, mert gyengén bokrosodik. Korán érő, így a rozsdától mentes. Lisztje kitünő.

Bánkuti 1205. Törzskönyvezett fajta. Az előbbinek testvére. Csak még jobb talajt kíván.

Fertődi 293. Rozsdától mentes. Lisztje jó.

2/d. Szovjet és olasz buza. Kilterjes nem igényes.

A szocialista mezőgazdaság megalapozásával rendszeres vetőmag akció/ révén kifejlődött a klímához és altalajhoz igazodó buzafajták.

3./ R o z s.

Lisztje barnább mint a búzáé. Suóma bősége miatt mégis jó termelni.

1/a. Kétszeresnek mondták. Addig termelték amíg nem volt eltöltve a kenyérgabonának állatokkal való etetése.

A kisparaszt gazdálkodás megkivánta, hogy szóma is legyen busásan, meg abrak is. 5-6 hód földön úgy lehetett gazdákonyi, hogy csak ujjan terményt vessünk, ami ad kenyeret is, abrakot is, alomszómát is.

Szentiványi rozs. Régen jó termő volt, de utóbb e vékonyodott a feje is, szómája is.

Német rozs. Perák Jóska bácsi Baranyábu költözött Osztopánba /megvette a Zdička Miska féle szeksziót/. Onnan hozott német rozst. Szegletes fejű, vastag szómájú, jobb termő mind a szentiványi. Csak a magja nem volt kékes szemű, hanem fakó szűnű. Mondogatták is, hogy sohase éri el azt a jóságot mind a szentiványi, de abraknak azért megfelel.

Hatfani rozs: Versenyezett a német rozssal. Ennek a szeme kékesebb volt és jobb lisztű a német rozstól.

4./ Á r p a.

Uradalmak nagyban termelték, de kisparasztok nem szerették termelni, mert kényes. Tavasszal a fagytól kell féltetni, vagy a szárazságtól. Maros Lajos sógor aszongya, hogy az árpa ujjan mind a kiserce, könnyen elbukik. Steinbacher Jóska bácsi meg aszongya, hogy

Februárba vetés	Áááhrpa
Márciusba:	Árpa
Áprilisba :	Árpácska.

Az első világháború után már az ugynevezett pógárok, kisgazdák is termelték hozzá állással, mivel rozs etetése az állatokkal tilos volt. Az állattartás, disznóhizlalás meg hasznos vót.

Sör árpa: A második világháború előtt már a kereskedálem vette a sörárpát.

Olaj árpa: Szerződésre termelték a pógárok is meg a gazdaságok is.

5./ Z a b.

Ló abrak. Bátran etethető nem árt meg a lónak. Igen jó abrak, mert nem melegíti fel a ló vérit. Növendék bikának vagy méncsikónak igen jó abrak. Jó nevelő hatása van. /Szólás mondás./ A csikót ló nem veheli, vagy vehezi: de a zab a zannya!

Lótu van a csikó de a zab neveli.

Gazda szeme hizlali a lovat.

5/a. Szóke zab: Fajtája a főöd! A zállat fajja a kamura!

6./ Kétszeres rozsos buza. Kalács, kenyér gabona.

A buzakenyér könnyen szárad azért keverték rozssal, hogy szijósabb, puhább, dagadósabb legyen. Rozslángból a legszebb és legjobb kenyér sült.

A kécceres vetését abba hagyták, mert elszaporodott a mezőbe a rozsfej.

Rozsfej vágás külön munkatempó volt.

Saaróva, kaszakésse végeztük szengyernap után, amikor má a rozs kihozta a fejét vagy hasbaesés után.

Hasba van a buza, meg a rozs.

7./ Gabona. Gabna termés. Lábon álló termés, lábos termés.

Termés. Termésnek mondták és értették a kenyérgabonát, mivel a szegény napszámos és képes arató nép kenyérnek nevezte a keresztet.

Nyáron a kenyérér, télen a fájér, vagy nyáron a mezőn, télen az erdőn.

Betevő falat = kenyér.

Gönc = ruházat

Tüzelő = fa.

7/a. Gabna

7/b. Élet

7/c. A híre, hogy jószág még meg van.

8./ K ö l e s . Rabló termés. Bibor után vagy korán learatott termé-
sek után. Kihuzza a fődét.

8/a. Vörös köles: csibe köles.

Fehér köles: kása köles.

8/b. Nem termelik: elhagyták a mi falunkban a termelését.

Gibanicát készítettek belőle vagy mákos köleslepényt.

Jó vöröshajmás törött kása is kedves paraszt étel volt. Az első világháború óta nem készítik. A háborúból hazajött katonák megtiltot-
ták a készítését /feleségüknek/. Azt mondták, hogy "ölegük vót a harctéren vele."

9./ H a j d i n a . Tatárka. Nem igényes fődét kíván. Meffőtt állapot-
ban szárítva koptattuk, csurkának is jó meg keménykésésének is.
~~1930~~ 1930 táján még termeltük, de elmaradt azóta a termelése.

10./ A buza /rozs/ részei.

10/a. Bujasáss, bujafót. A gazdag vetést lesásolni, vagy legeltetni
jó. A sássát sarózzuk.

10/b. Gabona levele.

11/c. Kalász vagy fej. Buzafej, rozsfej, árpafej, Szólás mondás: Üres
kalász, üres fő, nem sokat ér e kettő!

Mégis úgy mondja a nép, hogy kihányta a fejét.

10/d. Szeme. Szemgye, szemi, szem.

Tokja, tokla.

10/f. Kalaják: kalaháj, kláj, bajca.

10/g. Szára, lába, lábi.

10/h. Szóma. Alomnak használjuk, a jószágok alá. Szénaszúk esztendőbe
rázottnak hasznáták etetni a jószággal. Szómaszákba fekhelnek.
Lócsát fontak a rozsszóma zsúpjába. Továbbá szakajtót, hombárt, méh-
kast/ kötöttek fűzfa vesszővel.

10/i. Apró polva, törek, dudva, polva.

Keverék, pácsit, Sósvizvel áztatott polvát vagy szecsának vá-
gott dudvát vágott répával egy keverő ládában /deszka vagy beton/

10/j. megpácoljuk előző nap: jóízű takarmány a jószágoknak, kukorica
vagy árpadarával - buzakorpával feljavítva valóságos abrak. Jó szé-
na mentség.

10/k. Dudva, Szecska-vágón leprított takarmány pácolva.

10/l. Pácsit, Buza gazz.

Régi jóslatok:

Ha április hónapban sok az eső, akkor sok lesz a vadborsó a buzában. Száraz, hideg április meg óres szénás pajtát jelent.

Csiros buza nem jelent szegénységet.

Száraz június úszkös buzát, fonnyatt szemet jelent.

11. Ha a buza kifagy - fölfagy a hézagligeteken: pipók, pipacs, pipitér, kékbuzavirágok diszlenek. Ennek a gazda nem örül.

11/a. Csirzik a buza. Amikor ősszel vetés után szépen zódtul. A rozs vörös színű keléskor meg utána is.

Kétlevelű - szárba kap - hasba van - fejét hányta.

Porzik a buza virága, mosolog a pirosszemű áldás, sárgul a termés - ezüst a fej, érett mer megpöndörödött a feje.

E mut péterpál,
szárodik a buzaszál,
megszakatt a buza tüje /töve,gyökere/.

12./ Lábon áll a termés.

Ha érett a gabonatermés le kell aratni. Ha nem aratják le valamilyen ok miatt, akkor mondják: Lábon áll a termés.

Ha elérik a buza: könnyen kipotyog a szeme.

sokszor vetnyi se köllött annyit, mind amennyit a takaró kivert.

II.

Jóslatok a termésről.

Ősszel, ha a kukoricának vékony a csomája, gyenge telet jelent, mert nem készül a kukorica a télre. Gyenge - száraz tél, sovány esztendőt hoz.

Hogyha a karácsonyi buza levele buja, akkor jó buzatermésre van kilátás.

Karácsonyi buza. Luca naptján egy porcolán tányér karimáján kócot teszünk egyforma vastagon. Alája buzát hintünk, amit minden nap vízzel meglocsolunk. A kálha tetején karácsonyra kikel. Ojjan 5-6 cm. magasra megnövi, szép karikós egyarányura.

Amikor vizet locsolunk rája, mindig eszünkbe tartjuk, hogy milyen idő van naponta. Január, február, március, április, május, június, július, augusztus, szeptember, október, november, december. Lucátu - karácsonyig tizenkét nap, a tizenkét hónapot jelenti. Eleje-közepedereka-vége. Így számulgattjuk, hogy millen esztendő lesz szárazság-e nedves vizes esztendő-e?

Fekete karácsony = fehér husvét. Nedves havas tél, szép kikelet bő esztendőt jelent.

Április huszonegyediké után sohase vót husfét, mer március huszonegyediké előtt előforduló holdtöltétől harminc napra tüzik ki a feltámadás ünnepét.

A karácsony mindig december 25.-én van.

Husvét előtt hét "hét" a nagybőjt. Vagyis így bizony a farsang vasárnap a hold járásától függ.

A holdnak nagy szerepe van a földi világ életében ugye Pista bácsi?

- Ujh. Hát mindig hallottam, hogy főttakor nem jó semmiféle élőt megsérteni. Fát, vagy növényt, vagy hát nem tudom is én, ujjan munkát végezni, amivel a gyökereket megsérti a zember gyereke.

Ujhódtu - tóttéig legjobb a szőlőbe, gyümölcsösbe, mezőbe dógoznyi. Ellenbe ujjan fát irtanyi, amit nem akarunk, hogy kihajcson, főttakor kő.

Pénteki nap nem jó munkát kezdenyi. Különösen az aratást. Aratáskor első nap nem jó a taaróba pisányi, mer taróvaros lesz a lábunk.

A zelső napi vizbü köll megöntöznyi a buborkát, hogy hosszú hindaája legyen.

Hushagyó kedden jó kenyeret sütnyi, hogy sok tök legyen.

Kovássos kézzel megfognyi a gyümölcsfákat jó, hogy a gyümölcs le ne hulljon éretlenül.

Karácsonyfa ágait jó fölteni a gyümölcsfákra.

Szengyernap előtti égdörgés viharos esztendőt jelent.

Szentiván előtti jég többet ad mint kér.

Korai szivárvány, korai aratást jelent.

A sárgaszín kalácsot, a zöld szín szénát, a piros szín bort ígér. Junius eleji jeges eső sok kukoricát ígér.

III.

Aratás, takarítás, képezés.

Takarót, takarítót szerel az arató nép kaszája nyele végére, hogy össze hordassa vele a rendet.

Kezdetben hajtivánnyal ékesítették föl a kaszát. Így hordták össze a rendet hajtiványos kaszával.

Cseszkó Somogyvári István bácsi, született 1877-ben, meghalt 1959 október 11-én Osztopán, Sikoraj utcába.

Adatszolgáлом volt. Neki köszönhetem azt is, hogy a saaróval aratásról megtudtam egyet-mást.

- Bizony Józsi öcsém azt a zeggyet e mondhatom, hogy köserves dolog vót a saaróva aratás.

Itt a küköröszton bellü a vizállási főddön - ami mat a Szabó Pistáé is meg a mienk is, az mind egy tag vót.

Nem tudom is én az ugy vót abba a züdőbe, hogy a cseszkó had három fertá szekszióba vót. Nagy család vót ám. Mégis egy álló hétné tovább tartott annak a vizállási fődnek az aratása, pedig mindösze-vissza három magyar hód vót.

Köserves aratás levetett, ahogyan édesapám elmesélte.

Három saró alla vót egy marokka. Na két marok vót l kéve. Még ráadásu kötőbottal kötötték össze a kévét. Bal kézzel megfogták a kötél első felét. Jobb kézzel áttu nyul a kötél tulsó végiért. Bal térdel rátérdepelt a marok első oldalára. Jobb térdel rátérdepelt a kéve tetejére. A jobbkezben levő kötél végít meghuzták. A balkezben levő kötél végivel egyszer megtekerték. Az üngnyakba tartott kötőbotot becsusztatták a keresztbe fordított kötél alá, majd körülcsa-

varták, aláfordították.

Saaró aratás.

Perák Jánosné született Pamuki Margit Osztopánban 1903-ban, 65. éves. Lakik: Osztopán Petőfi ut 62.

Édesanyámtu hallottam, hogy a zöreggyeítü ugy hallotta. Kezükke mutatták, hogy jobbkezükbe - belü- csipkés saaró, egy-egy kis markot tesz a bal kezének öt ujjai közé négy nyüzst. Abbu vót egy kis marok, Aki ellő ment, az tette a guzsba. Akkik utánna saaróztak, azok addig rakták rá amég ölégnék látták egy kévére valónak.

Arató saarót a Bognár János öregapám kovács is csinýát. E jár-tak hozzá másik falukbu is.

2./ Arattya /Régen saarózás./

3./ Péter és Pál naptýán - ha nem előbb - érett a rozs. De van ugy is, hogy a buza is beérik. Megszakad a tüjje. /töve/

3/a. Látószálakat hoznak haza a család is meg a gazda is megmu-tatnyi ottun, hogy körülbellü mikor lehet vágnyi. Mert ha viaszkos akkor le kő aratnyi. E se érgyen, ki se potyoggyon, meg asztán akkor acélos szép üvegfényü piros a buza szeme, ha amikor levággyuk, még nincsen elérvel.

3/b. Aratás tüjjibe, /Osztopánban így fejezik ki az aratás közél-ségét/ július elejét, július végét.

3/c. Kapos környében Gyutába /Juta/ amikor nyomásos vetés volt, egyidőben történt a vetés is aratás is.

3/d. Sorrend. Nem tartós a gabonafélék aratásának sorrendje. Elsőnek a rozs érik be /őszai árpa/ az utóbbi időbe. De van ugy, hogy a rozsaratást utoljára hagyjuk, mivel az nem hullik ki érett korában. A buza meg ha hirtelen beérik, kipotyog eső utáni jó napos időbe. A tavaszi árpa meg eső után ha hirtelen meleg éri, vissza megy a földbe /lerogyik/. Ilyenkor a buza aratás is marad, mert a zárpa féttősebb.

Általában Somogyban a Balaton közelében /északon/ érnek előbb a gabonák, kiváltképpen a homokos talajon.

most

Teleki Sándor született Nagygombán, Marcali III. kerület. Lakik: Osztopán Tolbuchin fasor 7. 73 éves.

Az első világháborukor orosz fogságba kerüt Oráhlohó Vesenisbe szetla. Ott arattunk saaróva, - mondja, ilyen rendes saaróva. Amennyit áttu tuttunk markunyi, annyit lenyirtunk a saaróva. Akkora kévák vótak mind mifelénk a kenderkéve.

Ötfenhat kévét raktunk egy kepébe. Többü meg egy papot, papkévét, ugy mind minálunk. Attu öt kévét, asztán föllebb mindig kevesebbet, minden sorba. Utollára összement csucra. Nem ázott ám be az a kepe.

4./ Szentivány után má nem érik a buza csak sárgul.

Péter és Pál után éjje-nappa érik a gabona.

A zárpa ujjan mind a kiséce. Vigyázni kő rá, hogy e ne szöktyon.

Jakap naptýán érik a zab, mer má előtte egy hétte keveredik. A buza ugy jó ha kepébe érik.

Akkó lehet vágnyi a buzát, ha a feje lehajlik. Huzza a szö-me lefelé.

A juniusi ködöktül összesüt a buza szeme, ucsu lett.

5./ Hörtelen gyűtt rá a szárazság, beégett, be sütt.

6./ Összefonnyatt, össze sütt, ucsu lett.

7./ Potyog, kipotyog, kihullik.

Kaszakárnak mondják azt, hogy ha a tükör, vagy hajtvány kiveri a tulórett buza szemit.

8./ Tuggyák-e mikor kidobuta a kisbiró, hogy a kormány e rendü-
te az éjjeli aratást. Szöröncsére hódította vót - éjjel is világos vót.
Nappa aluttunk, éjje hüsse arattunk. De azér a nappali aratás jobb
munka ám mind a zéjjeli.

9./ Gabona állapota: Dűtt, sovány, ritka, ablakos, konkolos,
pipitéres, gázos, borsós, fődönfekvő, összekavaszut. Mintha birkák
járták vóna meg ujjant a zajja, roszogós, rosdás.

9/a. Csatlakozó sor hiány. Faros vakság.

IV.

Felkészülés az aratásra.

1./ Saarósi vásár. Somogyárdon bocskort venni szoktak aratásra
meg szörtariáznját.

"Szakaggy meg mind a sárdi vásár. Bent a gyöpisor előtt volt
a vásártér a faluba. Amikor a Somssich gróf valahogyan arra gyűtt
rá, hogy jobb lesz kivinni a falun kívül a vásárteret, azután a nép
száján maradt, hogy szakaggy meg mind a sárdi vásár.

Sarlós Boldogasszony naptýára esett a vásár, azér nevezték el:
saarósi vásárnak. Aratás előtt volt. Legett venni kaszanyeleket, ta-
karókat, gráblákat, favellákat, rudalókötelet, saarónyelet, saarót,
kötélhuzó istrángot, gurtnit, tokmányt /ökörszarvbu is meg bádogbu
is/, kaszaküjet, üllöt, káspálót.

2./ Akinek nincs ölég csalággya, azt fogad azt ami hiányzik?
kaszást, kötöt, vagy marokszedöt.

Pógárok kosztot is attak. Urodalmak nem mindenhun attak kosztot.

A szerszámokat már előre készítették, hogy miné kevesebb zavar
legyen, ha megkezdik az aratást.

2/a. Szokás volt buzának meg árpának előre kötelet csinýáni.
Zsuplin, de ha a rozs rosszu vót elcséptülve kézi cséppe, akkor a
buza is meg az árpa is rossos lett. Ezért leszoktak a zsuppkötél
csinálásru. Inkább fontak buzából még az árpának is.

3./ Késén van má a lovat abrakónyi, amikor be kő fognyi.

Bizony a nagy nyárhó készünyi köll. Szalonnát, sünkát páculnak erős
paprikával a fűstrü, hogy a fölöstöküm meg a vacsora meg legyen ké-
szen. A tiklevesre meg má télen gondunak a szakácsné asszonyok. Azér
aluszna nappal Lucanaptýán, hogy a holló békével újön a fészken.
Gatyát tesznek a tikra, hogy sok kokas csibe kejön. Aratásra legyen
pitýe leves. "Megőjük a legvalagasabb kokast, nem sajnálluk magunktu."

3/1. Vászonneműek. Aratásra készül a fehérmép vászonruhával és
vászonneművel. A kaszásoknak is jó a vászonkötény zsebbe /jó méll zseb-
be/ a pipának meg a dohány aszkónak, hogy ki ne essen. A pantallót
menti a vászon kötény.

A marokszedők is készítenek maguknak vászonkötényt, az idősebbek
sarkosat, a fiatalok karikós allut.

A kötőknek vászon tusznit varrnak a kezükre menteni az üng ujját.

B. Az aratás szerszámai és munkamenete.

V. A sarló vagy sarlóval aratás.

1./ Sarló

Marokszedő saaró. Hajlitott alakú. A marokszedő saarót a nyerge felü, hegyétü a hajlásig kalapáják és kaszakive megköszörülik, hogy éles legyen, mer ha a kaszás liggal, akkor a saró tépi a buzát, inkább vággya le, mind rajt haggya.

1/a. Furucsinyáló cigányok csinyáták a saarót is.

1/b. A kaszássa kalapája a marokszedőjéét, meg is köszörüli, ha kéri rája.

1/c. Kévébe vagy kész kepébe vágják a hegyével, hogy látható legyen és meg ne sércsen senkit.

Télen a zsuppos félszerbe, vagy zsuppos háztető belsejébe vágják.

Szűrösöprü: nyirág vessző, vésett nyélbe

Karikás nyirágsöprü.

Gabonatisztítás felszórval:

Farkas /patyi/ Marcin bácsi szomszédom, még 1925 táján, nyomtatás után így tisztította a gabonát a szűrün.

VI. A kasza.

1./ Kasza acél.

1/a. Osztopánban nem használják a kis mankót, kisbankót, de már Marcali vidéken felső Somogyban kisbankos /mankos/ kaszanyelek vannak, különösen fű kaszálásához. Egyenletesebb, simább a kaszahordozás kismankóval. Aratásnál nem jó, hogy ha a kasza fűtorzsnak áll, mert akadózóbb és lassabban halad a kaszás. Fűhőgynek álló kasza szalad a gabonába.

A kisbankó is akság azért a söprünyél végü könnyed kasza használatos. A csapófelit úgy mérik le, hogy a nagymankót a kaszás jobb vállától mérik és a kinyujtott hüvek ujja véginé vágnak kacslikat. Aratáskor jobb ha nagyra van a jó kasza: szaporább a munka. Fűkaszálásra kissebbre lehet venni. A kasza karika enged. Ugy ékeljük ahogyan akarjuk. Minél könnyebb a kaszanyél és a takaró, annál könnyebb a hordozása.

Amikor a hajtiványról áttértek a takaróra, nehezebb lett a kasza, mert a takarót küpüvel szerelték a nyélra. A vas megnehezítette. De a dolgoz ember találékonysága rávezette, hogy küpü nélkül szerelte föl a takarót egy faszeggel, vagy kicsi füles csavarral.

A somogyi kaszanyél hársfából, fűzfából, szükség esetén ha nincs könnyebb fa, kőrisfából készül. A mankók arra termett görbe fából. A mankók csapulását kislefuru után kettő-kettő faszeggel, hogy minél könnyebb legyen az egész együtt.

Könnyid szerszámmal könnyebb a munka.

A kaszakarika ékelése igen fontos tényező. Nem jó ha könnyen megtágul a kasza a nyélen. Sudaras vasék, vagy faék jó ha a karika

nem tág. Mindig lehessen utána szoritani. Puhafanyélnél, bőr vagy bádóg buritás védi a nyél csapó végét.

A gyöngé ormu kasza könnyen megtekeredik, megfodrosodik, tökösödik. Ilyenkor már legjobb eldobni, kicserélni másikkal. A jó kasza elvásik.

Jó kaszás a kasza háttujával kaszál. Abba van az erő. Aki a kasza elejével kaszál, annak aszongyák "ne liggaj - ne högyözz." Nehéz azután kaszálni aki liggal.

A dült buza alá nem minden kaszás kaszája megy alá, csak akinek a dereka erős és hajlik.

2./ Vékony bárdú, kemény acélú kaszát ha keskeny sorgyával kalapálunk, akkor mindegy, hogy mit kaszálunk vele, fűjet, takarmányt, vagy gabonát, simán viszi. Jó, hogy ha az eleje is meg a háttulja is egy sukk hosszin keményebb mint a közepe, jobban sivit, mert ha az eleje is meg a háttulja is simán viszi, akkor má a közepe vele megy.

K a s z a :

1. Kasza nyél,
2. kismankó - bankó
3. nagy mankó - bankó
4. takaró vessző
5. takaró fa
6. takarófogak
7. kasza-karika
8. takaró köptü
- 9/a. ... fűles csavar
9. kaszapad
10. kacslík
11. kaszmányak
12. orom
13. kasza él
14. högy
15. magosítottó
16. hajtivány
17. mazzag
18. guzs

3./ Kasza: kaszalap, kaszanyak, kaszanyak csir, kaszapánt, kasza orom, kasza bárd, kaszahegy.

3/a. Homoru az alsó háta, nyerges alul fölfelé, hogy a högye fűhögynek ájjon. Így nem tépi a gabonát, hanem sivittya.

A nyak ne ájjon hátra, mert feszül aztán könnyen törik. Két ujjunkat tesszük a nyak és a háttujja közé. Beékelés után hanyat fordítottjuk a nyelet a kaszával föfelé. A nyél alsó-söprü- vége közepén benézzük, hogy a kaszahögy, kaszasarok, meg a kaszanyélvég közepe egy irányban van-e? Így áll jó a kasza. Ha nagyra van vagy kicsinyre van, jobb vállunkat a nagymankó tüjinek nyomval

A kaszát elsősorba lemérjük sulyra, hogy a kilencesek, tize- sek közül melyik a legkönnyebb. Másodsor ugyanazon kőhöz vagy vas- hoz kocintsuk, hogy melyiknek élesebb a pöngése. Harmadsor a nyakát fogval a hegyit oda akasztjuk valami falukhoz és próbáljuk meghajli- tani. Most látszik meg, hogy mellik tájon tukanyosodik meg, arra puha. Inkább a háttujja legyen puha mind az eleje. Az má tulságos szőrözés, hogy a lehetünk ujjunkkal meghuzzuk, hogy gyorsan összefut-e a homál?

3/b. A kasza nagysága gyárilag írva ha nem volna, akkor marokkal mérjük kilenc, vagy kilenc és feles, vagy tíz markunk/ hosszisága.

Somogyban ritkán használnak 80-as vagy 110-es kaszát. A Sass Jancsinak volt egy tizenegy markos gubona arató kaszája - meg ereje fogása is volt hozzá. Kalapányi is megtutta, köszörünyi is megtutta, de tudott is vele kaszányi gyorsan és jó is. De el is lopták. Egy

zivatar után elrejtette a kezébe, valaki észrevehette, hogy kasza nélkül jött haza, hát nem volt nagy gond megtalálni.

Mivel megboldogult testvérbátyámról van szó, emléknem is való nekem.

1959 április 4-én 65 éves korában kísértük örök hazájába. Jó kaszás ember volt, de az örök kaszás erősebb lett.

Az ő tizenegy markos kaszája jó volt a főnnálló gabonának is, düttnek is. De az átlagos kaszások dütt gabonába rövidebb kaszát használnak, főnnállóba pedig szaporább a munka meg ezebb is a hosszú kaszával.

A zöreg Tálós

Nagy pógár vót. A Búbári féle három fertá szeksziót szerezte meg a Juli néni egy fölöntő mácsikér. Nahát ennek a Juli nélinek a fia vót a Tálós.

Vadászott meg pinceszerezett, meg komondérozott. Ugy kaszád le eszt a fűjet, hogy a krajcárt lehessen megtalányi. Ha nem foggya el a kaszád, köszörűd meg, ha akkor se foggya e, kalapád mög. Nem is mert elmenni a zöreg Tálóshó kaszányi olyan, aki nem tudott kaszányi.

Meg köll hagyni, hogy meg is füzette a Tálós, meg jó kosztot is adott, meg ádomást is adott. De még kaszálás közben is kijárt a reggeli pálinka, meg a nappali bor.

3/d. A Shori kaszát Somogyiszilba meg Kaposba vették, amikor Sóhr Pál beköltözött a volt Korona utcai üzletbe.

3/c. Sárkány kasza, Somogygyöngye, Balatonhullám.

Vásárokon meg a boltokban árusították, a nyakba benn volt a JÓTÁLLÁS nyomval.

E köszörűte a zélit, aki néki forgatta a kűjet a bárgyáhó.

Tanuló kaszásoknak a zöregek monták: a kü egyszerre érincese a bárdot is meg a zormot is, akkor nem köszörülöd el a zélit se, meg a kü se háskosodik ki. Amit azután már el kő dobnyi mer megeszi a kasza élit.

4. A kasza nyele.

4/a. Osztopánba a könnyű kasza nyelet szeretjük. Mivel kevés a hársfa - ami szivas is -.

4/b. Előszeretettel csináltatjuk a száraz fűzfából, aminek az a hátránya, hogy a karika behuzza a nyelet ékeléssel. Bőrrel védjük ellene. Jó a fa nyírfanyél is. A juharfa keményebb, de nehéz. A diófa is nehéz, a szilfa már könnyebb.

Hosszúsága kétfelé oszlik. A nagymankótól fölfelé 28 colos, a nagymankótól lefelé 22 colos. A kaszás karjához és magasságához is mérik. A nagymankótól a kacslíkiig érjen a jobb kezünk, hüvek ujjának vége. Azután leállítva a vékony végét a földre, a kaszanyél felső vége az ember orráig érjen.

4/c. Kétmankós - bankós, söprű nyeles, gyuklesó. A két utóbbi csak nagymankós - bankós, kallantyós, fogantyós. A régi vót a két-fogantyós, az újabb volt az egy fogantyós nagybankós.

A régi fajtát szebbre pingáták, az újfajták egyszerűebbek voltak, de szaporább volt velük a munka.

Kaszapad a nyélvégen

" ék

karika.

4/d. Furó-faragó emberek: Fekete József, Márton István, akinek a fia kerékgyártó bognár, de az asztalos munkát is jól csinálja, különösen az épületasztalos munkát, ács munkát. A sárdi, mérei, nagybajomi, hetesi, szállógyöröki vásáron is lehetett kaszanyelet venni.

A kasza fölszorítása a nyélre. Meg ne lazujjon, tágujjon. Nehéz is meg csunya is lotyogós megtágult nyaku kaszával kaszányi. Nem jó a kösköny kaszakarika se meg a tátyértos se. A kösköny karikával nem lehet állitanyi kissebbre se, nagyobbra se. A tátyértos karikát meg nem lehet jó beékeenyi, hama megtágul, aztán akadoz a kasza eleje. Legjobb minden nyélhez külön karikát csináltatni a kováccsal, mert a fűzfa nyelet vastagabbra hagyják, mint a keményfa nyeleket. A nyél padgya változó így a karikának is változnyi köll.

Akár vasék, akár faék, de a padrafekvő lapja azonos a paddal, az ékes oldal meg a karika felül legyen, ha a kaszakarika behuza a nyélormot, jó alája bőrt tenni, vagy keményfából ovó éket, a bádóg alla elrohad, így nem olyan jó ovónak.

5/a. A csavaros szorító, veszőcséges is meg könnyen táguló is. A kujcs elveszhetik.

5/b. Aki nem tuggya a kaszát beállitanyi, jaj annak kaszányi. Ha a kasza torzsnak áll, ékkel is lehet segíteni. A nyak és a pad közé fortélos éket teszünk, ami a kasza hegyit fölfelé fordítja. A szöget meg a kar hosszúsághoz állitjuk, hogy nagykezü embernek is máskébb ájjon a kaszája, meg rövid kezű embernek is.

A válltól az ujjak hegyéig úgy mérünk, hogy a kaszahegy, meg az ujjak hegye között körülbelül öt centiméter táv legyen. Közelebb szaporátlan a kaszálás. Távobabb meg nyakal, szakás, grádicsonyos a taaró. Fűkaszálásnál kisebb a köz, gabonáná nagyobb, ha fönnálló a gabona, földön fekvőné futorzsnak a kicsinyre álló kasza jó

6./ Takaró, takarító, hajtivány.

Félérett gabona vágásánál nehéz beállitani a takarót. Nagyon el köll talányi, hogy mennyire eresztjük ki a takaró tetejét, mert vagy nem takar, vagy akadoz.

Érett gabona aratásnál a kaszás könnyebben kaszál, kivált ha tud a háttuljával vágni és a bal lábbal előbbre kuszni.

Láttam grábla forma takarót, de avvel csak nehezebb a szerszám is, munka is, még ha ráadásul vaskivel szerelik föl.

Márton István aratógazdasága idején ránevelte az osztópáni aratókat, hogy minél könnyebb legyen a kasza felszerelés.

VII.

A kasza éllésítés eszköze és módja.

1./ Üllő domboru tetejü, acélos vas szerszám, aminek a tető közepin tartott kaszaéllit bárdujják.

1/a. Üllőszék. Nyergesszéknek két lábat furunk háttul, az elejít bevéssük, egy meredek fába, aminek a tetejét befurjuk és bele-tűjük a furásba az üllő vasat.

Üllőnek nevezük azt a karó alakú fát is, amit leverünk a föld-be - lábunk-között verjük a kaszát éllé az üllő vason. Kalapáló üllőnek is nevezik Osztópánban. Aratáskor bajjos leszerelni a takarót. Csinálták a kovácsok azt is, hogy partos helre ültek, a kötél-huzót meg elejbe ültette, hogy a vállára tegye a kasza nyelet. A ki-

1
Hogyan osszuk meg a kőtel csinalás tőrtől hogy minden-
kire - időjére meg. erőjére smisten - jusson a munkálat.
~~Itt~~ Nygyon holdas tal-lira - holdan kint 40 kerort -
jével 1. 600 egyveskutatás kerortet lecsatolnak (csingának)

$$24 \text{ karrin} a \underline{20} \cdot 24 = 480$$

$$24 \text{ morakizedi} \underline{25} \cdot 24 = 600$$

$$12 \text{ kőta} a \underline{30} \cdot 12 = 360$$

$$12 \text{ kőtelkősi} \underline{12} \cdot 12 = 144$$

Összesen

1584 kerort kőtel 18 drb. on kint.

méletesebb kaszás - segre állította, verte a gabona kévét, annak a fönnáll- felibe ütötte a kasza nyelet, úgy verte meg a kaszát. Márton István ebben is példát mutatott. Leszerelte a kaszát, balkézzel markolta vezette az üllővas középdomborulatán a kaszalap élét. A hegyinél kezdte verni, mert a keskenyebb részen túl a szélesebb verése könnyebb. Széles bárdot nem vert, mert a köszörülés /fenés/ simábban esik rajt és takarékoskodott az élivel.

1/b. Kalapáló szék csak az ülésre szolgált, a nyelet valamire rátették úgy, hogy az él /bárd/ az üllőt középen megfekügye, ne a kalapács kicsipkézze, vagy fodrozza /meg ne tökössögyön/ a kasza.

2./ Kalapáló kalapács, kaszaverő kalapács.

Néhai Lakos Márton kovács kalapácsai híresek voltak. Éppen úgy mint a Stangl Román cigányfejszéi. A környékről felkeresték őket a szerszámgyáikér.

2/a. Jó ha közepes sulya van a kaszakalapácsnak, mert erőltetve nem jó a kaszát verni. Ugy hajolni, hogy lássa a kaszabárd élét, mert simára kell bárdunyi. Jó a reszelőbű csinyát kalapács acél üllőkő. Se kemény, se puha ne legyen, e ne mállék, ki se törgyön. Jó edzett acélbu jó a zilló-kalapács.

2/b. Boltba is árulják, meg vásáron is a kalapácsot. De legjobb a megbízható mesteremberné rőndünyi.

3./ A kalapálás új módja, hogy leszerelik a nyélről s utána visszaékelik.

3/a. Nem jó ha az üllővas dombora szélín huzzuk és úgy vergyűl a kaszabárdot, mer kiverődik, vagy a beső szélén tukanyos lesz.

Képésbandába jobban el köll készüni a kaszával, mint egyes arátónak, mert ha nem megy, hát leül, de a bandába nem lehet lemaranni.

3/b. A kalapálásra üdőt is hannak. Reggel a kötélcsinyálás előtt a képésgazda kiszámja, hogy hány kepe lesz a táblán. Negyven hódon mondok körülbellü négyezer kepe. Hozzá negyven kaszás, negyven marokszedő, husz kötő, husz kötélhuzó. Százhusz személy, egy személyre esne 33.33 kereszt kötél. De a kaszásoknak kalapálni kell. A kötélhuzó gyerekek meg még tanulatlanok. Így a kötő-legényekre meg a marokszedő lányokra hárul a summa kötélfontás. A kötők összeolvassák, összerakják, kuszóval betakarják, hogy erős nappal ki ne száraggyon a kötél. A száraz kötél könnyen török.

Hogyan osszuk meg a kötélfontást? Ugy, hogy mindenkire - üdejére meg erőjére mértén gyusson ki a dolog.

40 kaszás drb-t	25 x 18 kepe	1000 kereszt kötél
20 kötő	40 x 18 "	800 "
40 marokszedő	35 x 18 "	1400 "
20 kötélterítő	20 x 18 "	400 "
		<u>3600</u>

A negyven kaszásra még 1-1 keresztet
a husz kötőre még 4-4 "
a negyven marokszedőre 4-4 "

javítás F. szipkistét hárd

Hogy ha éppen a tábla valamellik része nem rugaszt a termésbül,

De legtöbb esetben elég volt inkább kevesebbet szabtak ki. Ha több kötél készül, akkor elviszik a másik táblába, vagy jó lesz árának.

Harmat eleste előtt megeszik a fölüstökömöt.

Köszörüléskor vigyázni kell ám, hogy a nyelet jó heerre tegyük, mer ha megcsuszik, a kasza éle elvághattya a kezünket.

4./ E veszett a zéle. E vásott. Bele lehet látnyi ujjan életlen.

Farkas Vendel Páli bátyánk szokta mondani: "Fenye szeretne ujjan kaszát, mit schasse kő köszörűnyi, akkor nem lehetne megányi pihennyi."

5./ Kalapálás. Megverik az élit. Egy kicsit megdöbölöm. Adok neki széles bányát, hogy későn vássék e.

6./ Kaszát köszörül. Mencesd ám a zélit, e ne vássék üdő nap előtt. E köszörűli, élezi.

7./ Kaszakú termésű, sötétkékes hamu színű, kettő oldala sima a másik dorozmás, smirgli sima kéthögyű vékony ódalu.

7/a. Cement kü, fekete termésű.

7/b. Hires a Rezi kü, Zalábu való.

7/c. Ismeretlen.

8./ Tokmány, fatokmány, bádogtokmány, szartokmány.

8/a. Velhoffer Lajosbácsi megfőzte a letörött tehénszarvát, ugy pingálta meg, ugy igyenesítette ki, hogy a kü leig érgyen.

Ki ellü - ki háttu horgya a tokmányt. Háttu nem ujjan ártalmas, de mindig hátra köll nyuni köszörüléskor, érte.

Ha szivárgott a víz belüle, szurokkal kenték be.

9./ Kaszát köszörülni tudnyi köll. A kaszanyél végit letesszük a ballábunk közelébe sima földre, ahun nincsen egerlik vagy pucoktúrás. Bal kezünk markát rátesszük a kasza hátujjának ormára. Jobb kezünkben a vizes kaszakó amivel ugy haladunk jobbra, hogy a kaszakú belső oldalának felső vége éri az ormot is bárdot is, mert így lehet a zélit mentenyi.

Marcali tájékán a kasza befelé van fordítval. Homokos vidéken hamarább vásik a zéle.

Középsomogy felső táján inkább a kasza domboru háta van a köszörülő ember felé.

9/a. Eleinte mencesük az élt, ameddig csak lehet nem köszörülünk. Estefelé vagy délebed felé inkább gyakrabban köszörülünk. Homokos talajon hamar vásik a kasza éle.

10./ Nem kő a kaszát a rozsdátu féttényi, mer attu keményedik. A mi Palink egy uj kaszát föl dobott a zsuppos pince tetejére, mert nem tudta használni "puha vót mind a tepszi". Ott volt három évig. Amikor ujjan esztendő vót, hogy nem lehetett kaszát venni. Háboru alatt. Palink meg képésgazda lett. Kellott volna neki uj kasza, de nem vót Kaposba se, vásáron se.

Levette a rozsdás kaszát, ami ugy megkeményedett a naptól meg a dértől, fagytól, hogy igen jó kasza vált belőle.

A nyeles kaszát felakasztva tartják kiálló faágon, szelemen likba a csucsfalon, pajtagerendán ugy, hogy a kaszája meg se sércsen senkit, meg ki se csorbujon.

11./ A jó kasza elvásik. Amikor máf gabona vágásra gyönge, elvékonyodik a laptya, fűjet kaszányi még azután is lehet vele. Utóbb káposzta-szelőnek meg zsuppvágónak jó. Ha a nyaka megpattanik vagy megnyakalják vagy megpántulják.

12./ A kaszalapot nem dobják el, mert sokmindenre lehet használni, kaszakés, gyomlálóvas, henteskés, sarabulót, rozsféjvágót. A ko-

vácsok acélozzák vele a szerszámokat. Lakos Márton üllőt, kalapácsot is forrasztott kaszavásból.

VIII.

Kaszával aratás

1. A vágás módja.

1/a. Röndre vágás. Száradóra vágják az árpát és zabot, hogy a cséplés is jobb legyen, meg a szóma meg ne penyheggyen, hogy takarmány rásottnak jobb legyen.

1/b. Falára vágás. Takaróval. Rávággya, marokra vággya. /három lépés egy marék./

1/c. A züsi gabonát rávággyuk, mer a szómájával máskébb nem bírunk. A zárpénak, zabnak rengyén köll szárányai, mert takarmány a szeme is meg a szómája is.

Persze a rávágás takarós aratás szebb is, jobb is, gyorsabb is.

2. Aratás.

2/a. Mennél jobban hozzáhajul az arató a kaszához, annál könnyebb erejére esik, meg annál szebb kaszálást végez.

Előnek nevezik azt a hosszúságot ameddig kaszálnak egy hujával.

Dült gabonát nem lehet egyenes előbe kaszálni, mert fordulni kell benne. Dógot ad a marokszedőnek, kötőnek az a kaszás, akinek a kaszája alája bujik a dült gabona alá.

Bandába aratók /képések/ megtanulnak lépni és adni a kaszának. Aki jobb lábbal kuszik előre az lemarad. Aki ballábbal kuszik /csuszik/ ne nézze, hogy mekkorát ad a kaszának, mert azt meg lehet érezni. Ha nyakal akkor változtassa meg úgy, hogy mintha nem is akarna adni neki. Annál jobban suhogva lépeget előre.

A rossz kaszás háskossan méregeti a kaszáját. Rossz nézni.

2/b. Fortéla van a kaszálásnak. Az idősebb képések nem áhattyák szó nélkül amikor látják, hogy a fiatal vesződik. Adide kicsit a kaszát. Ne kaszáj a zenyimmel.

- Hu - Gyribácsi, vagy Pistabácsi, evve álom kaszányi. Az öreg is megköszörüli, meg a fiatal is a másik kaszáját.

- Na köll a kaszád vissza?

- Nem bánom.

- Hu micsinyát ennek a kaszának, ki akar szalannyi a kezembü.

- Öcsém tanulj meg köszörünyi, lépnyi ballábbal csuszva. Erőd van több mind nekem. Megy ez majd. Vedd kissebbre is ezt a kaszát. Nem jó ennyire nagyra állitanyi. Aztán feléje fordítja a kaszás felit a nyélnek, kettőt-hármat koccant a kaszakarika belső felére, amég a kaszát huzza le a nyél felé.

- Hu - mennyive jobb má megin.

Igy lassacskán fogásról-fogásra megtanul a fiatal.

En kilenc éves koromba - suttyomba - levettem édesapám vásott kaszáját a pajta kapuról. Magam voltam otthon. Nagy máva volt a szürü helen. Leakartam kaszáni, de akadozott az öreg kasza. Levettem a tokmányt, meg a kaszaküjet. Elü akasztottam. Elkezdtem köszörülni. Nyisz a jobbkezem hüvek ujja, első hajlásba /most is látom a csikot a nyomán./

Hamar visszaakasztottam a kaszát. A sebet meg lepisiltem, hogy a vér álljon el. Muszaj Gyuri bácsi észrevette.

= A szentangyalát, majd ha kilencszer elvágod, akkor megtanulsz köszörünyi.

Lehet, hogy igaz, de nem tudom, hogy mennyiszer vágtam el a kezemet kaszával.

2/c. A rossz kaszásról már szoltam.

3./ Rend a neve annak a taaró szélességnek, amit egyszer vágunk.

- Nagy rendet vágsz!
- Ne pofozd!

Igy feddik egymást a banda képesek.

4./ Pászta. Egy hujába aratott hosszúság, ha nem a tábla hossza.

Elő, vágó.

5./ Kapás banda. Osztopánban a képes gazda kaszált elöl. Itt a képesgazdának nem csak számolni kellett tudni, hanem kaszálni is.

Amikor árpát kaszáltak /vágtek/ rendre, akkor a kötők is kaszáltak. Huszonnégy kaszaerőhöz még a tizenkét kötő harminchat kaszást jelentett. Szép volt a harminchat kasza, amikor egyszerre vágott.

De amikor elkezdtek kerületnyi, szorították egymást, akkor igen csunya képet mutatott.

A rávágásnál még más baj is van, a jobb kaszás hogy ha hátrább áll be, megszorítja az előtte valót, rávágja a rendjére a maga fűrt csomóját. Belefűllad a másik.

Aratás csoportban.

Amikor a kalapáló kaszások kattogó muzsikájának ritmusa ritkul, mert egyik előbb, másik utóbb végez, abba hagyja, aztán neki a kötélcsinálásnak, mert a kötők má kezdik összeolvasni a kötelet. Na iszen van ám lesi-vári csinálás, nem ér ám ró úgy megcsavargatni mind a kötők. /A kötők bezzeg jó kötelet fonnak, hogy menné kevesebb szakaggyon e közbe./

Édesapám igen gyorsan csinálta a kötelet. Má a marokból elválasztva vette föl a nekivalót.

Balkéz mutatóját az ollósfej közé nyomva átfonta a fejeket egy fordulatra, aztán a szarát ráterítette a fejre, belefoglalta és már is csavarta háromszor a fejre csavarta, háromszor meg összehonta. Még nekem is segített olyan hamar kész volt vele.

Amire az olvasás megtörtént, meg a kötél árnyékolása/eltakarása/ készen voltak a kaszások is.

- Egyik meg a fölöstökömöt - kiáltotta Lengyel István, bérmapám, képesgazda. Ha ködös esztendő volt, rozsdás volt a gabona szárra, megfogta kezünket, orvánt, ujjaink vótunk mind a kéménysöprők. A vízfordó lányok alig győzték öntözni a vizet a kezünkre.

- Bukd a szádbu, spórud a vizet, messzürü hoztan, figyelmeztetett a vízfordó lány. /Vízfordó/

Az első /első/ csoport élin a Lengyel körösztapám meg az osztopáni Pistabácsi vót a kaszás. Fölváltva, felváltva szedték a marokszedők a rëndöt, délelőtt egyik, délután a másik horta /hordta/ rá. Első kaszás, második kaszás volt minden kettős csoportban. A második kasza után rá köllött hordanyi a marokszedőnek, mert két marokból volt egy kéve.

6./ Hogyan hajult meg a gabona, az szerint választják az irányt, hogy jó fektessen a takaró. Nem mindig lehet a tábla hosszába kaszányi, mert ha szembe áll a fej megakad a takaróba. Aztán ki is veri a szemet. Táblasarokra kaszáláskor a háttujja mindig vesztes, mert az eleje rövidebb rendet vág, hamarabb kiért.

- Na megállatok maj elkerüllük a sarkot, megfordul a kocka. Hanem addigra ki szoktak találni /eszelni/ valamilyen turpisságot.

Szakaggyunk e kétfelé, háromfelé, mer így lassan megy, késén fogy le. Ércük meg emberek.

Ilyenkor a háttulja káromkodott, mert be volt csapval.

7./ Az őszi és tavaszi árpát, zabot, hajdinát, kölest, mindent aminek a szárából takarmányt lehet pótolni, rendre/száradóra/vágjuk.

8./ Összekavarodott, érett gabonát /ha a kasza alácsuszik/ nem nehéz vágni, de a marokszedőnek sok dolgot ad, meg a kötőnek. A fődre áikált kuszálódottat bajosabb - kaszaheggyel köll kiszennyi a hant közü.

- Hogyan áll a farod te? Kibálják egymásnak. Mert a jó álló gabonába, a jó kaszás úgy halad, hogy ballábbal kuszik előre, a kaszát a bal térdire huzza, de a fara /valaga/ az mindig befelé áll a fala felé. Akik csak pofozzák a rëndöt, azoknak a faruk kifelé áll. Amig meg nem tanul kaszálni bárki, addig csak csalingál, pofoz, liggal, vagy annyira neki terül, hogy nem birgya a lépést tartani, lemarad.

IX.

A levágott buza összeszedése.

1./ A levágott gabonát kévébe kötve kepébe rakják. Tizennyolc késéből raktunk egy keresztet.

1/a. Jádon meg Eddén a reformátusok tiz kévét raktak egy kepébe. Jobban járt a pap, mert a pup kéve a papé volt. Jobban ki is száradott, meg minden tizedik és minden tizennyolcadik kéve a papé volt.

1/b. A lekaszált réteket, lucernákat, bükkönyös zabokat, lóheréket száradni hagyjuk, 5-6 nap mulva átforgatjuk a rendeket /megforgattjuk/ egy napi száradás után összegyűjtjük hajlásokba, ezután petrencébe vagy baglába raktyuk. Jó szárazon baglába. Nem elég száraz állapotban petrencébe /kisebb kupacokba/ raktyuk.

1/c. Csak hirből hallottam Vince István Osztopán Dózsa Gy. ut 16. szám alatti lakós. Szóletett Osztopán 1889. 79 éves.

Édesapám aptya a Magyar Gábor aptyaná vót /aljobbágy/ szógalegény. Amikor megházasodott nem tuttak a járandóságba megényi, ujjan kevés vót. A főjobbágy nem dógozott ám. Csak a hegyre járt a cimborákka. Vótak neki fehérnép cimborái, akik kézre atták a lólopóknak a csikókat, lovakat. Nahát édesapám aptya nem gonduta, hogy fölzsabadunak a jobbágyok. Elment Bogátra a földesurhó, kért egy fertál jobbágytelket, otthatta a Magyar Gábort. Inkább e járt Bogátra robotba. Na meg ahogyan tutta munkáta a fertá helet.

Ugy beszéték, hogy akkor még fakormányu ekék vótak vas ekevasal. Sovány vót a föld, de ganyé nem vót, hanem szómát, töreket, avét bakzsuppot, gicát tiportak a brázdába. De pörgyés is vót a föld. Köservev vót a munka.

Aztán bizony akkor bänkódtak amikor a jobbágyfelszabadulásakor Magyar Gábor bennmaratt a zegész hel szekszióba. Pedig ha a zöregapám dolgozott volna tovább, akkor ezt illette volna. Akkor még előfordult, hogy a hitvány gabonát úgy gyűjtötték össze, meg úgy nyomtatták el.

2./ Vella. Háromágu vella, szóma vella, favella, bádóg-favella. Alakja éppen olyan mint a favelláé, csak lemezből készült. Gyárilag készítették.

2/a. Gabona kusza gyűjtését saaróval végezték /kuszaszedés./

2/b. Vászározó - faluzó isztergálosok Szigetvár tájékáról hordták eladásra. Legfőként a háromágu favellát vették.

2/c. A könnyebb fajta háromágu vasvellát használtuk petrencéznyi, nyomtatnyi, forgatnyi.

3./ Szénakupac, petrence.

A petrencét rakni nem minden ember tuggya rendszeren. Bogdán Feri bácsi tanított meg engem is, hogy el ne düljön, le ne essen a petrence. Keresztbe kell rakni vellaszám. /Körösztbe/

Négy vella szénát leteaszünk a földre körösztbe. Rája újra négyet,

3/a. de figyelünk arra, hogy a vella széba mindig sor szerint legyen rakva. Kis petrencébe 21 vellával öt sor, $5 \times 4 = 20 + 1$ a teteje = 21 huszonegy vellával.

Négyágu vasvellával az emelés biztosabb, ha jól van a nyél belevével. Először a nyelet, tenyerünkön tartjuk fogás nélkül. Amelyik oldalán nem fordul el, úgy jó bele vernyi.

3/b. Bagla. Egyszerű szállítása úgy készült, hogy egy rudazó láncsal körülkerítettük. A karikás végibe behuzzuk a kapcsos végét hurokra. Na a hurkon kívül levő kapcsos részt bele akasztjuk a kettős hámfa /kisafa/ középső karikájába, vagy még onnend is visszahuzzuk egy láncszembe a kapcsot. A bagla ajján három ember a velláját vellája ágát belenyomgya a láncnak egy szemébe, hogy föl ne csusszon, úgy huzzák a lovak vagy ökrök.

3/c. Bagla huzatás. Petrence hordó rudak.

Alá toljuk a petrence alá és elül egy háttul egy ember foggya a két rud végét.

4./ Mókulás. Vellával, gráblával, saaróval összemókuják kötve vagy kötetlenül kuszákat szómát, szénát, gráblálást.

4/a. Szekér vendégdurunggal, kocsi karfával, egy sor, két sor, három sor, négy sor. Parasztkocsira annyit szoktak rakni. Szómábu négy q. szénábu öt q. Pillangósbu 6-7 q. hat-hét mázét, nyomott négy sor. Béres szekérre vendégdurunggal hét-nyolc sort rektak.

A vontatón nem türnek szarvat. Fűreden türés-nek mondják a szarvat. Amennyi szarv /türés/ annyi sor. Osztopánban szarvalás. Ahány szarv, annyi sor. Jó egy kocsi széna, négy és fé sor, /4 sor/, három és fé sor /3 sor/. A zegy kis hódon 3 három jó kocsival, négy soros. Négy sor háromszor.

4/b. Öll.

4/c. Marok. Két marok - egy kéve.

4/d. Ereszt, rántás, rakás, kéve. Tizennégy kéve + egy kepe.

4/e. Kéveő két marok.

5./ Gabonakötél. A kenderkötéltől megkülönböztetjük.

5/a. Rozsaratásnál szálába is kötöttünk. A kötélterítő 8-10 szál rozsat összefonny, a fejét veti előre.

X.

A levágott gabona összeszedése marokba, bekötése kévébe.

1./ Markot szed, markot rak, ráhord.

2/a. Sarlósaratás

Vékási Ferencné Osztopán, Bem utca.

- Én a háboru alatt magam arattam le a gabonát sarlóval.
- Ilyen marokszedő sarlóval? Kérdezem.
- Ilyennel. Amennyit a bal kezem markával áttu tuttam fogyni, annyit a saaró lefogott. Addig raktam bele, amég egy kévére való voót a kötélben. Mingyá össze is kötöttem, bokkrétás kötéssel, de a kötést allu fordítottam, hogy meg ne száraggyon, e ne szakaggyon. Egyedü magam naponta lesaaróztam hét-nyóc keresztet.

Pamuki Margit Perák Jánosné 65 éves, ugy hallotta az öregannyától, hogy öt ujjá között a balkezén négy fürtöt fogott, aztán külön-külön vágta le a fürtöket.

2/b. Kaszás aratás. Márton István nemcsak a kaszásoknak mutatta meg, hogy hogyan köll kaszáni, hanem a marokszedőknek is, hogyan köll markot szennyi, hogyan köll össze pöndöríteni, hogy karikós is legyen, de el se széleggyen. Aki hátra szedi a markot az vigyázzon, hogy bele ne seggejen a kaszába.

Aki hátrafelé szedi a markot az tisztábban leszedi a faláru. Amikor az öle megtellik a marokkal, akkor kettőt oldalt lép, hogy könnyebben el tuggya választani a markot a röntül. A markot leteszi, azután újra szedi a másikat. A markot balkézével összeszorítja, jobbkeziben a saarót, a fejbokréta alá teszi ugy pöndöríti le a kötélbe.

2/c. Árpa huzás gráblával.

Két marokszedő egyirányban párhuzamosan gráblával pöndöríti az árparöntöt közepén a kötő átveszi a kötél végét a kötél huzótól leteszik a taarlóba, a két marokszedő ügyesen majdnem egyszerre beleteszik az árpa markot. A kötős előre szalad, hogy bekösse a kévét, aztán kidobja a renden kívülre. A gráblások tisztán összeszedik a folyton gyűlő markokat. A kötélhuzó folyton nyujtja előre a sodrott kötelet a kötőnek. Tiszta és szép munka.

2/d. A zabot nem gráblázzák, saaróval szedik. Két lábáva tója előre a röntöt. Fél kévére való beletesz a marokszedő a kötélbe. Ugyanigy a hajdinát is. Zabot bükkönnyel keverten takarmánynak is vetnek. A szárogatásná vigyázzni köll. Amég a gombgyáná e nem törik, addig nem jó gyűjteni. Kaszálása akkor jó, amikor hasba van és veri ki a fejét.

3./ Saaró, grábla, vella.

3/a. Nincsen.

3/b. Egy féle sarlót használunk marokszedésre, csollány, fü, sarlózásra, csutaszár vágásra.

Saarózás.

3/c. Gereblye, gereble, grábla. Bégnárok készítik, de ad dolgozók, faragók, furók is csináják. A nyeleket alkalommal gyűjtik és tartják félszerbe, pajtába, palláson. Ha köll ellüveszik. Régebben a pásztorok delelőkor csinýátak a jobb gazdájuknak, akiknél nem maradt el gyeles ünnepre a pint bor, meg a kalács meg a tojáskihajtáskor. Bezzeg amellik tehén után nem gurgult tojás kihajtáskor, annak tojástalan voót a csuf neve.

Benkó Imre meg a Barcsa néni tutta, hogy mellikrü van szó, ha aszonták - nee te tojástalan - mondotta Imre bácsi.

- Jaa az az a tojástalan?

Ez is az e, az meg a börtalan.

De a tojásosok meg a borosok gazdái nem csak szérü legeehettek,

hanem még cifra gráblát is kaptak.

Azonban jó emlékekkel adózok az öreg Alsecz sógor iránt, aki valamikor nyírfából csinált édesapámnak diszes gráblákat.

De ez nem tojásos vót, mert az Alsecz sógor a Tallián uraság gulássa volt, mink meg Sikorába laktunk, kepések voltunk. Rangunk - házas zsellér - volt, mert fél zsuppos házunk volt.

4./ Fürt, marok, kéve, röjtök kéve.

A kepe aljába elhelyezett, elrejtett kéve, amire a négy sarokkéve högyit, a kévének azon vége, amelyiken a gabona fejek vannak - ráhelyezik. Továbbá a négy-négy sarokkéve $3 \times 4 = 12$ rejték kéve = 13. Árpánál a tetejére tesznek még egy pap, pup, régen minden tizedik kepét vámozták, azután a papság dézsmálta a kepe felső kévét, a papkévét. A jádi és eddei reformátusok papja jól járt, mert minden tizedik kéve papkéve volt. De nem jó, volt az, hogy sok röjtök rejtékkéve volt, az is minden tizedik. Osztópánban meg a pápisták az árpát tizennéggyivel kepezték, a búzát-rozsot meg tizennyolcával.

1 röjtökkéve
4 alsó sarokkéve
8 középső sarokkéve
4 felső vállkéve
1 papkéve

18 kéve = 1 kepe.

Egy rakott szekérre fölraktak a béresek 12-14 keresztet. Pógárok karfa nélkül 4-5 körösztöt. Karfáva: 6-8 körösztöt. Asztagba raktak urodalomba 800-1000 körösztöt. Pógárokná meg amennyi termett.

1914-es világháboru előtt még ugy nyomtattak a szűrűbe sokan, na meg lóhuzó masinával masinátak.

Nyomatásná egy ágyásba beleraktak öt-hat körösztöt ugy, hogy egy kéve gag gabonát eloldottunk, lefektettük, vele szembe fektettük a másik oldott kévét, tovább oldva a kévét a fej részhez támogatjuk karikára mindig szélesítve a sort körülbelül az ágyás feléig. Azután fogyasszuk - karikósan addig, amíg a tervezett mennyiség ágyásba kerül. Az elbontott köteleket egyhelyre gyűjtöttük a sebes szélre. Sebes szél ahol befejeztük az ágyást.

Addig a lovak esznek amég a család beágyaz. Most a hajszásló kötőfék szárát a csásló nyakába akasztva visszaköttyük guzsra a kötőfék karikába. Azután a sebes szélén a kötélt csomón ugy indítottuk a nyomtató lovakat, hogy ráhuzzák a lábukkal a köteleket is meg a kuszálék szómát. Akkora kört járattunk, hogy a kör egyik széle mindig az ágyás széle legyen. A kör belső széle pedig az ágyáson ahogyan megesik. Ötször-hatször kerül egy helen aztán az ember egyet-egyet lép, amíg körül ér. Addig jártattuk körül a zágyást, amég sok szóma gyűn fő a zágyásra. Akkor leállunk a lovakka. A szómát gráblával lehuzzuk a fejés széle felé, amit a szűrű sarokba összerakunk baglába, utánna vellával a sebes széle felé viszájára áttu forgattuk. Eggyik innend, másik onnand - amennyien vagyunk. Áttu fordítás után ujra kezgyük járattni a lovakkal, de mindig ugy, hogy a lábukkal előre huzzák a fektetett vagyis állított ágyást. Háromször-négyször fordítás után kiment a szem a fejbü.

Főszórás vagy rostálás után egy ötkörösztös ágyásbu kigyütt öt mérő buza is, ami ugy két métermázsa, husz vagy negyven kiló lehetett mérővel, mércével, fölöntővel, féfölöntővel, messzővel mérték a szemet.

- 4/a. Marok - grábla alla.
- 4/b. Négy ujja köze.
- 4/c. Ölj, marék

- 4/d. Kéve
- 4/e. Grábla alla
- 4/f. Csak marok

5./ Kötél. Kötélet csinálunk, kötélet terítünk.

5/a. Csuhi, zsupp, sás, buzaszál összefonyva. Rozsszálát megcsavarval.

A buza részére szánt kötél, rozset külön jól kicsépelik, hogy ne kevereggyen rozs a buzába.

Özv. Szász Istvánné Henc Éva néni 86 éves, azt mondja, hogy amikor a rozset saarózták, olyan tisztán aratták, hogy gráblányi nem is köllött, meg hogy abbu lehetett ám szép zsuppot szennyi, amit úgy saaróztak. A zén édesanyám mindig mondta, hogy a legszebb, legtisztább aratás a saaró aratás - így mondta Évanéni nekem a napokban. Mintha nem is történt volna azóta, a nagyváltozás, a kombájn aratás-éséplésig.

5/b. Az árpát zsuppkötélbe kötöttük addig, amíg több rozset termeltünk. Most már buzakötélbe, rozskötélbe. De a kombájnba nem kell kötél.

5/c. Kötélet csinál. Kötélet fony, Kötélet készít, Kötélet csavar.

6./ Kötélkészítés kézzel. Lekaszáljuk a gabonát ahol hosszabb a szára. Leszedjük hátra, vagy fölszedjük előre, letakjuk a markokat. A markokat egyik hónunk alá vesszük és lazán a földhöz verjük, utána a marok felső felét karunkkal megszorítjuk, a másik karunkat behelyezzük a marokba úgy rázzuk, verjük ki belőle, a gatz és kuszaszálakat. Majd a tövít a földhöz verve egyenletessé tesszük, úgy vesszünk egy kis fürtöt cca. tizenhat szálát. Elválasztjuk kétfelé a fejnél olló alakra keresztbe tesszük. Egy teljes tekerés után egyik hónunk alatt a fél fürt, a másik fél fürtbe belefoglaljuk az egyik fürt fejét, majd a következő fordulatkor a másik fél fürt közé foglaljuk az egyik fürt fejét. Utána három-négy csavarás, majd ugyanannyi fonás és kész a kötél.

6/a. Fonyott, csavart, lesivári kötél.

A fonyott kötélről más sokat szóltam. A csavart kötél egyszerűbb. Megfogom egy fürt buzának a nyakát, egyszer megcsavarom. A megcsavart fejet hozzáfogom egyik félfürthöz, úgy teszem le a földre hogy a becsavart fej befelé álljon /föl/ a kéve felé, hogy bekötés után kifelé ne álljon a megcsavart fej.

6/b. Lesivári vagy bagófej kötél. Abban különbözik a csavart kötélű, hogy a fejeket csavarás előtt áttu bujtatik. Végin ujjan mint a bagó feje.

A két utóbbit úgy hozták ide divatba más vidékrű, Horvátországba, Slavóniába.

6/c. Tolma megyéből Szabó /dolláros/ Lajosék eresztő kampóval

7./ csináltak kötélet. De az osztópániak ragaszkodval a hagyományokhoz csak a

7/a. fonyott kötél mellett maradtak. Az esztétikai külalakra is adnak. Meg azt mondjuk, hogy a jól sodrott kötélben erő is rejlik.

1/ Nem volt ezen a vidéken

2/ -

7/c. -

8./ Kötelet tereget.

Kettős kaszapár esetén a kötélhuzó teregeti a kötelet.

Egyes kaszás után a marokszedő egész kévét is szed. Akkor az egyes kötő a kötelet is leteríti, de a marokszedő fölaggya a kötél végét. Ha összefogó a kettős csoport /csokor/ akkor a ráhordó /háttusó/ marokszedő is fölaggya a kötél végét.

9./ Kéve. Csak a gépek óta jöttek rá arra, hogy a kisebb kévét jobban ki lehet csépelni, meg könnyebb földobálni. De szaporátlanabb a munka, mert a sok mozdulat időt rabolt el.

A pógárság még se akart leszokni a nagy kévért, hogy szaporább legyen a munka módszer. De büszke is volt arra, hogy hánkilót adott körösztje.

9/a. Gazda kéve, részes kéve. Előfordult, hogy a pógár részes aratásba állta gabonát, aztán a soványabb földön nehezen, kőservesen tuttak egy kévét összeszennyi. Kisebbségek lettek a kévék, mind a másik földön. Persze ezt tutta a kepés. De észrevette a pógár is. Részselés-kor - mivel úgy állapotok meg - hogy a mezőn részenek, hogy ne kőjön a kepésnek éven áttu szómát meg polvát anni - a pógár ott akarta kianni a részt, ahon apró kévék vótak. A kepés meg ott akarta részt kapni, ahon nagyobb kévék vótak. Nem értek össze. A végén a bíróság döntött. A tárgyaláson egyik tanu aszonta, hogy "abba a földbe mind pógár kévék vótak, ebbe meg mind kepés kévék vótak."

10./ Kötőbot, kötőpáca. Amikor még frissen hangzott a betelepített Kokonák, Korpicák, Márcsók, Fickók, Ferkák, Gócsok, Tótok ii-s és-s beszéggye, abból az időből maradt-e kibővített mondat: párbeszédben:

- Halli kád e János! Halli ká? A ká file szentyét, hát nem halli?

- Hee?

- Hozza ká ide a ketépacát!

- Hát a ketéjbót?

- A kepe tijebe.

- Hát - kee?

- A kepe tijebe! Hát nem halli ká? A ká file szentyét.

Használati módja munkaközben, hogy kéznél legyen: a nyak alatt oldalt fektetve az üreg nyakon belül /akkor még vászontímög/. De legtöbbször beleszurták a kötetlen kéve közepébe addig, amíg a kötél végét keresztbe egyszer megcsavarta. Jobb kézzel az elül fekvő kötél végét, balkézzel a hátul fekvő kötél végét, jobbfelé egybefogva összefonja.

1. Alágyugja a kötél és csokor alá a kötőbot végét,
2. Megfordítja huzóra a hurkot
3. Kereszt alaku motívum alatt a bot vége
4. A vég átfordul a kéve tüje felül, ahol aláfordítja a kötés fejet.

11./ Zsuppulás, zsupszedés, zsupkötés még a mai napig is van. "zsuptetőfedés". Ahogyan megszűnnek a zsuppos épületek, úgy a tetőfedés is megszűnik.

Osztópánban az/ én Sass József édesapám meg a Sutz József keresztapám zsuppuló mesterek vótak. Na ezek használtak ujjan nagy cüjeket /cövek/ a szegés zsupp kötésékhő, meg a kancza zsupp felszorításához, kötőpácák.

12./ Lapickák. A mosólapickákat használták zsúpp veréshó is, de a rendes zsúppulónak vót zsúppuló lapickája. Vannak kipingált lapickák is még 1903 monogrammal a cseszkó Somogyvári Pista bácsi feleségének még lánykorába atta ajándékba egy birkás.

12/a. A félig beszorított kévét egy szokták tújjive a földhő vernyi. Zsúpp végít verték lapickával, amikor a szegézsúppot kötötték fel, beszegték a háztetőt.

Segre verték amikor még tágan összefogták a kévét, azután újra lefektették, hogy kétépácával verhessék.

Somogyvári Pista bácsi azt mondta, hogy a saaró aratás üdején 1900 elején még lapickálták, lapickázták a végít, de a kaszáva vágott gabona tújje kavaszuttabb több fej van a gabona tújjibe, aztán az szemet kiverték vóna: ezér abba maratt.

13./ Kévekötés, bekötés, beszorítás.

Lazakötés; beágláli. Szoroskötés: bsepéküli.

13/a. A kötelet szorosán rántsad szélle, hogy e ne bomlóggyék, középen huzd meg, hogy hurok ne maraggyon, mer a hurok megtágul, aztán laza lesz a kötés. Amikor a kötélnék a két végivel mögemeled az ódatlan kévét, má megérzed, hogy meere huz. A túje felü vagy a feje felü, egy rántással lehet egyensullozni, hogy a kévét kötélnél fogva könnyen lehessen vinnyi. Jó terméskor nehezebb a feje, tehát a feje felé rántjuk a kötelet. Üresebb fejü gabonánál ugy monggyák: "Ennek a valaga huz!"

Somogyba nagy sulyt helyeztek a kéve bekötésére, mert a jól bekötött kéve, nem bomlik ki takarodásakor, nem kuszálódik és rendezsebb sztagot lehet belöle rakni. Szaporább a masinálás, cséplés. De tisztábban is kidolgozza a gép.

Kepésbanda után azért állitanak csősz, hogy vigyázzon a kévék bekötésére.

Egyszer nagy foóróságba arattunk busát Krájába. Tizenegy óra tájba az öreg Márton csősz kivagdalt a Muszáj Jóskának három sor /rend/ kévét egy tábla hosszan, aztán mondogatta:

- Harag vagy nem harag, es ki - es ki.

Amikor a Jóska észrevette elkezdett káromkodni. "Azanyád remete-lábu oltáron függő hétszencségét. Kitöröm kezedet, lábadat, te vén taknyos.

- Addig nem lesz ebéd, amég be nem keted. Dudogott az öreg csősz. /Puska volt a vállán./

Szerencsére a többi kötőlegények, marokszedők megsajnálták a Jóskát. Addig nem ettek ebédet, amég be nem kötötték a kivagdalt három rőndöt.

Pedig Jóska kiabált ám, hogy

- megfűzetem, megfűzetem, megfűzetem! De ezt a vén taknyost kinyújtóztatom.

Nagyon szép volt a többiektől, hogy kíségettek a Jóskát. Azután meg is nyugodott. Megehetta az ebédet a többiekkal.

Amikor gyűttek a - déli csillagok - himes abrosszal leterített ebédes vékával, már a harmadik rendbe vörsöngütek a kötők. A marokszedők megcsinyálták a friss kötelet, megteregettek a kész köteleket.

En kötélteregető voltam tizenkettő éves koromban 1913-ban.

13/b. A kévét fürge korban levő kamasz legények* kötik. Amikor már legénysorba nöl a legény, ha tudott kaszálni, részeshötőnek is beirták. Megkapta a hold kukoricaföldet. Elvégezte a takarmány betakarítási munkát, ugy mint a részesh kaszások.

Az idősebb férfiak inkább kaszálnak, mint kössenek aratásban, mert a kötözőnek hajladoznyi köll.

13/c. Árpánál - hogy tiszta munka legyen - a tarlón kevés kusza legyen a gráblások járnak háttul. A kötő előre szalad, ott köti be a kévét és oldalra kidobja. Zabot, kölest, hajdinát sarlóval szedi össze. Ezek nem usznak el úgy a marokból. Tisztább a munkája.

XI.

A keresztbe rakás előkészületei.

Estefelé, vagy ha dörrenik az ég, a kaszások a kepegazdával megbeszélik a kepezés rendjét.

Ha egyenesen lehetett vágni a rendeket és vastag volt a gabona, akkor elkiáltották: - négvet az ötre. Ha sovány volt a gabona, ritka kéve: - hatot a hétre.

Ez azt jelentette, hogy négy sor kévét az ötödikre, innend is onnand is, vagyis tíz rendet kepeztek egy sorra. Viszont sovány gabonából tízennégy rendből volt egy kepesor.

Amennyiben rézsus irányban vannak a sorok: a kötők cégéreknek a tábla két végén kilépnek tizenöt vagy husz lépést, ahol felállítanak egy vagy három kévét. A másik végéről irányba veszik a cégért és ahhoz egyenesen igazosznak, állogatják a kévéket. A kévehordók meghagyják a távolságot, hogy a kepe beleférgyen a hordás közé. Így lesz egyenes kepesor.

1./A hordást úgy raktyuk, hogy két kéve magosságba a kéve tujje befelé, feje kifelé ájjon. A hordás párhuzamosan halad két sorban a kévák tujjével, benek,fejével, kinek. Hirtelen zápor esetén ágyásba ázik.

A kepek iránya észak-dél. A röjtök /rejték/ kévét mindegy, hogy a fejit északnak vagy délnek tesszük le, de a papkévet fejjel északnak, tujjval délnek rakjuk, északról leköszük a vállkéve köteléhez, délről jó ha a szél fujja a fejét, hogy sok eső esetén ne csirozzon a fej.

2./Hajtás, rakás, hordás.

3./Kisparaszti aratásnál körbe rakják a kévéket, de a kepe helyét meghagyják. De kepez szemmel ez nem szép munka.

4./Ilyen nálunk nincsen.

5./Nálunk nincsen.

6./Szükségkepe.

7./Jádon, Eddén tizesbe rakják a kepeket. Csztópánban a kenyér-gabona kepeje tizennyolc, a takarmány gabona tizennégy kepek. Nedves esős időben jobb ha fejjel a kéve, könnyid a forgatása, szárogatása ágyásba a legrosszabb. Legjobb széjjel rakni, mint ágyásba hagyni.

Szólás mondás: Csiros gabona, nem jelent szegénységet, mert az eső neveli a sokféle terményt.

7/a. A jól összerakott kepe nem ázik be és jól ki is szárad.

8./Röjtök kévét meghajtjuk, hogy a fej ne kerüljön a földre, úgy rakjuk rá az alsó váll /sarok/ kévák fejeit.

9./Saró aratáskor úgy állogatják össze gicákat gulába, akár a kendert meg a hajdinát meg a csutaszár határt.

XII.

Kepék - kévák összerakási módja.

- 1./ Rőjtök kéve , rajtek kéve
- 2./ Váll, sorck
- 3./ Pap, pup, tető
- 4./ Kepe, kereszt, körösz.

Kup, azért mert a rakás kupja
kereszt azért, mert kereszt alakja van. Körösz.

Tedd föl a papot! - kiáltja Reich Gabor, amikor még -ujházas-
koromban a papnak arattunk.

Gábor hangosan vijjogva nevetett. Én meg a többiekkel néztünk
a Vinis Fülöp tisztelendőre. Nem nagyon mertünk nevetni se, meg
túrtóztatni se igen tudtuk magunkat.

- Édes fiam ez nem nevetség. Ennek története van. De akkor még
tiz kéve volt egy kepebe. Minden tizedik a papé volt. A pupos pup
kévét leszedték a papnak. Akkor az volt a fizetése, meg a stóla,
főgye nem volt. De kópéságból megszorították a kereszték kévéinek
számát először tizennégyre, azután tizennyolcra. Akkor is csak egy
kévét kapott a pap. Kópéságból a kereszt kepe lett.

4/a. Gazdakereszt, nagykereszt, öregkereszt, kepeskereszt.

A gazdakeresztől, meg a kepeskeresztől csak a veszekedés
maradt meg emlékezetbe. Vaskalapos parasztoknak nevezték régen azo-
kat, akik rosszabbak voltak az uraságnál. Félték tőlük a szegény
zsellér aratók, és úgy kihasználták őket, ahogyan akarták. A jó
főnnálló búzát behordotta saját szűrőjére, a laza silány földről
meg egybe kiatta a részt - ahány kepe járt az egész termés összeadá-
sa után.

- Ee bánt velem ez a bugris vaskalapos! Na jövőre elmegyek uro-
dalomba aratni. Mondta a becsapódott szegény zsellér.

Minden derűnek van boruja is. A másik szemfülesebb kepes meg
főlismerete a rafinériát, úgy kepezett, hogy a jó gabonában kis kévé-
ket szedett, a kuszált meg sovány gabonából nagy kévéket. Hordáskor
vette észre a pógár, hogy be van csapva, mert sok gyutott a kepes-
nek.

- Ee bánt velem ez a porcióköttő. A jó búzában kepes kévéket kö-
tött, hogy sok kepe legyen, a gyöngé párcellán meg pógár kévéket.
De ennek a kezébe voót a kasza is meg a saaró is meg a ketépasca is.
A 10. kévét, 14. kévét, 18. kévét már leirtam.

6./ Kalangya. Nálunk ismeretlen.

7./ Kepesor

8./ Kepésrész. Kepéből osztóznak. Kepéből részelenek. Kepés -
összehordás, összerakás.

8/a. Tüzmentes kepezés, hogy minden kepet külön raknak, ha a vil-
lám belevág: több kepe el ne égjen.

8/b. Kepesor; Kepe szakasz; Meg köll szakítani a kepesort, hogy
taaró tűz esetén könnyebben leheessen menteni.

8/c. Vizmentes kepek: Lapos heere ne rakd a kepet, mer a víz el-
viszi vagy alászakad.

8/d. Viharmentes kepe: A pap kévét föl - alá tesszük. Áttu ellen-
be lekössük a második vállkéve kötélnő. Északkeletre kihuzunk a seggiből
egy fűrtőt - megcsavargyuk úgy huzzuk be kötéshez. Északnyugaton a fe-
jéből vesszünk fűrtőt, hogy feszes legyen a kötés.

XIII.

Elmaradt szálak összeszedése

1./ Kusza. Gráblálás

Szász Éva néni, 86 éves, lakik: Osztopán, Bem utcába.

- Tuggya Józsi, édesanyámtu is hallottam, meg még magam is arattam saaróva, de szebb, tisztább aratás vót. Kivált a rozs, amibü zsupp készüt. Ujjan vót a kévéje, amikor kötöbotta összekötöttük, mindha má zsupp lett vóna.

2./ Nem köllött gráblányi! Tiszta vót a taaró, de azám. Hanem annyit a kaszáva kuszáltak össze - u - azuta köllött gráblányi, meg kuszáat szennyi.

A tarógráblát maguk a kepések csinyáták fábu kétágu nyelet belefurtak, szegletesen faragott fába, amibe likakat furtak, befogazták. Ujjan széles vót a grábla, hogy a kaszavágást elvigye egyszerre bakháttu bakhátig. Amég tiszta vót, utána addig huztuk, amikor meg e hatta a szálát akkor főmeेतük. Ez voót a kuszasor gráblálás sor.

Utóbb má a zuraságok vettek lógráblát, amér főgrábláták - eleinte köllött valamilyen dógot - kapálást vagy gyűjtést.

Az első világháboru után megszűntek az ilyen robotok.

Munkástanács alakult és a volt Tallián Andor urodalomban is kepébe részelték. Külön csépelték el minden részese nek a gabona részét. Haza szállították szalmáját, törekjét, polváját, persze első sorban a szemet. Amikor a "fehérek leverték a vörösöket, próbálták a régi rendet megerősíteni. De a leszerelt katonák szembe álltak.

3./ Gráblálás. /Tempósan/ Bóggőzésnek is nevezték.

3/a. Harmathullás előtt grábláltunk, hogy a szem ki ne hulljék.

3/b. A kévekötő legények grábláták, a marokszedők kuszáat szedtek, saaróval /buza és rozsnál/ árpánál-zabnál kisgráblával szedték kötélbe. A kötélteregetők bekötötték is meg össze is rakták öt-kilenc kévés csomóba, vagy ahogyan megesett a fő az, hogy pupos legyen.

3/c. Első világháboru előtt még a

3/d, 3/b. szerint.

3/e. Ha nem maradt ketél a táblától, akkor a kenyérgabona sarokkévéjéből középtájon kihuzták a kötélnek való fűrtöt, abból csavartak kötelet - rozsól szálát.

3/f. Arató vászonkötény zsebek hazafelé nem voltak üresek.

4./ Régen vót, igaz se vót... Mondja a szálló ige, de nem zörög a levél, ha a szél nem fujja.

Nem tallózás, hanem... Fejezés, a taaróbu összeszedett fejeknek a nevei. Marékba összeszedve szép bokkrétának látszott. Buzabokréta.

4/a. Nem a szegénység, hanem a takarékoság jele volt a buza-bokréta szedés.

- Tiz tetüné többet ér! mondogatták.

4/b. Zsurmogatták a kötényükbe aztán összefogták a négy sarkát.

4/c. Megőlették parasztra a száraz malomba Gomboséknál. Ha kevesebb vót kipöhlhűték, szájukkal fujták a szelet. Ha több vót, akkor kis rostával kiszeelették abroszra vagy lepedőre. Mégtöbbet fölszórtak.

4/d. 1910-ig. Első világháboru előttig.

5.

5./ Végző rétes.

- A magyar ember imádsággal kezdi, ádomással végzi a munkáját.
 - Na... Lefogyott, hála Isten különösebb baj néki.
- Megehettyük a végzőrétest. Megihattyük az ádomást.

XIV.

Munkaszervezet az aratásnál.

1./ Néhai Somogyvári Pista bácsi úgy mondta, hogy öten saaróztak, a hatodik meg kötelet csinyát, meg be is kötötte.

- Kösserves munka vót az hallod-e!

1/a. Nincsen csont a hasadba, könnyebben hajusz - monta a fehérnép a főrfinek.

- Előbb a főrfibe, mind a fehérchselébe, hallod-e?

Igy tempóztak egymással, de azé a kötőző mégis a fűrgencebb legény - vagy nem tom is én, fiatalember vót.

1/b. Szász Évanéni azt mondja, hogy csak babicákat szettek asztán beporciozták. Nem képezték, hanem fölállogatták gulába mind a kender határt /csomót/

1/c. Bandába heten arattak egy bokorba. A hetedik összeállogatta.

2./ Kaszások.

2/a. A sarlózó is meg a kaszás is arató, meg a fogadottak is, mert a kaszások fogadnak utánuk marokszedőket, kötőket, kötéltereget. Azért a kaszásokat

2/b. részesnek, a néptyét meg fogadottaknak, részesesek, fogadottak, részesaratók, képesaratók.

A részesaratók voltak a kaszások meg azok a kötők, akik már tudtak kaszálni, hordani és ezért kaptak egy hold kukorica földet.

Képesaratók voltak a fogadottak is mert részt vettek minden képes munkában.

2/c. Én 10 éves korban kötelet teritettem, huztam, 13 éves koromban marokszedő voltam.

A kötélhuzó kapott tizenegy mérő gabonát, a marokszedő már tizennégy mérőt kapott.

Kemény-gabonát, buza-rozs,

Lágy gabona: árpa és zab.

igy mondták.

Kötélhuzónak kilenc mérő keménygabona jár, meg 4 négy fölöntő puha.

A marokszedőnek tizenhárom mérő keménygabona, meg négy fölöntő puha.

Kötőnek: tizennyolc mérő keménygabona járt meg két mérő puha. Részes kötők egyformán osztottak a kaszásokkal.

A fejlődéstől függött, hogy milyen korban lehetett valaki kötő, meg kaszás. Volt aki 16 éves korban kötő lett, 18 éves korban meg részes. A gyengébb fiuk - mint egyes kötők kezdték, az erősebbek kettős kötők voltak.

A rászorultak előbb lehettek kötől, hogy legyen kenyér a családban.

2/d. Marokszedők a leányok, vagy gyenge korban kötélhuzó. Asszonyok már kötők is lehetnek, ha a keresetre rá vannak szorulva /utalva./

2/e. Kötélhuzó, kötélterítő, szükség esetén kötélcsinálói De ezt már gyakorolt korban képes elvégezni. Menetközben kötelet csinálni is, meg teregetni is nagyon fárasztó, nagy ügyekezettel sikerül. /gyózi./

2/f. Kévekötő, kötöző. Egyes kötő az aki egy kaszás - egy marokszedő után kötelet is tereget meg be is kötöz. Bajj ha gyenge a marokszedő és nem tud kévét szedni, hanem csak kettő markot. Ha kévét szed a marokszedő akkor az egyes kötő elgyózi a munkáját könnyebben. A kettős-kötő, két kaszás után, két marokszedő után kötözi be a kévét. Jó ha az ügyes marokszedő - a ráhordó - még a kötél végét is fölaggya.

2/g. Kötélhuzó. Kötélterítő. Három évig 1911-1912-1913-ban voltam.

3./ Munka bokor

Egy kaszás, egy marokszedő, egy eggyeskötő.

Egész bokréta: Kettő kaszás, kettő marokszedő, egy kötélterítő, egy kévekötő.

Paraszti bokor, Amennyi család van. Ha nem kerül ki a bokréta, akkor össze képélnek, meg össze gráblálnak, vagy kötelet csinál akinek jobb a gyakorlata.

XV.

Segítség, barátság, rokonság.

1./ "Segítség: segre üteti a zembert". Szokás mondása a fukarnak, zsugorinak.

Eb, aki bányá! - Szokás mondása annak, aki nem csak magának káátt istent.

A zsugori mögönné a szarát is, ha büdös nem voóna.

A fukar csak magának kaát istent.

1/a. A lófogattal biró módos poógar nem fogadott el fuvar, hogy ha a zsöllér embernek fát meg valami mást haza hordott. Malomba vitt gabonát. Lisztet hozott haza. Meg krumplit, kukoricát hozott haza a mezőre.

Szegény gazdagok - gazdag szegények.

Szegény nincs, de lusta van! Gazdag nincs, de ügyes van!

Szaronhizónak csufolták azt, aki a szegényember bőrén hizott. Szokás mondás: Lenyuzza a szegény bőrit.

Mind az mellett voltak nagylelkűek is.

- Szives poógarnek mindig vót segítsége.

Ügyes szegénynek nem esett porba pecsenyéje.

Tálos Jóska bácsi hó mindig szívessen mentek dógozni, mert meg is fizette, meg is fuvarozta, de ádomást is adott.

1/b. Segítség adás papnak, tanítónak.

Amikor még Somogyvárru járt hozzánk Osztopánba miséznyi a pap, mindent fogadtak szájukkal az osztopáni pápista hivek, hogy csak pptyuk legyen, de megtennék minden munkáját. Bekövetkezett kaptak papot az osztopániak. Somogyvári Pista bácsi el is mondta a nevüket: Farkasdi Iván, Vogronics Pál, Stark Zsigmond, Muraközi Pál, Vinis Fülöp. Most Csonka László a plébános 1948 június 10-én. Kezdetben örültek az osztopániak a pptyuknak. Elmentek neki szántanyi-vetnyi. /Édesapám sokat vetett neki kézzel/ rétet kaszányi, szénát hordányi,

De utóbb beleuntak az örökösök. Hanem a plébánián minden föl volt jegyezvel. A Visita Canonicába 40 méter fa hazaszállítása volt utóbb meg is vetették a néppel. Emlékszem rá amikor pereskedtek a pappal a hivei. Egyszer szénát vittem be a Vinis atyának, Márton Julcsa volt a rakódtatóm, jó szájas lány, csak csucsozd ám főő, aszongya, hogy soknak lássék. Amikor mentem be a papudvarba, hosszú pipaszárral a kezibe állt a pap a veronda előtt. Mutogatott felém és beszélt:

- papnak jó van, papnak jó van!
- Persze hogy jó van, felelte a Márton Julcsa, köszönnye meg, hogy ennyit is hoztunk. Ennyi se járnak!
- Te nagy száju, te nagy száju, soha se mész férjhez, Rivalt rá a pap Julcsára.
- Majd akinek a gyomra bevesz, az ee vesz, tuggya meg.
- Jó gyomra lesz neki tudom, tudom, tudom. Te nagy száju.

Elég az hozzá jártam én is aratni és gabonát hordani is a papjainknak. Közös áldomás nem volt, de a gondnokot meg a templom- atyát odarendelték és minden forduló után megkinálták a kocsist.

Volt olyan kocsis aki el sem fogadta, mert már pörbe volt a község népe a pappal.

- Engem nem vesztöget meg ez a kanfüstös - morogta a Jankula Pali bácsi meg a komája a Sámson Pali.

1/c. Kaláka. Rokoni-baráti szeretet megnyilvánult sok esetben, amikor egyikőnk végezett már a buzával, a másikőknak meg még volt aratni, lesegítettük végezni egymásnak.

Pld. Mink hárman voltunk testvérek. Három pár fogatunk volt és a takarodás három fogattal előnyösebb volt, mint egyesbe, különö- sen a veszélyes időjárás esetén, hamarabb tellett az asztag. A fébe- ázás veszélének mértéke kisebb volt.

2./ Hónapszámos pógár szóga. Fizetésér meg kosztér dógozott. Ha családos vót a szóga, akkor gabonába is egyeztek.

Aratáskor a gabona kereset mellett nem számított, hogy kosztot is kapott a zember.

Nyomtató lónak nincs bekötve a szája.

Osztópánban igen nagy pógárok nem is voótak, a zaratás se tar- tott egy hétné másfé hétné tovább - persze vasárnap is - mer a zara- tás mindétig sürgős. Hátha gyün a veszedelmes üdő, jégeső, vihar.

Akkor aluszunk nyukton ha má kepébe van! A zeleség a zeeső.

Naponta egy mázsa buzát kapott a szóga ha kötött, ha kaszát, na meg ha rá vót utalva - nagy vót a család - akkor bezzeg ugy dó- gozott, hogy a takarulás alatt is gabonát kapott.

2/a. A mérő, merce, fölöntő, féfölöntő, meg a köbő - kila addig volt amig lóhuzó masina meg nyomtatás volt.

Mázsa mérleg 1910-15-20 táján jött be a szokásba, amikor a moto- ros cséplőgépek meg a traktorok jöttek a divatba. /Első világháboru/.

1 fölöntő	11 kg. + fél	11.5
2 "	1 merce = 23	23
2 merce	1 mérő 4 fölöntő =	46 kgr.
Kila buza =	122 klg.	
? = Köből "	= 61 "	

2/b. Általános aratók /kepések azok, akik a gazdaság minden munkáját vállalják szerződött bérrel. Külön az aratás, masinálás, takarodás széna és gabona. Árokmeccés, erdei munka.

Télen, nyáron, tavasztu üszig, látástu- látásig, vagy pedig ahogy szekták mondanyi, meg még mast is mongyák: "látástu-vakulásig".

Ezek a helybenlakók, falubeliek, a summások más megyékből jöttek, Zala megyéből, Borsod megyéből, Heves megyéből.

- Ezeknek má jár a papsajt - mondik a falusiak. Ha nekünk oda-annak amennyibe kerünek a gazdaságnak, mink is jobban járnánk, meg a zuraság is.

Vergye meg a háromisten a zurakat. Azér se köll a falubeli, hogy tuggyanak ee bányi velük.

A summások szállása, kosztja többet főlemészt, mind a falusiak napszáma - 30-40-50 krajvár. Nem beszélve arról, hogy mennyit nem irnak be.

2/c. A földtelen szegény-parasztok mentek el summásnak, akik máskébb nem tuttak vóna éni.

3./ Kommenció. Komvenciós cselédek, Komvenciós kukoria földet kaptak a részes aratók, amiért le köllött kaszálni a kiszabott takarmányokat, meg össze takarítani.

3/a. Részes kaszás, részes kötő. Fogadottak, akik nem voltak egész évre lekötve a munkára.

4./ Kapés arató részibü.

4/a. Részes aratás tizedikér. A tizedik rész természetesen elosztónak. De előbb kimérik a fogadottak járandóságát.

Rész mérés mindig nagy dolog volt, erős, ügyes emberek voltak a zsákulók, hogy amikor az urasági magtár pallásru eregették le a gabonát, minél több zsák gabona került mérés /mázsállás/ nékü a szekérre, anná több maratt a fogadottak kiölégítése után a részeseknek meg. Ihattak is akkor a zsákulók, mert mindannyiúknak szöröztek.

Hiába voltak a magtáros mellett örök, a dolgozót nem tudták kilesni. Vagy késén, de akkor jobb ha nem szólt, mert az ur előtt is elveszett a becsület, meg az aratók is pittyeltek /pittyüttek/ rája.

4/b. A rész tizedik q mázsa vót. De rossz esztendón eggyességre mentek. Nehéz úgy volt az eggyesség kiharcolása, mert a zelső emberek elücsahosok nem mertek szónyi. Fétek, hogy kiesnek a pikszisbü.

Aki mert szólni az meg szájhős lett. Másik esztendőre elmehetett másik urhó kéretöznyi, hogy begyusson aratnyi. Mert a gazdák, ispánok, hajduk nem arru beszéltek az uraságnak, hogy bizony nem keresik meg szegények a betevőt, hanem árulták, besugták a lázítókat. Evvel keresték a böcsületet, tekintélt. Monták is a szegények: ma megin piros puruszlit szerzett a ruhagyuri.

4/c. Szem részelés. Szalmát csak 1919/20 - a Tanácsköztársaság óta kaptak a kepesek. Azután a parasztnál a kepet cégérezte ki, zöld ággal a gazda /pógár/.

4/d. Részes aratónak elmentek olyanok is akik napszámba se jártak, mert az évi kenyeret is megszaporitották. De ha osztrák értékbe számulok is, jó kerestek aratásba, meg jó kosztot ettek, naponta bort ittak. Voltak akik csak nagyobb munkát vádultak: árokmeccés, kubikulás, kézcsepeülés.

4/e. Vótak akik a kepesüket nagyon megböcsülték, ha napszámot köllött fogannyi, elsőbe nekik szóltak. Kücsönbe is tettek egymásnak kocsimunkáér, gyalogmunkát. A pógárná koszt is vót. A zsöllér szégyüte megkinányi gazdáját.

4/f. Ilyen kötelező nem volt nálunk, csak jószántukbu dógoztak egymásnak.

Volt uzsorás gazda is, de ilyent kerültek a szegények. Csak azok estek be a csőbe, akik magatehetetlenek voltak.

4/g. Több gazdától is vádult egy család, mert nem volt elég

gabonája. De előre megegyeztek az elsőbbségen. Mégis vita volt, amikor hirtelen beérett a gabona. Ugy is volt, hogy a poógár családjával segített aratni.

Himes tojások.

Adatszolgálók és himezők:

Antal Lajosné született Horváth Julianna. Osztopán 1897.
lakik: Osztopán Hunyady János utca 12.

Özvegy Dörnyei Jánosné született Horváth Julianna, 1894 Pusztakovácsi.
lakik: Osztopán Hunyady János utca 14/b.

Hernesz Józsefné született Fekete Mária 1907, Somogyaszaló.
lakik: Osztopán Bem utca 8.

Az összegyűjtött himes tojásokkal nagy örömet juttatott ez a három asszony részemre. Mégis úgy gondolom, hogy nem értem el szándékom mélyére. Bizonyos vagyok abban, hogy sokkal, de sokkal többféle motívum rejlik az ismeretlenség homályában. Továbbá a megrendelésre nem készült spontán művészi önbuzgalom révén előhívott példányok sikerültebb esztétikai kivitele tökéletesebb műalkotások.

Elindulásnak mégis jónak, biztatónak mutatkozik. Emihez kérek segítséget, jósikert.
Osztopán 1968 husvét.

Volt-e himes tojás, hozott-e a nyuszi? Kérdezem Horváth Juliskától határozottsággal, - mint aki jó úton jár.

Szerény hangu asszony a Juliska. Kislány korától ismerem. Antal Lajos válaszolt mellette.

- Van Józsi bácsi, van, de nem is olyan akármilyen. Elosztogatta a cigány gyerekeknek. Istenem, hát azoknak is köll szegényeknek. Ide gyűtt az anyjuk, azt mondta: Juliskanéni, legyen szives himezzen ezeknek a gyerekeknek tojást, mer maga tud szépen himezni.

Hát mi csinájón a zember, a szegénynek is köll a jó, had legyen ijjeneknek is jó ünnepjük.

Közben Juliska bement az első szobába, kis idő múlva zörgetett a kezében valamit és amint arra tekintettem láttam, hogy két himestojás van a markában. Ami zörög bent, az a régi elszáradott bél.

- Tessék Józsi bácsi vigye el, nyujtotta felém.

- Most el sem tudom vinni, meg az volna a kérésem, hogy himezne a Somogy megyei Múzeum részére valamilyen régi mintásat, amilyent szokott himezni.

- Jaj én nem tudok ám ujjan finomat, ami oda megfelelné. Meg aztán sohase gondoltam ki előre a mintát, hanem elkezdtem pettyeket meg vonásokat, meg apró karikákat himezni, aztán valamire mindig kialakult, legjobb szeretek virágokat mintázni.

- Hogyan csinálja Juliska, milyen anyaggal és milyen eszközzel?

- Először elkészítem a gicát. Egy kis hajtást vágok az orgonáról. Annak egyik végét behasítom, amibe fejetlen szeget - olyan kis vékony szeget, beleszorítok, erős házi cérnával.

Börzsöny edény.

- Azután egy kis bádgedénybe viaszt olvasztok a tűzhel lapján. Ez a börzsöny. A felmelegített tojásokat elkezdem a börzsönybe mártott gicával pöttyözni.

Most vöröshagyma haját egy edény vízbe megfőzöm, azután ki hagyom hűlni. A hideg lébe rakom a tojásokat, amit felforralok addig, amíg a börzsöny le nem fől a festék körül, hogy a minták tisztán látszanak.

A minták a tojás fehér színt veszik föl, amit a börzsöny választ ki a festékből.

Forralás után le hagyjuk hűlni a lébe. Utána száraz állapotban ujjunk högyével kissé megszirozzuk, hogy fényes színt kapjon.

- Kedves komaasszony - így szólitom kérő hangon Özv. Dörnyei Jánosné Horváth Juliannát. Márton Józsefné keresztlányom édesanyját. Nagy kéréssem volna magához, kérdezem, szokott-e maga himestojást himezni?

- Szoktam komámuram, de mostaná nem, mer megöregedtem. A kezem is remeg, de mast má csak festik a tojást, nem himezik.

- Magának milyen mintái voltak? Gondulom, hogy munkaeszközök is. Grábla, lajtergya, vella.

- Vótak komámuram, dobkötél, csillag, tulipány, papruha, pipitér, meg több afélék. Nem is gyut eszembe. Na meg grábla, vella, lajtergya.

- Munkaközben talán eszébe jut komámasszony. Legyen szives csinyájon amennyi félét tud, majd eljövök érte.

- De mast nem igen van tojás, mert lakodalomhó készülnek a gyerekeim.

- Hát megvegyem a tojást?

- Nem köll, hátha nem sikerül. Majd himezek, persze, hogy himezek.

Üzent aztán a komaasszony lakodalom előtt, hogy tizenötöt himezett, de nem jó sikerült. Válogassam ki belőle azokat, amik jók lesznek.

Tizet vettem áttu, pedig az öt is jó lett volna a mintáért, csak a viasz nem volt letisztulva.

Az elkészítése érdekes volt.

Gica: egyik vége füző bele. Kerti söprükóró behasítva, amibe cipőfüző-végén összecsucott bádog volt szorítva házicérnával. Ez volt a himezőtü, amit beleértettem a börzsöny lébe /olvasztott viasz/, avval cifráztam a nyers tojás héját. Aztán vöröshagyma héját vízbe raktam egy edénybe, hogy azt megfőzzem. Abból fősték vál. Addig főzöm amíg megforr. Forralás közbe a börzsönylé letisztul, a minták megmaradnak fehér színben, a fősték meg vörös-barna színben marad.

A husvéti tojás arral is hires, hogy a szentüttbe is tesznek meghámozott, főtt tojást annyit, amennyi családtag eszik belőle, a husfét első naptján is meg másodnaptján is.

Vigyázni köll, hogy aki jószággal bánik, kézzel ne érjen hozzá a szentütt tojáshó, mert a jószágok hátán golvák keletkeznek. De aki kocsonyát eszik, annak is vigyázni köll, hogy ne egyen disznóorrát, mert eltöri a tányérat, meg az edényt ha cserép agyagbu van.

Arra is vigyázni kell, hogy kikkel eszünk szenteltet husvét reggel, hogy ha eltévedünk gondolkozzunk azon, hogy kikkel ettünk szentültet, ha eszünkbe jut, mingyár eligazodunk rajta.

Guccolás

Gyere guccúni. Hivtuk egymást husfétkor mise után, ahun nem látták az öregek.

Jó üzleti játék volt. A tikászok hármával, négyivel, ötével, ha-

tával, de még hetével is vették egy krajcárért a tojást. Mijjen jó nyert az a gyerek, amellik elsőre bele talált. Két fillérért keregett egy himes tojást, mert aki bele talált: azé lett a tojás. Ha sokszor bele vágott potyára akkor annyiba kerül a tojás, amennyit potyára guccolt. Aki ügyes volt bizony sok tojást nyert. Ettük a tojást, a sárgája fujtós volt, egymás pofájába fujtuk. A guccolást meg folytatták addig, amíg el nem fogyot egy-egy gyereknek a tojása.

Matán Pista anyira értette a guccolást, hogy köröszkül repült a pénz a tojáson

Csucs-e vagy berti?

Igy is játszottunk. Amelyik tompa fele volt felül az bertit jelentett, a csucs meg csucst.

A husvéti fehér kenyér mindig olyan különös szép volt. Bort is tettek egy kis üvegbe szentelni, hogy kenyér is bor is, hus is, zöltség is, foghajma, torna, tojás legyen bőségesen az esztendőben.

Fekete Maris és leánya Marika háromféleképen készítették a himes tojást.

A gicát fúzvezzőből és vékony lemezből csinálták. A bürzsöny szélesebb edényben volt, amiben ugy kezdtek kialakítani a balonos boroc mintát, hogy a tojást beleértették a bürzsönybe több oldalról, ahol beleért a gömbölyű tojás héj ott kerek nagy petty maradt.

Mintáznak tojásfestékekkel is, ugy hogy előbb megfőzik a tojást. De vöröshagymával is finoman, szép fényesen festenek. Ebben az esetben a szokásos vöröshagyma héjának festése alapján, először bürzsönyvel himezik és azután főzik meg a hajma héjában. Lehülés után ujjuk hegyével bezsirozzák, fényezik a szép himes tojásokat.

Valamikor hamvazószerdán megkezdődött a nagy böjt. Elmosták a zsiros edényeket és a rendszeresített olajos edényekből ettek husvétig. Nagypénteken délután készült a himestojás. Nagyszombaton elkészítették a husvétit ételt, hogy az egész család templomba mehessen.

Ki érr előbb a szentüttel haza!

A Császtai Rozi néni már öreg asszony korában is piros kapcát huzott a lábára meg fehér keszkenyőt kötött a fejére nagy ünnepnapon. A szentüttet is így vitte. De a fiatal asszonyok meg a nagy lányok nem tudták megelőzni abban, hogy hazafelé elkerüljék. De nem ám, mert: aki előbb hazaér a szentüttel, az arat le előbb.

A fiatalok nem tehettek mást, mint kifárasztották a Rozi nénit. Ugy tettek, mint hogyha el akarnak kerülni. Persze a Rozinéni anná inkább sietett, futott, de nem engedett az elsősből.

"Fut mind a Császtaiék szentüttye!"

A Jankula Vera nénit meg husvét napján láttam misére jönni, szép fehér ünnepi himes abrosszal. Abban az időben már nem volt ugyan dívat, de Vera néni igazi régimódi asszony volt és nagy elhatározással mutatta be Osztopánba a hagyományoknak ilyen szép emlékét.

Mátkázó vasárnap.

Fehér-vasárnapnak is mondják, amikor fehér ruhába öltöztek a fehérnépek. Minden háznál fánktésztat sütöttek zsirban.

A serdülő leányok komát választottak. Fehér tányérban szivvel himezett tojást tettek a fánktészta közepébe. Fehér ruhába fogták

a komatálat, úgy vitték a kiválasztott komalány szülői házához.
Verset mondtak:

Komatálat hoztam,
Meg is aranyoztam.
Szűz küldte szűznek,
Szűztü, tisztán fehérén
Lilium fehér szemérem
Ezen komaságon az érem.
Hű komaságot ígérem
Hív szeretettel el cserélem.
Koma kütte komának
Anna kütte Máriának
Hogy fogadja komájának.
Ha fogadja, ha megtartja magának
Cserélje ki, küldje tőlünk
Mária is Annának.

A komatál módosult is amikor a narancs divatba jött.

Nagykomatál

Egy nagy fehér tál közepébe félliter piros bort fehér üvegbe,
körül piros tojás, majd narancs, rája körül magassan kótt fánk, föl
cifrált diszes papír a tetején, úgy egy nagy ruhával markolta a
legerősebb lány. /mivel sulya is volt a szép komatálnak./

Rendszerint visszaküldték, szeretve viszonzták és így telt el
a fehér vasárnap, komázással.
